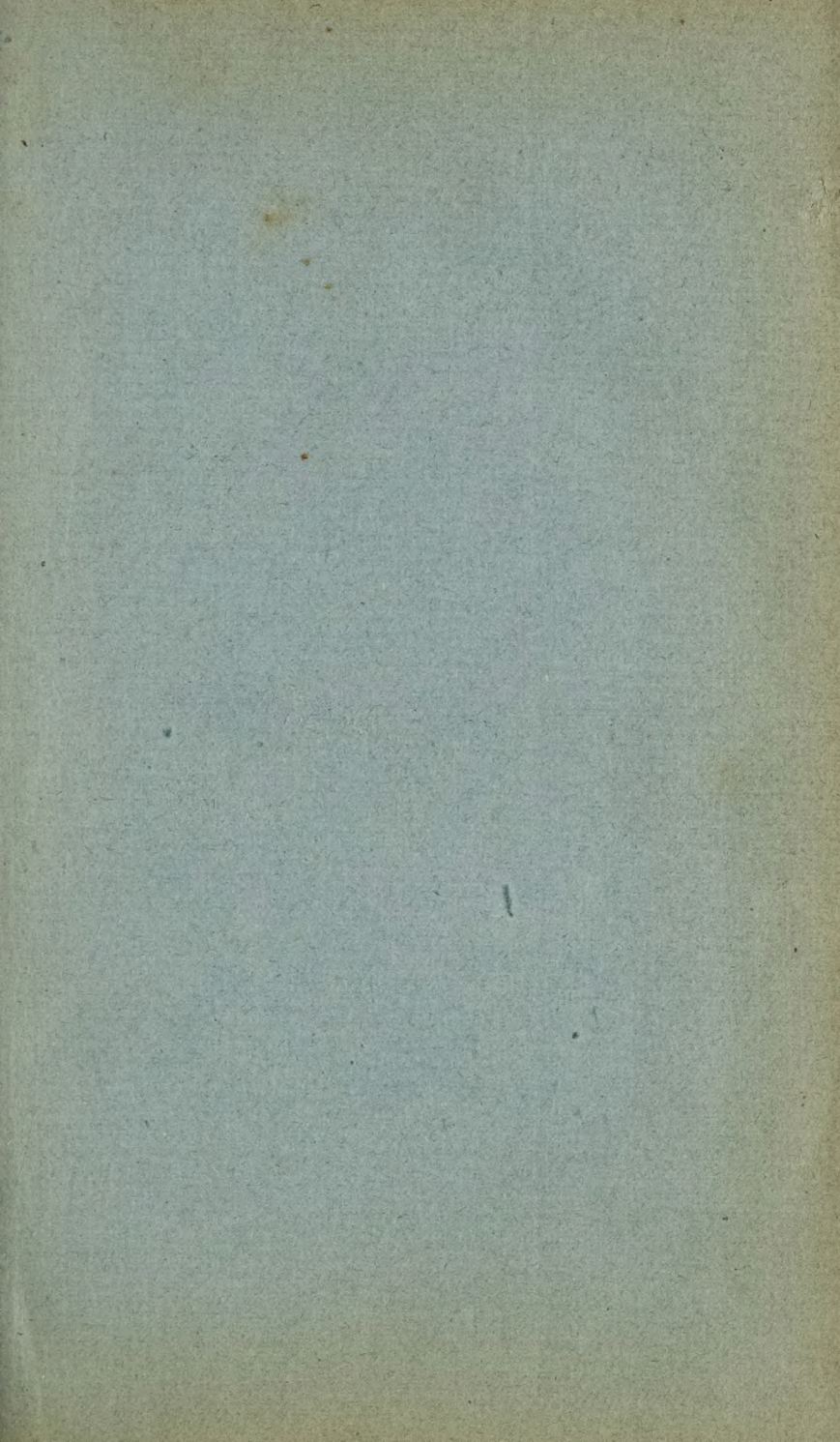

417

PICCOLA BIBLIOTECA

DEI

CURATI DI CAMPAGNA

PER

Mons. ANGELO BERSANI

Volume Ventesimo Terzo

— — —
Con Approvazione
Dell'Autorità Ecclesiastica
— — —

— — —
Proprietà Letteraria

CASUS CONSCIENTIÆ

EX PERIODICO

IL BUON PASTORE

EXCERPTI

IN ORDINEM TRACTATUUM

THEOLOGIAE MORALIS

Volum. I.^{um}

TERTIA EDITIO REVISA ET AUCTA

Laude Pompeja

EX EPISC. TYPOGR. QUIRICO ET CAMAGNI

1887.

EXHIBIT 100 1143

100 1143

100 1143

100 1143

100 1143

100 1143

100 1143

100 1143

100 1143

100 1143

100 1143

TRACTATUS PRIMUS

DE ACTIBUS HUMANIS

Casus I.

(V. Gorit. Tab. III).

Pontius aperit Confessario, se ex accepta injuria ita vehementer concuti et extra se trahi, ut et nullam rationem amplius intelligat et quadam vi irresistibili impellatur ad vindictam sumendam, nec sistere posse donec injuriam vindicaverit.

Qu. I. Quid sit voluntarium et liberum et quomodo inter se differant?

» II. An actus vindictae Pontii judicandi sint voluntarii et liberi?

Resp. Ad primum. Voluntarium est id, quod procedit a voluntate cum cognitione singulorum, in quibus est actio, scilicet objecti, finis et circumstantiarum. Liberum vero est id, quod procedit a voluntate seipsam determinante cum potentia ad oppositum. — Voluntarium juxta communem loquendi sensum confunditur cum libero, et Scholae etiam unum pro alio saepius usurpant; distinctio tamen, proprie loquendo, inter u-

trumque intercedit, quando quidem omnis actus liber sit quidem voluntarius, sed non e converso.

Ad secundum. Distinguendo. Vel appetitus irascibilis, unde actus vindictae in Pontio oriuntur, antecedit liberum rationis et voluntatis exercitium, vel illud potius consequitur. — Si primum, respondeo subdistinguendo. Vel appetitus ille irascibilis omnem prorsus antecedit rationis usum, et tunc actus Pontii sunt quidem spontanei, seu ex materiali voluntate, sed, cum mentis advertentia omnino sublata supponatur, non sunt ullo modo voluntarii et liberi: vel appetitus irascibilis antecedit tantum ex parte, et tunc actus Pontii simpliciter sumpti sunt quidem magis voluntarii, quatenus ex vividiori rei appetitae impressione voluntas ardentius in rem ipsam fertur, sed insimul sunt minus liberi, atque ideo minus Pontio imputabiles, quatenus arbitrium nec potest apte institui ratione perturbata, nec satis libere exerceri, appetitu irascibili ita voluntatem commovente, ut haec in ipsius partes fortius pertrahatur, quam possit flecti in oppositum ex alio quovis stimulo et motivo. Videat tamen Confessarius, num actus ii sint aliunde censendi voluntarii et liberi, scilicet vel positive in causa, vel negative in eo quod Pontius media neglexerit, quibus appetitus ille cohiberi potuisset. — Si secundum, idest si appetitus irascibilis liberum rationis et voluntatis exercitium consequitur, tunc actus Pontii iudicandi, imo sunt, magis voluntarii et liberi, cum a libera ipsa voluntate major actuum illorum spontaneitas et intensitas fuerit determinata. Idem dicendum est etiam in casu, quo

actus ii ex pravo habitu in Pontio proveniant, quoties habitus is aut acquisitus foveatur vel nihil fiat ut corrigatur.

II.

(Vide Gorit. Tab. III).

Titus absque ullo desiderio perficiendi delectatus est de peccato turpi cum Aurelia, quam sciebat nuptam et sanguine sibi junctam.

Qu. An Titus in confessione exprimere debeat circumstantiam conjugii et consanguinitatis Aureliae?

Resp. Interior delectatio morosa de aliqua re prava duplex esse potest; nempe vel *voluntatis efficacis*, quando simul jungitur cum proposito perficiendi externum opus cogitatum; vel *complacentiae simplicis*, quando sejuncta est a tali proposito. Utrovis autem modo spectatum, peccatum esse *lethale*, quoties versatur circa rem graviter malam, (quidquid olim contra senserint nennulli, refutati ab Angelico, quaest 25 de *Veritate*, art. 4. qui solius peccati venialis reatum in pura delectatione rei malae agnoscebant) manifestum est tum ex parte auctoritatis, tum ex parte rationis.

1.º Ex parte auctoritatis: Sap. 1.º *Perversae cogitationes separant a Deo.* » — *Totus homo damnabitur, nisi haec, quae sine voluntate operandi, sed tamen cum voluntate animum talibus oblectandi, solius cogitationis sentiuntur esse peccata, mediatoris gratia remittantur.* » S. August. lib. 12 de Trinit. cap. 12. —

2.º Ex parte rationis: naturae quippe rationali et legi divinae disconvenit ac repugnat,

quod voluntas gratum et acceptum habeat id, quod naturae rationali dissentaneum est, Deo displicet, ab eoque prohibetur. Ergo est peccatum grave vel leve, pro gravitate vel levitate materiae objecti. Insuper delectatio deliberata de objecto malo est effectus complacentiae, et inclinatio appetitus in illud; nemo enim delectatur de eo quod non amat; at omnis affectus in rem vel actionem mortaliter malam, est mortalis: nam graviter naturae rationali ac legi divinae adversatur, et sumit totam objecti malitiam: « *facti sunt abominabiles, sicut ea quae dilexerunt.* » Osee cap. 9.º — « Nullus delectatur nisi in eo, quod est conforme appetitui ejus; quod autem aliquis ex deliberatione eligat, quod affectus suus conformetur his, quae secundum se sunt peccata mortalia, est peccatum mortale: unde talis consensus in delectationem peccati mortalis, est peccatum mortale ». Divus Thomas 1.^{ae} 2.^a quaest. 74 art. 8.

Ex hisce pariter argumentis facile detegitur praeceptum vetans ejusmodi delectationes etiam a voluntate operis exequendi separatas: nempe illud ipsum est, quo prohibetur nefarium opus delectationis tempore mente apprehensum, uti docet Angelicus ita scribens: « Consensus in delectationem, si in nullo praecepto speciali prohiberetur, ex hoc ipso, quod fornicatio prohibetur, prohibentur omnia consequentia, quae ad idem genus pertinent. » De Verit. quaest. 15.^a — Hinc dimanat etiam uti satis evidens ac certum, quod interior delectatio deliberata de aliquo objecto malo eandem speciem moralem participat, quam habet ipsum objectum, circa quod versatur, ita

scilicet ut malitiam fornicationis, furti, homicidii, induat, si de his concipiatur; et eandem prorsus malitiam (quantum attinet simpliciter ad rationem peccati morialis aut venialis), praesefert, quam habent ex proprio genere ipsa exteriora opera, quamvis intra lineam mortalis venialisque peccati minor videatur esse quantitas malitiae in sola delectatione simplicis complacentiae, quam vel in ipso opere consummato, vel in alia delectatione efficacis voluntatis. Sed cum exteriora objecta delectationum internarum multis variisque circumstantiis interdum etiam speciem peccatorum transmutantibus, affici possint; utrum simplex delectatio interior ab iisdem quoque circumstantiis speciem moralem sumat, esto, qui sic delectatur, ipsas per mentis praecisionem minime in objecto interiori attendat, non est apud Doctores undequaque exploratum. Ex. gr.: an delectatio respiciens actum venereum consummatum circa mulierem aliquam, nedum fornicationis, sed etiam incestus, adulterii, sacrilegii, speciales malitias complectatur, si ea mulier sit consanguinea, conjugata, ac per votum solemne Deo sacrata. — Quod ita sit, affirmat potior Theologorum pars, duce divo Antonino; quoniam, etsi ob mentalem illam praecisionem non videatur quis oblectari expresse de muliere, quia consanguinea etc.; attamen semel ac ex una parte eae qualitates sunt notae, et ex alia eadem mulier nihilominus assumitur pro objecto delectationis, jam saltem *implicite* et *interpretative* mulier, ut talibus qualitatibus affecta, videtur esse *objectum* delectationis, maxime cum qualitates ejusmodi

ex se potius avocare deberent a delectatione. — Si ergo operatio cum tali muliere triplex aut quadruplex malitiae genus complectitur ratione diversarum circumstantiarum, quae juxta Angelicum, ubi actibus accedunt, speciem eorum *moralem* immutare valent, profecto et delectatio de hujusmodi operatione totum illud malitiae genus participabit: ideoque omnia haec sunt de necessitate in confessione aperienda. Quapropter ex hactenus discussis consequitur: Titum, de quo in casu, debere exprimere in confessione circumstantiam conjugii et consanguinitatis Aureliae, saltem, ut animadvertit S. Alph. a Lig. ratione periculi proximi concupiscendi, licet ineffaciter, mulierem nuptam, consanguineam, etc.

III.

(V. Gorit. Tab. III).

Nonnulli perversi, omnibus vitiis dediti, ut satisfacerent suis pravis cupiditatibus, furtum sacrilegum commiserunt in quadam ecclesia; multa pretiosa auferentes ab eadem ecclesia, iisque omnibus venditis mercatoribus infidelibus, praetium consumpserunt in ludis, commensationibus, ebrietatibus et impudiciis. Circa hoc factum Titus et Aldus disputabant ex quot adminiculis illud furtum desumeret suam malitiam, et ex quonam (adminiculo) gravius fieret.

Qu. I. Ex quibusdam elementis actus humani desumant moralitatem.

» *II. In casu proposito, quidnam dicatur objectum, finis, vel circumstantia illius actus criminosi, et ex quonam ex his illud crimen gravius evadat?*

Resp. Ad 1. Actus humani desumunt moralitatem ex tribus elementis; nempe ex objecto, fine et circumstantiis. Primo ex objecto. Sic docet S.

Thomas: sicut in naturalibus prima bonitas vel malitia rei attenditur ex sua forma, quae dat ipsi rei speciem, seu essentiale et specificum, ita prima bonitas vel malitia actus humani attenditur ex objecto convenienti vel disconvenienti in quod fertur. — Secundo ex *fine* et patet ex divina scriptura: — *Si oculus tuus fuerit simplex totum corpus tuum lucidum erit; si autem oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebrosum erit* — ubi oculi nomine intentionem, seu finem designari, aperte tradit S. Augustinus. Tertio ex *circumstantiis*. De vidua paupere in Evangelio, quae duas tantum monetulas misit in gazophylacium, dixit Christus, plus misisse omnibus divitibus, ex circumstantia paupertatis, ac boni desiderii offerendi majus. Tridentinum vero sancivit, declarandas esse in confessione circumstantias speciem mutantem; quod vane jussum esset si circumstantia malitiam actui non tribueret.

Ad 2. Nostro in casu objectum est furtum contra justitiam; finis autem non unus, sed plures sunt, nempe ludi, commensationis, ebrietatis et impudicitiae, idemque dicatur de circumstantiis; nam adsunt circumstantiae multorum pretiosorum ad Ecclesiam spectantium, loci sacri, eorundemque pretiosorum venditionis infidelibus mercatoribus factae, quae omnes circumstantiae sacrilegium includunt, et dicuntur sacrilegium reale et locale; reale propter violationem rerum sacrarum, vel ad Ecclesiam spectantium, seu earum subreptionem et traditionem infidelibus; locale propter violationem loci sacri, nempe Ecclesiae per furtum ex ea patratum, dicente jure canonico *Can: Qui-*

squis, caus. 17, q. 4, c. 21: similiter sacrilegium committitur auferendo sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro, sive sacrum de non sacro, et ex hac sacrilegiorum circumstantia pro certo dicendum est, crimen illud majorem suam trahere gravitatem, idque argumentari potest ipsis ex poenis, quibus Deus sacrilegos cumulavit in veteri faedere, ex. g. Nadab, et Abiu devoratos ab igne, (Lev. 10, 2, Num. 26, 61). Lysimachum ante aeararium interfectum, Balthas a Domino correptum, etc., etc.

IV.

(V. Gorit. Tab. IV).

Brutus ingenio inops, fere nihil instructus in veritatibus et legibus christianae religionis, die festo coram multis, plures blasphemias protulit in Deum et in fidem catholicam, multa insuper convicia evomit contra famam et honorem sacerdotum:

Qu. I. Quaenam sint circumstantiae influentes in moralitatem actuum humanorum, et quaenam impertinentes?

» II. Quale sit criterium ad decernendum num aliqua circumstantia mutet speciem, vel tantummodo minuat aut augeat bonitatem vel malitiam in eadem specie?

» III. Quaenam in casu sint circumstantiae minuentes, aggravantes vel speciem mutant?

*Resp. Circumstantiae generatim sunt determinationes accidentales actus, sine quibus actio eadem quo ad substantiam existere posset, ex quibus tamen determinatur in suo esse individuo. — Circumstantia, quam Graeci *peristasim* vocant, sic nominatur a Latinis, quia actum circumstat, estque proprietas ad laudem aut vituperium, vel*

diminuendo, vel augendo, vel in aliud genus trahendo; seu est particularis quaedam affectio quae humano actui accedit, et quidpiam confert ad ejus moralitatem. Quidquid ergo actui exterius adjacet, nisi respectum aliquem praeseferat ad ipsum, prout ad finem ordinatur ipsique obesse aut prodesse possit, illud *circumstantia moralis* censi minime potest. Nam ex Angelico, sic circumstantiae sunt extra actum, ut tamen actum aliquo modo contingant, ordinate ad ipsum, (1. 2, quaest. 7, art. 2.) quare ex: gr.: cum actus orandi vel furandi, nec magis, nec minus boni, vel mali evadant eo quod tali anno vel hora contingant; cumque ad peccatum nihil referat quod fiat cum aliqua quae vocatur Berta, vel Alicia, inde fit ut haec similia, aliaque bujuscemodi minime reputari debeant inter *morales circumstantias*. — Praecipuae autem circumstantiae, unde aliquid bonitatis vel malitiae moralis advenire potest humanis actibus septem numero adsignantur: *quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando*: » Nam circumstantia dicitur, quasi extra substantiam actus existens, ita tamen quod aliquo modo attingit ipsum. Contingit autem hoc fieri tripliciter: uno modo in quantum attingit ipsum actum: alio modo in quantum attingit causam actus: tertio modo, in quantum attingit effectum. Ipsum actum attingit, vel per modum mensurae, sicut tempus et locus: vel per modum qualitatis actus sicut modus agendi. Ex parte effectus, ut cum consideratur, quid aliquis fecerit; et parte causae actus quantum ad causam finalem accipitur, propter quid: ex parte causae agentis prin-

cipalis accipitur, quis egerit: ex parte causae agentis instrumentalis accipitur, quibus auxiliis (S. Thomas).

2.º Hisce positis, dico, posse circumstantias, universim loquendo, *duplicem effectum* parere in genere moris, dummodo non sint impertinentes ad actum. Prior effectus est augere vel minuire bonitatem ac malitiam actus intra eandem speciem, quin tamen immutent ipsam actionum speciem: quod quidem augmentum non fit per additionem alicujus bonitatis et malitiae sed potius per intensionem: unde sequitur, hujusmodi circumstantias vocari simul posse et *circumstantias* et *objecta*: primum quidem quatenus supponunt jam objectum principale; alterum vero, quatenus conjunguntur cum objecto principali, et cum eo constituunt quasi unum totale objectum per modum aggregationis. — Posterior circumstantiarum effectus est producere omnino aliquam speciem moralem actus humani: quod dupliciter potest evenire: quidem dum novam et diversam speciem bonitatis vel malitiae superaddunt, remanente eadem bonitatis vel malitiae specie, quam actus antea habebat ex proprio objecto: et dum mutant pristinam objecti bonitatem aut malitiam, et simul cum objecto constituunt novam bonitatis aut malitiae speciem: in priori casu circumstantiae conferunt actui *secundam et accidentalem* speciem; in posteriori dant *primam et essentialem*. *Criterion*, sive indicium cognoscendi quandonam circumstantia actui accedens novam in eo pariat speciem, istud est, quando in se considerata apprehenditur continere pecu-

liarem quamdam consonantiam cum recta ratione, aut repugnantiam: hinc Angelicus: « quandocumque aliqua circumstantia respicit specialem ordinem rationis vel pro vel contra, oportet quod circumstantia det speciem actui morali vel bono vel malo ». Ex praedicto duplici effectu circumstantiarum, fluit ipsarum divisio in aggravantes et mutantes speciem. Circumstantiis aggravantibus possunt adjungi aliae quae dicuntur minuentes eandem scilicet bonitatem vel malitiam specificam actus: unde trimembris est divisio circumstantiarum: Bonaventura ait: « circumstantiae quae attingunt peccatum, quaedam sunt alleviantes, quaedam in aliud genus trahentes, quaedam aggravantes.

Ad ultimum quaesitum respondeo, circumstantias minuentes in casu deprehendi ex qualitate ingenii Bruti, qui valde rude sortitus est a natura ingenium, ab ignorantia in qua versatur circa veritates et leges christianae Religionis: quae ignorantia, quamvis in radice possit esse culpabilis, in quantum censetur voluntaria in negligentia addiscendi, quoad actus tamen hic et nunc positos semper aliququaliter excusat, si non a *toto* saltem a *tanto*, ideoque habetur veluti circumstantia *imminuens*.

Circumstantiae *aggravantes* emergunt ex *quando* scilicet festo die, item ex eo quod, coram multis, Brutus protulerit blasphemias tum in Deum tum in fidem catholicam, et convicia contra famam et honorem sacerdotum. Item qualitas sacerdotalis hominum exprobatorum est circum-

stantia saltem aggravans (1). Quo ad circumstantias mutantes speciem; cum in casu Brutus locutus sit *coram multis*, hoc ordinarie importat *scandalum*, et circumstantia superaddit malitiam contra charitatem. Licet ex casu non constet, facile tamen contingere potuit ut inter blasphemias contra Deum et fidem catholicam, aliquid etiam irrepserit contra fidem theologicam ex negatione alicujus articuli fidei catholicae, quod malitiae contra Religionem, quae inest blasphemiae, superadderet novam malitiam, ut patet. Denique in convinciis contra famam et honorem Sacerdotum praeter malitiam detractionis et fortasse contumeliae, inesse poterat malitia calumniae, — quae est diversae speciei, si falsa fuissent quae Brutus enarrat.

V.

(V. Gorit. Tab. III).

Anselmus et Agapitus disputantes de vita cujusdam divitis, qui vivit intentus ad augendam substantiam, ad villas aedificandas, ad convivia et itinera solatii causa, et alia huiusmodi, in diversa abeunt. Anselmus opinatur divitem non esse inquietandum, actiones enim ejus nullam involvunt malitiam et indifferentes appellari possunt. Agapitus vero contendit divitem illum non esse tutum in conscientia, innixus parabolae divitis de quo in Evang. Luc. 16, v. 19.

Qu. I. *An dentur actus humani moraliter indifferentes?*

» II. *Quid dicendum de controversia inter Anselmum et Agapitum?*

(1) Si laederetur graviter dignitas sacerdotalis esset circumstantia immutans speciem. Gury Tom. 2 De Confes. Cas. xI.

Resp. Ad 1. Dantur utique actus humani moraliter indifferentes, si considerentur in sua tantum specie et in abstracto. Tunc enim sunt ejusdem naturae, cujus est objectum: atqui varia dantur objecta quae intrinsece sunt nec bona nec mala. Unde illud Hieronymi (Ep. 89): — Bonum est continentia, malum est luxuria, inter utrumque indifferens ambulatio. — Sed contra Scotistas docent Theologi fere omnes post D. Thomam, nullos omnino dari actus humanos moraliter indifferentes, saltem in ordine naturali, si considerentur in individuo deliberate agente. Omnis quippe agens rationalis (praescindendo etiam a circumstantiis actus) saltem non agit nisi propter finem. Jam vel finis est rectae rationi congruus, et hoc ipso actus honus est; vel est incongruus, et hoc ipso erit malus. Inter utrumque nil medium intercedit, praesertim cum actus omnes etiam per se indifferentes aliquo modo, directe nempe vel interpretative, in Deum tamquam ultimum hominis finem esse referendos, ipsa ratione edoceamur.

Ad 2. Dives, de quo in casu, culpa non vacat, tum quia praedictas actiones, uti supponitur, ad ultimum finem neque interpretative referre satagat, tum quia amoris erga bona temporalia inordinate, uti videtur, indulget. Immo dives ille culpandus erit graviter, 1. si propter eas sollicitudines eaque solatia versetur in proximo periculo conquiescendi in fruitione bonorum temporalium tamquam in ultimo fine; 2. si eae sollicitudines eaque solatia adeo ipsius mentem animumque distrahunt, ut eum impediant ab implemento man-

datorum actus virtutis sub gravi praecipientium. Porro huc faciunt verba Christi objicientis divitibus pericula, in quibus versantur, aeternae damnationis.

VI.

(V. Gorit. Tab. IV).

Sophia interrogata a Confessario, quonam fine operetur, respondet: se labori operam dare ut vitam sustentet; viro suo obedire, ut vitet objurgationes et verbera; filiis providere ex quodam irresistibilis amore erga illos; orationes recitare quia multis indiget a Deo, et quia animadvertit ab aliquo conspici, oculos colligere, genua flectere, manus jungere.

Qu. I. Quid sit finis primarius et secundarius, et quomodo uterque influat in moralitatem actuum humanorum?

» *II. An omnes humanae actiones sint ex praecepto referendae in Deum.*

» *III. Quodnam judicium Confessarius efformare debeat de actionibus Sophiae prout in casu?*

Ad 1. *Finis primarius est ille, propter quem absolute actio efficitur, ita influit in moralitatem, ut habeat vim bonitatis actus destruendae. Hoc innuit S. Thomas. Si objectum sit bonum, finis vero operantis sit malus, actus humanus est totus malus ex malitia finis, quae destruit omnem bonitatem. Patet in eo, qui tribuit eleemosynam puellae ad eam seducendam. Rursum hic finis actui, ex objecto, bono superaddit novam speciem bonitatis, unde evenit, ut sit actus in duplici specie honestatis; sicut actui, ex objecto, malo superaddit novam malitiae speciem: qui enim eleemosynam erogat ad impetrandam gratiam christiane vivendi, actum agit dupliciter bonum;*

sic qui furatur ut fornicetur, duplicem contrahit malitiam, ratione furti, et fornicationis. Finis vero *secundarius* est ille qui allicit tantum ad agendum, seque habet dumtaxat concomitantem, quin sit causa actus efficiens, neque in ipsam actionis substantiam influat; ut quaedam vana gloria in opere bono: nam actio antecedenter est in suo esse constituta.

Ad 2. Affirmative. Audiatur Apostolus: *Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite*: idest omnia, quae bona sunt. Quod sit tenendum uti praeceptum, non vero consilium, docet Angelicus ipse. Ut autem huic praecepto satisfiat, non requiritur actualis relatio in Deum; hoc enim esset onus importabile: *non oportet, ait S. Doct., ut semper aliquis cogitet de ultimo fine, quandocumque aliquid appetit vel operatur; sed virtus primae intentionis, quae est respectu ultimi finis, manet in quolibet appetitu cujuscumque rei, etiamsi de ultimo fine actu non cogitetur*. Sufficit ergo relatio virtualis implicita; opus enim bonum ob ejus honestatem patratum, jam censendum in Deum referri; etsi plurimum praestat aliquando hanc intentionem etiam actu renovare.

Ad 3. De actionibus Sophiae aliquae quidem bonae apparent, sed aliquae non bonae totaliter, nisi bona fide excusentur. Labor utique ad vitam sustentandam, etiam ex obedientia susceptus, filiisque providendum, censebitur bonus, nisi aliter pateat: sicut etiam Deum precari, ut temporalia concedat, cum hoc quotidie oratione dominica

petamus. (1) Quae omnia, cum bona sint, si honeste patienterque fiant, saltem implicite in Deum referuntur, ut luminis rationis ac boni honesti Auctorem. At viro obedire, ut objurgationes et verbera vitet, si verbera et objurgationes vitare esset non tantum causa impulsiva, sed finalis, non videtur se gerere juxta monitum S. Pauli: *subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam*. Item illi actus, quos peragit quando ab aliquo conspicitur, boni sunt in se; sed ex fine vanae gloriae tollitur vel imminuitur eorum bonitas secundum quod hic finis sit primarius vel secundarius. Edocenda Sophia autem erit a Confessario, quomodo omnia fieri debeant in gloriam Dei, atque in eum cuncta opera nostra referre debeamus.

VII.

(V. Gorit. Tab. IV).

Julius, Horatius, Martinus et Sempronius pactum inter se iniverunt furtum consummandi in proxima nocte. Sed Julius eadem die ductus fuit in carcerem; Oratius dum iret ad locum, eæ suspicione ne ab aliquo cognitus fuisset, recessit: Martinus cum jam manus apponeret ad furtum committendum, subito morbo correptus fuit, unde Sempronius solus delictum perpetravit.

Qu. I. An internum propositum efficax aliquod opus exterius consummandi sit aequè bonum ac meritum, aut aequè malum et damnabile ac externa operis consummatio?

» II. An personae in casu aequalem reitatem furti coram Deo habere videantur?

(1) Si tamen non oraret quoque pro suis necessitatibus spiritualibus esset graviter culpanda, quia negliget medium omnino necessarium ad consequendum finem ultimum.

Resp. Ad 1. Affirmative, si opus consideretur *per se*: siquidem actus externus, quo opus aliquod consumatur, nullam habet imputabilitatem propriam et distinctam ab imputabilitate actus interni, quamvis sit hujus veluti complementum. Unde videmus in Scripturis Deum reputasse propositum efficacem Abrahami immolandi filium pro facto ipsius immolationis. Et D. Thomas (In 2 dis. 40 q. 1) ait: — Tantum meretur qui habet perfectam voluntatem aliquod bonum faciendi, quantum si faceret illud. — Quae tamen verba ita intelligenda sunt, ut ii actus externi non censeantur inclusi, qui peculiarem valorem et efficacitatem habere possunt ex eorum natura, uti Sacramenta. Excipe etiam opera quaedam satisfactoria et paenalia, veluti jejunium, martyrium, etc. quorum valor non solum a voluntate, sed etiam ab opere ipso aliquatenus pensatur. Unde illud D. Thomae loc. cit.: — Actus exterior nihil adjungit ad praemium essenziale, sed adjungit aliquid ad praemium accidentale.

Dixi *per se*; siquidem *per accidens* externi operis consumatio bonitatem vel malitiam saepius addit proposito efficaci interius concepto, quando scilicet, ut ait D. Thomas, per operis externi consumationem contingat ipsam voluntatem secundum se fieri meliorem in bonis vel peiorem in malis. — Quod quidem ex doctrina ejusdem D. Doctoris tripliciter usuvenire potest, nempe 1. ex *numero*, quatenus per externum actum praebetur occasio iterandi propositum internum; 2. ex *diuturnitate*, quatenus propositum hoc internum saepe occasione actus externi diutius

perdurat; 3. ex *intensione*, quatenus internus actus intensior evadit ex delectatione, quam agens ut plurimum in operis consumatione experitur.

Ad 2. Patet responsio ex modo dictis. Personae, de quibus in casu, habendae sunt coram Deo reae illius furti, sed non aequae. Minus omnium reus dicendus est Julius, in quo propositum furandi prius quam in aliis interceptum veluti fuit, uti supponitur, per abductionem in carcerem. Magis quam Julius culpandus est Horatius, qui malam voluntatem facti perpetrandi protraxit usque ad proximam criminis consumationem, solo deprehensionis metu cohibitus. Licet vero Sempronius furtum solus reapse consumaverit, ideoque magis quam Julius et Horatius sit reus habendus, ei tamen aequiparandus esset Martinus, qui ideo nihil surripuit, quia subito morbo correptus fuit, quum jam manus apponeret ad furtum consummandum, nisi ordinarie in praxi vel ex *numero* vel ex *diuturnitate*, vel ex *intensione*, ut diximus in Resp. ad 1. non evaderet semper culpabilior qui exterius peccat; unde in Man. Theologiae Mor. Gousset legitur: qui *extrinsece peccatum consumat culpabilior dicitur, quam qui illud desiderio solummodo perficit*. Quare Martinus statim post Sempronium habendus est reus.

DE CONSCIENTIA

I.

(V. Gorit. Tab. V).

Remigius theologus docet, regulam remotam actuum humanorum esse legem, prout consideretur in se; regulam vero proximam cognitionem ipsius; nec applicatio legis ad singulos actus facit legem nobis propinquiorem, quia non augetur cognitio legis. Praeterea secundum communem doctrinam T.T. regula actuum humanorum esset potius deductio seu conclusio individualis ratiocinationis, quam pura lex cognita, quod valde incongruum videtur:

Qu. An quod docuit Remigius alicujus notae dignum sit?

Resp Advertendum cum D. Thom. 1. 2, quaest. 19, art. 4, et comuni Theologor. esse vere actuum humanorum regulam duplicem: remotam, et proximam. *Remota* est lex extrinseca, nobis praescribens quidnam secundum rectam rationem sit agendum, vel fugiendum. *Proxima* actionum nostrarum regula est ipsum dictamen rectae rationis, seu conscientia nostra, proxime nobis dictans, quidnam sit conforme, vel difforme legi extrinsecae, ac proinde bonum, vel malum, faciendum vel omittendum. Sed deveniendum est praecise ad difficultates Remigii.

Concedendum est, cognitionem legis proximam regulam esse actuum humanorum, si comparetur cum lege in se ipsa considerata; sed si intelligatur de regula absolute proxima, inter quam et operationem humanam nullum aliud dictamen seu iudicium rationis intercedat, negan-

dum. Nam ad licite operandum non sufficit cognitio speculativa legis, sed necesse est cognoscere circumstantias facti cui lex applicanda est, ut judicari possit num actio humana hic et nunc cum omnibus suis circumstantiis licita vel illicita sit, nec cognitio legis, quantumvis clara et profunda, unquam suppeditare potest notionem facti peculiaris, ac proinde nec iudicium consequens hanc notionem. Argumentum autem simplex ex inconvenienti, quod deductio individualis ratiocinationis esset lex, nullius est roboris; nam ex eo, quod Deus homini dedit rationem et voluit eum dirigi mediante usu ejusdem rationis, concessit etiam hominem dirigi per legem quam potest modo sibi proprio ad se applicare; II. argumentum valeret, si deductio ratiocinationis esset aliquid arbitrarium, sed humana ratio est lumen Dei signatum super nos, quae veritatem objectivam sufficienter propositam tum juris tum facti non potest non videre et denegare, quin sibi mentiatur. Unde patet cujusnam notae dignum sit quod docuit Remigius.

II.

(V. Gorit. Tab. V).

Polibius confitetur se bona fide multa patrasse quae postea cognovit illicita esse. Post detectum errorem suum, prosequitur, multa alia fecisse, bona pariter fide, quae in se peccata esse rursus cognovit. Quibus auditis Gellius Confessarius judicat prima peccata commissa fuisse conscientia invincibiliter erronea; peccata vero commissa post detectum primum errorem, perpatrata fuisse conscientia vincibiliter erronea.

Qu. An Gellius confessarius recte judicaverit?

Resp. In primis videtur quod Gellius prae-
propere judicaverit et fortasse non rem pensita-
verit; antequam enim judicaret, magis conside-
rare debebat an Polibius tam in primo quam in
secundo casu egerit cum conscientia vincibiliter
vel invincibiliter erronea.

Nunc ex eo quod quis in multis erravit et
cognovit errorem suum, non sequitur ut semper
debeat censi in mala fide in iis quae agit po-
stea, nisi errores posteriores connexionem talem
haberent cum prioribus, ut Polibius sufficienter
excitari deberet ad ulterius inquirendum in
actu operandi, vel nisi ea, in quibus erravit,
essent circa talia dictamina legis naturalis, in
quibus vel nunquam vel raro datur error, in iis
enim ordinarie non praesumitur bona fides. Ex
hic argui potest an Gellius recte judicaverit.

III.

(V. Gorit. Tab. V).

*Silvius sacerdos in confessione interrogat Cali-
num de christiana institutione liberorum, cui hic re-
spondit: numquam permisisse filiis suis Ecclesias,
sacras conciones et sacramenta frequentare, quia ma-
gnopere exoptat illos evadere justos et honestos viros
quum diuturno studio et experientia sibi compertum
sit, homines talibus exercitiis deditos in humanis re-
lationibus et contractibus esse aliis peiores, quia re-
ligionem adhibent ut larvam ad occultandam propriam
nequitiam et ad facilius simplices decipiendos. Silvius
considerans ingenuitatem et securitatem qua Calinus
talia exponit, dubitat an versetur in conscientia vin-
cibiliter vel invincibiliter erronea.*

Qu. I. Quid decernendum in dubio Silvii?

» II. Quid opponere debeat Silvius Confessarius
Calino?

Resp. Ad 1. quaesitum, quid decernendum in dubio Silvii, respondeo. Dubium Silvii futile et infundatum omnino mihi videtur. Ex tota enim sophistica argumentatione Calini clare patet, ipsum non conscientia *invincibiliter* sed *vincibiliter* erronea laborare, imo potius fortasse erroneitate affectata, vel etiam mera malignitate exagitari. Est enim omnino impossibile, eum, qui hebes omnino non est, qui imo diuturno studio operam dat, et experientia insuper utitur, non agnoscere, auditionem Verbi Dei, frequentationem Ss. Sacramentorum, interventum ad Ecclesias ad publicas preces esse imo optima media bonos mores, laudabilesque virtutes in cordibus hominum gignendi. Tolle etiam vim eorum supernaturalem, quid aptius ad mores informandos, quam explicatio legis divinae, quae ignorantiae tenebras expellit, docet quaenam sunt praecipue vitiorum causae, et obstinationis in iisdem? Quid aptius ad homines in officio continendos quam Sacramentum Poenitentiae? Quot peccata ejus intuitu evitantur? Quot vitia emendantur? Quod si insuper addere vis eorum vim supernaturalem, jam profecto apparebit, Ecclesiis, sacris concionibus, Sacramentis neglectis, omnia media aptiora ad pie et recte vivendum esse rejecta. Et si addatur etiam quod ait Christus Dominus: — *Sine me nihil potestis facere*: — et quod ait Apostolus: — *Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, tamquam ex nobis*: — apparebit insuper esse omnino impossibile sine dictis mediis juste et pie vivere: cum Deus ipse illa media ad hoc instituerit, iisque vim suam indiderit. Haec omnia Calinus si diu-

turno studio operam dedit, et experientia insuper usus est, nonnisi ignorantia affectata ignorare poterat: propterea inexcusabilis omnino est.

Ad II. quaesitum: Quid opponere debeat Silvi-
us Confessarius Calino, respondeo. Silvi-
us Confessarius Calino opponat, ipsum absurdissimis
praejudiciis teneri ab ineptis collocutionibus ho-
diernorum impiorum ebibitis, et peccare so-
phismate illo, quod a Logicis *Enumeratio imper-*
fecta appellatur, quando nempe ex paucis effecti-
bus enumeratis generaliter concluditur de tota
universitate. Ex eo enim quod aliqui vel etiam
plures sint qui pietatem simulant et juste non
vivant, concludi minime potest, omnes qui pie-
tatem sectantur, injuste et inique vivere. Plures
esse qui pietatem fecte simulant, testatus est ipse
Dominus, et uti tales demonstravit plerosque
Scribas et Phariseos, acriterque contro ipsos
debacchatus est; sed non exinde pietatem dam-
navit tamquam hypocrisis fomitem; imo ipsam
semper consuluit et summopere commendavit,
sed solum de ejus abusu ad fines pravos con-
questus est.

IV.

(V. Gorit. Tab. V).

*Pausanias sacerdos officium audiendi confessiones
absque sufficienti doctrina scienter suscepit. Ab initio
dubitationibus et timoribus afficiebatur in exercitio
sui muneris; postea vero omnino secure processit, ab-
sque uila consideratione ad suam incapacitatem:*

Qu. I. An Pausanias semper versatus sit in con-
scientia vincibiliter erronea, videlicet utrum peccaverit

ab initio tantum, vel etiam in progressu exercitii sui ministerii?

» II. *An errores commissi a Pausania imputabiles fuerint solum in causa, an etiam in singulis actibus?*

Resp. Ad I. Inter praecipuas dotes quae in Confessario refulgere debent, ut munus suum recte adimplere possit, distinctum tenet locum *scientia*, quae si eminens est desideranda, sufficiens est necessaria, ne illi Dei verba applicentur: *quia repulisti scientiam a te, ideo repellam te a me, ne sacerdotio fungaris mihi*. Nec Episcopi approbatio excusabit quemquam, si manifeste se noverit inhabilem; approbatio enim non infundit scientiam necessariam, sed eam supponit.

Graviter ergo peccavit Pausanias, qui scienter absque sufficienti doctrina officium Confessarii suscepit, nedum quando dubitationibus et timoribus afficiebatur et suum iudicium non suspendit et veritatem non inquisivit, sed etiam quando omnino secure processit in exercitio sui muneris. Quia si in processu, uti supponendum, moralem scientiam non excoluit, semper fuit in ignorantia vincibili, eo modo quo peccat ille qui dubitans de honestate alicuius actionis dubia sua non resolvit cum possit, tractu temporis evenit quod amplius non sentit monita conscientiae. Securitas hujus Confessarii ex eo procedit quod non reflectit ad suam incapacitatem quae perdurat etiam in sua securitate, et ad ipsam poterat et debebat recogitare.

Ad II. Nullum est dubium, Pausaniam reum fuisse in causa errorum, quos se commissurum

aliquo modo praevidit in exercitio sui ministerii. Quo vero ad reitatem in singulis actibus, animadvertatur quod, per se loquendo, tot sunt peccata numero distincta, quot sunt actus distincte repetiti. Pausanias est semper in statu lethalis culpa ob suam notam incapacitatem, et absolutiones, quas impertitur, sunt actus unus ab altero distincti; ergo non solum ipse est reus in causa sed etiam in singulis actibus, quoties habuerit saltem aliquam remotam aut confusam suspicionem aut dubitationem, inesse fortasse peccatum in suis actibus, aut non esse sufficienter instructum aut teneri ad ulterius inquirendum aut ad aliquid huiusmodi.

V.

(V. Gorit. Tab. V).

Ioannes et Robertus quamdam actionem damnificativam commiserunt contra Creusum. Ioannes certo sciebat damnum esse decem aureorum; Robertus vero putabat actionem non esse damnificativam sed ex conscientia vincibiliter erronea.

Qu. I. An versetur in pejori conditione, qui consuetudinem habet peccandi ex certa scientia, an qui ex conscientia vincibiliter erronea?

» *II. An in casu gravius peccaverit Ioannes vel Robertus?*

Resp. Ad primum. Praecise, per se loquendo si tantum actio spectetur, videtur versari in pejori conditione qui ex certa scientia peccat quam qui ex conscientia vincibiliter erronea; nam qui vult aliquid agere, etiamsi sciat hoc esse malum, evidens est, ipsum habere voluntatem firmiter

determinatam ad malum, quod non potest dici de illo qui laborat conscientia erronea. Dixi *per se loquendo*, nam haec ratio tantummodo valet eo quod supponitur quod scientia actionis peccaminosae exigit majorem vim voluntatis ad peccandum, indubium enim est, malitiam peccati oriri et mensurari ex pravitate voluntatis. Sed in aliquo casu potest evenire quod conscientia erronea vincibilis non minuat sed augeat voluntarium. Conscientia enim erronea vincibilis provenit vel ex ignorantia vel ex errore vincibili; si utrumve directe aliquis vellet ad libere peccandum, tunc is gravius peccaret, quia sua ignorantia vel error augerent voluntarium. Ita docet D. Thomas (1. 2, q. 76 art. 4 in corp.) « contingit quandoque quod ignorantia directe et per se est voluntaria sicut cum aliquis sua sponte nescit aliquid, ut liberior peccet; et talis ignorantia videtur augere voluntarium, et peccatum; ex intentione enim voluntatis ad peccandum provenit quia aliquis vult subire ignorantiae damnum propter libertatem peccandi. » Quod si autem haec vincibilis conscientia erronea proveniret ex contemptu doctrinae veritatis, hoc esset gravissimum peccatum. Si autem conjici posset aliquem nullimode impedire peccatum, etiamsi in cognitionem eveniret sui erroris, tunc aequaliter peccaret; v. g. qui habitualiter manducat absque commotione animi carnem diebus vetitis, eam manducat etiam in die vigiliae preceptae quam ille culpabiliter nescit adesse. Haec omnia quoad actionem; quo autem ad statum animae, bene advertit quidam Auctor « *La condizione di colui che da tal disgrazia è aggravato è*

assai più funesta che non sia quella di chi ad occhi aperti e contro coscienza commette una di quelle azioni illecite. Perocchè questi peccherebbe, ma non avrebbe, come quel primo, il peccato a sè continuamente inerente della coscienza erronea, non avrebbe l'animo circondato e fasciato dall'indurito affetto al male che perverte il giudizio, toglie i rimorsi, e veste, per così dire, il cuore umano di maledizione, secondo la frase di un salmo. Le piaghe di quel primo sarebbero dunque incancrenite; quelle dell'altro manderebbero vivo sangue, ma non ancor fetida marcia. Egli è adunque un inganno, che non accade di rado, credere, che la condizione del secondo è peggiore, perchè l'atto che commette ha più di attual cognizione e di deliberata volontà. » Haec omnia tamen intelligenda sunt quando consuetudo illius qui malum perpetrat cum scientia certa adhuc non pervenit ad indurandum cor, ad comprimendos stimulos conscientia, ad contemnenda dictamina rationis, et tantum peccat concupiscentia abstractus; nam si usque ad hanc profundam deformitatem cecidisset, ita ut videatur scienter eligere peccatum, (D. Thomas) tunc absque dubitatione est, versari eum in pejori conditione, quia fere impossibilem suam conversionem reddidisset tum ex parte Dei tum ex parte sui ipsius, unde dixit D. Paulus: impossibile est qui semel sunt illuminati et prolapsi rursus renovari ad poenitentiam — et omnes doctores unanimiter propter hoc conveniunt declarantes: sacerdotes consuetudinarios deteriores caeteris esse.

Ex supradictis patet responsum ad secundum

quaesitum. *Per se loquendo* Joannes peccans certa scientia peccat gravius Roberto qui peccat ex conscientia vincibiliter erronea, nam iste peccat cum minori cognitione malitiae actuum, et ideo ex minori cognitione minuitur voluntarium. Sed si conscientia Roberti vincibiliter erronea esset affectata tunc peccaret gravius Joannes; nam conscientia affectata est indicium voluntarii valde intensi in malum ob quod Robertus diligit etiam damnum ignorantiae et erroris. Sed adhuc est advertendum, conscientiam affectatam excludere fere semper contemptum formalem legislatoris, qui contemptus potest adesse in illo qui peccat ex certa scientia. In hoc casu conscientia etiam affectata minuit peccatum. Quare ex gr. magis peccat qui sciens certo aliquam sententiam esse damnatam ab Ecclesia, tamen illi adhaeret negligens et parvipendens iudicium Ecclesiae, quam ille qui affectat ignorantiam condemnationis, ne obligetur ad illi se submittendum.

VI.

(V. Gorit. Tab. V.)

Leodius culpabiliter ignarus christianae doctrinae, data occasione salvandi a morte uxorem vel matrem, quum non possit utrique subvenire, perplexus est, putat enim peccare alterutram praetermittendo, et quum casus sit urgentissimus, antequam deliberaret, utraque periit:

Qu. I. Quasnam regulas sequi debeat qui versatur in statu conscientiae perplexae?

» *II. An Leodius in casu peccaverit?*

Resp. Ad I. Qui conscientia laborat perplexa actionem suam suspendere tenetur si hoc possit

sine gravi suo damno, et interim doctiores interroget ut a sua mente perplexitatem arceat; quod si necessitas urgeat et sapientes interrogare non potest, eligat minus malum; quod si tempus non adest interrogandi doctiores, et ad agendum est coactus, et minus malum discernere nequit, quamlibet partem eligat non peccat, quia hoc in casu ea destituitur libertate quae necessario requiritur ad merendum et demerendum, gaudet enim *physica* libertate actus non autem *moralis* ratione peccati, et nullo modo potest esse peccatum, juxta Augustinum (*de lib. Arbitrio*) in eo quod nullo modo caveri potest.

Ad II. Positis in extrema necessitate tam uxore quam matre, haec uxori praeferenda est propter principii eminentiam, quia in extrema necessitate non bono familiarum, sed vitae attendendum est. Culpabiliter hanc ignorat doctrinam Leodius, ergo peccavit? Distinguo — Leodius si tanto afficitur amore erga matrem et uxorem, ut mens sua ita turbetur quod non possit libere agere, ipsum non damnarem de peccato. Hoc potest evenire etiam in illo qui habet certam scientiam, praesertim cum sit urgentissima necessitas deliberandi, quae potest reflexionem impedire. Verum si aliquod tempus suppeditaverit Leodio pensitandi, et erat libertate praeditus, et non fecit quod in se erat, peccavit; et majus si perplexitas ab ignorantia affectata procedebat, minus si ex ignorantia *pure* vincibili vel crassa aut supina.

VII.

(V. Gorit. Tab. V.)

Saulus antequam incipiat accusationem suorum peccatorum admonet Gellium confess., se esse scrupulosum et scrupulos suos a daemone causari.

Qu. I. Quaenam sint indicia et causae conscientiae scrupulosae.

» II. Cujusnam momenti facere debeat Gellius admonitionem Sauli?

Resp. I. Scrupulorum signa hisce versibus continentur:

Errat, non credit, timet, excutit, anxius orat;

Ridiculis gestit, simillimus illi est

Lambere qui turpes prohibet sua prandia muscas.

Itaque qui ponit peccatum ubi illud non est, qui semper timore angitur cum sibi dictum fuit a Confessario quod peccatum non adest in hoc quod ipsi aperuit, vel numquam ponit finem in excutienda propria conscientia, etiam si frequenter peccata sua confitetur, vel orationem repetit, timendo non habere necessariam attentionem et devotionem, vel tandem in propulsandis tentationibus oculis et gestibus cachinnum movet, in hisce poenitentibus signa manifestantur scrupulorum.

Scrupulorum autem causae aliae sunt intrinsecae, extrinsecae aliae. Intrinsecae sunt, naturalis corporis constitutio, indoles melanchonica, ignorantia qua non percipiuntur bene Dei et Ecclesiae praecepta; superbia occulta, nimia abstinentia. Extrinsecae causae sunt 1. Deus permit- tens scrupula ut justi magis magisque purificen-

tur et tepidi in amore Dei fervescent, ut poenitentes suorum peccatorum luant poenas. 2. Daemon, qui Deo permittente movere potest melancholicos humores in homine, per quos imaginatio vel errare potest, vel turbari ad timorem inordinatum. 3. Societas scrupulosorum. 4. Lectio librorum qui nimis rigidi sunt.

Ad. 2. Non est absolute contemnenda Sauli admonitio, sed non ut certa amplectenda; quum ordinarie qui sunt vere scrupulosi hoc non faciant, et fortasse aliquis posset talem admonitionem praemittere, ut induceret confessarium ad adhibendam benignitatem et facilitatem, quae cum scrupulosis adhibetur. Hoc autem iudicium fluere potius debet ex pensitatione indiciorum, de quibus in responso ad 1, status conscientiae Sauli et aliorum huiusmodi, quam ex attestazione poenitentis. Dixi tamen: non absolute contemnenda, quia posset Saulus hoc innuere Gellio confessario hortatu alterius confessarii, vel ex quadam animi simplicitate referens iudicium aliorum vel suum circa propriam conscientiam. An vero scrupuli Sauli causentur a Daemonio, non ex ipsa Sauli admonitione iudicium suum Gellius proferre debet, sed ex effectibus scrupulorum, quia ex ipsis causae dignoscuntur. Confessarius, qui medicus spiritualis est, hasce explorare debet ut opportuna remedia applicare queat. Investiget porro si Saulum ad teporem adducunt, si eum a virtute retrahunt, si ad desperationem incitant, si effectus isti in Saulo manifestantur, tunc vera est ejus admonitio: ideoque ipsum hortetur ut daemonis insidias, abundando in bonis operibus, su-

peret, in virtutibus proficiendo etsi saporem in hisce non sentiat, et praesertim in jactando suam curam in Deum, qui ipsum enutriet. Si vero ex effectibus alias esse causas dignoscat, si ex. gr. a Deo, confortet Saulum ad [sustinendas sustentationes Dei, quae in suum profectum convertentur. Si a societate scrupulorum vel a lectione librorum rigidorum, eum retrahat ab illorum societate et lectionem praescribat v. g. operum S. Francisci Salesii et S. Alphonsi. Si a superbia scrupuli procedunt, Confessarius ad humilitatem exercendam provocet; si a nimia poenitentia, moderationem insinuet. Generatim omnibus scrupulosis imponet orationem cum fiducia ad Deum, et praesertim obedientiam mandatis et consiliis Confessarii.

VIII.

(V. Gorit. Tab. V.)

Julius confessarius quoties invenit aliquem poenitentem scrupulosum, eum tractat duris verbis et ob-jurgationibus, quum sibi suum sit, omnes scrupulos radicitus provenire ex subtilissima et recondita superbia, et hoc modo poenitentium superbiam compescit.

Qu. I. Quanam sint scrupulorum remedia?

» II. An ratio agendi Julii Confessarii sit probanda?

Respondeo ad primum, praecipua remedia ad scrupulos pellendos haec esse: 1. Si scrupuli a causa naturali oriantur, etiam naturalibus remediis curentur. 2. Si ab ignorantia, aliorum societate, vel lectione rigidorum librorum originem ducant, scrupulosum ignorantiam expellat, socios illius vitet, li-

brosque claudat scrupulosos. Caeterum cujuscumque generis sint scrupuli, et quibuscumque oriantur causis, semper prae oculis habeat Confessarius in horum curatione. 1. Ante omnia totalem et coecam a poenitente exigat animi obedientiam, sine qua inutilia plerumque essent caetera remedia, atque ad hanc obtinendam ejus meritum, utilitatem necessitatemque tum ratione, tum Ss. Patrum testimoniis poenitenti exponat. 2. Otium ab ipso removeat, eique suadeat, ut vitam piorum prae oculis teneat, frequenter meditetur Dei bonitatem et misericordiam, quae est super omnia opera ejus. 3. Moneat ipsum posse, imo teneri contra scrupulos decertare, proindeque dum peccatum apparens vitare vult, contra veram obligationem facere, nisi bona fides et ejus infirmitas eum excusarent. 4. Si cernat ipsum in legis positivae implemento grave damnum subire, ipsum solvat ab ipsa implenda. 5. Si praeteritis confessionibus aut praesentibus cogitationibus pravis vel contra fidem, vel contra castitatem angatur, doceat quoad ista peccata non examinari, nec praeterita confiteri, nisi prima fronte jurare possit ipsa commisisse aut confessum nondum fuisse. 6. Demum si post consilia aut confessiones rite peractas iterum atque iterum redeat, inauditum dimittat. Caeterum si poenitens in obedientia proficiat, lenitate potius quam asperitate procedat, quae tantum juvare potest ad ipsius pertinaciam retundendam, casu quo obedire decretet. Ex his patet responsio.

Ad secundum: generatim nempe loquendo improbendam esse rationem agendi Julii Confes-

sarii. In primis enim errat Julius dum putat omnes scrupulos radicitus provenire ex subtilissima et recondita superbia; si quidem plures aliae horum assignantur causae. Praeterea Julius scire deberet scrupulorum curam longam esse atque arduam, ac miserrimam eorum conditionem, qui proinde nostram commiserationem quammaximam efflagitant, quique in tanta animi perturbatione et anxietate, si Confessarium discretum, patientem ac charitate plenum nanciscantur, curari tandem possint, et e contra, si ipsis occurrat Confessarius, uti est Julius, qui duris verbis et objurgationibus eos tractet, pejoribus malis imo in desperationis barathrum conjiciantur. Ac proinde semper videtur improbanda agendi ratio Julii, excepto casu, quo caetera omnia remedia tentata inutilia cernantur.

IX.

(V. Gorit. Tab. V).

Dionysius aperit Lucio Confessario, se valde angere, quia audivit a viro docto requiri certitudinem dictaminis conscientiae ad licite operandum; et addit, se non posse hanc certitudinem assequi, quum sit illiteratus et tardioris ingenii; imo plerumque dubitare in suis operationibus.

Qu. I. Quodnam discrimen intercedat inter dubium speculativum et practicum?

» II. Qualenam judicium ferre debeat Lucius de manifestatis sibi a Dionysio?

Resp. Sicuti dubium speculativum datur quando absolute et in abstracto dubitatur de aliqua veritate, et practicum quando, examinatis circumstantiis particularibus actionis conscientia

remanet suspensa, quid agere debeat, totum itaque discrimen, quod inter utrumque dubium intercedit, est illud quod intercedit inter verum et licitum. Hic observandum, quod, stante dubio speculativo, potest haberi certitudo moralis ad licite operandum, quia aliae sunt rationes quibus judicamus de rei veritate, aliae quibus judicamus de actionis honestate. Ex rationibus intrinsecis ex gr. dubitat iudex an Sempronius sit reus vel non, tamen Sempronium absolvit ex principio reflexo ac generali, nempe in dubio *favendum esse reo*. Et sic dicito de aliis similibus casibus, in quibus propter intrinsecas rationes dubitatur de rei veritate, et per aliquod aliud principium justum actio licita evadit. Stante autem dubio practico, numquam licite operari quis potest, quia regula licitae operationis est conscientia hic et nunc dictans aliquod esse honestum, et quousque versatur in dubio practico, anceps est, nec dictat determinate aliquod esse licitum, ergo operatio in tali dubio facta, utpote non secundum conscientiam, non potest esse licita. — *Quod non est ex fide*, ait Paulus ad Rom. 14, 23, *peccatum est*: et rursum in Eccl. legitur: *qui amat periculum peribit in illo*.

Ad II. Ut Lucius rectum iudicium proferat de his quae sibi a Dionysio fuerunt manifestata, videat si Dionysius sit timoratae conscientiae, si catechesim et Sacramenta frequentet, et tunc potius perplexitates et anxietates, quam dubia, sunt judicandae. Experientia enim docet quod hi poenitentes, etsi tardioris ingenii et illiterati, ordinarie agunt cum aliqua prudenti ratione,

quamvis directam suarum operationum rationem sibi reddere nesciant. Ne tamen Dionysius cum conscientia erronea agat, illum admoneat quod ad habendam moralem certitudinem honestatis alicujus actionis non est necessarium ut rationes agnoscat quas agnoscit theologus; sed sufficit ut habeat aliquam gravem rationem operandi, vel sit innixus auctoritati alicujus hominis docti; ita ut si grave dubium menti suae obveniat, et necessitate deliberandi urgente, virum doctum interrogare non possit, curet dubium suum deponere aliquo rationabili motivo, et tunc sine anxietate operetur, nam in illis circumstantiis, quamvis erraret ignorantia veritatis, illi esset involuntaria. — Diversum judicium esset pronunciandum de Dionysio, si hic laxioris esset conscientiae; (quantumvis raro, ordinarie loquendo, poenitentes hujus generis habent dubia, et difficillime acquiescunt instructioni Confessarii) tunc aestimandae sunt ejus non perplexitates sed vera dubia practica, et plus minusve peccata juxta majorem vel minorem dubii gravitatem.

X.

(V. Gorit. Tab. V).

Amos, disputando cum Barnaba de probabilismo, ait: se numquam intelligere potuisse, quomodo opinio probabilis circa existentiam alicujus legis, eo applicatione principii reflexi certi possit evadere practica certitudo; quum non possit reflexio mutare naturam probabilitatis. Barnabas vero respondet, illam, quae appellatur certitudo licitudinis actionis, non esse veram certitudinem, sed fundatam probabilitatem.

Qu. An sententiae Amos et Barnabae rectas sint?

Respondeo negative. Nam extra propositum ratiocinatur Amos, reflexionem non immutare naturam probabilitatis. Aliud enim est iudicium speculativum quod versatur circa existentiam legis et veritatem rei, et aliud est iudicium practicum quod respicit quid agendum vel fugiendum, in quo iudicio consistit conscientia. Reflexio utique non mutat iudicium speculativum, quia si habeatur tantum probabilitas circa existentiam legis, per se, nisi addantur nova motiva comprobantia legem adesse, semper habebitur eadem probabilitas; sed reflexio mutat iudicium practicum, nam ut lex obliget debet esse non solum probabilis, sed certa ejus existentia. Revera D. Thomas dicit: *Nullus ligatur per praeceptum nisi mediante scientia illius praecepti*, et alibi, *homo tenetur velle, quod Deus vult eum velle, et homini praecipue innotescit per praecepta divina*; et Benedictus XIV ad rem habet: *Non si devono porre legami quando non vi è una chiara legge che gl'imponga*. Quare si adsit tantum probabilitas circa existentiam legis, ista non obligat ad abstinendum ab aliqua actione (exceptis casibus quibus non licet uti probabilismo), et illa actio remanet licita. Ergo potius quam probabilitas circa existentiam legis inducat tantum probabilitatem licitatis actionis, inducit certitudinem, vel si agatur de aliqua obligatione adimplenda, probabilitas circa existentiam legis inducit certitudinem de non existentia obligationis.

Errat autem Barnabas qui asserit certitudinem licitudinis non esse nisi fundatam probabilitatem. Nam probabilitas, quamvis innixa gravi

fundamento, non excludit formidinem oppositi pariter innixam alicui rationi: dum e contra certitudo excludit prudentem formidinem oppositi; ad agendum autem non sufficit probabilitas, sed requiritur certitudo liceitatis, quia contra assertionem Barnabae habetur dictum Apostoli Pauli: — *Quod non est ex fide peccatum est*, — et omnes Theologi intelligunt illud *ex fide* sensu certitudinis licitudinis actionis. Fuerunt etiam damnatae aliquae theses, ex quibus evincitur falsum assertum illud: qui *probabiliter agit prudenter agit*. Et ratio suffragatur: qui agit innixus tantum probabilitati non peccandi, non potest excludere simul oppositam probabilitatem peccandi; sed in hoc quod quis se committit discrimini offendendi Deum, jam illum offendit, dicente Scriptura: *Qui amat periculum, peribit in illo*.

XI.

(V. Gorit. Tab. V).

Diogenes typis editurus quoddam Opusculum, re bene perspecta, dubitat an ejus lectio pluribus nocere possit. Ut provideat conscientiae suae, consulit Lazarum Parochum qui respondet, illum posse tuta conscientia libellum edere in tali dubio, quum lex dubia non obliget.

Qu. I. Quaenam dubia resolvi possint principiis reflexis Probabilismi, et quaenam non?

» *II. An Lazarus recte responderit Diogeni?*

Resp. Quinque sunt casus designati a S. Alphonso in quibus non licet uti opinione probabilis, relictis tutiore: 1. quum agitur de rebus fidei, quia sicut fides est medium sine quo non potest perveniri ad salutem, ergo in hac re non licet

uti opinione probabili, nam si forte contraria opinio est vera, opinione probabili non aufertur damnum animae; 2. quum agitur de cura infirmorum in qua medicus tenetur adhibere remedia tutiora, et ratio est quia opinio probabilis non impedit damnum proximi, quod proveniet si opinio forte sit erronea. Tunc solum admittunt Theologi posse medicum uti remediis dubie salutaribus, quum desperatur de alicujus salute; 3. in sententia iudiciali, nam quum iudex teneatur dare cuique suum, non satis consultit juri cujusque cum opinione probabili, et contraria propositio damnata fuit ab Innocentio XI. Tamen ex principio *melior est conditio possidentis* non potest expoliari possessor bonae fidei usque dum non constat certo possessionem esse illegitimam; 4. in Sacramentis conferendis, sicuti eruitur ex contraria propositione damnata ab Innocentio XI quae dicebat: — *in Sacramentis conferendis non est illicitum uti opinione probabili de valore, relicta tutiore*; — et ratio semper est eadem, scilicet, quia in his casibus opinio non amovet periculum detrimenti animae. Ob quam rationem plures Theologi cum S. Alphonso pugnant, non licere uti opinione probabili etiam in Sacramentis suscipiendis. Excipitur tamen casus extremae necessitatis, in qua, quum non habetur, v. g. materia tuta, licet uti materia dubia conferendo Sacramentum sub conditione; et excipitur etiam casus in quo Ecclesia possit et praesumatur supplere, sicuti in casu gravis necessitatis supplet quo ad jurisdictionem ministri in Sacramento poenitentiae, et quo ad di-

spensationem in Matrimonio; 5. in periculo damni alterius. In caeteris casibus in quibus agitur tantum de honestate actionis vel non, ex applicatione alicujus legis, ex eodem S. Alphonso, possumus uti principiis reflexis, quia dum est incerta extensio legis ad aliquem casum particularem, est incerta etiam obligatio, ideo actio remanet licita.

Ex supradictis patet responsum ad II quaesitum. Parochus, a quo Diogenes petiit consilium, non recte consuluit; quia casus a Diogene propositus ex illis est, in quibus usus opinionis probabilis non licet. Et re vera cum Diogenes dubitet ne suo opusculo noceat pluribus, actio quam positurus est non caret periculo damni plurium. Quum autem nemini liceat ponere actionem quae possit afferre alicui injustum damnum, ergo, antequam agat, debet removeere tale periculum. Sed principio reflexo potest removeri? Minime, quia periculum non constituitur ex conscientia sed ex facto: ergo mutanda sunt adjuncta rerum ex quibus constituitur periculum, et tunc solum actio erit licita. Ergo dubium propositum a Diogene non est resolvendum principio reflexo, sed directe quidem examinando naturam rei; si ex tali consideratione dubium non expellitur, non potest efformari certitudo practica de licitudine editionis. Potius Parochus exquirere debebat ex quonam motivo oritur dubium, ne liber noceat pluribus; si provenit quia liber continet doctrinam non satis tutam, vel res periculosas moribus vel detrahentes famae aliquorum, tunc liber non est edendus. Si vero liber est irreprehensibilis in eo quod continet et etiam valde utilis, et

possit evadere tantum nocivus illis qui non praediti sunt necessariis qualitatibus ad sustinendam illius lectionem, tunc adhibenda essent media quibus liber pluribus utilis non noceat aliis, et posset etiam permitti damnum aliquorum, si sit solum per accidens et imputabilis omnino imprudentiae lectoris.

XII.

(V. Gorit. Tab. V).

Ascanius omisit in fine Tractatus de Conscientia quaestionem Probabilismi, scribens: omnia systemata pro delectu opinionum non differre nisi verbis in substantia autem et quo ad praxim idem omnia systemata adstruunt. Insuper valde insudant in iis distinctionibus ac elucubrationibus quia carent necessariis practicis cognitionibus; ideoque et aerem verberant, et mentem praesertim studiosae juventutis inutiliter gravant.

Qu. An doctrina Ascanii sit probanda?

1. Respondetur negative et pluribus rationibus.

I.^o Ex natura ipsa rei: nam quoties non accidit in judiciis humanis ut non possimus acquirere certitudinem, et animus haereat inter duas sententias, aut opiniones, tam circa aliquam legem quam circa aliquod factum! Ergo nemo, qui aliqua notione psychologica polleat, negare potest probabilitatem esse vere statum mentis qui frequenter evenit. Nunc autem quid facit probabilismus nisi discutere hanc quaestionem: quid deducendum quo ad praxim, cum mens circa legem vel factum non potest pronunciare iudicium certum sed tantum probabile? quibus gradibus potest

esse haec probabilitas? In istis diversis gradibus probabilitatis certe modificatur extensio et natura obligationis; ergo in his diversis casibus quaenam dictamina sunt recta et logica? Videtur igitur non posse adesse quaestionem quae tantum sit fundata in natura mentis, in diversis conditionibus conscientiae, quam probabilismus. Ascanius qui recurrit ad praxim videtur ignorare in quo praxis consistat; nam praxis est applicatio regulae, sed regula non potest applicari semper eodem modo, sed antea agnoscendus est status animae ad quem regula applicari debet. Ergo non datur praxis sine theoria; et theoria probabilismi utique est elementum essentielle ut praxis sit rationalis et innixa vero fundamento.

2. Ex exemplo Theologorum: sane per plura saecula probabilismus fuit objectum studiorum et dissertationum plurium ex doctissimis viris qui incumbabant huic quaestioni non ut simplici ornamento intellectus aut vanae speculationi, sed intima persuasione ducti juvandi directionem conscientiarum. Ergo omnes isti fuerunt carentes bono intellectus ut insudarent in rem inutilem? Saltem videtur maxime temerarium hoc iudicium. Probabilistae putant suis elucubrationibus intulisse verum progressum scientiae morali, quia evolventes doctrinas sanctorum Patrum et Doctorum animadverterunt, praeceptum non obligare singulos eodem modo, sed secundum scientiam, et cum in homine simul cum lege coexistat libertas, et lex dicatur a ligando, utique dixerunt: videndum est, an lex obliget, manente dubio an adsit et comprehendat illum casum. Hoc adver-

tentes probabilistae putarunt melius declaravisse obligationes hominum, et discrevisse inter pondera vera et fictitia praeceptorum: hoc studium videbatur eis summae utilitatis. Et e contra ad mentem Ascanii, omnes laboravissent circa rem prorsus inutilem.

3. Ex sollicitudine Ecclesiae. Si quaestio probabilismi esset inutilis et nihil concluderet, videtur non esse faciendum ullum discrimen inter tutiorismum et probabilismum laxum et gradus medios qui distinguunt illa duo extrema: omnes concluderent in idem. Sed Ecclesia non ita sensit: et quamvis ipsa non definivit omnes quaestiones probabilismi, tamen existimavit, omnes non esse ejusdem ponderis, quare condemnavit tutiorismum rigidum et probabilismum laxum; condemnavit usum probabilismi in certis casibus; ergo dici potest Ecclesiam non neglexisse, ut facit Ascanius, sed potius inspexisse semper diligenter hanc partem tractatus conscientiae, sicuti quae judicabatur ab ea magni ponderis; et item cum improbraverit extrema tutiorismi et probabilismi laxi, non parvipendit rationale probabilismum, et quum ederet judicium adprobationis circa Opus Morale S. Alphonsi, in quo tractatus substantialis et unde pendent omnes resolutiones est probabilismus moderatus a Sancto propugnatus, utique Ecclesia aliquid decrevit inter probabiliorismum et probabilismum. Quare ex judicio Ecclesiae eruitur novum argumentum, quanti facienda sit doctrina Ascanii.

XIII.

(V. Gorit. Tab. V.)

Elvetius Clericus instituens suam confessionem apud Martinum Confessarium, interrogatur ab eodem: quodnam systema sequatur pro delectu opinionum in Theol. Mor. Elvetius respondet: S. Alphonsi a Lig. Martinus subjungit valde periculosum esse systema; quum probabilismus magnam propinquitatem et affinitatem habeat cum lassismo. Anxius Elvetius ob tale responsum, adit Curtium Parochum, eique exponit sententiam Martini. Curtius vero respondet Elvetio non solum eum sequi posse systema S. Alph., sed ut juvenis qui nondum studia satis profunda instituit ad seligendas veriores opiniones in Theol. Mor. et ut experientia destitutus qui nondum novit, quaenam opiniones in praxi salutare pariant effectus, teneri sequi doctrinam S. Alph., quae fuit tuta in praxi declarata a S. Sede, ne se committat periculo errandi.

Qu. I. Quaeenam documenta et argumenta suffragantur doctrinae S. Alph.?

» II. In quonam consistat systema S. Alph., et quomodo a lassismo differat?

» III. Quid dicendum de responso Martini et Curtii?

Resp. Ad primum multae afferri possent praestantissimorum et doctorum hominum attestationes in laudem doctrinae S. Alphonsi a Ligorio, sed sufficit prae omnibus irrefragabile et venerandum documentum Sacrae Poenitentiariae confirmatum a Summo Pontifice Gregorio XVI, die 31 Julii anno 1831, in quo declaratur, non esse inquietandos confessarios qui in praxi sequuntur opiniones Sancti Alphonsi, etsi non attendant neque ad intrinsecas, neque ad extrinsecas rationes in medium adductas. Praetermitimus, brevitatis gratia, quae habentur in Decr.

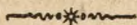
Pii VII 1803, et in Bulla Canoniz. Greg. XVI. Postquam igitur S. Sedes hoc modo se declaravit, potest dici quod ajebat D. Augustinus: — Roma locuta est, causa finita est — Et S. Sedes hoc pronunciavit judicium, quia doctrina Alphonsi est conformis doctrinae S. Thomae Aquinatis, S. Isidori, S. Raymundi, S. Antonini. — Doctor Angelicus, q. 9, ait: Lex est regula et mensura actuum, secundum quam inducitur aliquis ad agendum vel ab agendo retrahitur. Dicitur enim lex a ligando, quia obligat ad agendum; ut autem teneamur ad eam observandam, debet esse sufficienter promulgata juxta illud commune axioma — leges constituuntur quando promulgantur. Quod laudatus Doctor confirmat q. 90 ubi proponit dubium — utrum promulgatio sit de ratione legis? et respondet: — Lex imponitur aliis per modum regulae et mensurae: regula autem et mensura imponitur per hoc quod applicatur his quae regulantur et mensurantur. Unde ad hoc quod lex virtutem obligandi obtineat, quod est proprium legis, oportet quod applicetur hominibus qui secundum eam regulari debent. Talis autem applicatio fit per hoc quod in notitiam eorum deducitur ex ipsa promulgatione. Unde promulgatio ipsa necessaria est ad hoc quod lex habeat suam virtutem. — Idem docuit S. Isidorus dicens: Erit autem lex manifesta. S. Raymundus scripsit — non sis pronus judicare mortalia peccata, ubi non tibi constat per certam scripturam — D. Antoninus asserit: Quaestio in qua agitur utrum sit peccatum mortale, nisi ad hoc habeatur auctoritas expressa

Scripturae, aut canonis Ecclesiae, vel evidens ratio, periculosissime determinatur, et est aedificare ad gehennam determinare esse mortalem quamdam actionem de qua prudenter dubitatur, scilicet exponit periculo damnationis illum qui eam facere intendit. — Et quando adsunt duae opiniones aequae probabiles lex non est sufficienter promulgata, ergo evadit dubia.

Ad secundum. Totum systema D. Alphonsi expositae doctrinae innititur. Ponit uti fundamentum quod lex dubia non obligat. Et, hoc posito, affirmat quod si opinio quae libertati favet est aequae probabilis ac illa quae legi favet, primam sequi licet. Toto coelo differt hoc systema a lassismo. Lassismus sequitur opinionem minus et tenuiter probabilem, quae non est vera probabilitas, aut fundatur levi rationi quae non tollit dubium practicum in agendo, et ideo ab Alexandro VII et Innocentio XI fuerunt proscriptae variae propositiones laxae. Probabilismus vero est realis et vera probabilitas, cum innitatur gravi motivo inducenti ad moralem certitudinem de honestate actionis. Martinus accusationem renovavit nonnullorum Theologorum viventium tempore, quo D. Alphonsus in lucem prodidit suum systema: Sanctissimus Praesul postquam evidentissimis rationibus doctrinam suam probavit, et adversariorum objectionibus respondit sic loquitur. — Unusquisque tamen scit et cognoscere potest ex eo quod scripsi in meo postremo libro Theologiae moralis, quantum relaxatam moralem reprobavi. Quod meum systema aequae probabilis opinionis illud evidenter demonstrasse mihi suadeo quem-

admodum credunt plures antistites, abbates, religionum superiores, et alii doctissimi viri qui mihi scripserunt . . . dicentes — esse evidens et certum. Et rogo lectorem meum ut legat epistolas hujusmodi virorum, quae sunt in fine mei libri — Usus moderati etc.

Ad tert. Martini responsum est falsum et injuriosum. Falsum, cum probatum sit systema S. Alphonsi non habere propinquitatem et affinitatem cum lassismo. Injuriosum Apostolicae Sedi, quia Pontifex Summus affirmavit quemquam posse in praxi sequi opiniones prae laudati Sancti. — Quid dicendum de Curtio parcho? Generatim loquendo non sunt imponendae leges ubi leges non existunt; tamen si motivis a Curtio adductis, adjungatur vel tarditas ingenii Elvetii vel anxietas sequendi alia duo systemata, aut probabiliorismi vel rigorismi, responsum non est reprobandum.

DE LEGIBUS

I.

(V. Gorit. Tab. VI et VII).

Cirus disputans cum Lucio de legis definitione, quae communiter traditur a Theologis, asserit eam continere evidentem errorem in illis notis: legem esse stabilem et perpetuam; nam ut lex obtineat finem suum, debet accomodari temporibus, circumstantiis, conditionibus et necessitatibus societatis regendae, quae omnia incessanti mutationi obnoxia sunt. Lucius vero defendit comunem definitionem argumentis desumptis ab auctoritate tot DD. qui adoptarunt illam definitionem.

Qu. Quid decernendum in hac controversia?

In primis animadvertendum sedulo est, quod si praecise loqui velimus, verba illa *stabilis et perpetua* non constituunt elementa rigore componentia definitionem legis: sunt enim proprietates pertinentes ad hoc, ut lex plenius sortiatur finem suum, non autem sunt proprie aliquid essentialiter ingrediens definitionem legis, quae communiter definitur: « quaedam rationis ordinatio ad bonum comune, ab eo qui curam comunitatis habet, promulgata. » Cum autem lex ex indita sibi natura debeat necessario respicere bonum comune, cumque hoc difficillime obtineatur in nutantium rerum vicissitudine, ideo statuitur tamquam legis proprietas *stabilitas* atque *perpetuitas*, hoc sensu, quod lex cum feratur in Comunitatem, quae de se habet ut sit stabilis et perpetua, ideo

necessario conveniens est, ut etiam lex sequatur naturam societatis ad cuius bonum conditur: proindeque lex nata est ut duret in perpetuum, et sine termino definito. Hoc autem non impedit, quominus lex quandoque abrogetur, vel quomodocumque cesset, cum sic requirit bonum commune. Si quando enim contingat per circumstantiarum mutationem, attentata etiam rerum evolutione ac temporum ratione, et revera comune bonum societatis exigit alias leges a primis sibi datis, tunc perspicuum est non solum posse imo et debere a suprema auctoritate, penes quam residet legislativa potestas, alias condi leges conformes societati, cuius bonum respiciunt. Paucis, aliud est dicere legem ita stabilem et perpetuam esse ut numquam mutari contingat, aliud autem dicere, legem de se habere ut stabilis perduret, quamdiu durabit comunitas cui imponitur, nisi abrogetur, aut mutatis circumstantiis noxia, vel inutilis fiat.

II.

(V. Gorit. Tab. VI et VII).

Gallus sacerdos in conventu aliquorum Sacerdotum contendit, distinctionem et divisionem variorum generum legum nullam praecisionem et claritatem idearum offerre quoad theoriam, et nullam prorsus utilitatem quoad praxim; in theologia enim una esse debet lex, et haec est lex Dei, nam peccatum nihil aliud est quam violatio divinae legis; illas vero distinctiones tantummodo esse vanas subtilitates a scholasticis otiose excogitatas.

Qu. I. Quaeenam sunt variae legum divisiones quae a Theologis communiter afferuntur?

» *II. An assertio Galli solidis fundamentis innitatur?*

Resp. Ad I. Duplex est hominis societas, una cum Deo, a quo conditus est, altera cum hominibus, quibuscum vitam agit; jam ad utramque pietatem conservandam atque fovendam quadruplex veluti lex est necessaria, idest 1.º *Lex aeterna*, quae est ratio ipsa divina generaliter jubens ordinem servari, vetans perturbari; 2.º *Lex naturalis*, quae est ipsa lex aeterna considerata in homine, cui Deus per inditam legis ipsius cognitionem naturalia officia praescribit, ea scilicet quae a nostris cum Deo vel cum hominibus relationibus dimanant; 3.º *Lex divina positiva*, qua homo dirigitur ad finem supernaturalem, ad quem conditus est, consequendum, eaque est tum vetus sive *mosaica*, tum nova sive *evangelica*; 4.º demum *lex humana*, qua procuratur quidquid ad publicum ordinem servandum et promovendum valet, simulque avertitur quidquid potest ordinem illum subvertere, atque ea est tum *ecclesiastica*, tum *civilis*.

Ad II. Errat Gallus asserendo distinctiones modo allatas et a Theologis universaliter admittas vanas esse subtilitates a scholasticis otiose excogitatas et nullam habere neque utilitatem quoad praxim, neque praecisionem aut claritatem idearum quoad theoriam. Quot namque inter unam et aliam legem diversitates prorsus characteristicae! Profecto si spectes extensionem, legi aeternae subjectae sunt creaturae omnes etiam irracionales et inanimae, ad differentiam tum legis naturalis, cui subjiciuntur creaturae tantum rationales, tum legis divinae positivae, cui subijciuntur ii soli qui sufficientem Evangelii notitiam

adepti fuerint, tum legis ecclesiasticae, cui obligantur omnes baptizati tantum, tum denique legis civilis, quae afficit solos territorii jurisdictionalis subditos. Si spectes finem, lex naturalis dirigit hominem ad naturalem; lex divina positiva ad supernaturalem finem assequendum; lex verò humana ad procurandum bonum comunitatis sive ecclesiasticae, sive civilis. Si spectes originem, lex aeterna est, ut dixi, ratio ipsa divina, atque ex ea leges omnes dimanant, cum sit omnium exemplar et causa efficiens: lex vero naturalis est tantum prima legis aeternae ad hominem applicatio, deinde lex divina positiva a Deo data est, humana ab homine. Si spectes modum promulgationis, lex naturalis datur interius per rationis lumen; lex vero positiva datur exterius, ideoque positiva dicitur quasi sub oculis posita, divina quidem per sacras Scripturas et traditiones, explicatas ab Ecclesiae magisterio, humana vero per statuta atque praecepta consulto condita. Si spectes vim obligationis, primo lex naturalis respicit actus etiam internos ad differentiam legis humanae, quae respicit tantum externos, excepto quod externis interni necessario conjungantur; deinde lex naturalis, saltem in praeceptis negativis, obligat quo cumque gravi damno et incommodo ad differentiam legis humanae, cujus obligatio nulla est, si gravi damno aut incommodo servanda sit, excepto quod id requirat bonum commune aut interveniat legis contemptus; demum lex naturalis respuit omnem omnino mutationem, exceptis iis quae divinae auctoritatis imperio subjiciuntur, neque fundantur in rerum essentia ad differentiam legis

humanae quae mutari potest per dispensationem, derogationem, abrogationem, imo etiam omnino cessare. Denique si spectes tempus durationis, lex naturalis, cum sit legis aeternae ad hominem applicatio, obligat semper et pro semper, uti ajunt scholae, ad differentiam tum legis divinae positivae veteris, quae obligatum tantum a Moyse usque ad Christum, tum legis divinae positivae novae quae obligationem suam extendit a Christo usque ad saeculi consummationem, tum legis humanae, quae vim suam habet, donec vel a legislatore revocetur, vel ejus materia aut causa ita mutetur, ut justa esse desinat. Haec omnia qui vel leviter pensitet, qua demum ratione asserere potest, eas legum distinctiones maximi momenti non esse sive theorice sive practice? Equidem peccatum quodlibet nil aliud est quam violatio legis divinae. At nonne divina est lex naturalis a Deo ipso indita homini per lumen rationale? nonne quaevis violatio etiam legis humanae adversatur legi divinae, clamante Apostolo: *Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit?*

III.

(V. Gorit. Tab. VI. et VII).

Tullius semidoctus quum audisset in explanatione Doctrinae Christianae, Deum insculpsisse in homine legem naturalem, et secundum illam omnes homines judicandos esse; in quadam caupona cum amicis dicit hoc inter fabulas esse ponendum. Quomodo enim, prosequitur Tullius, concipi potest aliquid insculptum esse in mente omnium hominum, si inspiciantur leges et mores populorum totius orbis; nam quod apud aliquos

habebatur et habetur omnino illicitum, apud alios est rigorose in lege praeceptum? Nec est magis verum, homines judicandos esse secundum legem naturalem; codex enim, secundum quem justus Deus homines judicabit, oportet ut omnibus sit aequae clarus, apertus et evidens, qualis non est lex, quam appellant naturalem, ut ex dictis evincimus.

Qu. Quomodo occurrendum argumentis Tullii?

Resp. Nemo non sentit ratiocinationes Tullii cauponam prorsus redolere; neque enim tam facile, quam inter pocula, pariformiter ineptitur. Profecto cuique notum est alia legis naturalis praecepta esse *primaria*, quae scilicet primo intuitu et sola propemodum verborum expositione innotescunt: — ex. gr. Deus est amandus, virtus diligenda; alteri ne feceris quod tibi fieri nolis etc.; alia *secundaria*, quae scilicet a primariis immediate et evidenter efflorescunt, prouti sunt Decalogi praecepta; alia demum *remota*, quae scilicet a principiis primariis et etiam secundariis ope ratiocinationis saepe subtilioris deducuntur, prouti sunt plures questiones a Theologiae Mor. tractatoribus hinc inde disputatae. — Jam vero dari quidem potest ignorantia insuperabilis circa praecepta legis naturalis remota. Quaedam enim sunt, (verba sunt D. Thomae 1.^a 2.^{ae}, q. 100) quae subtilioris consideratione rationis a sapientibus judicantur esse observanda, et ista sic sunt de lege naturae, ut tamen indigeant disciplina, qua minores (idest rudes) a sapientibus instruantur. Item ignorantia ejusmodi dari potest circa praecepta secundaria, quando tamen non in se ipsis spectentur, sed conjungantur cum quibusdam circumstantiis apparenter

a peccato excusantibus, veluti si quis bona fide sibi persuadeat esse licitum pejerare ad insontem hominem salvandum. Sed consentiunt omnino omnes, non dari ignorantiam insuperabilem circa praecepta primaria, quae ideo sunt eadem apud omnes *et secundum rectitudinem et secundum notitiam*, uti ait D. Thomas loco cit. q. 94. Haec enim principia sunt primum participatio legis aeternae in creatura rationali, adeo ut sine illis homo non posset omnino concipi. Unde illud Augustini (in Psal. 118, serm. 25): *Numquid lex naturalis non erat in populo Israel? erat plane, quoniam et ipsi homines erant.*

Hisce positis, illud quidem in legibus et moribus populorum quorundam esse potuit, ut, ignorantis principii legis naturalis remotis atque etiam secundariis, in quibusdam saltem casibus, illicitum hic esset quod illic licitum haberetur aut etiam esset praeceptum. Sed ubinam Tullius reperit populum licet barbarum, incultum ac corruptum, apud quem saltem prima rationis principia in confesso non essent, adeo, ut quisque ad Deum posset clamare: *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine?* Porro hoc sensu dicitur codex naturalis legis ita clarus, apertus atque evidens esse, ut secundum eum homo juste a Deo judicandus sit. Unde illud Ap. ad Rom. Cap. 1. — *Qui talia agunt (contra legem naturalem) digni sunt morte*; et Cap. 2: *Quicumque sine lege (scripta) peccaverunt, sine lege peribunt*, scilicet propter peccata saltem contra legem naturalem admissa. Omnia luculentissime completitur idem Ap. loco nunc citato: *Cum gentes*

naturaliter ea, quae legis sunt, faciant, ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente ipsis conscientia ipsorum, et inter se invicem cogitationibus accusantibus aut etiam defendentibus in die cum judicabit Deus occulta hominum.

IV.

(V. Gorit. Tab. VI, et VII).

Ircanus manifestat Teodulo Confessario, se consumi inexplebili desiderio vindictae sumendae de inimico; atque si dispensaretur ab hoc praecepto divinae legis pro hac vice tantum, promittit de coetero vitam christianam instituere ac multas eleemosynas in pauperes erogare. Teodolus respondet hoc vetitum esse lege naturali, ac proinde indispensabile. Sed Ircanus instat: lex naturalis est lex divina, quilibet legislator potest dispensare in lege propria, unde saltem Deus posset dispensare; quod si potest Deus, saltem pro aliquo casu id poterit Summus Pontifex, cui dictum est in persona Petri: quodcumque solveris super terram etc.

Qu. I. An aliquis homo auctoritate praeditus, aut ipse Deus possit dispensare in lege naturali?

» II. Quid de dispensatione in casu proposito et an argumentatio Ircani recta sit?

Resp. Praemittendum quod lex naturalis non potest mutari proprie: et ratio est quia lex mutatur proprie, cum desinit, aut fit inhonesta, noxia, vel inutilis, aut abrogatur a superiore, vel contraria consuetudine praescribitur. At lex naturalis non potest unquam desinere, eo quod sit necessaria et lata in perpetuum, neque fieri inhonesta noxia, vel inutilis, cum nil praecipiat nisi bonum ac honestum et ex natura rei necessarium, et

nil vetet nisi id quod est per se malum ac inhonestum: neque potest abrogari a superiore, nempe Deo: etenim Deus non potest non praecipere semper creaturae rationali id omne quod ex natura rei necessarium est ad vivendum honeste, et decenter naturae suae: nec minime prohibere id omne, quod ex natura rei illum dedecet. Quare dicendum est, legem naturalem, supposita creatura intellectuali, esse absolute necessariam. Nec potest contraria consuetudine praescribi: nam si non potest abrogari a Deo, multo minus potest ab hominibus.

Quaerunt nonnulli an saltem Deus possit dispensare in aliquo praecepto legis naturalis. Respondetur: — non posse directe ac proprie; etenim cum aliquis dispensatur proprie in lege, eximitur hoc ipso ab obligatione legis, manentibus tamen omnibus circumstantiis sub quibus lex viget et obligat; at Deus nequit absolute hoc facere in lege naturali: ergo, etc. Prob. minor argumenti: nam Deum liberare aliquem ab obligatione legis naturalis, manentibus omnibus circumstantiis sub quibus illa per se obligat, idem est ac Deum concedere alicui ut agat aliquid jure naturali vetitum, vel omittat aliquid hoc jure praeceptum, manentibus omnibus circumstantiis, in quibus id jure naturali prohibetur vel praecipitur: ac proinde ut agat id quod est intrinsece malum, vel omittat id quod tunc ex natura rei necessarium est ad morum honestatem, et cujus omissio dedecet naturam rationalem. At Deus non potest absolute hoc concedere: sibi enim et suis infinitis perfectionibus contradiceret; cum

autem nec ipse Deus possit, ecquis audeat dicere, posse hominem quavis auctoritate praeditum?

Quoad dispensationem in casu proposito, admitti nullatenus potest. Ratio evidens est: Ircanus exardet ingenti vindictae desiderio: peroportat sibi concedi et quidem impune sui desiderii complementum: hic agitur de re intrinsece mala, de re quae nullatenus pendet a dominio Dei, in qua proinde nec Deus dispensare potest, eo quod semetipsum negare non potest. Argumentatio autem Ircani evanescit, si animadvertas, legem naturalem utique esse legem divinam et etiam propriam Dei, quatenus nec dari nec concipi potest lex naturalis tum in sua emanatione genetica, tum in obligatione quam secum fert, sine respectu ad Deum Creatorem et Legislatorem. Non autem lex naturalis potest dici ita propria Dei, et divina, ut omnimode pendeat a libero Dei nutu, quatenus respicit contingenter rerum accidentia: et ratio est quia lex naturalis respicit ipsas rerum essentias, veluti aliquid reflexum a lege aeterna. Et sic patet quod in iis quae in rerum essentiis innituntur, nulla potest admitti dispensatio.

Quoad autem id quod respicit auctoritatem Pontificis in dispensando, dicendum est, quod in iis omnibus, in quibus ex parte Papae videtur contingere aliqua dispensatio in rebus pertinentibus ad legem naturalem, Pontifex non dispensat proprie, legis naturalis obligationem directe tollendo, materia ejus secundum omnes suas conditiones remanente: sed improprie tantum dispensat, tollendo aliquam conditionem seu circumstantiam se tenentem ex parte materiae, aut

actum fundantem obligationem annullando: quod facere potest ut Dei Vicarius, et Supremus Ecclesiae Pastor a Deo constitutus: et in hoc sensu debent accipi et explicari illa verba: « quodcumque solveris, etc.

V.

(V. Gorit. Tab. VI et VII).

Darius, quum ob negotia sua debeat se conferre in regiones infidelium, ubi non inveniuntur nec Episcopi nec sacerdotes, vel ad loca ubi adsunt sacerdotes, ad quos absque magnis incomodis venire non poterit, Pancratio Parocho manifestat, se intendere ante discessum petere dispensationem a Summo Pontifice, ut queat absque peccato a sacramentis abstinere; quod consilium Pancratius Parochus approbavit.

Qu. Quid dicendum de sententia Darii et approbatione Pancrati Parochi?

Resp. Certum est, Pontificem dispensare non posse in jure divino positivo, quamvis illud aliquando possit interpretari, seu declarare. Inferior nullam habet auctoritatem in lege superioris; atqui lex, de qua loquimur, est lex Dei, supremi omnium hominum Domini; ergo Pontifex neminem posset ab ejusdem obligatione relaxare. Et reapse non constat, datam ei fuisse a Christo Domino talem potestatem, quae non esset conveniens, nam potius foret in destructionem, quam in aedificationem Ecclesiae. Ideoque Darius male judicaret, si hoc sensu recurrere vellet ad Petri Successorem pro sua dispensatione, et Parochus errorem approbasset.

Sed ipse Pontifex auctoritatem habet dispensandi, pro utilitate Ecclesiae, in omni jure eccle-

siastico, quod cum sit positum ab Ecclesia, ita potest a Pontifice tolli, quando talis ablatio et derogatio utilitate Ecclesiae expedire judicatur; ut colligitur ex Cap. *Proposuit*, ubi Pontifex ait: *qui secundum plenitudinem potestatis, de jure possumus supra jus dispensare.* — Hinc de jure ecclesiastico est, ut quisque Missam die festo audiat, quadragesimae tempore jejundet; juris quoque ecclesiastici determinatio temporis recipiendi haec sacramenta, videlicet quod semel in anno fideles confiteatur Sacerdoti peccata sua, eucharisticam Comunionem in paschate recipiant: a quibus proinde dispensare Ecclesia potest, sed non semper expediret utilitati Ecclesiae, unde potius permittit ut differatur. Itaque in casu proposito, si Darius gravia damna passurus esset nisi negotia sua perageret in regionibus illis, non indiget dispensatione pontificia, quia Ecclesia non obligat cum gravi damno temporali. Ergo, licet summus Pontifex in iis, de quibus agitur, possit dispensare, non est necesse, ut ad ipsum recurratur; de quibus ipsis parochus debebat pro officio suo Darium instruere.

VI.

(V. Gorit. Tab. VI. VII).

Rodericus dicit amicis suis, se certo scire per litteras a Roma acceptas, ibi jam fuisse discussa decreta complura spectantia ad fidem, mores, ablationem jurisdictionis in Sacramento Poenitentiae, et reformationem alicujus puncti disciplinae, atque se ea jam observare. Bertus animadvertit ea omnia nondum obligeare, usque dum fuerint promulgata saltem Romae,

imo post aliquod tempus a promulgatione. Väterius vero asserit, leges Pontificias promulgandas esse in singulis provinciis, ut fideles respective obligent.

Qu. I. An, qualis, et ubi necessaria sit promulgatio, ut leges Pontificiae obligent?

» II. An eadem regula servanda sit pro omnibus statutis in casu recensitis, et quid dicendum de opinione singulorum in casu?

Resp. I. Ad legis essentiam requiritur ut promulgetur. Cum enim lex sit communis vivendi regula, debet Communitati denuntiari: ut omnes juxta eam actiones suas instituere possint. Doctor Angelicus hac in re clarus est: *ut lex virtutem obligandi obtineat, oportet quod applicetur hominibus, qui secundum eam regulari debent. Talis autem applicatio fit per hoc, quod in eorum notitiam deducitur ex ipsa promulgatione; unde promulgatio necessaria est ad hoc, quod lex habeat suam virtutem.* Nemo igitur inficiabitur, leges Pontificias promulgatione indigere, ut fideles obligent. Hae namque caeteris legibus nobiliores sunt, tum ratione originis, a qua dimanant, nempe ex Ecclesia, omnium sive legislatorum sive subditorum matre; tum ratione objecti, quod intendit, nimirum bonum filiorum spirituale, atque aeternae vitae consecutio. Qualis autem esse debeat talis promulgatio, jus non praescribit: sed certo sufficit, quod hujusmodi leges ita publice proponantur, ut facile ad fidelium notitiam pervenire possint quocumque modo fiat: nam id unum requiritur, ut lex subditis proponatur. Ubi vero promulgandae sint, satis est probabilius, quod Romae fiat, ut vim habeant obligandi omnes, ad quos spectant. Hoc probat ipsa Pontificum aucto-

ritas, qua sic obligare possunt, cum modus promulgationis pendeat ab arbitrio legislatoris; probat eorum voluntas, quia saepe in Constitutionibus suis clausulam apponunt se intendere, eas *sic publicatas, ab omnibus, ad quos spectant, perinde habendas esse, ac si unicuique illorum personaliter intimatae fuissent vel exhibitae*; probat denique Ecclesiae Romanae consuetudo, juxta quam lites et causae ecclesiasticae definiuntur per Bullas Romae tantummodo promulgatas, a qua per totum orbem innotescere lex facile potest ob ad eam recurrentium copiam.

Resp. II. De statutis in casu recensitis, excipienda est jurisdictionis ablatio. Constitutiones enim in materia fidei ac morum statim obligant ac innotescunt, cum repugnet contrarium, ait Bouvier: at leges, quae jurisdictionem auferunt jam existentem in foro Sacramentali, possunt benigna donari interpretatione, et sic intelligi, ut censeatur esse mens Rom. Pontificis illas non obligare, nisi in singulis provinciis promulgentur. Exemplum habes in Concilio Trident. (Sess. 23, c. 15 de Reform.) ubi requiritur approbatio Episcopi, ut Sacerdotes potestate clavium sibi in Ordinatione tradita utantur. Ratio est, quia alioquin hujusmodi leges redundarent in detrimentum fere comune, eo quod plurimi invincibiliter eas nescientes absolutionem postularent a Sacerdotibus non approbatis, sicut antea consueverant.

Ad opinionem autem singulorum quod spectat, dicendum neminem recte judicasse. Rodericus si ea observat quae Romae discussa et decreta sunt, moxque promulganda, bene facit, sed non

tenetur, quia *leges tum constituuntur, cum promulgantur*, clamat Gratianus. Videat tamen, si confessarius est, ne erret in interpretatione aut applicatione. Bertum quoque fallit opinio, quia leges pontificiae statim ac Romae promulgatae sunt, per se omnem obligandi vim habent; si fideles non statim omnes obligant, non provenit ex defectu legum, aut promulgationis, sed ex defectu alicujus accidentalis conditionis, puta quia eas invincibiliter ignorant. Valerius tandem vel ipse errat ut patet hucusque dictis, si confessarii jurisdictionem excipias. S. Alphonsus Lig. probabilius tenet has leges non obligare nisi post duos menses a promulgatione Romae facta.

VII.

(V. Gorit. Tab. VI et VII.)

Onorius Episcopus in lege quadam condenda apposuit clausulam; se nolle illam legem vim obligandi habere, nisi valvis Ecclesiae Cathedralis fuerit exposita. Immemor talis conditionis, legem typis editam ad Parochos misit, ut omnes obligaret ad quos spectabat. Aliqui inter Parochos opinantur illam legem obligare, alii negant.

Qu. I. Quenam requirantur formalitates ut leges Episcoporum obbligent?

» *II. Quid sentiendum de obligatione legis ab Onorio latae.*

Ad 1. respondeo. Quum nulla peculiaris formalitas in jure sit statuta quoad promulgationem legum Episcoporum, sufficit ut leges illorum saltem promulgentur in eorum civitate, quia sic facile manifestari possunt, et quia est principium certum quod ex natura rei sufficit ut lex promulgetur in

aliqua praecipua civitate seu in tali loco, unde ad notitiam communis pervenire possit, et statim obligat, ac promulgata est: attendendum tamen est ad consuetudinem receptam vel ad statuta particularia locorum.

Ad 2. respondeo, quod recte ajunt illi Parochi qui negant legem Onorii Episcopi obligare in conscientia, quia in casu nostro non est promulgata sufficienter ob clausulam *nisi valvis ecclesiae cathedralis fuerit exposita*; atqui clausula non est verificata, ergo lex non obligat: inde donec Onorius non facit exponere legem valvis ecclesias Cathedralis, subditi non obligantur, modo Onorius clausulam supradictam aliquo modo non revocaverit. Dixi: modo Onorius non revocaverit clausulam suam, quia Scavinius (5, 18 de Legis promulgatione) in secunda responsione secundi quaesiti, ait: ubi tamen jam sint regulae promulgationis vel expresse constitutae, vel usu saltem introductae, observandae tamdiu sunt, quamdiu eis legitime non derogetur; alioquin lex nunquam censebitur sufficienter et legitime promulgata neque obligandi vi praedita, tametsi aliter optime nota.

Et in casu nostro statim debent interpellare Onorium Episcopum de sua lege condita, sive apposita clausula, de modo tenendi ut non erretur; quia (referente Benedicto XIV) leges Episcoporum statim obligant ac innotescunt neque ullum requirunt temporis intervallum. Caeterum a responsione Episcopi regulentur de voluntate sua obligandi vel non obligandi.

VIII.

(V. Gorit. Tab. VI et VII).

Joannes, Sacerdos, ab Episcopo jussus sacris Exercitationibus se emundare, obedit quidem opera externa implendo, sed minime meditationibus intentus, dicens non posse Ecclesiam interiores actus praecipere.

Qu. I. An Ecclesia possit praecipere actus internos?

» *II. Quid de Joanne?*

Resp. Ecclesia potest praecipere actus internos necesarios, ut actus externi sortiantur talem speciem moralem, puta contractus, jureamenti, sacramenti, orationis, etc.: et hoc est in confesso apud omnes. Ratio autem hujus assertionis patet 1.º ex eo quod Ecclesia habeat potestatem praecipiendo actus externos qui necessarii sunt, aut valde expediunt ad bonum regimen, et bonum commune ecclesiae, et ad cultum Deo convenientem: at actus externi in tali specie morali constituti, tales praecise sunt: ergo Ecclesia potest ejusmodi actus externos praecipere, proindeque potest etiam praecipere actus internos necesarios, ut illi actus externi consequantur talem speciem: et patet, nam qui potest praecipere aliquid, jure meritoque potest praecipere id omne, sine quo illud aliquid esse nequit. — 2.º Ecclesia potest praecipere sacerdoti, ut vere sacrificet, baptizet etc.; fidelibus ut vere orent, contrahant, jurent etc.; nam hi actus sunt necessarii, vel valde expediunt ad bonum commune Ecclesiae, cultumque in ea debitum. Ergo Ecclesia potest

praecipere intentionem sacrificandi, laudandi Deum, etc., cum sine hac intentione tales actus fieri nequeant. 3.º Reipsa Ecclesia praecipit confessionem sacramentalem validam, ac proinde etiam dolorem internum ad illam requisitum.

Ecclesia potest praecipere actus internos necessarios ad hoc, ut actus externi sint boni ac honesti. Et hoc patet ex eo quod Ecclesia habet potestatem praecipendi actus externos honestos: haec enim potestas plurimum expedit, imo necessaria est ad rectum Ecclesiae regimen, et ad bonum animarum: ergo potest etiam praecipere actus internos ad honestatem necessarios, praesertim cum Ecclesiae potestas sit spiritualis et immediate ordinata ad salutem animarum: nam sine hac potestate illa prior evanesceret omnino. Et re quidem vera Ecclesia praecipit actus externos uti honestos: sic praecipit Communionem paschalem honestam et religiosam.

Ecclesia potest praecipere actus internos necessarios, ut actus externi sint talis honestatis seu virtutis et hoc fit ex eo, quod Ecclesia potest praecipere actus internos necessarios, ut actus externi sint honesti ac boni, ideoque etiam ut sint honesti tali honestate specifica, quid ni enim hoc aequè possit ac illud, cum utrumque ad cultum Religionis conducat, et communi Ecclesiae bono expedire possit?

Ecclesiae inest potestas nativa et sibi proprie indita praecipendi non solum ut actus externus recte fiat, sed etiam ut fiat propter talem finem bonum: sic in gravi necessitate, vel periculo communi pro communi Ecclesiae bono, Episcopi preces

fidelibus interdum praecipiunt ad avertendam calamitatem publicam, obtinendam pacem, etc. Nec satisfaceret plene et cumulative tali praecepto qui preces funderet ad alium finem licet bonum, cum non faciat totum id quod praecipitur. — Reipsa Ecclesia prohibet, ne actus externi fiant aut omitantur propter talem finem malum: uti emergit ex Clementina 1.^a de statu Monach. ubi excommunicatur Monachus Benedictinus, qui sine licentia Praelati se confert ad Curiam animo accusandi praelatum et ex Clementina 1.^a de haeret. ubi excommunicantur Inquisitores, qui ex odio, vel amicitia, omittunt contra justitiam et conscientiam procedere contra aliquem in causa fidei. Ergo patet luculenter quod Ecclesia vetare possit, ne quis actus fiat ex tali fine, ideoque sit inhonestus speciali inhonestate; ergo etiam dicendum est habere potestatem praecipendi ut actus externi fiant ex tali fine honesto, ideoque sint honesti tali specie honestatis: nam actus boni sumunt speciem a fine: proindeque legitime concluditur, posse Ecclesiam praecipere actus internos necessarios, ut actus externi sint honesti in tali specie honestatis, seu virtutis.

Quaestio autem exagitur paulo vividius inter Theologos, an Ecclesia possit praecipere actus simpliciter ac mere internos. Prima sententia negat: haec sunt verba Benedicti XIV lib. 2.º de Synod. cap. 4, n. 4. « Ecclesia non potest per se directe et immediate praecipere aut prohibere actum mere internum, juxta communem theologorum sententiam, quam cum S. Thoma docet Suarez lib. 4.º de Legibus. »

Secunda sententia affirmat 1.º quia legifera potestas Ecclesiae per generalia verba data est; Matth. 18. *Quaecumque alligaveritis*, etc. 2.º quia Ecclesiae potestas immediate ad animarum salutem ordinatur, quae maxime ab actibus internis pendet. Actus ergo interni sunt materia fini Ecclesiasticae potestatis proportionata; est autem ex fine ex quo potestatis mensura et natura deducitur, 3.º demum confirmatur ex facto ipso; sacerdotes enim in Missa post S. Hostiae summptionem in meditatione SS. Sacramenti aliquantulum quiescere jubentur, ergo etc. — Baller. Medin., Croix aliique.

Ad II. Joannem sacerdotem damnandum puto, quia, etsi meditationes, quibus non vacat, quid mere internum forent, saltem probabilius eae ab Episcopo praecipi possunt. Porro generatim subditus Superiori obedire debet, nisi hic evidenter, id praecipiendo quod nequit, auctoritate sua abutatur. Elbel, Croix, et alii. Deinde Episcopus in casu non praecipit actum mere internum, sed mixtum, nempe spiritualia exercitia, quae ex operibus externis et internis meditationibus constant.

IX.

(V. Gorit. Tab. VI et VII).

Quidam auctor scripsit: nulla lex Ecclesiae obligat sub culpa laethali, quia Ecclesia quum sit pia mater vult faciliorem reddere, non difficiliorem consecutionem aeternae salutis. Longe igitur abest ab ejus spiritu ut velit disseminare novos laqueos in via salutis, quae ex se tam arcta est; ageret etiam contra

ejus institutum salvandi quam plurimos homines potest.

Qu. I. An leges Ecclesiae obligent sub gravi et quomodo cognoscitur gravitas praecepti?

» *II. An leges Ecclesiae obligent cum gravi incomodo?*

» *III. Quid respondendum auctori cit. in casu?*

Resp. Ad primum. Certum est leges Ecclesiae etiam absolute latas non semper obligare sub gravi, quia in materia cujuscumque virtutis potest esse gravis et levis obligatio juxta materiae capacitatem, proindeque etiam in materia legis ecclesiasticae. At cum materia legis ecclesiasticae ex suo genere spiritualis sit et ad finem altiorem ordinetur, ideo facilius et frequentius leges Ecclesiae obligant sub gravi, licet aliquando non nisi levem obligationem importent. Ex triplici autem capite dignosci potest, an leges Ecclesiae obligent sub gravi, spectando scilicet 1.º gravitatem materiae, ad quam sufficit non solum si finis proximus legis sit magni momenti, uti patet, sed etiam si id quod statuitur non parum ad illum finem conferat, quamvis sit aliquid in se leve; 2.º verba seu signa praeceptiva, nempe verborum formam, quibus utitur Superior in ferenda lege et poena transgressoribus imposita; neque enim gravissima verba adhibentur aut notabilis poena imponitur a prudenti Superiore nisi circa materiam absolute vel relative gravem aut ad gravem significandam obligationem, excepto quod aliud evidenter constet; 3.º demum intentio praeciipientis obligandi sub gravi, quae constare praesertim potest ex prudentum judicio vel ex consuetudine, quae est optima legum interpret.

Ad secundum. Leges Ecclesiae non obligant ordinarie cum eo gravi incomodo, quod per accidens actui praecepto conjunctum est. Leges enim humanae debent esse possibiles secundum ordinariam hominum capacitatem, atque hinc non debent magnam praeseferre difficultatem; alioquin legislator sine causa sufficienti subditos exponeret morali peccandi periculo. Excipe 1.º si grave incomodum (subintellige etiam periculum vitae) actui praecepto conjunctum per se sit, et actus ipse respiciat rem gravem et necessariam ad bonum comune, cui bonum privatum certe cedere debet; unde est, quod ex. gr. Parochus tenetur residentiam servare tempore pestis, et miles stationem suam non deserere hostibus adventantibus. Excipe 2.º si legis observantia omitti non possit sine contemptu religionis aut ecclesiasticae potestatis vel scandalo gravi: nam ad comune bonum plus refert religionem et potestatem legitimam etiam exterius haud contemni ac scandalum omitti, quam privati alicujus commodum aut etiam vitam servari.

Ad tertium. Auctori citato respondendum, allatas ab eo rationes merito fortasse abtrudi posse, si graves obligationes imponerentur pro rebus evidenter minimis alligandi, uti faciebant Pharisei, onera importabilia. Quod tamen, quaeso, quandonam facit pia mater Ecclesia? Tantum abest, ipsam velle propriis legibus disseminare laqueos in via salutis, quod imo non aliud leges ejus sibi propositum habent, nisi viam sternere perfectiori observantiae legis divinae et legis ipsius naturalis, atque hinc Ecclesia per ejusmodi

leges faciliorem reddit fidelibus aeternae salutis consecutionem. Coeterum humanae infirmitati, quam citatus Auctor adeo exaggerat, satis provisum est per hoc, quod leges Ecclesiae numquam obligant cum gravi incomodo, nisi circumstantiae jam expositae concurrant, quibus lex ecclesiastica cum lege naturali ipsa quodammodo confundi censenda sit.

X.

(V. Gorit. Tab. VI. et VII.)

Elpidius caupo diebus vetitis offert indifferenter carnes manducandas hebraeis, schismaticis, haereticis et apostatis adventantibus ad suam cauponam, et etiam filiis suis qui nondum septennium expleverunt, immo et alteri filio quatuordecim annorum, cujus baptismus dubius inventus est.

Qu. An praevis Elpidii probanda sit?

Resp. Praemittitur potestatem quamlibet legislativam obligare solos subditos, atque hinc non baptizatos haud subjici Ecclesiae legibus, siquidem ex una parte per Baptismum tantummodo homines Ecclesiae gremio cooptantur, ex alia vero parte Ecclesia, uti ait Apostolus, de iis qui foris sunt minime judicat. — Hoc posito, Elpidius suppeditando diebus vetitis carnes hebraeis nullius peccati ne materialis quidem causa est; bene vero peccati si id faciat erga schismaticos, haereticos et apostatas, excepto quod eae concurrant circumstantiae, ex quibus dicendus sit habere causam proportionatam ejusmodi violationi materialiter tantum cooperandi. — U-

trum vero peccet suppeditando carnes filiis qui septennium non compleverint, id pendet a quaestione, an pueri, exceptis iis legibus quarum materia ipsis non congruit (uti Communio paschalis et jejunium), teneantur aliis legibus ecclesiasticis, si usum rationis ante septennium consecuti fuerint. Cui quaestioni quidam respondent negative cum D. Thoma; siquidem haec rationis veluti anticipatio eveniret per accidens; lex autem non respicit nisi quae comuniter contingunt, ne illius observantia saepius scrupulis et anxietatibus objiciatur. — Denique quoad filium quatuordecim annorum, cujus baptismus dubius inventus est, adhuc teneo illum obligari ad abstinentiae legem, ideoque peccare Elpidium, si sine legitima causa carnes ei diebus vetitis suppeditet. Aliud enim est, dubium esse baptismum quoad administrationem, videlicet utrum ea peracta sit necne; aliud vero est dubium esse quoad valorem administratione reapse peracta. In primo casu possidet illius libertas; neque enim adesset ratio sufficiens, cur filius ille dicendus sit potestati Ecclesiae subjici, cum incertum sit factum, ex quo subjectio ipsa pendet. In secundo autem casu possidet Ecclesiae potestas, quandoquidem in dubio omne factum praesumitur in jure recte factum, usquedum contrarium probetur. Quod quidem principium applicandum esse arbitror propositae quaestioni, licet non valeat ad hoc, ut, re ad Episcopum delata, omitti possint quae ad dubium illud sustollendum conferunt, cum in iis quae necessaria sunt necessitate medii ad salutem non praesumptio sed factum unice attendi omnino debeat.

XI.

(V. Gorit. Tab. VI. et VII.)

Ulricus negotiator huc illucque incessanter se confert pro negotiis suis. Aliquando pervenit ubi adest obligatio Missam audiendi vel jejunandi, quae obligatio non viget in loco sui domicilii. Sed quum praevidet has leges alicubi urgere, studet, iter divertere ad alia loca usquedum transierit tempus obligationis.

Qu. I. An Ulricus teneatur ad leges patriae suae vel loci ad quem pervenit?

» *II. An in suo modo agendi culpandus sit?*

Ad 1. respondeo Ulricum, quum absit a proprio territorio, hujus legibus localibus haud ligari, quia harum legum vis ad locum circumscribitur, in cujus gratiam ipsae latae fuerunt: modo ab eo absit tum physice tum moraliter, seu, ut alii loquuntur, modo fictione juris in proprio territorio non censeatur: uti contingeret ex. gr. si ipse absens rem venderet extantem in proprio territorio; tunc enim censetur in hoc moraliter praesens et subjaceret in tali venditione patriae legibus.

An vero legibus locorum, in quos se confert, teneatur, in antecessu supponam Ulricum, prout innunere videtur casus, extra proprium territorium per aliquot tantum dies, (secus enim certum est ipsum obstringi legibus locorum in quibus commorabitur saltem ad majorem anni partem; quia domicilium vel quasi — domicilium ibi acquireret); et dico certum esse juxta omnes theologos teneri legibus horum locorum: 1.º Si agatur de legibus Juris

comunis, et quidem vigentibus in loco ubi commoratur, licet ipse per privilegium in suo esset territorio exemptus, quia privilegium amittitur per discessum, cum loco affixum sit. Lex enim communis obligat omnes sine ordine ad locum. Exemptio tamen admitti debet, si ipse his legibus in sua patria jam satisfecerit: ubi v. gr. si ipse, jejuniis quadragesimae jam servato, ad ea loca pervenerit ubi quadragesima adhuc perduret, ex eo quod reformatio calendarii gregoriani non obtineat. Dixi: vigentibus in loco etc., quia si lex comunis abrogata sit in loco, ubi versatur, ex privilegio, hoc uti potest; nempe si ipse Mediolani etiam obiter commoretur quatuor prioribus quadragesimae diebus, non tenebitur jejunare. Idem dicito, si agatur de legibus etiam peculiaribus, sed vigentibus et in patria et in loco, in quo versatur. Certum est 2.º teneri quum periculum adsit scandalum, 3.º demum quum leges spectent solemnitates contractuum, aut in loci commodum specialiter latae sint. His casibus exceptis, disputant in hac re theologi. Alii dicunt ad eas servandas teneri, dummodo, mora sit proportionata adimpletioni praecepti, quum lex, quae territorium afficit, obliget omnes ibi existentes et aliunde aequum sit ut qui commodum sentit, onus quoque sentire debeat, eo magis quod confusio aliter et perturbatio sequeretur. Alii distinguunt inter praecepta positiva et negativa, et ad haec teneri dicunt, non ad illa. Sed probabilius et comunius indistincte alii negant; quia ad leges nonnisi subditi tenentur, porro talis non est Ulicus noster qui transeunter locis commoratur.

Et rationes oppositas eo tantum casu valere dicunt, quo commodum et incommodum sit unius ejusdemque rei, aut perturbatio supposita scandalum gigneret, aut etiam temporali civium bono adversaretur, quibus in casibus omnes consentiunt.

Ad 2. praemitto quaestionem evolvere ex objecto tantum inspectam; distinguo: vel iis in casibus invenitur Ulricus in quibus tenetur legibus illius loci (ut liquet ex superius positis), vel non: si 2. non est culpandus, eo vel maxime si iter ab his divertat, ne admirationi sit, aut scandalo coeterrorum. Si 1. vero et eo fine iter divertat ut se a legum obligatione subducat, tunc videndum an iter divertat anteaquam urgeant illae leges, vel tunc quum urgent. Si 1. cum pluribus theologis, aliis contradicentibus, dicimus Ulricum culpa vacare; quia quum nulla lex vetat discessum, ipse discendendo jure suo utitur. Si 2. vel adimplet obligationi quo tempore adhuc versatur in illo loco ante discessum, vel non. Si 1. non est culpandus. Si 2. disputatur. Conveniunt tamen plures quod sit in duobus casibus culpandus: 1. si discesserit quo tempore lex jam desierit obligare: puta quoad missae auditionem, si discesserit post meridiem, aut etiam antea sed quum ultima Missa jam fuerit absoluta in locis illis, quin ipsam audierit, quum commode potuisset. Aut etiam 2. Si ipse illo tractu temporis, quod intercesserit ante discessum, non observaverit legem, quae continuatim obliget: puta si agatur de jejunio, et ipse summo mane discedens jam fregerit. Hoc tamen postremum ab aliis negatur.

XII.

(V. Gorit. Tab. VI. et VII.)

Cajus, qui consuetudinem habet semel tantum in die cibum sumendi, absque alia advertentia ad praeceptum Ecclesiae plures dies jejunii transegit in statu mortalis peccati.

Qu. I. An requiratur status gratiae ad implendas leges naturales, divinas et ecclesiasticas?

» II. An Cajus dicendus sit satisfecisse praecepto jejunii?

Ad 1. Respondeo. Si agatur de illo legis implemento, quod statum gratiae necessario supponit, ut est, v. g. praeceptum paschalis Communionis, utique status gratiae requiritur; alioquin ipsum praeceptum non impleretur, cum positum sit in illo actu virtutis. Secus autem si per se et simpliciter actus praecipitur: tunc nullimode requiritur status gratiae; nam ponendo opus, iam totum ponitur quod a legislatore praecipitur, sive illud ponatur in statu gratiae, sive non. Imo a Pio V.^o damnata fuit haec n. 6 Baii propositio: non est vera legis obedientia, quae fit sine charitate. — Unde qui in peccato ieiunat, recitat horas, sacrum audit — satisfacit praecepto.

Ad II. Resp. Caius satisfecit praecepto ieiunii ut in casu, si pro satisfactione praecepti intelligitur quod Cajus Ecclesiae legem non violavit, nam cum agitur de praeceptis negativis, ad satisfaciendum non requiritur attentio ad id quod praeceptum est, seu, quod idem est, non requiritur ut res praecepta ponatur cum advertentia; sed sufficit simplex et mera omissio actus pro-

hibiti cum ita iam totum undequaque ponatur quod est in praecepto. Sic v. g. qui tota die dormierit, sine esu ac sine potu, dici non potest legem ieiunii violasse.

XIII.

(V. Gorit. Tab. VI. et VII.)

Petronius, infirmitate impeditus, non potest die festo Missae assistere, nisi usque ad offertorium. Si manducat ad satietatem mane et circa meridiem, de caetero potest jejunium servare diebus praeceptis. Neque potest ultra tertiam partem decimarum Ecclesiae solvere.

Qu. An Petronius qui non potest integra haec Ecclesiae praecepta adimplere, teneatur ad partem quam potest?

Resp. Certum est teneri si praeceptum sit de re divisibili, hoc est de re quae comode dividi potest et in cuius parte invenitur ratio praecepti, ut in septem horis canonicis, in jejunio totius Quadragesimae, in qua jejunium singulorum dierum dividuum est ab alio. Et hoc probatur 1.º Quia Innocentius XI damnavit hanc propositionem. — « Qui non potest recitare matutinum et laudes, « potest autem reliquas horas, ad nil tenetur, quia « major pas trahit ad se minorem. » 2.º Tunc praeceptum, utpote dividuum, obligat ad omnes et singulas partes etiam seorsim sumptas; cum singulae seorsim faciant ad finem praecepti, nec est causa sufficiens excusans a parte possibili, quae est utilis fini. 3.º Qui non potest totum debitum solvere, tenetur ad partem quam potest, si haec sit divisibilis a toto. 4.º Sicut utile non

debet per inutile vitiari, ex regula juris, ita nec possibile per impossibile.

Secus vero si materia praecepti sit indivisibilis, tunc enim qui non potest servare totum, non obligatur ad partem; quia nulla in parte haec servatur ratio legis, nec ipse censetur legislator velle obligare.

Ex hisce praemissis satis clare videtur responsum quaesitui supra exposito, videlicet Petronius utique potest imo debet solvere tertiam partem decimarum Ecclesiae, si non potest integras solvere, quia hoc praeceptum divisibile est. Quod autem minime teneatur, si non potest integram Missam audire saltem quoad essentiam Sacrificii, propter infirmitatem, sistere usque ad Offertorium; probatur praeterquam ex principiis supra expositis etiam ob difficultatem practicam implendi praeceptum quoad illam partem; ait enim ad rem Billuart, in infirmis in quibus vix aut ne vix determinari potest quid possunt, usquequo possunt et non ultra. Unde si dum non possunt totam legem implere, tenerentur ad partem, foret locus gravissimis scrupulis, et continua perplexitas in determinanda parte, ad quam tenerentur. Et ideo jure praesumitur de mente aequi legislatoris, quod nolit in similibus casibus obligare ad partem jejunii, eo magis quia natura praecepti jejunii consistit in unica comestione, quia facta secunda comestione jam jejunium solutum est: ideoque bis comedens non tenetur deinde jejunare, cum amplius jejunium servare non possit; tenetur tamen servare jejunium quo ad abstinentiam.

XIV.

(V. Gorit. Tab. VII.)

Rochus et Calpurnius Parochi finitimi dissident, circa interpretationem cujusdam legis dioecesanae. Rochus interpretatur legem secundum comunes regulas DD., quidquid opinetur Legislator. Calpurnius vero quum audisset legislatorem velle obligare modo prorsus contrario interpretationi Rochi, accedit potius sententiae sui Superioris. Unde fit in duabus Paroeciis finitimis, contrariam prorsus teneri sententiam et praxim servari.

Qu. I. Quotuplex sit interpretatio et an distinguatur ab Epicheja?

» II. Cuinam ex duobus ratio suffragetur, et an oves uniuscujusque Parochi teneantur stare sententiae proprii Pastoris?

Resp. Ad 1. Legum interpretatio triplex distinguitur: authentica, usualis et doctrinalis. Prima, auctoritativa etiam dicta, illa est, quae fit ab ipso legislatore, vel ab ejus successore, aut ab habente superiorem potestatem. Haec vim habet obligandi cum ab illo ipso procedat, a quo lex suam habet vim; necesse tamen est, ut debite promulgetur, si sit extensiva seu novum jus inducans; secus si sit comprehensiva, seu pura legis declaratio (Vide Scavini de Legibus). Secunda est illa, quae ex populi usu et consuetudine desumitur. Posito, quod consuetudo fuerit legitime introducta, haec interpretatio utique obligat, cum consuetudo sit optima legum interpretatio. Ultima est illa, quae fit per Doctorum explanationem, et Jurisperitorum oracula. Haec nullam habet vim legis, cum non procedat a facultate legislativa; magnam tamen habet probabilitatem.

Interpretatio autem distinguitur profecto ab Epicheja, eo quod interpretatio versatur circa verba legis, declarando sensum ipsorum, quando de se obscura sunt, seu ambiguum sensum reddunt. Epicheja vero versatur circa voluntatem, potestatemque legislatoris, declarando ipsum in tali casu noluisse ad id obligare quod verba significant.

Ad II. Cum tantum legis vis a voluntate legislatoris pendeat, cumque suum sit legem ipsam interpretari, ejusque interpretatio vim habeat obligandi, jam patet hac in quaestione cuinam ex duobus rationem suffragari; si enim legislator, nempe Episcopus vult tali modo legem suam obligare, recte se gerit Calpurnius ejusdem sententiae adhaerendo, cum ita voluntatem suam adimpleat. Excipiendum tamen si interpretatio Episcopi esset omnino arbitraria et de ipsa minime constaret. Quoad oves uniuscujusque Parochi, ipsae tenentur Episcopali mandato obedire, quidquid Parochus opinetur, et eas doceat: Parochus enim, cum simplex sit inferior legislatori, nequit omnino Superioris sui legem mutare.

XV.

(V. Gorit. Tab. VII).

Arcadius genere nobilis, valde dives obtinuit privilegium Oratorii Privati. Ex pluribus infortuniis divitias amisit, et sibi tantum relictum est ut possit commode vivere. Ex morbo contracto et ex virium debilitate non potest die festo e domo exire ad Missam audiendam.

Qu. I. Quid sit privilegium et quomodo interpretandum?

Qu. II. An privilegiatus teneatur uti privilegio, et quid de Arcadio?

Resp. Ad 1, *privilegium* dicitur quasi *privata lex* et est profecto *privata lex aliquod alicui concedens beneficium*. Dicitur autem *lex*, non respectu personae privilegiatae, cui nulla *lex* imponitur, sed respectu comunitatis cui *lex* quodammodo imponitur seu obligatio reverendi usum illius privilegii. — *Privilegium*, cum sit favor, ita interpretandum est, ut privilegiato inutile non evadat. Quod non currit, si non de privilegio agatur, sed de dispensatione; nam cum sit vulnus legis, agitur de re odiosa, proindeque stricte accipienda est. Item *privilegium*, nisi aliter concedens expresserit, ita est interpretandum, ut per mortem concedentis extingui censendum non sit; concessam enim gratiam decet esse mansuram.

Ad secundum, generice loquendo privilegiatus non tenetur uti concesso privilegio; denique enim liberum est juri suo renunciare, saltem si ejusmodi jus ipsi favorabile non respiciat proxime comunitatis bonum. Sed aliter in proposito casu judicandum arbitror. Attendenda enim est potius ratio praecepti cum circumstantia privilegii, quam ipsum privilegium per se. Ex una enim parte urget obligatio audiendi sacrum, ex altera haec obligatio fit possibilis, supponitur per usum privilegii. Jam nonne tenetur quisque satisfacere Ecclesiae praeceptis, quotis potest sine gravi incomodo? Hinc si Arcadius, licet ad vitae conditionem minus comodam devenus, possit facile sacerdotem invocare cum tolerabili stipe, ut Missam celebret in oratorio suo privato, teneri

eum censeo suo uti privilegio, etsi aliqui non inferioris notae Auctores diversimode sentiant. Finge enim Arcadium, qui non potest pedibus e domo exire ad audiendam Missam, posse tamen rheda uti vel sua vel etiam aliena cum tolerabili incomodo parta: nonne is teneretur hoc uti quasi altero privilegio, quo fruuntur viri de re domestica satis instructi? Igitur in eadem circumstantia non videtur eximendus abs alterius privilegii usu, ut eidem praecepto satisfaciatur.

XVI.

(V. Gorit. Tab. VIII.)

Teobaldus Parochus audiens in confessione fideles suae Pareciae se accusantes si in aliquo die omittant recitationem S. S. Rosarii B. V. concludit in sua Parecia consuetudinem hanc in legem transisse; et docet in Catechesibus, peccare suas oves, quae in die absque causa S. S. Rosarium non recitent:

Qu. I. Quatenus requirantur ut consuetudo obligationem pariat?

» *II. Quam generalem et diuturnam esse oporteat consuetudinem ut obligationem importet?*

» *III. An consuetudo in casu habenda sit ut lex?*

Resp. Ut consuetudo vim legis habeat, et obligationem pariat, requiritur 1. ut introducatur a majori et sapientiori parte communitatis. Quod enim fit a parte majori, ab omnibus moraliter factum censetur. Colligitur autem ex circumstantiis se velle communitatem obligare, si nempe constanter consuetudinem observet etiam cum incommodis satis gravibus, omnesque pii ita sentiant. 2. Ut sit rationabilis, ut scilicet materia

esse possit legis id quod introducitur; talis non est si opponatur legi naturali, vel divinae; cum non detur consuetudo nisi contra legem humanam. Aliquando initio introducentes consuetudinem contra legem peccant; in progressu tamen non peccant qui ea jam inducta bona fide utuntur. 3. Requiritur tempus diuturnum cum actibus voluntariis frequentibus ac notoriis continuatum; debet enim, sicuti lex, voluntaria esse et promulgata. 4. Consensus legislatoris, qui adesse censetur, si princeps sciens non tantum permittit, sed etiam approbat saltem tacite, ac multo magis si aliqua lege consuetudinem sancit. Sufficit etiam implicitus qui perhibetur omni consuetudini legitimae etsi ignoratae.

Ad II. Ita debet esse generalis, ut ab omnibus id frequentetur, quod per consuetudinem praescriptum est, non ex motivo pietatis ac devotionis sed potius obligationis jam introductae; ex hoc enim enascitur juris necessitas sub peccato obligantis. Quoad diuturnitatem multum vel parum temporis requiritur juxta modum quo inducitur, nempe vel per viam conniventiae ex parte legislatoris, vel per viam ordinariam praescriptionis. Si primum, legislatore sciente et dissimulante, nullum temporis spatium requiritur, uti docet Benedic. XIV, sed post paucos actus a Superiore toleratos praesumitur quod idem per hanc conniventiam suam legem tacite revocet. Si secundum, graves auctores, in quorum sententiam evidenter inclinatur laudatus Pontifex, rationabiliter dicunt sufficere decem annos pro lege tam civili quam ecclesiastica; cum nulla in jure habeatur

tanta legis distinctio, et textus contrarii loquantur tantummodo de juribus ac bonis Ecclesiae immobilibus.

Ad III. Eo ipso, quod fideles illius Paroeciae se accusent de ss. Rosarii omissione, concludi nequit hanc consuetudinem in legem transisse. Id enim fieri solet a timoratis personis etiam de iis quae sunt merae devotionis, consilium nescientibus interdum a praecepto distinguere. Theobaldus autem temere et periculose ovibus suis loquitur, si talis ommissio sibi non innotescit nisi ex confessione, etsi non constet de consuetudine obligante.

XVII.

(V. Gorit. Tab. VIII.)

Leopoldus, voto perpetuae castitatis ligatus, inhiat nuptiis cum Sylvia ineundis. Igitur, dispensationem obtinendi gratia, scribit ad S. Poenitentiarium, sub nomine ficto, Titii, v. g., ut mos est in rebus secretis. Pro causa autem allegat tentationes sat graves, quibus contra castitatem subicitur; sed infelix orator repulsam patitur. Minime tamen animo dejectus: Scio quid faciam, inquit..., rem iterum experiar. Transacto igitur mense uno aut altero, scribit denuo ad eandem Congregationem, pro eadem dispensatione postulanda, sed, mutato ficto nomine, v. g. sub nomine Sempronii, tacitaque repulsa prius sibi facta, causa tamen eadem allata. Successit ipsi sua industria; hac enim vice gratiam exoptatam consecutus est.

Qu. I. Quid sit dispensatio obreptitia vel subreptitia? et quando invalida sit?

» II. An dispensatio Leopoldi subreptitia sit et invalida?

Resp. Ad I. Dispensatio dicitur obreptitia, quando in petitione falsa causa tanquam ratio

principalis exprimitur, qua cognita non fuisset data dispensatio. *Supreptitia* vero, quando tacetur veritas alioquin necessario exprimenda de jure vel stylo curiae, praesertim si id ex fraude et dolo contingat. Inde patet hujusmodi dispensationem invalidam esse. Quod si ratio falsa se habeat ut causam tantum impellentem, sine qua nihilominus data fuisset dispensatio, quamvis difficilius, vel si tacetur aliquid non pertinens *directe* et *intrinsece* ad materiam concessionis, neque de jure aut stylo curiae exprimendum, adhuc valet dispensatio, quia tunc censetur Superior adhuc velle dispensare, dummodo causa principalis subsistat.

Ad II. *Neg.* Etenim hujusmodi dispensatio, minime est subreptitia, licet forte Superior eam negavisset, si denegationis prius factae recordatus fuisset. Ratio est, quia praesumptio quod Superior negasset nullo jure fundatur. Nam, si concedat, allatis iisdem rationibus quae prius allegatae jam fuerant, inde arguitur dari causas sufficientes ad dispensandum. Nec obstat prior negatio; nihil enim ad causam refert, et negare dispensationem ob illam solam causam non videtur rationi consentaneum. Ratio perspicua est; nam, si justa causa subest, potius decet priorem rigorem temperare, quam illum firmare: ergo circumstantia negationis prius factae impertinens est ad valorem dispensationis subsequenter. Ergo Leopoldus non tenebatur eam in mentem Superioris revocare. Ergo dispensatio haec non est *subreptitia*; ergo valida est. Nec obstat etiam quod Leopoldus secunda vice nomen fictum mu-

taverit, quia nunquam ad nomen attenditur in dispensationibus S. Poenitentiariae, cum sit consuetudo ut semper nomen fictum adhibeatur. Parvi autem refert quod sit Titius vel Sempronius. Nec dicas Leopoldum sic argui posse de mala voluntate Superiorem decipiendi. Ille enim non dicitur decipere, qui suo jure utitur. Ita Suarez, *de legibus*, l. 6, cap. 22, cum aliis contra plures.

XVIII.

(V. Gorit. Tab. VIII.)

Justinus sufficienter instructus et firmus in rebus fidei, certus in lectione cujusdam libri prohibiti ob errores circa fidem, nullum detrimentum passurum esse, illum absque ulla licentia tenet et legit.

Qu. I. An, cessante legis fine, cesset et ipsa lex?

» *II. An Justinus possit tuta conscientia talem librum tenere et legere?*

Ad I. respondetur ob plures fines posse esse latam aliquam legem, et tunc si tantum aliquis finis cesset et alii perdurent, lex non cessat. Si vero cessat totaliter causa finalis adaequata legis, tunc adhuc distinguendum est: Vel cessat respectu communitatis, vel in casu particulari aliqujus personae; si primo, omnes consentiunt cum divo Thoma, cessante fine cessare legem, si secundo, facienda est alia subdistinctio. Nam si finis adaequatus legis in casu particulari cessat, ut dicunt, *contrarie*, quatenus scilicet evadat nociva aut valde difficilis, tunc ex sententia communi cessat lex; si cessat *privative* quatenus sci-

licet in casu peculiari lex evadat inutilis, tunc plures graves Theologi affirmant cessare legem cessante fine, dummodo certe absit periculum hallucinationis; sed S. Alphonsus quamvis non neget probabilitatem hujus sententiae, dicit « mihi magis arridet contraria, quia in particulari communiter loquendo numquam cessat omnino periculum hallucinationis.

Ad II. respondetur cum eodem S. Alphonso: quamvis probabilis sit sententia quod cessante fine adaequato legis in particulari et remoto periculo hallucinationis cesset lex, tamen non est probabilis quo ad lectionem librorum prohibitorum, quia in his periculum hallucinationis numquam vere cessare potest; ut patet experientia et historicis exemplis Eutichis et Buliuceri qui legentes libros haereticorum catholicam fidem amiserunt, et ceciderunt in haeresim, et Aviti presbyteri qui legens scripta Origenis, quamvis solum ad sui eruditionem, ejus errores amplexus est. Vel saltem nunquam cessat finis prohibitionis adequate neque in communi, neque in particulari; prohibitionis enim finis est non solum ut damnum vitetur conscientiarum ex lectione pravorum librorum, sed etiam ut in re tam periculosa servetur obedientia debita Ecclesiae, et insuper finis est, ne addatur animus improbis scriptoribus demandandi typis pernicioosa. Et sane in Bulla prohibitiva dicitur prohiberi lectionem factam *ex quavis causa vel colore*. Ergo Iustinus non potest esse tutus in conscientia retinendo et legendo absque licentia librum prohibitum.

DE PECCATIS ET VITIIS

I.

(V. Gorit. Tab. IX.)

Lotharius rudis et Alfridus doctus in scientiis prophanis, audita concione circa peccatum, confessionem instituunt apud Honorium Parochum. Lotharius dicit se putare fere nunquam peccasse in iis quae patravit contra legem, quia, quum peccatum sit offensa Dei, ipse in actu peccandi cogitavit tantum de passione satisfacienda vel de cautela adhibenda ne ab aliquo videretur, vel aliquid hujusmodi, at fere nunquam de offensa Dei. Alfridus doctus vero se accusat, in actu peccati scire quidem, se aliquid agere contra rectam rationem, sed minime cogitare hoc esse contra voluntatem Dei, nec ejus injuriam.

Qu. I. Notio et discrimen inter peccatum theologicum et philosophicum?

» II. An Lotharius et Alfridus a peccatis excusari possint ob rationes a se adductas?

Resp. Ad I. Peccatum in re morali communiter a theologis cum S. August. definitur. « Dicitum vel factum vel concupitum contra legem aeternam Dei » vel brevius: « Libera legis Dei transgressio » sive: « recessus a regula divina. » Hinc non defuerunt, qui falso putantes hominem qui actu nil de Deo cogitans ponit scienter actionem pravam peccare contra rectam rationem, quin adversetur legi divinae Deumque offendat, distinctionem invexerint theologicum inter et peccatum philosophicum. Nomine prioris intelli-

gebant actum humanum, qui legi divinae adversatur, nomine posterioris actum humanum qui soli naturali hominis rationi repugnet. Quare peccatum philosophicum a peccato theologico, juxta hos, in eo distinguitur, quod utpote unice disconveniens naturae rationali et rectae rationi, quamvis grave peccatum sit contra rectam rationem, non tamen est contra Deum, cui nullam infert injuriam, cujus amicitiam non dissolvit, neque aeternam poenam meretur. Doctrina haec merito uti erronea fuit damnata ab Alexandro VII.

Ad II. Quoad Lotharium, supposito quod, dum ea patrauerit, sciverit se agere contra legem, non excusatur a peccato ob rationem, quam adducit. Etenim peccatum ideo est offensa Dei, quia ejus legem violat. Unde necesse non est ad Deum offendendum, ut actu ipse cogitet de offensa Dei, sed sufficit ut apprehendat aliquo modo saltem in confuso quidquid agit esse malum, a lege vetitum. Nonne filius laedit patrem, cujus praecepta sciens et volens transgreditur, licet non cogitet de offensa patris?

Neque magis Alfrido juvat ratio, quam affert ad se excusandum a peccatis. Revera dum in actu peccati Alfridus scit se aliquid agere contra rectam rationem, absque dubio peccat contra rectam rationem. At vero nemo peccare potest contra rectam rationem, quin simul peccet contra legem Dei; quia dictamen rectae rationis est intimatio legis aeternae, seu voluntatis Dei necessario prohibentis quidquid dedecet naturam rationalem. Ergo Alfridus qui operatur scienter contra rectam rationem, etsi minime cogitet hoc

esse contra voluntatem Dei, et ejus injuriam, reipsa fecit contra Dei voluntatem, eique injuriam irrogavit; et a peccatis excusari nequit: « *perchè (ut ad rem S. Alphonsus) niuno può conoscere che offende la legge di natura senza avere una cognizione almeno implicita e confusa del Supremo Legislatore, che ha fatto questa legge di natura; e ciò basta a formare il peccato mortale teologico.* »

II.

(V. Gorit. Tab. X.)

Fulvia manifestat Lucio confessorio se non posse, ut rudis et illiterata, cognoscere species peccatorum, Cui Lucius respondet: haec obligatio non est tam rigorosa praesertim pro rudibus, quum sit res valde obscura, in qua et summi Theologi non conveniunt, et contendunt inter se undenam desumenda sit differentia specifica peccatorum.

Qu. I. Quatenam sint praecipuae sententiae circa fontes differentiae specifice peccatorum?

» *II. Quid sentiendum de responso Lucii Confessarii?*

Resp. Ad I. Differunt inter se peccata quae non habent eandem malitiam, sed omnino diversam atque specialem, ut homicidium, furtum, blasphemia. Ex comuniori sententia a duplici radice haec differentia sumitur. 1.º Ex oppositione ad diversas virtutes. 2.º Ex difformitate contra eandem virtutem. Quoad primam radicem duae adsunt sententiae. S. Thomas tenet proxime desumi ab objectis specie diversis. Ponit ipse speciem non ex parte aversionis, sed ex parte conversionis. Scotus vero specificam distinctionem

desumit a virtutibus quibus opponuntur peccata; quia, ait, peccatum formaliter sumptum consistit in oppositione ad virtutem qua privat. Hae duae sententiae bene perpensae non differunt quoad substantiam, quia qui peccat avertitur a virtute, et convertitur ad vitium; itaque peccatum est specie diversum quatenus est diversa virtus a qua avertitur, vel deformitas contra ipsam virtutem. — Alii specificam differentiam peccatorum inducunt ex diversis praeceptis. Aderit realiter species diversa peccatorum si praecepta distinguantur ex parte motivi diversi, non autem quando distinguantur tantum ex parte legislatorum. Furtum ex. gr. prohibitum est tam lege divina quam humana, sed unum tantum erit peccatum, quia una tantum laeditur virtus nempe justitia: diversitas legislatorum non efficit praeceptum esse formaliter diversum, sed tantum materialiter: datur vero distinctio specifica peccatorum, si quis ex gr. violat praeceptum ecclesiasticum jejunii ad quod tenetur etiam per votum: duae virtutes hic sunt lesae, temperantia et religio, et ideo duo peccata specie diversa committuntur. — In hac tamen materia quanto clarius proceditur, tanto melius agitur; mihi placet, hanc doctrinam verbis clarissimi Scavini declarare. Repetit ipse specificam differentiam ab oppositione specie diversa cum lege, ideoque, ait, specie inter se differunt: 1.º quando diversae offenduntur virtutes; 2.º quando diversa violantur officia ejusdem virtutis; 3.º quando eadem laeditur virtus sed modo contrario, et rem hisce illustrat exemplis: Apostasia a fide, desperatio,

odium Dei differunt specie inter se. Quare? quia tribus virtutibus specie diversis opponuntur, nempe fidei, spei, et charitati, 2.º *furtum, detractio, homicidium* inter se specie differunt. Quare? quia opponuntur diversis ejusdem virtutis officiis, nempe justitiae, quae jubet ut nemo laedatur, neque in bonis vitae, neque in bonis famae, neque in bonis fortunae. 3. *Prodigalitas et avaritia* pariter differunt specie inter se. Quare? quia opponuntur quidem eidem virtuti nempe liberalitati; sed opponuntur modo plane opposito, prima nempe per excessum, altera vero per defectum. Hinc versus:

Virtutes laesae, diversa objecta modusque
Dant speciem peccatis, diversumque reatum.

Ad 2. Tridentina Synodus sess. XIV, docet circumstantias in confessione explicandas esse quae speciem peccati mutant: et canone VII, ejusdem sessionis, anathemate percutit negantes necessarium esse jure divino confiteri omnia et singula peccata mortalia quorum memoria cum debita et diligenti praemeditatione habeatur... et circumstantias quae peccati speciem mutant. Quantumvis Theologi disputent quoad radices unde desumenda sit specifica differentia peccatorum, contendunt tamen quoad modum non quoad substantiam; et Parochus suum gregem, et Confessarius suum poenitentem docere possunt de circumstantiis speciem peccatorum mutantibus modo eorum intelligentiae accomodato, ne verbum quidem facientes de Theologorum sentiis. Non recte igitur respondit Lucius Fulviae quia et adest obligatio pro omnibus indistinctim

confitendi circumstantias supradictas, et de ipsis Fulvia poterat instrui a Confessario. Potius respondere debebat quod ipsa candide et sincere sua peccata confiteretur; munus autem Confessarii esse, post debitas interrogationes, eam admonere, quantum oportuerit, de circumstantiis quae speciem mutant peccatorum; Fulviam debebat hortari ut frequenter audiat verbum Dei, praesertim in catechesi, quia sunt et illiterati et rudes a proprio Parocho bene instructi, qui optime instituunt suam confessionem, ita ut Confessarius, sine multis investigationibus, possit suum iudicium proferre.

III.

(V. Gorit. Tab. X.)

Gersonius sacerdos statuit per hebdomadam omittere recitationem divini officii. Leontius decrevit omittere Matutinum cum Laudibus; postea eadem die ex negligentia omisit Vesperas et Complet. Abundius quum deberet solvere debitum ex justitia citra determinatum tempus, et saepe rogaretur a creditore, et frequenter etiam cogitaret de propria obligatione, nihilominus solutionem debiti per triennium distulit.

Qu. I. Undenam sumenda sit distinctio numerica peccatorum?

» II. Quot peccata commiserint in casu Gersonius, Leontius et Abundius?

Ad I. Resp. 1.º Certum est ea peccata numero differre, quae differunt specie; si enim specie differunt, unum peccatum non est aliud, et ideo habentur peccata numero multiplicata.

2.º Si autem peccata intra eandem speciem committantur, non satis conveniunt inter se theo-

logi, unde desumenda sit eorum numerica distinctio. Comuniter tamen sequentes tres regulæ traduntur ad solvendam omnem difficultatem.

Regula 1.^a Tot sunt peccata numero distincta, quot sunt actus externi completi.

Regula 2.^a Tot sunt peccata numero distincta, in uno et eodem actu, quot sunt objecta distincta; nam ille actus, licet unicus, tot habet malitias distinctas.

Regula 3.^a Tot sunt peccata numero distincta, quot sunt voluntatis actus moraliter interrupti, ubi enim actus voluntatis moraliter interrumpuntur, fiunt numero completi, et iteratione multiplicantur. Haec regula diversimode applicatur quo ad actus externos et quo ad internos.

Ad II. Resp. Gersonius ex regula secunda commisit septem peccata, eo quod singulis septem hebdomadae diebus affixa sit propria obligatio recitandi divinum officium.

Leontius autem duo peccata commisit, unum quando decrevit omittere Matutinum cum Laudibus, alterum quando ex negligentia omisit Vesperas et Completorium; et hoc patet ex prima regula superius tradita. Nam esto quod omittere omnes unius diei Horas canonicas unum sit peccatum mortale; sed, prout in casu, Leontius duos actus distinctos complevit, qui sunt mali, voluntatem nempe omittendi Matutinum cum Laudibus, et negligentiam recitandi Vesperum et Completorium.

Abundius tandem ut cognoscatur quot peccata commiserit, distinguendum est. Vel ipse poterat solvere debitum suum citra tempus deter-

minatum; vel non poterat, et quod in se erat faciebat, ut quam primum posset. Si primum, videndum utrum voluntas non restituendi seu retinendi nunquam revocata fuit per contrariam voluntatem; tunc probabiliter unum peccatum Abundius commisit, quia virtualiter perduravit prima voluntas; si vero voluntas revocata aliquando fuit, tunc quoties revocata est voluntas non restituendi, toties peccatum interatum fuit; quia tunc in Abundio multiplicati sunt actus voluntatis contra justitiam, quae clamat suum cuique tribuendum. Si secundum, nullum peccatum commisit Abundius; nam restitutionis obligationi satisfieri potest vel in re, vel in voto, nempe cum proposito restituendi cum primum quis poterit. Si ergo impotentia debiti solvendi perduraverit in Abundio usque ad triennium, et per hoc tempus propositum jugiter habuerit ipse solvendi suum debitum, quodque in se erat, fecerit, ut quam primum posset; tunc ille nullum commisit peccatum, etiamsi, pluries cogitaret de sua obligatione, et solutionem per triennium distulerit.

IV.

(V. Gorit. Tab. X.)

Clodius eo magno odio erga Lellium inimicum per mensem cogitavit quomodo posset eum caute et secure interimere; atque tandem occidit. Adrianus vero, accepta injuria a Tibullo, antea cogitaverat eum graviter vulnerare, sed postea decrevit eum occidere, at impeditus fuit illa die; occidit vero die sequenti.

Qu. Quot peccata commiserint in ordine ad sacramentalem confessionem Clodius et Adrianus?

Resp. Magnum odium Clodii erga Lellium est fundamentum quo judicari potest, quod omnes Clodii cogitationes per mensem efforment, unum actum cum primo in quo statuerat interimere Lellium, quia censi possunt moraliter ordinatae ad perversum finem exequendum. Etenim, ut experientia docet, qui maxima afficitur passione, odio vel amore difficillime avertitur per notabile tempus ab objecto suae passionis. Huic gravi rationi innixus de duobus peccatis tantum homicidium voluntarium enim graviter offendit duas virtutes, charitatem nempe et justitiam, Clodium damnarem. In hoc et similibus casibus erit tamen muneris confessarii poenitentem interrogare, an vel non in longo temporis spatio dimiserit voluntatem occidendi inimicum, et postea renovaverit; si affirmat, tot erunt peccata quot sunt distincti actus repetiti, si negat stabit primum iudicium. Advertat semper confessarius ad circumstantias aggravantes temporis et mediorum ad interimendum adhibitorum. — Quot peccata commiserit Adrianus? Absque dubio in Adriano fuerunt duo actus voluntatis moraliter distincti, quia prius cogitaverat Tibullum graviter vulnerare, postea decrevit eum occidere. Hi duo actus habent duas distinctas malitias, una altera graviolem, et consequenter quatuor peccata numero distincta commisit. An alia numero distincta peccata commiserit Adrianus, quia ad sequentem diem occisionem Tibulli distulerit propter occursum impedimentum; respondeo cum distinc-

tione: si impedimentum fuit talis generis, quod omnino averterat voluntatem occidendi, et necesse fuit renovare postea actum voluntatis, tunc alia duo peccata commisit: si vero impedimentum fuit levis distractionis, unum tantum peccatum patravit, quia dilatio unius diei ad sequentem non est tam longum spatium, ut actus censeatur interruptus moraliter. Tam Clodius quam Adrianus tenetur ad reparanda damna quae evenerunt ex occisione Lellii et Tibulli.

V.

(V. Gorit. Tab. IX.)

Libertus ex pluribus annis non confessus manifestat Octavio Confessario se innumera peccata commisisse, videlicet: detractiones, homicidia, calumnias, fornicationes, rapinas, haeresibus adhaesisse, desperasse de salute obtinenda, blasphemasse, eleemosynam negasse pauperibus in magna necessitate, pejerasse, in societatibus amicorum disseminasse errores contra fidem et bonos mores. Quumque velit in praesenti graviores offensam Dei intensiori dolore detestari, quaerit a Confessario: qualenam sit gravius peccatum a se commissum.

Qu. I. Quenam regulae prae oculis habendae sint ad diversam peccatorum gravitatem pensandam.

» II. Quid respondere debeat Octavius Confessarius Liberto?

Resp. 1. Contra Stoicos, Jovinianum et quosdam Novatores Catholica Doctrina docet, peccata vere et realiter differre inter se ratione gravitatis. Ad quam gravitatem perpendendam, distinguere oportet: vel spectatur peccatum grave

in se et ex genere suo, vel grave per accidens, seu ratione circumstantialium. Si *primum*, unum peccatum alio gravius est, prout melius est bonum, quo privat, seu nobilior virtus cui opponitur. Exempli causa, homicidium est peccatum in proximum cunctis gravius, quia vita, qua homo privatur per homicidium, melius est inter proximi bona. Ita gravius est peccatum haeresis quam peccatum adulterii, quia illud opponitur fidei, hoc vero justitiae quae est minus digna quam fides. Si *secundum*, peccatum fieri potest gravius, vel minus grave. Minus grave per accidens, nempe ob levitatem materiae, vel imperfectionem actus, vel quia minime opponitur majori bono. Sic sodomia et bestialitas graviores sunt quam perjurium, quia magis disconveniunt, magisque prohibentur. Denique fieri potest gravius ratione majoris disconvenientiae in una persona quam in alia, si nempe ob plures circumstantias opponatur rationi et legi.

Resp. 2. Certum est graviora esse peccata in Deum, quae magis directe eidem adversentur, quam peccata in proximum. Deus enim est objectum primum et principale charitatis, proximus vero objectum secundarium ejusdem virtutis. Atqui inter peccata in Deum, graviora sunt quae magis opponuntur suis excellentioribus attributis, eoque magis, si illa attributa negent. Benignitas equidem et misericordia Dei, ut motivum formale virtutis spei considerata, excellentius attributum est quam veritas. Hinc Libertus haeresibus adhaerens, proferensque blasphemias, satis utique, imo gravissime peccavit

contra divinam veracitatem; sed desperando de salute obtinenda, ex motivo formalis negationis praedictorum attributorum, cum benignitas et misericordia Dei sit attributum nobilissimum, ut diximus, peccatum grande nimis patravit. Hoc igitur peccatum, veluti graviolem offensam Dei, intensiore dolore detestari debet.

VI.

(V. Gorit. Tab. IX.)

Attilius confessarius, auditis peccatis Lucii rudis, ut ei ingerat horrorem contra peccata sua, dicit illi: ea esse peccata mortalia, quibus amittitur divina gratia, aeterna gloria etc. Cui Lucius respondet se nunquam animadvertisse vel peccata esse mortalia, vel per illa amitti divinam gratiam, aut aeternam gloriam.

Qu. I. Quaenam requiruntur ad peccatum mortale?

» *II. An ad mortale committendum necesse sit cognoscere illud esse tale ejusque effectus?*

» *III. Quid decernere debeat Attilius confessarius circa gravitatem peccatorum Lucii?*

Resp. Ad peccatum mortale tria requiruntur, nempe advertentia intellectus, consensus voluntatis et materia gravis. — 1. Advertentia debet esse plena, quia homo per mortale peccatum fit reus aeternae poenae, sed non est credibile, infinitam Dei bonitatem velle ut homo tantae poenae reus constituatur, nisi plene advertat ad peccati malitiam vel ejus periculum. Unde Angelicus: cum aliquis subito ex aliqua passione in

verba imaginata prorumpit, quorum significationem non considerat, et tunc . . . non habet proprie rationem blasphemiae. 2. Consensus voluntatis, nempe perfectus actus voluntatis, quia peccatum mortale est plena et consummata culpa. Consensus iste potest esse directus, nempe volutus in se, vel indirectus scilicet in causa. 3. Gravitatis materiae, saltem ratione finis, nempe si finis sit magni momenti, ad quem et quod statuitur plurimum conferat, ex objecto enim actus primam materiam desumit.

Ad 2. Nullus ex Theologis asserit quod ad mortale peccatum sit necessaria expressa et actualis advertentia quod talis actio vel cogitatio sit mortale peccatum, et quod ipsum privet divina gratia et futura gloria etc; tamen alii volunt quod sit necessaria aliqua actualis advertentia vel suspicio actus vel in se vel in sua causa saltem in confuso; alii vero asserunt sufficere virtualem et interpretativam, in eo scilicet positam, quod homo teneatur et possit malitiam actionis cognoscere quamvis actualiter non advertat. Videtur quod hae duae sententiae hoc modo conciliari possint: Quantum ad illos qui peccant per passionem, per habitum, vel per inconsiderationem voluntatis, rei fiunt gravis culpa, etsi in actu peccati ad istud non advertant, et ratio patet: etenim qui per passionem operatur, vult etiam effectum passionis; qui per habitum, majus peccat, quia obcaecatio mentis pendet a repetitis actibus suae voluntatis; qui peccatum committit per inconsiderationem voluntariam est de numero illorum, qui *nolunt intelligere ut bene*

agant. Sed si agatur de illis qui ex oblivione, vel distractione naturali, aut alia causa simili aliquid operando non advertunt, ut censeatur vincibilis et voluntaria ista inadvertentia, et non excusans a peccato, requiritur actualis dubitatio aut suspicio malitiae, saltem aliqua cogitatio, aut cognitio sive periculi, sive obligationis inquirendi. Etenim, deficiente omni advertentia expressa, non est potentia adversandi, et ideo nec obligatio, cum nulla obligatio liget, nisi prius quodammodo advertatur.

Ad 3. Si confessarius non debet esse facilis ad praestandam fidem assertionibus poenitentium, quia vel per ignorantiam, et quod est pejus per malitiam aliquoties se excusant, non sit tamen praeceptum in proferendo iudicio, nisi prius attenderit ad conscientiam sui poenitentis et quantumvis sit officii sui ingerere horrorem peccatorum, videat tamen ne conscientiam falsam in ipso efformet. Attilius itaque ut recte iudicet de gravitate peccatorum Lucii, decernat si inadvertentia quam allegat sit vincibilis nec ne. Si Lucius est passionibus deditus, in malos habitus obvolutus, si a Sacramentis abstinet, si negligat audire verbum Dei, tunc ex dictis, ejus inadvertentia est culpabilis. Si vero Lucius est timoratae conscientiae, et non agitur de peccatis externis circa primaria ac secundaria praecepta legis naturae, ejus inadvertentia erit excusanda, non omittendo tamen ipsum interrogare, si nulla suspicio in sua mente obvenit de licitudine actionis, vel cogitationis.

VII.

(V. Gorit. Tab. IX.)

Marinus vehementer exagitatus a quadam tentatione, ab initio strenue eam respuit; sed tentatione percrebescente, paulatim resistantia debilior fiebat; tandem quum anceps esset num consensum praeberet, a quodam amico mature vocatus, non est ultra progressus.

Qu. An Marinus peccaverit?

Resp. Arbitror Marinum non peccasse saltem graviter; si tentatio non allicit eum ad turpia et ipse sit christianus, vir adeo ut peccatis dissentire soleat. Nam res non turpes ad peccatum non ita vividius inducunt et cor subvertunt: quod autem fit cum plena advertentia et consensu facillime agnoscitur, cum rationis usus liberam permittat homini de suis actibus cognitionem, nisi forsitan mora temporis aliquam induxerit oblivionem.

Si vero Marini tentatio fuerit de rebus turpibus, cognoscens se ex resistantia debiliorem fieri, melius erat ut se ad alia converteret. Nihilominus si motum turpem in se permisit, indeque timuit periculum consensus, graviter peccavit: eadem enim obligatione, qua quis tenetur vitare peccatum, tenetur etiam vitare periculum peccandi. Utrum autem hoc periculum adfuerit in Marino judicabitur ex ejus qualitatibus, si v. g. sit tenuis virtutis, qui jam alias consensit, vel ex materia delectationis, si multum sit periculosa in se, ut comuniter censetur, si superveniat delectatio venerea. Hoc tamen consentiendi pe-

riculo secluso, ex vera sententia Marinus non peccasset graviter. Peccatum namque mortale, ex S. Thoma, non potest esse in sensualitate, sed solum in ratione; quia consensus ad graviter peccandum non provenit ex appetitu, sed ex voluntate, quae cum non consentit positive, non committitur mortale. Unde Marinus ad summum venialiter deliquerit, in quantum cavere debet homo, ne vel minimus appetitus malus turbet voluntatem, ac trahat post se.

VIII.

(V. Gorit. Tab. IX.)

Publius sacerdos in decernenda peccatorum gravitate dicit se prae oculis habere regulam TT.: quidquid in Sacris Scripturis dicitur excludere a regno caelorum, mortale peccatum esse tenendum est; atque quum Ap. (ad Gal. 5) ponat inter opera carnis inimicitias, contentiones: qui talia agunt regnum Dei non possidebunt, judicat omnes inimicitias contentiones etc. peccata mortalia. Raymundus, cui Publius suam regulam exponit, respondet inimicitias, contentiones, iras etc. peccata mortalia esse, quando aliquid grave respiciunt. Sed rursus instat Publius, tunc non disceremus simpliciter a S. S. quod est mortale nec ne, sed inter ea quae S. eloquium paria facit eligeremus methodo haereticorum.

Qu. I. Quasnam regulas sequi debeat confessarius ut iudicet peccatum mortale?

» II. Quid decernendum de controversia prout in casu?

Resp. Ad primum. Ut confessarius dignoscatur mortale peccatum, has tres sequentes regulas sequi debet. 1.^a Regula est Sacra Scriptura: —

quae sunt, ait Aug. in Enchir. c. 77, levia, quae gravia peccata, non humano, sed divino sunt pensanda iudicio: quando itaque in Scripturis legimus: *Quicumque blasphemaverit nomen Dei morte moriatur.* — *Neque fornicarii, neque adulteri, neque molles etc. regnum Dei possidebunt.* — *Vae mundo a scandalis;* huiusmodi expressiones nobis indicant deformitatem actionis profecto gravem. 2.^a Regula eruitur ex divina Traditione, ex definitionibus Summorum Pontificum et Conciliorum Generalium decretis. Divina traditio est secunda regula divinae, revelationis, et Summi Pontifices et Generalia Concilia (a Summis Pontificibus convocata et confirmata) sunt magistri fidei et morum. Quando ab istis aliquid ut mortale enunciatur, vel gravibus poenis afficitur, uti lethalis culpa est tenenda. 3.^a Regula est Theologorum consensus. Si ab ipsis unanimiter habentur ut mortalia, est temerarium cum ipsis non sentire, cum Doctorum consensus sit veritatis iudicium. Quando igitur neque ex Scriptura S., neque ex traditione vel definitionibus SS. Pontificum, aut Conciliorum Generalium decretis, vel ex consensu Theologorum possit pronunciari aliquam actionem esse laethalem culpam, confessarius prae oculis habeat quod Theologi et Sancti docent, nempe se absteineat ab asserendo mortale quod non est certum ut sit tale; nam error quo creditur esse mortale, ait Angelicus, ex conscientia ligat ad peccatum mortale.

Ad secundum. Quantumvis ex datis regulis dignoscere possit aliquid esse mortale, observet etiam confessarius, ut rectum pronunciet iudi-

cium, dari peccata quae sunt *ex genere suo* mortalia, et alia, *ex toto genere suo*. Primi generis sunt fere omnia vitia capitalia (excepta luxuria) et admittunt parvitatem materiae, non solum quoad deficientiam perfecti consensus et plenae advertentiae, sed etiam quoad parvam materiam, quae tantummodo parvae inordinationis est capax. — Peccata autem laethalia *ex toto genere suo*, ut sunt odium Dei, haeresis, luxuria etc. non admittunt parvitatem materiae, quia in qualibet parte ejus gravis esse deformitas. Hoc posito dico verum quod asserit Raymundus, falsum quod dicit Publius. Etenim contentiones, rixae etc. sunt peccata ex genere suo mortalia, et excludunt a regno caelorum quando aliquod grave respiciunt, non autem quando aliquod leve, uti esset contendere elata voce ex motu iracundiae, et aliquod verbum proferre quod non affert gravem injuriam proximo. Et cum sua distinctione Raymundus non discedit a veritate Scripturarum S. quia ejus interpretatio firmatur consensu Theologorum, et ratione Theologica: et non sequitur haereticorum methodum, qui posthabita omni legitima auctoritate in interpretatione Scripturarum, proprium sensum individualement sequuntur.

IX.

(V. Gorit. Tab. IX.)

Eusebius ex intentione graviter nocendi Sisto inimico, multas leves detractiones contra eum fecit; aliquando etiam coram illis, qui poterant grave scandalum pati?

Qu. I. Ex quibusnam adminiculis peccatum veniale evadere possit mortale?

» II. Utrum Eusebius graviter peccaverit, et an ejus leves detractioes coaluerint ad mortale constituendum?

Resp. Ad primum. Ex sex adminiculis veniale peccatum, mortale evadit, quae sequens notat versus:

Damnum, finis, amor, discrimen, spretus et error.

1.º Ratione gravis damni et scandali: ut si quis praevideret ex facto levi aliquem esse blasphematurum. 2.º Ex fine mortaliter malo: ex. gr. adulatio, laudatio ex se veniale esse potest; si ea ordinetur ad seducendam virginem est mortalis. 3.º Ex malo affectu, ut si quis ex affectu ad peccatum veniale, paratus sit illud committere, quamvis esset mortale. 4.º Ratione periculi, puta si aspectus mulieris, aut colloquium induceret ad actum turpem. Nam mortale est se exponere proximo periculo peccandi mortaliter; qui enim ad finem tenetur etiam ad media necessaria ad illum. 5.º Peccatum veniale fieri potest mortale, si committatur ex formali contemptu legislatoris, ipsiusque legitimae potestatis. Ratio est, quia talis contemptus directe tendit in legitimam potestatem, quae cum a Deo sit, etiamsi humana, non est sine contemptu ipsius Dei. Idem dicas de formali contemptu consiliorum evangelicorum, quia redundaret in Deum ipsorum auctorem, et de formali contemptu legis, sive regulae Regularium. Observandum tamen est posse dari contemptum non praecepti, ut tale est, sed materiae ipsius praecepti, quia videtur exigui momenti; at hic

contemptus cum non respiciat potestatem legislativam, sed exiguitatem materiae, videtur non excedere peccatum veniale. Item contemni potest Superior, non quia talis, sed quatenus est particularis homo, imprudens, indoctus etc. et pariter in hoc casu, nisi graviter offendatur, intervenire potest solum culpa venialis, quamvis semper periculose Superior quocumque modo contemnatur. 6.º Tandem ex conscientia erronea, quia error, quo creditur esse mortale quod non est mortale, ex conscientia ligat ad peccatum mortale.

Ad secundum. Humanus actus bonitatem aut malitiam sumit a fine. Inquit enim Scriptura: (Matth. 6) — *Si tuus oculus fuerit simplex totum corpus tuum lucidum erit, si autem oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebrosus erit.* — Nomine oculi hic juxta Aug. intelligitur finis, intentio. Si ergo ex fine pendet tota malitia actionis, evenit ut actus malus ex fine pejor efficiatur. Detractiones leves Eusebii ex fine nocendi graviter Sisto mortales sunt. Tot itaque laethalia peccata commisit quot fuerunt detractiones, et quot personae, quae ex istis grave pati poterant scandalum.

An autem Eusebii leves detractiones coa-luerint ad mortale constituendum, observandum est: si plures materiae parvae, vel secundum se, vel secundum effectus a se productos moraliter conjunguntur, ita ut materia gravis inde exurgat, quia tunc omnes moraliter reputantur pro una, omnes eas detractiones, in mortalem culpam coalescere, rite putandum est. Sic ex. gr. qui per modica furta pertingit ad materiam gravem, ul-

timo actu committit peccatum mortale. Pariter qui parum quid pluries comedit in die jejunii extra prandium et serotinam collatiunculam, peccat graviter dum ultima comestione pertingit ad notabilem quantitatem, nam verificatur notabiliter violasse temperantiam, quod ea die vetitum erat. — Contra vero non censetur materia gravis, si parvae materiae, nec secundum se, nec secundum effectus reliquos, inter se uniantur. Ideo dicendum quod leves Eusebii detractioes non constituunt mortale peccatum, non secundum se, quia millia peccata venialia non constituunt unum mortale, actus enim, quantumvis multiplicentur, non mutant suam speciem. Non secundum effectus, quia una detractio non potest cum alia uniri et efficere gravem culpam. Tota itaque gravitas culpae Eusebii stat in suo fine graviter malo et in scandalo quod pati poterant illi qui ipsum audierunt. Nisi forte ex his detractioibus, quamvis leves in se, ut effectus complexivus et totalis, grave damnum obvenisset famae Sixti.

X.

(V. Gorit. Tab. IX.)

Ortensia vidua pauper, quum non habuit unde filios aleret, aliquando dicit; nisi existeret infernus vellem integro die festo servilibus incumbere, ne audita quidem Missa aliquando: si licitum esset, furarer; quandoque vero: nisi peccatum esset, negarem divinam providentiam.

Qu. I. Quomodo differant inter se gaudium, delectatio et desiderium?

» *II. An desiderium conditionatum participet de malitia objecti?*

» *III. An et qualiter peccaverit Ortensia in casu?*

Resp. Ad 1. Gaudium, delectatio et desiderium sunt tria peccata interna, quae differunt inter se ratione temporis. Revera gaudium seu complacentia respicit tempus praeteritum, cum habeatur quando quis de opere malo patrato sibi blanditur: delectatio vero respicit tempus presens, quia est cum quis per imaginationem reddit sibi praesens objectum peccati et de illo deliberato consensu delectatur ac si opus malum perficeret, licet non habeat intentionem illud perficiendi. Desiderium tandem, cum sit actus voluntatis, quo quis deliberate intendit opus aliquod determinatum perficere, patet hoc quoque ab aliis duobus differre, quia respicit tempus futurum.

Resp. 2. Si conditio aufert ab objecto malitiam, nequaquam participat, saltem graviter idque tam in iis quae vetita sunt jure positivo, quam jure naturali. Tale enim desiderium non est graviter inordinatum neque in se neque in objecto a quo omnis malitia excluditur. Si autem conditio non aufert ab objecto malitiam, tunc participat de tota ejusdem malitia, quare peccat qui eo desiderio tendit in objectum malum, cum tota malitia in actum voluntatis transfundatur.

Resp. 3. Ortensia peccavit et quidem graviter, per se loquendo, quia condiciones, quas apposuit verbis, quae protulit non destruunt objecti

malitiam. Posito enim quod infernus non existeret, Deum tamen offenderet festi sanctificationem praetermittendo, cum Ipse et Ecclesia praecipiant ut die festo a servilibus abstineamus, Missae adsimus. Utique cultum exhibere teneremus etiam si infernus non esset. Similiter cum dixit: nisi peccatum esset, negarem divinam providentiam, nam cum hoc sit malum ab intrinseco, numquam abstrahi potest a sua malitia, divinamque providentiam nolle est velle invertere ordinem et legem naturae. Pariter peccavit quum dixit: Si licitum esset furare; nisi arreptionem rei alienae, domino invito, respexisset tamquam licitam ob peculiarem permissionem Dei. Diximus per se loquendo; nam ex S. Alphonso est probabile, quod quum voluntas desiderat aliquod objectum malum impossibile sub conditione: *si liceret*, numquam efficaciter in illud consentit. Quando enim objectum illud quis optat, dicendo *si liceret*, et scit non esse nec posse esse licitum, non vere optat sed tantum suam propensionem ostendit. Insuper officium confessarii exigit, ut attente inquirat num Ortensia imperfecta advertentia locuta sit, paupertate sua exagitata, ut contingere solet ejusdem conditionis hominibus; quo in casu, ex imperfectione actus, aut excusabili ignorantia, leviter tantum peccasset.

XI.

(V. Gorit. Tab. IX.)

Titus absque ullo desiderio perficiendi delectatus est de peccato turpi cum Aurelia, quam sciebat nuptam et sanguine sibi junctam.

Qu. An Titus in confessione exprimere debeat circumstantiam conjugii et consanguinitatis Aureliae?

Resp. Interior delectatio morosa de aliqua re prava duplex esse potest: nempe vel *voluntatis efficacis*, quando simul jungitur cum proposito perficiendi externum opus cogitatum; vel *complacentiae simplicis*, quando sejuncta est a tali proposito. Utrovis autem modo spectatum peccatum esse *lethale*, quoties versatur circa rem graviter malam (quidquid olim contra senserint nonnulli refutati ab Angelico quaest. 25 de *Veritate* art. 4.º qui solius peccati venialis reatum in pura delectatione rei malae agnoscebant) manifestum est tum ex parte auctoritatis, tum ex parte rationis: 1.º ex parte auctoritatis: *Perversae cogitationes separant a Deo.* « Sap. 1. — *Totus homo damnabitur, nisi haec quae sine voluntate operandi, sed tamen cum voluntate animum talibus oblectandi, solius cogitationis sentiuntur esse peccata, mediatoris gratia remittantur.* » S. August. lib. 12 de Trinit. cap. 12. — 2.º Ex parte rationis: naturae quippe rationali et legi divinae disconvenit ac repugnat, quod voluntas gratum et acceptum habeat id, quod naturae rationali dissentaneum est, Deo displicet, ab eoque prohibetur; ergo est peccatum grave vel leve, pro gravitate vel levitate materiae objecti. Insuper delectatio deliberata de objecto malo est effectus complacentiae, et inclinatio appetitus in illud; nemo enim delectatur de eo quod non amat; at omnis affectus in rem vel actionem mortaliter malam, est mortalis: nam graviter naturae rationali ac legi divinae adversatur, et sumit totam

objecti malitiam: « *facti sunt abominabiles, sicut ea quae dilexerunt.* » Osea cap. 9.º — « Nullus delectatur nisi in eo, quod est conforme appetitui ejus; quod autem aliquis ex deliberatione eligat, quod affectus suus conformetur his, quae secundum se sunt peccata mortalia, est peccatum mortale: unde talis consensus in delectationem peccati mortalis, est peccatum mortale. » Divus Thomas 1.^a 2.^{ae} quaest. 74, art. 8.

Ex hisce pariter argumentis facile detegitur praeceptum vetans ejusmodi delectationes etiam a voluntate operis exequendi separatas: nempe illud ipsum est, quo prohibetur nefarium opus delectationis tempore mente apprehensum, uti docet Angelicus ita scribens: « Consensus in delectationem, si in nullo praecepto speciali prohiberetur, ex hoc ipso, quod fornicatio prohibetur, prohibentur omnia consequentia, quae ad idem genus pertinent. » De Verit. quaest. 15.^a — Hinc dimanat etiam uti satis evidens ac certum, quod interior delectatio deliberata de aliquo objecto malo eandem speciem moralem participat, quam habet ipsum objectum, circa quod versatur, ita scilicet ut malitiam fornicationis, furti, homicidii, induat, si de his concipiatur, et eandem prorsus malitiam (quantum attinet simpliciter ad rationem peccati mortalis aut venialis), praesefert, quam habent ex proprio genere ipsa exteriora opera: quamvis intra lineam mortalis venialisque peccati minor videatur esse quantitas malitiae in sola delectatione simplicis complacentiae, quam vel in ipso opere consummato, vel in alia delectatione efficacis voluntatis. Sed cum exteriora ob-

jecta delectationum internarum multis variisque circumstantiis, interdum etiam speciem peccatorum transmutantibus, affici possint, utrum simplex delectatio interior ab iisdem quoque circumstantiis speciem moralem sumat, esto qui sic delectatur ipsas per mentis praecisionem minime in objecto interiori attendat, non est apud doctores undequaque exploratum. Ex. gr.: an delectatio respiciens actum venereum consummatum circa mulierem aliquam, nedum fornicationis, sed etiam incestus, adulterii, sacrilegii, speciales malitias complectatur, si ea mulier sit consanguinea, conjugata, ac per votum solemne Deo sacrata. — Quod ita sit, affirmat potior theologorum pars, duce divo Antonino; quoniam, etsi ob mentalem illam praecisionem non videatur quis oblectari expresse de muliere, quia consanguinea etc.; attamen semel ac ex una parte eae qualitates sunt notae, et ex alia eadem mulier nihilominus assumitur pro objecto delectationis, jam saltem *implicite* et *interpretative* mulier, ut talibus qualitatibus affecta, videtur esse *objectum* delectationis, maxime cum qualitates ejusmodi ex se potius avocare deberent a delectatione. — Si ergo operatio cum tali muliere triplex aut quadruplex malitiae genus complectitur ratione diversarum circumstantiarum, quae, juxta Angelicum, ubi actibus accedunt, speciem eorum *moralem* immutare valent: profecto et delectatio de hujusmodi operatione totum illud malitiae genus participabit: ideoque omnia haec sunt de necessitate in confessione aperienda Quapropter ex hactenus discussis consequitur: Titum, de quo in casu,

debere exprimere in confessione circumstantiam conjugii et consanguinitatis Aureliae, saltem, ut animadvertit S. Alph. a Lig. ratione periculi proximi concupiscendi, licet inefficaciter, mulierem nuptam, consanguineam, etc.

XII.

(V. Gorit. Tab. IX.)

Cajus sacerdos iter faciens, quum vespere pervenerit fatigatus ad diversorium die Sabbati, appositae sunt ei carnes, quas Cajus immemor diei prohibiti manducavit; et statim post coenam somno correptus, omisit inscieniter partem notabilem officii illius diei. Postridie haec recogitans de utroque casu gavisus est.

Qu. An Cajus peccaverit?

Resp. Si Cajus gavisus est, quia facta sua, etsi contra legem, tamen sine culpa locum habuere, absque dubio non peccavit, quia hujusmodi gaudium est de re bona. Item non peccavit si gavisus fuit de effectu tantum inde secuto, tamquam si utili. Fatigatus enim erat, et manducando carnes, et somnio statim indulgendo, in integrum potuit se restituere et molestias repulsare, gaudium hoc, si non est de re moraliter bona, non est tamen de re objective mala. Peccavit autem Cajus juxta veriore doctrinam si gavisus fuit de objecto, idest de violatione legis sive per se, sive propter effectum inde secutum; quia haec violatio, quamvis non formaliter peccaminosa, est tamen materialiter mala. Hoc non videtur in dubium revocandum post prop. ab In-

nocentio XI damnatam, quae dicebat: licitum est filio gaudere de parricidio parentis a se in ebrietate perpetrato propter ingentes divitias inde ex haereditate consecutas.

XIII.

(V. Gorit. Tab. IX.)

Rufus et Porfirius se accusant apud Tobiam de peccatis mollitiei. Rufus adolescens rudis dicit, se ignorasse mollitiem esse grave peccatum; Porfirius vir instructus dicit, sibi intime suasum esse in hoc nullum contineri peccatum, sed esse legitimum levamen naturae exonerantis se.

Qu. I. Quatenam sint causae peccatorum?

» II. Quorumnam rerum ignorantia sit peccatum, et an haec dari possit in iis quae sunt legis naturalis?

» III. Quidnam Tobias confessarius decernere debeat de excusationibus Rufi et Porfirii?

Resp. Ad primum. Peccatorum causae aliae sunt externae, internae aliae. Externae duae sunt: Diabolus et mundus. Diabolus est ille inimicus homo qui superseminat zizaniam in agro in quo jactum fuit bonum semen; est ille adversarius qui tamquam leo rugiens circuit quaerens quem devoret, cui resistere debemus fortes in fide. 2. Mundus, qui, docente Joanne, totus positus est in maligno et repraesentatur in civitate Babylonis, de medio cuius fugere debemus (abhorrendo a suis perversis doctrinis et exemplis), si salvare velimus animam nostram. Alio nomine nunc temporis appellatur mundus, nempe genium saeculi, cuius malitiam iterum atque iterum Pius

IX increpuit atque debellare dedit, tot ejus machinationibus apta remedia suggerens. Hoc saeculi genium detestandum, quia si hominibus placuerimus, Dei servi esse non poterimus.

Triplex est autem interna peccati causa, ignorantia, concupiscentia, et malitia. 1.º Ignorantia, nempe culpabilis, sit ipsa vincibiliter erronea, vel crassa, aut supina. Apostolus de Iudaeis agebat: *si cognovissent, nunquam Dominum gloriae crucifissent* atqui Iudaei Christum occidendo peccaverunt, ergo per ignorantiam peccaverunt, seu quod idem est, ignorantia in illis fuit causa peccati. Huic causae referuntur passio, habitus et voluntaria inconsideratio, per quam negligitur illa advertentia quam res agenda meretur. 2.º Concupiscentia, de qua Daniel agebat quod subvertit cor, et Jacobus: *unusquisque tentatur a concupiscentia sua abstractus et illecebratus; deinde concupiscentia cum conceperit, parit peccatum*. Haec verba tamen sunt intelligenda de concupiscentia mala, cui assentit humana voluntas, et non de illis cunctis stimulis, qui involuntarie insurgunt in homine. Isti consequuntur ab originali culpa, et relictis sunt ad luctam sustinendam, ut posteaquam cum gratia Dei legitime certaverimus, nobis sit data immarcescibilis gloriae corona. Ideoque fuit damnata illa propositio Baji quae agebat: motus pravi concupiscentiae sunt pro statu hominis vitiiati prohibiti praecepto: *non concupisces*, quamvis transgressio in peccatum non imputatur. 3. Malitia quae definitur deliberata quaedam voluntatis adhaesio peccato, qua fit ut illud eligat, et velit ex solo pravo in ipsum

peccatum affectu. Haec est causa efficiens gravissimorum criminum, et per quam homo laetatur cum male fecerit, et exultat in rebus pessimis.

Ad secundum. Sicuti Angelicus docet, quod omnes tenentur scire comuniter, quae sunt Fidei, et universalis juris praecepta; singuli autem quae ad eorum statum vel officium spectant; ideo peccat Christianus si negligat scientiam mysteriorum Unitatis Dei et Trinitatis Personarum, Incarnationis D. N. I. C., si ignorat culpabiliter Orationem Dominicam, praecepta Decalogi et Ecclesiae Sacramenta, saltem ea quae suscipere debet. Peccant Confessarius, Medicus, Iudex, et omnes qui aliquod officium suscipiunt si ignorant ea quae ad illud exequendum sunt necessaria, quia qui aliquem statum, aut officium sumit, debet callere, vel in iis instrui quae ad ipsum officium seu statum pertinent.

An autem detur ignorantia invincibilis in iis quae sunt legis naturalis, distinguendum est inter prima principia hujus legis, et conclusiones immediatas a conclusionibus mediatis. Circa prima principia legis naturalis: — Deus est colendus; quod tibi non vis alteri ne feceris, — non datur ignorantia inculpabilis. Generatim loquendo non datur talis ignorantia neque in conclusionibus immediatis. Dixi: generatim loquendo, quia, ut ait S. Alphonsus, potest aliquando dari in rudibus, et ad breve tempus, vel addita aliqua circumstantia apparen- ter cohonestante. Potest autem haec ignorantia dari circa conclusiones mediatas sive remotas discursu a praecepto decalogi deductas, ut sunt praecepta de non faciendis usuris, de

scandalis vitandis, et alia id genus. Haec est communis et verior sententia, quae multis attestatationibus comprobari posset, sed sufficiat pro omnibus D. Thomas sic scribens quaest. 76 a. 11.º: « omnes tenentur scire communiter ea quae sunt fidei, et universalis juris praecepta; non ea quae in particulari casu contingunt nisi quomodo possibile ei fiat. — Si vero ignorantia sit involuntaria, sive quia est invincibilis, sive est ejus, quod quid scire non tenetur, talis ignorantia omnino excusat a peccato. — » Hisce verbis Angelicus Doctor ostendit quod ignorantia adhuc eorum, quae scire tenemur, excusat a peccato, quando est invincibilis. Hoc magis magisque firmatur a secunda Bajana propositione ab Alexandro VIII proscripta: — Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturae, haec in statu naturae lapsae operantem ex ipsa non excusat a peccato formali: — Ergo vera contraria propositio quae asserit ignorantiam invincibilem juris naturae in consecrariis remotis a peccato excusare.

Ad tertium. Si Confessarius semper debet esse circumspectus et attentus ut in Sacramento Poenitentiae rectum iudicium proferat, circumspeditionem et attentionem adaugeat cum poenitentes a peccatis se excusant, quia fragilitas humana est tanta, ut peccatorum remedium in venenum convertat. Mollities est peccatum contra legem naturalem, et de iis circa quae lumen Dei in nobis signatum facit magis apprehendere turpitudinem. Dubitarem an in aliquo adolescenti rudi possit dari ignorantia vere invincibilis quod non sit peccatum. Ideo priusquam

Tobias Rufi excusationem admittat, discernat si ipse est adolescens nondum ad pubertatem per-
 ventus, si aliqua tantum vice hoc peccatum com-
 miserit, si in praeteritis confessionibus mollitiem
 ob ruborem non siluerit, si in modo confitendi
 non appareat aliqua malitia, si nunquam dubita-
 verit de gravitate culpa: si haec omnia in Rufo
 verificarentur, poterit tunc excusationem suam ac-
 cipere; si vero aliqua ex notatis circumstantiis
 desit, non sit facilis ipsum a gravi culpa excu-
 sare, quia experientia docet, quod etiam in pueris
 natura clamat et horrorem tanti peccati aliquo
 modo demonstrat. — Absolute autem Porfirii ex-
 cusationem reiiciat, quia est impossibile (prae-
 sertim cum sit instructus) quod naturalis lex
 illum non exprobraverit, et tenendum quod Por-
 firius sit de illis qui ob passionem quam volunt
 satisfacere, vel ob perversum habitum contractum
 dicunt persuasos esse dictum peccatum non esse
 peccatum, et per consequens eorum fictitia igno-
 rantia malitiam peccati non aufert, sed denotat
 maiorem corruptionem mentis et cordis.

XIV.

(V. Gorit. Tab. IX.)

*Fabricius pluries expertus vehementer ad iram
 accendi, quoties morose recogitat injurias acceptas
 ab inimico, semper tamen tentationi vindictae restitit.
 Propter hoc passim absque scrupulo illas injurias i-
 terum in mentem revolvit.*

*Qu. An et qualiter peccet Fabritius in suo modo
 agendi?*

Resp. Si cogitandi injurias acceptas causa honesta, utilis et necessaria adest, secluso consensus periculo, Fabritius non peccare mihi videtur, quia jure suo utitur et tentationes inde exurgentes non censetur voluntariae.

Sed si causa illa non esset honesta, necessaria et utilis, sed ex levitate posita et influens valde in iram et praebens consentiendi periculum, Fabritius graviter peccare mihi videtur cum sit directe contra charitatem. Nam lex inordinatum vindictae appetitum prohibens obligat etiam sub lethali (nisi materiae parvitas vel advertentiae defectus excuset) ad omittendas actiones proxime et per se influentes in iram, nam qui vult causam, effectum velle censetur.

Quod si Fabritius causam illam ponendo nec tentationes ac pravos motus intenderet, nec adesset in eo consentiendi periculum, venialiter, in aliquorum sententia, tantum peccaret, quia satis voluntarii in causa non videntur ut eos imputemus; cum illi non sint voliti in se sed tantum in causa, eo gradu mali sunt, quo est mala causa. Sed per accidens mortaliter Fabricius peccare potest vel ratione scandali, vel quando quis ira exardescens in blasphemias, in graves contumelias deliberate prorumpat. Vide Scavini de vitiis et peccatis in genere.

XV.

(V. Gorit. Tab. XI.)

Grevius qui jam a multis annis fungitur quodam officio publico magistratus, petit, promotionem non

tam ex augmento stipendii quam ex honoribus adnexis superiori gradui.

Qu. An Grevius peccet?

Resp. Honores non sunt per se de malo, sed de bono; malum ab homine venit. Igitur Grevius non peccat si honores ob finem honestum ambit; imo optime agit si honores cupit ut referat in Deum et ad utilitatem aliorum. Peccat autem venialiter si in honoribus vanam quaerit gloriam; *non efficiamur inanis gloriae cupidi*, ita Apost. ad Galat. 5, 26. Dixi vanam, quia si gloria quam petit in novo officio, esset aliquo modo necessaria vel utilis sibi vel aliis in ordine spirituali vel etiam in ordine corporali non esset vana ac proinde non peccaminosa. — Peccat vero lethaliter: 1.º si alterum longe se digniorem cum gravi societatis damno arcet; 2.º si officium quod petit propter honores adnexos, evidenter supra vires suas ac idoneitatem est, adeo ut tum sustinendis, tum exequendis oneribus impar sit; 3.º si ad illud officium consequendum media graviter illicita adhibet; 4.º si in illis honoribus ultimum suum finem reponit. Haec omnia non dissonant a doctrina Divi Thomae 2, 2, q. 121 art. 1, ubi disserendo de variis modis, quibus appetitus bonorum et dignitatum fit peccatum mortale, ait: — Uno modo per hoc quod aliquis appetit testimonium de excellentia quam non habet, quod est appetere supra suam proportionem. Alio modo per hoc quod honorem sibi cupit non referendo in Deum. Tertio per hoc quod appetitus ejus in honore quiescit, non referendo honorem ad utilitatem aliorum.

XVI.

(V. Gorit. Tab. XI.)

Barnabas se accusat apud Robertum de peccato avaritiae; et addit se hoc facere non quia sibi suum sit, hoc vitio infectum esse, sed quia, audivit, se a nonnullis judicari deditum huic vitio.

Qu. Quinam sit avarus et an Robertus confess. possit judicare Barnabam avarum ex ejus accusatione?

Resp. Ex D. Thomae doctrina qui avaritiam definit; inordinatus appetitus acquirendi, vel retinendi divitias: et avaritiam postea distinguit in tres classes: 1.º in retinendo propria tenaciter; 2.º in deordinata cupiditate ditescendi per media illicita: 3.º in usurpando aliena per media illicita, — dignoscitur quid sit avarus. Itaque qui deordinate propria amat, ita ut si est pater familias, ex. gr., non vult praestare ea, cum posset, quae ad bonum familiae sunt utilia, hic est avarus. Non tantum avarus est qui rapit aliena, ait Augustinus, sed qui cupide servat propria: avarus est etiam qui nimio amore augendi divitias, die noctuque operam impendit in negotiis saecularibus; negligit autem audire verbum Dei, frequentare Sacramenta, et alia spiritualia exercitia quae ad salutem aeternam acquirendam sunt necessaria et perutilia. De his loquitur D. Paulus in 1.^a epist. ad Timotheum: *qui volunt divites fieri incidunt in tentationem et in laqueum diaboli*, et Proverb. 20: *qui autem festinat ditari, non erit innocens*: Magis magisque avaritiae fit reus qui

pro amore pecuniae mercedem pactam non dat mercenario, qui usurarios contractus perficit, qui mala fide a furibus emit, et ut, uno verbo omnia comprehendam qui malitiosis artibus ditescit. Contra hos clamat Spiritus S. in proverbiiis: *Melius est parum cum justitia, quam multi fructus cum iniquitate.*

A modo quo Barnabas se accusat non potest Robertus certe judicare ipsum esse avarum quia non raro evenit quod multi dicunt bonum malum, et malum bonum; sicuti tamen Jeremias cap. VI, 13 ait: a minore quippe usque ad majorem omnes avaritiae student; et Summus Pontifex D. Gregorius: se nemo avarum intelligit, nemo cupidum: ideoque Robertus Barnabam interroget, juxta doctrinam Angelici Doctoris, et poterit judicare an Barnabas alicui classi avaritiae superius expositae sit accensendus, nec ne. Et sicuti judicare debet, an poenitens mortaliter aut venialiter peccaverit; investiget si in comparandis, aut augendis divitiis adhibuit media graviter illicita, vel proprium in iis constituerit finem, vel animo paratus fuerat potius mortaliter peccare, quam aliquod in iisdem pati detrimentum: si alienas res violenter usurpaverit, si fidem datam violaverit, si fraudibus fuerit usus etc. et in his omnibus avaritiae peccatum grave erit si materia fuerit gravis. Si vero divitias quidem nimis amaverit, sed nec voluerit facere quidquam grave contra Deum aut proximum, peccavit tantum venialiter. Et si avarum Barnabam inveniet, ei praescribat orationem, ut Deus illum illuminet claritate sapientiae suae, quaenam sint verae di-

vitiae, et eleemosynas imponat ut peccata sua redimat. Si autem damna per suam avaritiam proximo evenerunt, ad ea reparanda obliget.

XVII.

(V. Gorit. Tab. XI.)

Callistus confessarius quoties audit juvenes se accusantes de peccato contra castitatem, ex metu ne in iisdem juvenibus imminuat aestimationem quam habere debent de modestia sacerdotali, et ne illos doceat fortasse quod feliciter adhuc ignorant, interrogat tantum: num sint peccata cogitationis oris vel operis.

Qu. I. An peccata cogitationis, oris et operis differant specie inter se?

» *II. An peccata consummata luxuriae differant specie ab actibus imperfectis?*

» *III. An saltem practice loquendo Callistus satisfecerit muneri suo, et dici possit tutus in conscientia?*

Resp. Ad 1. Essentialiter non differunt peccata interna ab externis quoad malitiam: nam peccatum externum totam suam imputabilitatem sumit ab interno, estque ipsius peccati interni complementum. Unde Augustinus ait: quidquid vis et non potes, factum Deus computat, nempe voluntas pro facto reputatur. Ex hac doctrina eruitur, quod peccata cogitationis induunt eandem speciem peccati oris et operis. Qui delectatur ex gr. de fornicatione, de adulterio, de vindicta injusta, peccat contra omnes virtutes, quas dicta peccata operis laedunt. — Advertendum tamen est quod peccata oris et operis possunt alia pec-

cata inducere alterius speciei, quod non inducit simplex delectatio peccati cogitationis. Fit tantum reus contra fidem ex gr. qui negat interius aliquam dogmaticam veritatem, sed si errorem suum ore coram aliquo manifestat, fit reus etiam scandali, et incurrit poenas contra haereticos ab Ecclesia inflictas. Sic qui interius delectatur et desiderat furari, peccat contra justitiam sed qui realiter factum committit, reus erit maledictionum, imprecationum, odii illius qui damnum patitur. Et sic dicito de aliis peccatis oris et operis, etenim qui interius peccatum consummat sibi tantum nocet, et peccando ore vel opere nocet etiam proximo.

Ad 2. Actus imperfecti luxuriae, ut sunt oscula, amplexus et similia censentur ejusdem naturae ac actus luxuriae consummatae, si fiant ex intentione delectationis venereae, cum talis delectatio tendat ad luxuriam perfectam (quidquid sit tamen, in sacramentali confessione oportet exprimere circumstantiam consummationis actus), ideoque exprimendum est utrum habuerit cum persona ejusdem, an diversi sexus, conjugata an libera, quia attingunt objectum in suo esse individuali. Dixi: si fiant ex intentione delectationis venereae, quia Theologi distinguunt delectationem veneream a sensitiva. Prima est quietio appetitus sensitivi se se oblectantis circa res ad generationem tendentes; secunda est quietio appetitus sensitivi in aliqua impressione grata, oritur nempe ex conformitate rei sensibilis cum organo sensus, quin tamen ullo modo commoveantur spiritus genitales. Si oscula, amplexus fiant ex intentione so-

lius delectationis naturalis , in hoc casu est grave peccatum , quia est moraliter impossibile separare dictam delectationem a delectatione venerea , et Alexander VII , sub N. 40 sequentem damnavit propositionem: Est probabilis opinio quae dicit esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem et sensibilem , quae ex osculo oritur , secluso periculo consensus ulterioris et pollutionis. — Si haec fiant tantum ex patria consuetudine , vel causa officii et benevolentiae , vel alia intentione non mala , in hoc casu non erit peccatum , etsi delectatio venerea suboriatur , modo voluntas illam aversetur , et omne absit periculum proximum consentiendi. Si fiant vero ex joco , aut levitate , dicunt Theologi , esse venialia tantum , modo absit scandalum , et periculum consentiendi. — Confessarius totis viribus curat , ut poenitentes etiam ab istis se abstineant , quia rarissime evenit ut a periculo evadant labendi in grave peccatum , ipsosque moneat ut etiam hujus vitii nomen abhorreant.

Ad 3. D. Alphonsus studiosos Moraliarum disciplinarum admonebat , ut cum tractatui de luxuria incumbere debebant , saepius eo tempore mentem ad Deum elevarent , et Virgini Immaculatae se se commendarent ; magis magisque hoc sapientissimum monitum in praxi utendum , cum Sacerdos confessarius administrat poenitentiae Sacramentum , et praesertim quum audit confessionem eorum cum audit confessionem eorum qui miserrime in hoc vitium lapsi sunt. Tamen sicuti praefatus Sanctus et omnes Theologi ob necessitatem hanc lubricam materiam tractare

non omiserunt, sic confessarius eas non debet omittere interrogationes, quae ad rectum proferendum iudicium sunt necessariae. Callisti methodus variis rationibus confutatur. Verum quod omni circumspectione praesertim cum juvenibus utendum est, quia potest evenire, nisi utatur magna prudentia, ut ipsi doceantur quod feliciter ignorant, sed experientia docet, quod saepe saepius malitiose silent et diutissime peccata turpissima, quia confessarius aliquoties necessarias omisit interrogationes. Insuper ex lege divina tenetur, uti definivit Tridentina Synodus, poenitens peccatorum species aperire, et si eas omittat, confessarius tenetur eum interrogare. Peccata contra sextum praeceptum diversas peccatorum species inducunt; et Alexander VII hanc sub N. 24 damnavit propositionem: mollities, sodomia, et bestialitas sunt peccata ejusdem speciei infimae, ideoque sufficit dicere in confessione se procurasse pollutionem. — Si tantum poenitentes interrogentur an peccata cogitationis, oris vel operis commiserunt, quomodo diversa peccatorum species dignoscetur? Tandem si juvenis jam pubertatem persolverit, et unum ex hisce peccatis patnaverit, nempe vel sodomiam, aut bestialitatem (quae fere in omnibus dioecesibus reservantur), necessario interrogandus est, si peccatum in linea sua fuerit consummatum, ut cognoscatur si ipse in reservationem incidit; eo quod si Callistus non habeat delegatam jurisdictionem in reservata, sua absolutio est nullius momenti, uti declaratum fuit pariter a Tridentino. Haec omnia probant quod Callistus, etiam practice loquendo,

non satifecit muneri suo et non potest esse tutus in conscientia.

XVIII.

(V. Gorit. Tab. XII.)

Aurelia materfamilias se accusat apud Liborium confessarium se in corripiendis filiis inobedientibus ira exardescere; cui Liborius ait: illam in hac re nullimodò peccare; si enim fingi potest, prosequitur, circumstantia in qua recte applicari possit illud Ps. 4: irascimini et nolite peccare, est utique quando parentes irascuntur pro motivo tam nobili, scilicet pro correptione filiorum. Atque addit: Aureliam abstinere in posterum debere a se accusando de tali ira.

Qu. An Liborius recte se gesserit in casu?

Resp. Ira, quae definitur comuniter appetitus inordinatus vindictae — et a nonnullis fortasse melius — inordinatus animi motus, quo quis cum impetu ea repellit, quae sibi displicent, — alia est per zelum et alia per vitium. Est per vitium vel ratione objecti, ut si quis irascatur proximo, qui non meruit, aut ultra quam meruit; vel ratione finis, ut si quis irascatur ad satiandum animum suum malevolum, stomachumque evomendum in aliquem; vel ratione modi, ut si quis merito quidem irascatur sed nimis ardentem. Si vero objectum irae est juxta rationem, bonumque respicit, ac finis honestus intervenit, modusque servatur, tunc ira zelum dicitur ac proinde nullimode peccaminosa. Huc faciunt verba Ps. 4 — irascimini et nolite peccare — illa Chrysost. super Matth. — Qui sine causa irascitur, reus erit; qui vero cum causa, non est reus: nam si

ira non fuerit, nec doctrina proficit, nec judicia stant, nec crimina compescuntur — illa Gregorii in V Moral. — curandum summopere est ne ira, quae, ut instrumentum virtutis assumitur, menti dominetur ne quasi domina praebeat, sed velut ancilla ad obsequium parata, a rationis tergo numquam recedat. — Igitur, ut ad casum pergam, si Aurelia eo animo corripit filios, ut muneri suo satisfaciat, et ad effectum obtinendum etiam irascitur, remoto omni excessu tum in verbis tum in actibus, ipsa non peccat; imo optime facit, cum ira ejus objectum habeat bonum, et sit per zelum. Quare, si res ita se habet, dicendum quod Liborius Confessarius et recte judicavit Aureliam et juxta veritatem edocuit. Caeterum in praxi perdifficile erit matres familias invenire, quae in filiis corripiendis ira sine peccato excandescant.

XIX.

(V. Gorit. Tab. XII.)

Liberius interrogatus a Siricio Confess., qua ratione utatur cibo et potu, respondet se manducare et bibere usque ad satietatem, neque hunc limitem excedere. Cui Siricius ait: hic modus non sufficit ad temperanter vivendum, sed virtus temperantiae exigit ut aliquando saltem non perveniatur neque ad satietatem. Bruti ordinarie non excedunt hunc limitem, nec propterea dicuntur temperanter vivere.

Qu. Quid dicendum de doctrina Siricii Confess.?

Resp. Ad responsionem praemittendum quod gula est vitium in usu cibi et potus debitum modum excedens: et committitur quinque modis sequenti versiculo a D. Gregorio indicatis: —

praeporere, laute, nimis ardentem, studiose: — Quod spectat ad *to nimis*, intelliguntur voluptuosi illi, qui cibus potibusque ita indulgent, ut iisdem saginare se, vel ingurgitare videantur. Hos sic insectabatur Lucilius: edite turcones, comedones, edite ventres. Advertendum tamen est quoad quantitatem non posse adsignari certam regulam, cum sit habenda ratio tam complexionis, quam laborum, quos quisque sustinet. Tantum potest quis comedere et bibere, ait S. Antoninus, quanto credit se indigere ad sustentationem, et executionem eorum quae sibi incumbunt agenda; ita ut non usque ad nauseam sumat, sed cum aliquali adhuc appetitu finem faciat. Potest itaque quis indigere cibo et potu usque ad satietatem, et iste non *nimis* manducat et bibit, et in sua satietate aliqualis appetitus remanere potest. Hisce positis dico, quod Siricii doctrina generatim loquendo est recta, cum dicat quod aliquando saltem non perveniatur ad satietatem, quia continuata satietas potest esse contraria et saluti et virtuti; et Ecclesia in Praefatione Missarum Quadragesimae canit: *Qui corporali jejunio vitia comprimis, mentem elevas, virtutem largiris et praemia* — et D. Basilus in Homilia de jejunio, ait: — Moysen per jejunium novimus in montem ascendisse . . . per jejunium mandata digito Dei in tabulis conscripta suscepit. Item supra montem jejunium legis latae conciliator fuit . . . Quadraginta dierum laborem ac perseverantiam Dei servo continuo jejunante ac orante, una tantum populi ebrietas cassam irritamque reddidit. — Dixi: generatim loquendo,

quia in individuo, qui quotidie graves labores sustinet, potest esse necessaria continuata satietas, et in hoc casu non est laesa temperantiae virtus. Comparatio autem, quam deducit ex brutis qui ordinarie non excedunt satietatem nec propterea dicuntur temperanter vivere, nil probat, imo contrarium evincit; quia si non vivunt juxta temperantiae virtutem, cum non sint capaces neque vitii, neque virtutis, tamen potest dici temperanter vivere sequendo dispositionem ab ipso naturae Auctore ipsis insitam, ita ut ordinarie non plus manducant aut bibunt quam necessitas aut utilitas eorum exigit ad vitam sustentandam juxta finem, quem Deus sibi proposuit in eorum creatione.

XX.

(V. Gorit. Tab. XII.)

Marolus negotiator se accusat aliquando inebriatum fuisse, sed putat excusationem habere; quia sive ex qualitate vini, sive ex propria dispositione, quandoque eadem quantitas eum inebriavit, quandoque non. Imo nonnumquam quantitatem vini bibit absque pravo effectū, cujus medieta alia eum inebriavit.

Qu. An Marolus excusandus sit a crimine ebrietatis?

Resp. Ebrietas est excessus in potu usque ad violentam rationis privationem. Opponitur sobrietati, quae est virtus moderans inordinatum appetitum potus habentis vim inebriandi. Certum est ebrietatem esse peccatum mortale. Malitia namque ejusdem, uti docet S. Thom., in eo consistit quod homo volens et sciens privat se usu rationis. Du-

pliciter autem quis se inebriare potest: vel bibendo nimiam vini quantitatem ad inebriandum absolute aptam; vel bibendo parvam vini quantitatem, quae capax sit respective illum inebriare ex quadam ipsius particulari dispositione vel etiam ex qualitate vini. In utroque vero casu, ut ipse graviter peccet, requiritur ut antea advertat se inebriatum fore. Unde si Marolus, quando inebriatus est, sive ex qualitate vini sive ex propria dispositione non praevidit periculum, excusandus erit a crimine ebrietatis, quia hoc eidem nec scienti, nec volenti accidit. Si vero periculum se inebriandi aliquo modo prius adverterit et attamen voluit bibere, reus erit illius criminis: quod quidem dicendum etiam est quando bibendo eandem vini quantitatem, aut de eadem qualitate, stante ipsa personali sua dispositione, res non habuerit pravum effectum, quia scienter se inebriandi discrimini commisit. Ita innuit S. Doctor — assiduitas facit ebrietatem esse peccatum mortale, non propter solam iterationem, sed quia non potest esse quod homo assidue inebrietur, quin sciens et volens ebrietatem incurrat, dum multoties experitur fortitudinem vini et suam habilitatem ad ebrietatem.

XXI.

(V. Gorit. Tab. XII.)

Octavius magna afficitur displicentia, quoties audit laudes sodalium suorum. Laertius Confessarius eum hortatur, ut e loco recedat, quum audit talia encomia, ne in eo excitentur motus animi contra chari-

tatem. Calpurnius alius confess. consultus ab Octavio, ei suadet, ut in loco consistat, et ita experiendo illam displicentiam puniat in se ipso illos sensus invidiae.

Qu. Cujusnam Confessarii consilium sequi debeat Octavius?

Resp. Sicuti diversi corporales morbi diversis curantur rimediis, ita spirituales infirmitates, quae diversis modis animam conturbant, non uno remedio sunt curandae, sed illo quod ad spiritualem restituendam salutem aptius habetur. — Duabus passionibus nempe a concupiscibili et irascibili, ex quibus omnia peccata oriuntur, afficitur homo, et alia sunt remedia, quae ad concupiscibile fraenandum sunt necessaria, alia quae irascibile corrigunt et emendant. — Cum est praesens objectum delectabile, per sensus inflammatur cor, et facillime ad consensum traditur, et si objectum est ad culpam alliciens, et grave periculum repraesentat labendi in peccatum, ut esset aspectus mulieris comptae et conversatio cum ipsa, tunc vix sit possibile, fugiendum est, quia qui amat periculum, peribit in illo. — Et regalis Psalmista Deum deprecabatur, ut averteret oculos suos ne viderent vanitatem. — Et Augustinus: apprehende fugam, si vis obtinere victoriam. — Non idem remedium utendum est, cum agitur de objecto qui iram, vel displicentiam provocat. Ordinarie loquendo cum hoc inimico melius est illum agredi, quam terga vertere. Imo terga vertere potius auget passionem, quam minuat. Qui ex gr. ab inimici aspectu se subtrahit ob timorem se irascendi, non tollit odium quod alit in corde; potest a corde suo odium expellere se praemu-

niendo cum oratione, recogitando praecepta et exempla Christi, qui pro inimicis suis oravit ad Patrem, et sic inimico salutem dicere, cum eo loqui, et habere pacem cum eo. — Et sic inire dicito de passione invidiae. ad propositum casum deveniendo. Recedendo Octavius a loco ubi audit sodalium suorum laudes a corde suo non tollit illam magnam displicentiam qua afficitur, imo magis magisque augere poterit. Si vero in loco consistat, et recogitet quod invidia est vitium specialiter diabolicum, quia invidia diaboli mors intravit in mundum; quod invidia opponitur directe charitati, quae vult ut charitate fraternitatis invicem diligamus; hoc doctrinae pabulo corroboratus, se cum aliis societ ad laudandos suos sodales in omnibus, in quibus laus et veridica est, hoc modo puniendo invidiam, scandalum non afferet adstantibus fugiendo, et charitas refulgebit; dummodo ex permanentia in loco non constituatur velut in periculo proximo non tantum sentiendi sed et consentiendi tentationibus contra charitatem, saltem per actus internos quod experientia nosse poterit. — Itaque Octavius Calpurnii consilium, et non Laertii sequi debet.

XXII.

(V. Gorit. Tab. XII.)

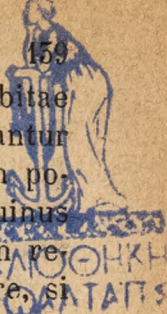
Luinus filius parentum magnae pietatis confletur, se magno taedio affici, quando a parentibus vocatus, incumbit operibus pietatis, et quandoque studium adhibere ut ab ipsis exercitiis declinet.

Qu. I. In quonam proprie consistat peccatum Acediae?

» II. An Luinus reus sit hujus peccati?

Resp. Ad 1. Acedia, ait Angelicus, est tristitia de bono divino seu spirituali in quantum ad hominem attinet. Ex hac doctrina eruitur, quod acedia non sistit in tristitia de bono divino quatenus in Deo est; hoc esset odium Dei; neque in tristitia de bono spirituali quatenus est in proximo; hoc esset invidia; sed sistit in tristitia de bono spirituali et divino quasi nollet esse capacem talis boni. Acediosius ergo est ille quem taedet de Deo, quia cor suum ponere vellet in bonis temporalibus. De acedia est damnandus quem taedet in frequentandis Sacramentis, in elevando mentem suam ad Deum per orationem, et voluntarie assentit evagationibus, quae in ea facienda occurrunt, qui in refraenandis tentationibus voluntarie suspenditur inter assensum et dissensum; qui ob leve incommodum a legibus ecclesiasticis se dispensat. — Dicit piger, ait Spiritus Sanctus in proverb. XXII, 13, leo est foris, in medio platearum occidendus sum: — Hoc acediae vitium non est confundendum cum ariditate, quae sine culpa potest esse etiam in homine piissimo. Originalis culpaе consequentiae, quae in homine remanent etiam post Baptismum, faciunt ipsi sentire difficultatem in resistendo tentationibus, et in virtutibus exercendis, sed si hoc etiam obstante, scuto fidei armatus, inimicum expellit, si gemit pro corruptione suae naturae, et non desistit ab oratione, a Sacramentorum frequentia, et abundat in omnibus operibus bonis, illa difficultas non est acedia culpabilis, sed ariditas spiritus, fons spiritualium meritorum.

Ad 2. Sunt parentes aliquoties, qui indul-

gentes potius suae magnae pietati, quam debitae discretioni, filios suos ad ea exercenda conantur ad quae non tenentur, et eorum devotionem potius minuunt, quam augeant. Itaque si Luinus magno taedio afficitur et huic obsequitur in recitandis orationibus tam mane quam vespere, si studium adhibet, praesertim in diebus Dominicis, ut Ecclesiam non adeat ad audiendum verbum Dei, si saltem in merse, cum sit a parentibus hortatus, Sacramenta non suscipit, si recusat in die per aliquem horae quadrantem pietatis librum legere, et aliquem per hebdomadam levem mortificationis actum exercere, tunc Luinus reus est peccati acediae, quia etsi haec omnia non sint de necessitate medii ac praecepti ad salutem aeternam acquirendam, sunt tamen necessaria et utilia media ad eas comparandas virtutes, quae in homine catholico refulgere debent, et praesentim in juvenibus, qui magnis passionibus agitantur. Si vero Luinus taedio afficitur et studium adhibet ut ab illis exercitiis declinet, quae sunt specialis pietatis, ut esset saepe saepius in die vocaliter orare, pluries in die Ecclesiam adire, per horam omnibus diebus meditationi incumbere etc., acediosus non esset dicendus, quia D. Thomas art. 3 ait, acediam esse de bonis spiritualibus quae tenemur nobis comparare. Ad haec specialia exercitia tenentur viri et mulieres qui aliquod monasticum institutum amplexi sunt, et ab eorum regulis sunt praescripta, quia ipsi non solum praecepta, sed etiam consilia evangelica observare debent, ad quae non tenetur homo laicus. — Confessarius autem sit prudens cum

poenitente, et parentes non accuset de nimio fervore, et potius ipsum moneat, quod quantum fieri potest, solliciti esse debemus ut per bona opera certam faciamus nostram electionem et praedestinationem ad gloriam.

DE VIRTUTIBUS THEOLOGICIS

1.

(V. Gorit. Tab. XIII.)

Rotarius audiens confessionem Cyrilli, qui plura crimina commiserat et a decem et amplius annis vixerat immemor christianae professionis, eum interogat: an aliquando hoc tractu temporis elicuerit fidei actum: cui Cirillus respondet: numquam. Rotarius concludit Cirillum amisisse habitum fidei.

Qu. I. Quid sit fides theologica et quomodo distinguatur?

» II. An amissa gratia amittatur et fides?

» III. An Rotarius recte judicaverit de Cirillo?

Resp. Ad primum. *Fides*, ait Apostolus ad Hebr. 11, *est substantia sperandarum rerum, argumentum non apparentium*. Id demonstratur observando, duo praecipue esse Fidei tribuenda. Primum est quod sit habitus supernaturalis, faciens firmiter adhaerere rebus revelatis licet obscuris; et hoc significatur per illa verba: *argumentum non apparentium*. Secundum quod fides est basis totius fabricae spiritualis, in qua fundatur spes gloriae. Hoc autem innuitur per illa Apostoli verba: *substantia sperandarum rerum*; ita enim dicitur quia per assensum fidei inchoamus praedictam fabricam spiritualem, unde postea consurgit spes. — Theologi autem ad communem omnium intelligentiam sequentem de

Fide definitionem dederunt: — Fides theologica est virtus a Deo infusa, qua firmiter assentimur veritatibus a Deo revelatis atque ab Ecclesia propositis. Dicitur *virtus theologica*, quae Deum directe respicit, ad discrimen virtutum moralium, quae ad Deum nonnisi indirecte referuntur; *divinitus infusa*, quippe quae nullo naturali conatu possit acquiri; hinc Apostolus ad Philipp. — Vobis donatum est pro Christo. *Firmiter assentimur*, etc., quia assensus Fidei debet esse sine ulla errandi formidine, alioquin haesitatio esset, non fides: *iis omnibus quae Deus revelavit*, sive in verbo Dei scripto, sive tradito, et quae nobis Ecclesia credenda proponit, quia divina revelatio nobis manifestatur per Ecclesiae catholicae propositionem. — Fides theologica distinguitur in habituales et actuales. Prima est habitus supernaturaliter infusus, permanenter habilitans ad actus fidei eliciendos; secunda est firma et supernaturalis adhaesio rebus revelatis et ab Ecclesia ad credendum propositis; quae supernaturalis adhaesio si mere interne eliciatur, dicitur fides actualis interior; si etiam exterius emittatur, dicitur fidei professio. Distinguitur etiam in explicitam et implicitam. Explicita est illa, qua aliquis fidei articulus creditur in se, sub propriis ac particularibus terminis, sub quibus nobis proponitur: v. g. qui expresse credit Deum Trinum, Patrem, Filium et Spiritum S., habet fidem explicitam Trinitatis. Implicita vero fides illa est, qua aliquid creditur non in se et in propriis terminis particularibus, sed in alio in quo illud continetur: sic qui credit in Christum Deum

et hominem, ex ipso implicite credit in duplicem ejus voluntatem, etsi eam ignoret. Tandem distinguitur in vivam et mortuam, seu formatam et informem. Viva est gratiae et charitati theologi conjuncta, qualis est in justis; mortua est a gratia et charitate separata, qualis est in peccatoribus.

Ad II. Calvinus, Quesnellus aliique de schola Jansenistarum docuerunt quolibet peccato mortali fidem extinguere, ut nulla amplius in peccatoribus admittenda sit neque viva, neque mortua, et si quae adhuc remanere videatur, ea non sit fides vera neque divina sed mere humana. Sed Catholica Ecclesia de fide credendum proponit, quod fides vera et divina remanere potest etiam sine gratia Dei. Pluribus argumentis haec catholica veritas potest probari tam ex Scriptura et divina Traditione, quam ex propositionibus a Summis Pontificibus damnatis; sed brevitatis causa sufficiat in medium adducere Tridentini Concilii auctoritatem, quod sess. 6, can. 28 ait: Si quis dixerit, amissa per peccatum gratia, simul et fidem semper amitti, aut fidem, quae remanet, non esse veram fidem, licet non sit viva aut eum qui fidem sine charitate habet, non esse christianum, anathema sit. — Uno tamen peccato fides vera et divina amitti potest, et ideo in citato canone damnatur ille qui asserit *semper* pro quocumque peccato fidem amitti. Peccatum per quod fides amittitur est illud *infidelitatis*, et non est necesse ut omnes fidei articuli negentur, sed sufficit ut unus tantum negetur. Idem Concilium Tridentinum sess. 6, c. 15 ait: quod infideli-

tate fides amittitur. Et S. Thomas 2. 2., q. 2, a. 5 ad 3, aperte docet non remanere in haereticis formalibus fidem neque respectu eorum articulorum, quos se credere profitentur. Et ratio est, quia in haeretico, quamvis unum dumtaxat neget articulum, corrumpitur totus habitus fidei; eo quod, deficiente motivo formali habitus, perit habitus: in negante etiam unum articulum, corrumpitur motivum formale fidei, quod est auctoritas Dei, qui nobis revelata a se proponit per magisterium Ecclesiae. Si haereticus alios articulos fidei credit, non credit innixus auctoritati infallibili tum Dei revelantis, tum Ecclesiae docentis, sed proprio iudicio, et ideo sua fides non est divina, sed humana.

Ad III. Ex dictis ultima quaestio breviter expeditur. Rectum erit Rotarii iudicium si inter alia crimina quae patrarit Cyrillus enumeretur formalis haeresis, nempe si Cyrillus habuerit errorem in mente contra fidem cum pertinacia voluntatis adjunctum. Si autem iudicet Cyrillum habitualement fidem perdidisse ob plura crimina quae patravit (quorum nullum sit contra fidem) et quia per decem et amplius annos fidei actum non exercuerit, falsum est suum iudicium, quia habitualis fides potest stare sine suo exercitio, et cum criminibus etiam atrocioribus.

II.

(V. Gorit. Tab. XIII.)

Ausanus confessarius ad experiendum num Cyriacus sit in fide satis fundatus, eum interrogat; ex

quonam motivo tam firmiter credat veritatibus fidei. Cui respondet Cyriacus: quia a Parocho in Ecclesia traduntur.

Qu. I. Quodnam sit objectum formale seu motivum fidei?

» II. An ex responso Cyriaci argui possit, eum credere ex vero motivo fidei theologiae?

Resp. Ad I. Fidei objectum duplex est, materiale et formale; materiale est Deus ipse et illud omne quod revelatum fuit. Formale autem seu motivum Fidei est Deus ipse uti summe verax, imo et prima veritas. Hoc patet ex sola explicatione terminorum. Illud dicitur objectum formale, seu ratio formalis Fidei, quod est motivum et ratio assentiendi revelatis a Deo. Hujusmodi autem motivum est prima veritas; ita qui interrogatur ex gr. cur credat Deum esse trinum, optime respondet dicendo, quia Deus prima veritas id revelavit. Hoc sane sensu in-
quiebat Apostolus in sua ad Thess. cap. 2, 13. Ideo et nos gratias agimus Deo sine intermissione; quoniam cum accepissetis a nobis verbum auditus Dei, accepistis illud, non ut verbum hominum sed (sicut est vere) verbum Dei qui operatur in vobis, qui credidistis: Hinc perbelle agebat Cas-
sianus de Incarnat. lib. IV, cap. 7. — Deus hoc dixit? verbum illius summa ratio est: removeo disputationes, sola mihi sufficit ad credulitatem persona dicentis. — Cum certum sit itaque Deum summe veracem esse solum objectum formale, quomodo intelligendus sit D. Augustinus cum dixit: Ego vero Evangelio non crederem, nisi me Catholicae Ecclesiae commoveret auctoritas? Si-
cuti Ecclesia est custos depositi verae doctrinae

a Deo revelatae quae in Scripturis Sacris et Divina Traditione continetur; et est columna et firmamentum veritatis, cui Christus promisit cum illa se esse usque ad consummationem saeculorum, et quia vult ut Ethnicus et Publicanus teneatur qui eam non audierit, significare voluit S. Doctor, quod cum Ecclesiae sit judicare an Evangelia quae ex quatuor Evangelistis habemus sint Canonica, ad contradictionem quorundam Evangeliorum quae erant apocripa, Evangelio credebatur, quia ipsius Ecclesiae auctoritate ut verum Christi Evangelium proponebatur; quae vero in Evangelio continentur ideo credebatur quia Christus revelaverat.

Ad II. Ex Cyriaci responso materialiter sumpto dicendum esset, ipsum non habere theologicam fidem, quia ut est dictum et probatum, objectum formale fidei non est homo, neque Ecclesia, sed Deus utpote summe verax: sed attendendum potius est ad modum loquendi fidelium, qui dicunt credere esse revelatum a Deo quod Parochus ipsis proponit credendum, praesertim cum sit ipsis in Ecclesia enunciatum, et cum hoc sit continua experientia probatum, potest absque dubio argui Cyriacum habere fidem Theologicam. Confessarius tamen Ciriacum instruat, quod ea quae ei firmiter proponuntur credenda, credere debet, non quia ea proponit Ecclesia, sed quia quae proponit Ecclesia fuerunt a Deo ipsi Ecclesiae revelata. Addat ut assensum omnino firmum praestet Deo infinite sapienti qui omnia scit, et ideo non potest falli, et Deo summe veraci qui non potest decipere.

III.

(V. Gorit. Tab. XIII.)

Raynaldus confessarius judicans Tiburtium hebetem et ignarum rerum fidei, antequam audiat ejus confessionem eum docet veritates sciendas necessitate medii. Peracta accusatione, ad experiendum num poenitens didicerit necessario scienda, eum interrogat; et Tiburtius nihil omnino respondet.

Qu. I. Quanam necessario scienda sint necessitate medii ad salutem?

v II. An Raynaldus possit Tiburtio absolutionem impertiri?

*Resp. Ad 1. Necessarium necessitate medii illud est, quo etiam inculpabiliter omisso, finis obtineri non potest; ad differentiam illius quod est necessarium necessitate praecepti, scilicet illud, quo inculpabiliter omisso, finis adhuc obtineri potest. Nulli dubium est, quin necessario sciendum et credendum sit necessitate medii ad salutem, Deum esse, et remuneratorem esse justorum, malorumque vindicem in vita futura. Ait enim Apost. *Credere oportet accedentem ad Deum quia est, et inquirentibus se remunerator sit.* Hinc damnata fuit haec prop. — nonnisi fides unius Dei necessaria videtur necessitate medii, non autem explicita Remuneratoris. — Et sane, ut quis vitam aeternam mereatur, modo supernaturali vivere debet; quod non potest, nisi Deum remuneratorem cognoscat. Quoad mysteria Trinitatis et Incarnationis cum Morte et Resurrectione Jesu Christi an debeant sciri et credi explicitate necessitate medii comunius et probabilius*

affirmatur. Certum autem est absolutionis esse incapacem, qui ea ignorat, uti patet ex prop. damn. sequenti — *Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantia mysteriorum fidei, et etiam si per negligentiam etiam culpabilem nesciat mysterium Ss. Trinitatis et Incarnationis.* Et ut bene ait Manuale Gousset: « quidquid sit
 « hac de re, hoc ipso quod in dubio versamur,
 « ita practice quisque se gerere debet, ac si ex-
 « plicita horum mysteriorum fides necessaria
 « esset necessitate medii. Quaecumque enim
 « licet gravissima probabilitas minime solvere
 « nos potest ab iis praestandis, quae juxta minus
 « probabilem sententiam, ad salutem omnino ne-
 « cessaria habeantur. »

Ad 2. Raynaldus debet attente diligenterque inquirere cur Tiburtius nihil omnino respondet: scilicet an vel ob nimiam memoriae debilitatem, vel ob modum, respectu ipsius, obscurum quo eum docet, vel etiam aurium tarditatem atque duritiem. Si viderit, eum rursus interrogando, mentem aliquo modo intelligentem habere etsi nihil quod ei tradidit retinuisset, debet iterum proponere, faciliiori modo quo possit, mysteria fidei saltem quoad substantiam cum motivo formali fidei, ut de ipsis actum explicitum exercere valeat; uti v. g. credis firmiter Deum unum esse et tres personas inter se distinctas, quarum secundam incarnatam fuisse in utero Virginis, ac pro nobis passam et mortuam etc.? Sic habito circa mysteria praecipua ejus fidei assensu, ipsoque promittente quod postea omnem diligentiam adhibebit, ut ea aliquo modo addiscat, ex-

citabit eum ad peccatorum dolorem, ac deinde ipsum absolvat. Quamvis enim hujusmodi homines retinere nequeant perfectam mysteriorum notitiam, tamen post actualem fidem explicitam eorundem mysteriorum quae singillatim eis proponuntur, et actum veri doloris, judicandi sunt absolutionis capaces.

Si autem viderit Tiburtium ita esse mente hebetem et obtusum, ut nihil omnino percipiat, sicuti colliget ex ejus responsis et modo confitendi, tum nequit absolvi saltem absque conditione; fatuis et infantibus comparatur.

IV.

(V. Gorit. Tab. XIII.)

Gorgonius Parochus in Catechesi docuit et in foro sacramentali hanc praxim servavit, ut indignos judicaret absolutionis, qui saltem diebus festis non elicuerint actus fidei; hac ductus ratione, quia haec sententia et tuetur a pluribus TT, nec unquam fuit ab Ecclesia damnata, ac proinde eam ad praxim reducit ut probabilem.

Qu. I. Quidnam fideles teneantur ad eliciendos actus fidei?

» II. An praxis Gorgonii alicujus notae mulctari possit?

Resp. Ad I. Fidei praeceptum non sola fidei notitia absolvitur, sed necesse est, ut etiam actibus tum internis, tum externis aliquando fidei virtus exerceatur. Quoad internos, profecto, ut docet Apost., *justus ex fide vivit*, scilicet ea est ad vitam spiritualem fidei necessitas, quae ad vitam corporalem de cibo praedicatur, nec vero

concipi potest quis ex fide vivere, nisi haec fides in actus erumpat. Hinc theologica illa distinctio inter actus fidei directos et indirectos. Directus est cum immediate ad ea, quae fidei sunt, cum assensu cogitamus; indirectus vero cum actum cujuslibet moralis virtutis ex fide exercemur. Etsi indirecti fidei actus vere sint actus fidei, ac propterea etiam per istos speciali fidei praecepto satisfiat, tamen assignant Theologi peculiare vitae circumstantias in quibus quisque ad actus fidei etiam directe tenetur, ita ut jure meritoque recedant a damnatis ab Innoc. XI propositionibus — homo nullo unquam tempore tenetur elicere actum fidei, spei et charitatis ex vi praeceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium. — Fides non censetur cadere sub praecepto speciali et secundum se — et alia hujusmodi quibus laxiores quidam Theol. videbantur profiteri virtutes Theologicas nullos habere suos proprios actus, sed tantum positas esse ut aliarum virtutum actus informarent ac regerent. Statuunt itaque: 1.º Directum fidei actum esse a quolibet christiano eliciendum statim ac usum rationis assequitur, vel notitiam revelationis accipit. Nihil enim tam decet et oportet, quam ut homo tunc libero actu fide potiatur, cum ratione potitur et libertate, ac primitias vitae spiritualis Auctori suo consecret subji-ciendo mentem suam divinae doctrinae, eidemque fidem exhibendo. 2.º Cum in proximo vitae periculo versatur, ut non modo ex fide vivat, sed etiam in ipsa fide moriatur, quam tunc maxime revocare et testari oportet, cum jam est ad ipsam

beatam visionem migraturus. 3.º Quoties gravis contra fidem tentatio exurgit. *Induite*, inquit Ap. ad Ephes. 6, *vos armaturam Dei in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere*. Verum, si de scrupulosis agitur, negligent potius quam oppugnent dubitationes ac difficultates in fide. 4.º Denique quoties quis lapsus est vel in haeresim vel in pertinacem sibique imputabilem fidei dubitationem. Actus enim fidei interior necessarius est adulto ad obtinendam justificationem ipsum fidei habitum quem, libere accepta tum dubitatione, tum haeresi amisit. Hisce positis, inutilis videtur Theologorum plurium inquisitio, quoties teneamur in vita actum fidei elicere. Nam, utpote jam dixi, et omnes fatentur, cum fidei praecepto satis etiam indirecte fiat; non sunt igitur vexandi circa hoc praeceptum qui christiane vivunt. Exercitio enim religionis fides etiam exercetur; quando praecepta divina vel ecclesiastica a christianis, quia christiani sunt, adimplentur, fides etiam colitur, cum hujusmodi custodia a fidei motivo, si non directe, radicaliter certe procedat. Caeterum si quis pluribus ab hinc annis ita vivit, perinde, ac si nunquam accepisset fidem, vel non haberet, hoc in casu utique valeret quodammodo illa inquisitio, sed facilis esset responsio, quod ille scilicet praeter innumera alia peccata etiam contra praeceptum fidei peccatum patravit.

Ad II. Quod adsint Theologi, non plures tamen, sed fortasse duo vel tres, qui docent fideles teneri saltem diebus festis actum fidei elicere, verum est, item verum quod doctrina

haec nunquam fuerit per se ab Ecclesia damnata. Sed per hoc eritne praxis Gorgonii sequenda? Minime. Praxis enim ejus mulctanda est nota tutorismi, quatenus probabilior et etiam communis doctrina non exigit tantam frequentiam. Mulctanda nota injustitiae denegando ob motivum, prout in casu, absolutionem iis qui suam non sequuntur sententiam, quia Confessarius in rebus etiam dubiis, exceptis excipiendis, obligare non potest poenitentem ad tutiorem partem, cum altera sit magis probabilis. Mulctanda etiam nota erroris, quia, ut supra dictum est, exceptis casibus a Theol. assignatis, praecepto fidei satisficit, etiam indirecte exercitio scilicet aliarum virtutum. Fortasse Gorgonius noster rem unam cum altera confundit. Summus enim Pontif. Benedictus XIV Constitutione *Et si minime* an. 1742 sancivit, ut Parochi et Sacerdotes, qui in Ecclesiis ruralibus in festis Missam celebrant post Missam die festo celebratam, statim ante aram provoluti, clara ac intelligibili voce, dictos virtutum actus (fidei, spei et charitatis) eliciant, et praeire satagant populo verba ab ipsis prolata devote reddituro; hoc enim pacto fideles sensim illos memoriae mandabunt, et assuescent nedum festis, sed aliis etiam diebus in pia exercitatione versari. Notificatione autem 72, idem Pontif. docet sub gravi teneri Parochos, Confessarios, Parentes sibi respective subjectos actus fidei, sicut et spei et charitatis edocere; et Rescripto 11 dec. 1754 illos actus recitantibus indulgentias sub solitis formulis uberrimas concedit. Sed hic, utpote patet, Pontifex curavit ut

excitarentur fideles ad recitationem actuum, non tamen imposuit singulis fidelibus praeceptum. Et reapse valde utile est, ut certis verborum formulis illi actus jugiter fiant. Caeterum en quod docet pro praxi Card. Gousset. — *Per prevenire le inquietudini delle anime timorate relativamente all'obbligo di fare atti di fede e delle altre virtù teologali, è bene l'avvertirle che non è necessario il recitare le formole che contengono atti di fede, speranza e carità. Chi fa il segno della croce, chi ascolta la santa Messa, chi adora Gesù Cristo nell'Eucarestia, fa con questo atti di fede. La recita del Credo in ispecial modo è certamente un atto, una professione di fede, ecc.*

V.

(V. Gorit. Tab. XV.)

Lucius sacerdos et Savinus laicus iter facientes in rhedis viae ferreae audiunt Ostilium indigne blaterantem et blasphemias proferentem contra catholicam fidem. Savinus silet, se excusans intra se quia onus compescendi Ostilium incumberet Lucio sacerdoti. Lucius vero ne verbum quidem profert, quia timet ne eo oppositione Ostilius provocetur ad atrociora convicia evomenda contra Religionem.

Qu. I. *Quandonam teneamur ad fidem exterius profitendam?*

» II. *An Lucius et Savinus in modo se habendi sint laudandi?*

Resp. Ad 1. Obligatio fidei profitendae exterius oritur aliquando ex jure naturali divino, aliquando jure Ecclesiastico, et quidem vel generali pro toto orbe Catholico vel particulari pro qualibet particulari Dioecesi. Tenemur vi prae-

cepti naturalis divini ore confiteri fidem, quando, ait Angelicus 2, 2, q. 3, a. 2, per omissionem hujus confessionis subtraheretur honor debitus Deo, aut etiam utilitas proximi impendenda: puta si quis, interrogatus de fide, taceret, et ex hoc crederetur vel quod non haberet fidem, vel quod fides non esset vera, vel alii per ejus taciturnitatem averterentur a fide; in hujusmodi enim casibus confessio est de necessitate salutis. Angelici Doctoris doctrina innititur doctrinae Christi, qui protestatur erubescere illum coram Patre suo qui illum erubescit coram hominibus; et unicuique mandavit de proximo suo. Innocentius autem XI oppositam doctrinam damnavit in thesi 18. — Si a potestate publica quis interrogetur, fidem ingenue confiteri ut Deo et fidei gloriosum consulo; tacere ut peccaminosum per se non damno: — Jure ecclesiastico generali praeter baptizandos (videlicet: tenentur per se, si adulti: vel per patrilinos si infantes) 1.º provisi de beneficiis quibuscumque curam animarum habentibus a die possessionis, ad minus intra duos menses in manibus Episcopi, vel, eo impedito, coram Generali ejus Vicario, seu officiali; 2.º provisi de Canonicatibus et dignitatibus in Ecclesiis Cathedralibus non solum coram Episcopo, sed etiam in Capitulo. 3.º Patriarchae, Primates, Archiepiscopi et Episcopi, et alii omnes qui de jure vel de consuetudine Concilio Provinciali interesse debent, tenentur in prima Synodo Provinciali professionem praefatam emittere. Haec omnia praescribit Tridentina Synodus sess. 24, c. 12, et sess. 25, c. 2, 4. Hanc obligationem Pius IV

Const. *Injunctum et in Sacrosancta* extendit ad Superiores Religionum, etiam militarium; itemque ad omnes promovendos in Doctores, Magistros, Regentes, Professores cujusvis scientiae, et sub privatione omnium dignitatum, Beneficiorum in eos qui promovent ad tales gradus sine dicta fidei professione, et in Episcopos interdicto ab ingressu Ecclesiae. 5.º Omnes qui in Synodum Dioecesanam convenire debent. 6.º Tandem haeretici ad Ecclesiam redeuntes et haeresim abjurare, et expressam fidei professionem emittere prout passim fit, et ratio suadet et jus firmat. — Jure autem Ecclesiastico particulari vide ea omnia quae in Dioecesana Synodo sunt praescripta, et legitima consuetudine inducta.

Resp. Ad 2. Ex dictis per D. Thomam urget praeceptum divinum naturale confitendi Catholicam fidem, quando debitus honor Dei, et proximi utilitas hoc exigit; et hoc praeceptum obligat in solidum, nempe si detrahatur Catholicae Religioni et adsunt Sacerdos et laicus, deficiente Sacerdote ad munus suum, tenetur laicus. Non est itaque laudandus Savinus si putat Ostillium esse compescendum, et silet unico motivo quod hoc spectet ad Lucium: excusandus tamen si bona fide tacet, etenim non raro accidit quod poenitentes habeant sibi persuasum ad corrigendum non teneri cum adsit superior ipse, quando superior silet; et ideo poenitentes admoneantur de soliditate hujus praecepti. — Reprobandus vero Lucius sacerdos quantumvis rationabiliter dubitet ex sua correptione Ostilium provocari ad atrociora convicia evomenda, si adstantes judicent quod suum

silentium procedat ex ignorantia vel ex humano timore, et quod esset pejus, ex conniventia, et facillime hoc iudicium potest esse conjectum in rhedis viae ferreae in quibus conveniunt de omni personarum genere. Utilitas spiritualis proximi exigit ut sacerdos corrigan Ostilium, non modo contentioso, sed breviter et gravibus verbis; et non est curandum in hoc casu quod provocetur ad pejora, cum Christus, ob bonum proximi non curavit Pharisaeorum detractationes et Apostolis respondit: sinite illos, sunt caeci et duces caecorum. — In solo casu excusandus esset Lucius si sciat Ostillium esse inemendabilem et adstantes omnes ipsum ut talem agnoscant, et faciliter conijciant motivum silentii, ita ut nullum dedecus fidei vel damnum proximi eveniat.

VI.

(V. Gorit. Tab. XV.)

Polibius seductus a pravis libris et perversis amicis catholicam fidem deserens, fuit successive Evangelicus, Calvinista, Mahumetanus, Paganus, Materialista et Atheista. A divina gratia excitatus confessionem suam instituit apud Aurelium Confessarum.

Qu. I. Quod distinguantur species infidelitatis?

» II. An Polibius teneatur exprimere in confessione religiones et sectas quas professus est?

Ad I. Resp. 1. Generatim infidelitas triplex distinguitur: prima dicitur *negativa*, eorum sci-

licet qui nihil unquam de fide audiverunt, quae non tam est peccatum, quam poena peccati, quia si fecissent quod in ipsis erat, Deus *qui vult omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem verae fidei venire*, hanc fidem eis non abscondisset. Secunda dicitur *contraria*, eorum nempe qui fidem sibi sufficienter propositam vel contemnunt, vel ei pertinaciter contradicunt, ut haeretici. Tertia dicitur *privativa* quod privative opponitur fidei, et est culpabilis ignorantia, vel error circa res fidei.

Resp. 2. Tres comuniter assignantur infidelitatis species: 1. Paganismus in quo plures coluntur Dei cuique reducuntur Mahumetismus et Atheismus. 2. Iudaismus. 3. Haeresis cui reducitur apostasia.

Resp. 3. Praemittendum : Circumstantiae varii generis distinguuntur in peccatis. Aliae speciem mutant, et sunt quae actui in se bono vel indifferenti malitiam adnectunt; aliae speciem addunt et sunt quae novam addunt actui peccaminoso malitiam specie distinctam ab ea quam actus jam in se habet, et est quando peccatum diversis virtutibus opponitur, aut eidem virtuti sed modo diverso. Has circumstantias ex Tridentino sess. 14, c. 5, can. 7, tenemur declarare. Aliae speciem minuunt, et tunc debent declarari, cum peccatum de veniali fit mortale et viceversa; aliae tandem sunt circumstantiae aggravantes peccatum in eadem specie, et quidem vel notabiliter, vel leviter; si leviter, nullum dubium quod nemo teneatur illas declarare, agitur enim de venialibus quae non sunt de necessitate con-

fitenda. Quaestio est de circumstantiis notabiliter aggravantibus in eadem specie. Tres hac in re habemus sententias: 1.^a cum Antoine absolute docet, tales circumstantias declarandas esse; 2.^a cum DD. Bernardo, Antonino et Bonaventura comunius negat adesse obligationem circumstantias huiusmodi declarandi. Nos hanc sententiam amplectentes sic proposito quaesitui respondemus.

Absolute loquendo Polibius non tenetur varias patefacere sectas quas professus est prout continent errorem contra fidem: ratio est quia quamvis actui suo peccaminoso malitiam addant, tamen speciem non mutant, cum omnes opponantur in Polibio, jam catholico, uni virtuti, nempe fidei. Dixi absolute loquendo, quia in praxi pro casu nostro peculiari consultius erit si non omnes, saltem aliquas declarare sectas ex gr. Paganismum et Calvinismum, ad hoc ut confessarius possit Polibio illa praescribere remedia quae valeant in posterum a novo lapsu Polibium praeservare. Diximus *prout continent errorem contra fidem*, nam istae differentes species infidelitatis habent quandam adjunctam malitiam specie diversam, non prout fidei sed quatenus Religioni opponuntur. Habent enim saepe speciales ritus sacrilegos et superstitiosas caeremonias, quae aliquando vel ipsos mores, saepissimae vero ipsam religionem magis vel minus contaminant. Quae specificae differentiae in confessione distincte aperiendae sunt.

VII.

(V. Gorit. Tab. XV.)

Cassius disserens cum amicis de religionis argumentis dicit se in caeteris obsequentem Ecclesiae magisterio sed non acceptare Syllabum a Pio IX editum.

Qu. I. Quatenus requirantur ad crimen haeresis incurrendum?

» II. An Cassius sit haereticus et obnoxius poenis Ecclesiae?

Ad 1. Resp. Ex ipso haeresis conceptu patent quae ad crimen haeresis incurrendum requiruntur. Cum enim haeresis sit error voluntarius et pertinax contra aliquam catholicae fidei veritatem in eo qui Christi fidem recepit, quatuor jam ergo requiruntur ad hoc crimen incurrendum: alterum *ex parte intellectus*, tum quia sicuti fides est actus intellectus, ita et haeresis fidei opposita; tum quia haeresis labe infici non censeretur qui exterius tantum fidem negaret, licet graviter contra praeceptum profitendae fidei peccet: alterum *ex parte voluntatis*, ut adsit peccati ratio; ubi enim nulla voluntas, ibi quoque nullum peccatum: alterum *ex parte obiecti*, cum et ex obiecto speciem sumat peccatum, alterum denique *ex parte subiecti*, ut quis reapse haeresis nota possit mulctari. — Jam ergo: 1.º *ex parte intellectus* requiritur error, quia non ignorantia, sed in positivo eoque falso intellectus iudicio haeresis consistit. 2.º *Ex parte voluntatis* requiritur voluntas et pertinacia, sicuti enim absolute prae- requiritur ad peccatum voluntas, ita et pertinacia.

ad haeresim, pertinacia contra divinum infallibileque Ecclesiae magisterium; quippe quod haeresis duo necessario complectitur: ut Ecclesiae videlicet auctoritati integritatique fidei opponatur. Hinc formalis haereticus nequaquam S. Ciprianus fuit, dum erravit circa validitatem baptismi ab haereticis quoque collati, cum dogmatico hac super re Ecclesiae intervenienti iudicio minime obstiterit. 3.º *Ex parte obiecti* requiritur veritas aliqua catholicae fidei, seu uti revelata ab Ecclesia fidelibus proposita; unde qui negaret veritatem non clare revelatam aut ab Ecclesiae magisterio propositam, stricte haereticus non esset appellandus; item etiam qui temere negaret aliquam veritatem, theologica quoque tantum ratiocinatione evidenter deductam quidem ex revelatis, nec tamen uti talis ab Ecclesia propositam, *dummodo tamen non advertas*, ait clarissimus *Vegezzi*, *eam adeo necessario nexu cum revelatis conjunctam, ut identica sit negatio consecrarii cum negatione praemissae eo quod veritati revelatae implicitum sit.* 4.º *Ex parte subiecti* Christianismi emissa professio per baptismum requiritur, juxta illud Augustini « haeretici sunt qui sub vocabulo Christiano, doctrinae resistunt Christianae »; et ut inde distinctio pateat haeresim inter et infidelitatem quippe quae dicitur carentia fidei in eo qui Christi fidei unquam recepit.

Ad II. In Syllabo edito a Pio IX recensentur errores hodierni temporis et quidem inter propositiones proscriptas in Syllabo adsunt quaedam quae impiae et haereticae sunt. Tamen in Syl-

labo recensentur quin affigatur cuique propositioni censura quam meretur. Ideo per se non acceptare Syllabum, quatenus Syllabus est, quamvis sit peccatum grave quia refragatur magisterio Ecclesiae, non est proprie haeresis. Si tamen Casius retineret animo aliquam ex propositionibus Syllabi quae jam damnata sit ut haeretica, tunc haeticus esset et obnoxius paenis haeticorum.

VIII.

(V. Gorit. Tab. XVI.)

Corius auditis aliquibus novis objectionibus haeticorum contra quoddam dogma catholicum dubitat, num TT. Catholici poterunt invicte respondere rationibus eterodoxorum.

Qu. I. An qui tantum dubitat alicujus dogmatis censendus sit haeticus?

» *II. An Corius judicandus sit haeticus?*

Resp. Ad I. Dupliciter potest dubitari de rebus fidei, dubio positivo, vel negativo. Dubitatur positive quando quis deliberate dubitat quod aliqua fidei veritas sufficienter ab Ecclesia proposita, possit esse incerta, non vera: negative quando quis negative manet suspensus circa aliquod dogma catholicum inter assensum e dissensum. Quoad hoc dubium negativum circa fidem, videndum num haesitatio sit in voluntate an in imaginatione tantum, an fundata vel vaga. — Qui advertenter dubitat dubio positivo semper laethaliter peccat, et est verus haeticus, quia gravissimam injuriam affert Ecclesiae dubitando de ejus infallibilitate. Ipsam non audit et ideo tenendus tamquam ethnicus et publicanus. Con-

firmatur ex jure Canonico quod in capite de haereticis ait: dubius in fide infidelis est; idest haereticus: et ex Conc. Lat. V, sess. 8 ubi tamquam haeretici damnantur dubitantes de animae rationalis immortalitate. — Quod attinet ad dubium negativum, si haesitatio est in voluntate solvenda est, aliter si in dubio firmatur, pariter est haereticus ob adductam rationem, quia aequivalenter judicat Ecclesiam errare posse. Si vero dubium est tantum in imaginatione, et est haesitatio vaga, non peccat quia non suspendit actum ob timorem errandi, neque ob vim motivorum adversantium: hoc dubium est spernendum; et hoc maxime agendum cum scrupolosis, qui si vincere velint non debent disserere, ut ait D. Alphonsus in sua praxi Confessariorum, cum tentatione, sed mentem alio divertere, aliosque varios elicere actus, nempe contritionis, spei, charitatis etc.

Ad II. Omne dogma Catholicum est verbum infallibile quod procedit ex ore Dei, etenim Christus priusquam coelum ascendisset, dixit Apostolis quod Spiritus Sanctus ipsos docebit omnem veritatem, et promisit esse cum ipsis, usque ad consummationem saeculorum. Contra verbum Dei astutiae et difficultates in oppositum valere non possunt. Et revera a primis Ecclesiae saeculis usque in praesentem diem, Patres, et Theologi triumphaliter responderunt omnibus objectionibus adversariorum, qui fuerunt ad silentium reducti. Adde quod in omnibus Conciliis Generalibus priusquam pronunciaretur illud verbum: *Visum est Spiritui Sancto et nobis*, insti-

tuebantur Congregationes speciales in quibus fiebant discussiones, et omnes persolvebantur difficultates, quae in oppositum obiici possent. De hoc edocti potestantes, et de eorum impotentia in respondendo Theologis persuasi, quantumvis ad Tridentinum Concilium vocati, et datis ipsis etiam saluumconductis, nunquam compa-
ruerunt. — Quid dicendum nunc de Corio ut in casu? Si Corii verba liberaliter accepta dubitare faciunt quod realiter dubitet de quodam dogmate, sicuti tamen ad haeresis crimen incurrendum requiritur et haesitatio in mente, et voluntaria adhaesio in corde, itaque cum distinctione respondeo: si Corius quantumvis dubitet quod Theologi possint respondere novis objectionibus haerodoxorum contra quoddam dogma, tamen dogmati praestat fidem et dubium suum non est nisi de scientia Theologorum, haereticus non est iudicandus, sed temerarius (si non esset excusandus ob suam ignorantiam). Si vero propter auditas objectiones, dubitat positive de dogmate, et dubio mentis adhaeret etiam cum voluntate, tunc est verus haereticus et haereticorum paenis subjectus.

IX.

(V. Gorit. Tab. XVI.)

Sozimus casu interrogatus ab Aurelio amico, an diebus festis Missam audiat, respondet: se ira excandescere quoties recogitat baptizatum fuisse, et omnia mala imprecari parentibus suis qui ei tantam injuriam irrogarunt.

Qu. I. An haeresis et apostasia malitia distinguantur?

» *II. An Sozimus dicendus sit apostata?*

Resp. Ad 1. Haeresis et apostasia per se non distinguuntur malitia, quatenus in utraque defectio adest a fide; sed distinguuntur quatenus in una defectio est totalis, in altera partialis tantum; in haeresi spernitur auctoritas Ecclesiae, in apostasia etiam Christus directe rejicitur. Haeresis ad se ut ita dicam dumtaxat pertinet, apostasia autem ad alias etiam infidelitatis species pertinere potest, et pertinet. Hoc melius explicatur cum doctrina D. Thomae, juxta quam apostasia dupliciter considerari potest. 1. *Secundum terminum a quo*, seu quatenus est discessus a vera fide; et sic apostasia essentialiter utique ab haeresi non differt, sed tantum accidentaliter, et in hoc apostasia ab haeresi distinguitur malitia, tamquam majus a minore, extensius a minus extenso. Nam apostata simpliciter dicitur qui Christum, christianamque fidem, quam susceperat, penitus abnegat: haereticus autem non omnes negat veritates fidei, sed solum aliquos articulos. Unde ab apostatis non tantum poenae omnes, in jure decretae in haereticos, incurruntur, sed et plures, ut Canonistae et Theol. communiter docent. 2. *Secundum terminum ad quem*, ad quamnam scilicet sectam se transferat apostata a tota fide, ut pote ad Judaismum, vel Paganismum, vel omnimodum Atheismum, et sic apostasia ad infidelitatis species pertinet, et hinc malitia aperte ad haeresi distinguitur. Quod si apostata a fide catholica se transferat ad aliquam haereticam sectam, Lutheranam, Calvinistam, etc., tunc apostasia malitia ab haeresi non distinguitur, cum sit unum ac idem peccatum cum

haeresi assumpta. Subjungit tamen Scavini: Oportet id paenitens exprimat, ut ipsi provideri possit, quia sectae non solum fidei, sed etiam aliis virtutibus opponuntur.

Ad 2. Facta et verba Sozimi per se veram non dicunt apostasiam. Iram enim in susceptum baptismum evomere, parentibusque imprecari, quia ipsi baptismum nobis administrare fecerunt, non est per se deserere fidem. Simile quibusdam jugalibus contigit, qui de celebrato Matrimonio saepe irascuntur impropria contra celebrationis diem evomunt, fremuntque in parentes et alios, qui matrimonium illud suaserunt; et hoc, vel quia amor evanuit, taediumque supervenit; vel quia onera plura et gravia, quibus opprimuntur, inde venerunt; sed tamen divortium non faciunt, nec facere intendunt. Quare Sozimus si in baptismum, quem suscepit, indignatus est, quia fastidit nimis se obligationibus submittere, quae a baptismo procedunt, verus a fide apostata non videtur dicendus. Discessit utique a Deo, sed non a fide. Quod si Sozimus ad alteram religionem jam transivit, aut nullam omnino profitetur, vel illis verbis et factis suis intendit abjurare vel jam abjurasse totaliter christianam fidem, absque dubio verus a fide apostata est dicendus.

X.

(V. Gorit. Tab. XV.)

Firmianus sincere catholicus, transiens per loca infidelium, cupidus cognoscendi ritus et caeremonias, quibus illi utuntur in sacrificiis, vestes induit inco-

larum ipsius loci, et una cum infidelibus ingreditur templum; atque ne male tractetur vel ejiciatur in ingressu calceas deponit, et tempore sacrificii surgit, genuflectit, sicut videt ab aliis fieri.

Qu. I. Quot modis fides exterius negari possit?

» II. An Firmianus fidem exterius negaverit?

Resp. Ad primum. Tribus modis exterius fides negari potest. 1. Fidem negando. 2. Si profiteatur falsa religio. 3. Falsam religionem simulando. Primo negando fidem. Basilidiani, Priscillianistae dixerunt, fidem sine culpa negari posse coram hominibus. Contra ipsos clamat Christus in Evangelio: Matthei cap. 10. — *Qui me negaverit coram hominibus, negabo et ego eum coram Patre meo:* et D. Paulus 2 ad Timoth. *Si negaverimus, et Ipse negabit nos.* — Et Augustinus — *quanta est vita confiteri Christum, tanta est mors negare Christum.* — Accedit ratio; vel enim exterior fidei negatio respondet internae, vel non: Si primum, jam est manifesta infidelitas, et opponitur Dei veracitati, quia negat quae Deus revelavit. Si secundo, est gravissimum mendacium, negando etenim externe fidem, negatur Deum revelasse quae vere creditur Deum revelasse, quod non potest esse sine magna Dei irreverentia, est enim idem ac dicere, falsum esse quod Deus revelavit. — Secundo falsam religionem profitendo. Catholicus qui falsam Religionem profitetur, suam abjurat quae est unice vera, neque illum excusare potest timor mortis, quia non sunt facienda mala, ut eveniant bona. — Tertio falsam religionem simulando. Quia eodem modo illicitum est verbis negare fidem, ac factis falsam Religionem simulare: eo enim

ipso quod aliquis falsam simulat religionem, externe negat veram fidem, unde directe agit contra praeceptum de non neganda exterius fide. Eleazarus rogatus ab amicis ad mortem vitandam, ut simularet manducare carnem de sacrificiis, ut Rex imperaverat, respondit; se velle in infernum praemitti. Nam etsi in praesenti tempore suppliciis hominum eriperetur, manum omnipotentis nec vivus, nec defunctus effugeret, et mortis supplicium fortiter subire voluit potiusquam simulare vesci de carnibus a sua lege prohibitis.

Ad secundum. *Per se loquendo* non est illicitum, curiositatis gratia, Catholico ingredi templum haereticorum, et Synagogas Iudaeorum. Ratio est quia *de se* huiusmodi ingressus non est protestatio falsae religionis; dum enim Iudaei vident Catholicos Synagogam intrare, et Haeretici suum templum, interpretantur id facere, ut de eorum ritibus certiores fiant. Sic pariter licitum est in regionibus infidelium vestes induere, quae solummodo sunt propriae illius nationis, et non sunt falsae religionis indicativae. Dixi, *per se loquendo*, quia si adsit periculum subversionis vel scandali, vel sit aliqua lex Ecclesiastica prohibens, tunc illicitum erit. Et revera per Ecclesiasticam legem, cum sit nunc temporis vehemens periculum subversionis, prohibitum est in Archidicesi Taurinensi (ut patet ex Lit. Past. 12 Maii 1853 Archiepiscopi Taurinensis) omnibus Dioecesanis indiscriminatim sub poena excommunicationis latae sententiae ac reservatae, etiam ob curiositatem, Protestantium templum adire, sive ad spectandos ritus, vel audiendos sermones.

Quam prohibitionem dedit etiam Episcopus Nicaeensis in Syn. Dioecesana. In Dioecesi autem Novariensi casus est ipsi Episcopo reservatus. — Ex praemissis concluditur quod Firmianus, etsi peccato non sit mulctandus in templo infidelium ingrediens ob solam curiositatem et ex eo quod induerit vestes incolarum ipsius loci, (supposito quod subversionis periculum aut scandalum non praeviderit) tamen fidem exterius negavit se accomodando infidelium ritibus. Neque valet objicere quod Naaman Syrus genuflectebat coram Idolo de licentia Elisei, et quod Jehu fuit laudatus a Deo, quia simulavit se velle sacrificare Baal, ut posset illius Prophetas occidere; nam primus praestabat civile obsequium quod tenebatur praestare Regi, qui solebat sive in foro, sive in templo inniti humero alterius, et adstantibus id notum erat. Jehu vero, ut dicit S. Thomas 2, 2, qu. 3, a. 1, ad 2, non fuit immunis a peccato dum simulavit Baal sacrificare, ideo autem fuit laudatus a Deo quia destruxit cultum Baal, qua ratione temporaliter fuit remuneratus.

XI.

(V. Gorit. Tab. XIV.)

Boetius stomacho infirmus, etsi exterius appareat benevalens, die Sabbati occasione itineris, sedens secundum morem diversorii ad comunem mensam (Tav. Rot.), in qua cibi carnis tantum appositi sunt, comperit esse in comitatu hominum pessime sentientium de fide catholica (qui professione dicuntur catholici ex hoc tantum motivo, quia catholice educati, nulli sectae nomen dederunt), et valde angitur circa

faciendum; nam si manducet nihil dicens timet commensales suspicari eum cogitare de Relig. Catholica sicut ipsi sentiunt; si autem rationem habens ad legem Ecclesiae patefaciat carnes edere ob motivum valetudinis, metuit imprecationes et blasphemias provocare contra Religionem.

Qu. Quomodo se gerere debeat Boetius?

Resp. Lex Ecclesiastica per se non obligat cum gravi incommodo, dummodo non adsit suspicio scandali, aut Religionis contemptus. Itaque ob grave motivum ad esum carnum diebus ab Ecclesia vetitis quis legitime potest dispensari, vel ex gr. ob infirmitatem, vel etiam ad vitam tuendam, ut esset illius Catholici qui transiens per regiones infidelium ad occultandam suam religionem carnibus vesceretur, cum nullo modo judicatur profiteri falsam Religionem, sed tantum vitare gravissimum damnum, quod sibi alias immineret. Dummodo tamen, dixi, non adsit suspicio scandali, et religionis contemptus, tunc enim urget praeceptum divinum negativum, de evitando scandalo quod obligat *semper et pro semper*, quia nullo in casu ad evitandum malum temporale, etiam mortis, licet Ecclesiae praeceptum transgredi, agente Christo, quod qui Ecclesiam spernit, Ipsum spernit. Quomodo ergo se gerere debet Boetius ut in casu? Angitur ipse si manducet nihil dicens, quia commensales suspicari possunt eum cogitare de Religione catholica sicut ipsi sentiunt. Et merito timet, quia commensales sunt catholici tantum nomine et non facto, et praesertim timendum in hoc saeculo nequam, in quo intelligitur libertatis nomen in modo totaliter diverso ab illo quod interpretandum.

Boetius ergo hoc modo se gerere deberet: si potest, a communi mensa recedat, et solus in aliud cubiculum, et melius in aliud diversorium se transferat, si adsit in regione in qua sistitur, et carnes requirat, dominum vel famulum diversorii admonens de motivo suae infirmitatis: si autem illi non est possibile nec unum nec aliud, tunc commensales advertat de necessitate manducandi carnes, non plus faciens imprecationes et blasphemias quas evomere possint, quam fecit Christus de inprecationibus et blasphemiiis Pharisaeorum.

XII.

(V. Gorit. Tab XIV.)

Apollonius Sacerdos coram pluribus invitatur ad disputandum de rebus fidei ab Olimpio haeretico; qui statim proponit aliquas difficultates contra fidem. Apollonius vero dubitans an Olimpius moveatur sincero desiderio veritatem cognoscendi, aliunde etiam de se dubitans, num, licet moderate instructus, possit adversarii sophismata invicte refutare, nihil omnino respondet. Sed Silvius laicus hic presens, putans se sufficienter instructum, coepit respondere Olimpio, atque disputationem cum ipso instituit.

Qu. I. Quaenam conditiones requiruntur ut disputatio cum haereticis licita sit?

» II. An Apollonius et Silvius recte se gesserint?

Resp. Ad I. Disputatio cum haereticis de rebus fidei, si est publica, idest publico in loco, spectante populo, habita, ut liceat, requiritur Sedis Apostolicae speciale mandatum. Sacra enim Congreg. de Prop. fide decreto suo 8 Martii 1625

jussit, publicas disputationes non fieri cum haereticis, quia, plerumque vel ob loquacitatem vel audaciam aut circumstantias populi acclamantis, veritas, falsitate praevalente, opprimitur, et si aliquando hujusmodi disputationes recusari non possent, primum de illis certior fiat Sacra Congreg.; quae juxta temporis et personarum qualitatem, quid faciendum sit praescribet. — Si disputatio est privata, idest facta in privato loco et inter personas privatas, ita ut nulli aut pauci auditores adsint, laicis quibuscumque interdicta est sub poena excommunicationis ferendae sententiae, ut habetur in Cap. *Quicumque* 2 de haereticis in 6, in Constit. 2 Nicolai III, incip. *Noverit*; item in Const. Gregorii IX, incip. *Excommunicamus*, et etiam in Const. Innoc. IV incip. *Noverit*. Nihilominus Theologi communiter docent ipsis laicis licere disputationem cum haereticis: 1.º Si vere docti sint, atque idonei ad disputandum cum magna spe victoriae in haereticos; 2.º Si necessitas aut evidens utilitas cogat, ut esset si silere non possent quin audientes in fide vacillent, vel haeretici magis in errore confirmantur, et hortodoxa fides contemptui exponatur; vel si silentio certae haeretici conversionis effugeretur occasio. Imo, docent TT., hisce in casibus urgere praeceptum tum fidem de- spectam sustinendi, tum saluti proximorum consulendi. Clericis autem hujusmodi disputationes permittuntur, concurrentibus tamen hisce conditionibus: 1.^a Provocati, et non provocantes sint, ne causam exhibeant ut haeretici, dogmata refellendo, haereseos actus exerceant; 2.^a Doctrina

magna polleant et in historia praesertim ecclesiastica sint valde periti, ne derisionis et contemptus motivum arripiant haeretici; 3.^a Prudens iudicium, quod haeretici desiderio cognoscendae veritatis vitandique erroris disputationem provocent, ut spes illorum conversionis habeatur; 4.^a Magna utilitas ex disputatione sit secutura sive in provocantibus, sive in audientibus. Verum, cum perdifficile sit quod omnes in praxi hac conditiones concurrant, Congreg. de Prop. 26 Feb. 1630 praescribebat. — Disputatio de rebus fidei laicis est prohibita; Sacerdotes, nisi sint valde periti, et consilio debent se abstinere, excusando se bonis verbis et praetextibus.

II. Ex dictis facilis venit responsio. Apollonius Sacerdos bene se gessit et quia disputatio, ad quem provocatus erat, publica videbatur, facienda enim coram pluribus, ac proinde non licita absque Rom. Pontif., licentia; et quia ipsam instituere non poterat sine magno periculo, tum ex parte haeretici de cuius sinceritate dubitabat, tum ex parte suimetipsius, se non agnoscendo satis in scientia tutum ad sophismata invicte refutanda. Ad summum Apollonius debebat se bonis verbis et praetextibus excusare, ut Sacra Congreg. de Prog. fide docuit, etiam ne adstantes quid paterentur scandali. Silvius autem laicus videtur errasse, quia, etiamsi illa disputatio non esset fortasse publica censenda, nulla tamen necessitas, nulla evidens utilitas, ut in casu videtur, ipsum cogeat ad illam disputationem instituendam.

XIII.

(V. Gorit. Tab. XVII.)

Licinius cupiens legere librum prohibitum sub clausula: donec corrigatur, petit ab Erasmo paracho, jam diu versato in lectione talis libri, ut ei assignet paginas omittendas in libro perlegendo. Erasmus, judicans non posse hoc modo permissum efficere librum prohibitum, consulit Durandum Episcopum; qui Erasmo respondet, ut avellat a libro paginas, quibus judicat errorem aliquem contineri, et ita illum tradat Licinio perlegendum.

Qu. I. An libri prohibiti sub clausula: donec corrigantur, legi possint si corrigantur a viro prudenti et docto?

» II. Quatenus auctoritas competat Episcopis in libris prohibitis permittendis?

» III. An singuli in casu recte se gesserint, et an Licinius tuta conscientia possit librum prohibitum legere?

Resp. Ad 1. Minime, hisce rationum momentis ductus: 1.º Prohibitio librorum est, ut ita dicam, in toto, quae remanet, etiamsi fortasse a prudenti et docto viro sint correcti; 2.º Correctio non est neque tuta, neque valida, nisi fiat ab ipsa auctoritate quae libros proscripsit; 3.º Frustranea esset prohibitio, cum quilibet, qui se doctum existimat, vel ab aliis existimatur, posset illam declinare vel per se vel per alios. Quare R. P. Alexander Bardani Secretarius S. C. Indicis notat quod hujusmodi correctio, vel expurgatio non est facienda privato judicio, sed expectanda ab auctoritate ipsius Congregationis.

Ad 2. Episcopis in libris prohibitis permittendis alia non competit auctoritas, quam quae

vel a necessitate gravi moramque non admit-
tente, ipsis ex epicheja obvenire potest, vel a
propria jurisdictione, quatenus et ipsi in propria
Dioecesi libros proscribere possunt, vel a con-
cessione speciali impetrata a Romano Pontifice.
Porro hoc jus olim Episcopis omnibus concessum
a Papa Clemente VIII, anno 1598, fuit sublatum
per Gregorium Pap. XV Const. *Apostolatus of-
ficium* edita anno 1612, innovata anno 1632 ab
Urbano VIII. Imo vel ipsi Episcopi sine Papae
licentia libros ab ipso prohibitos legere prohi-
bentur ex Bul. Julii III *Cum Meditatio*, Pauli IV
Quia in futurum, et Pii IV *Cum pro munere*.

Ad 3. Ex dictis facilis descendit responsio,
Episcopus Donatus, nisi apostolica venia fuerit
praeditus, vel nisi gravem necessitatem librum
legendi viderit urgere Licinium, erravit. Erasmus
Parochus bene fecit ad Episcopum recurrendo;
verum male se gessit indulgendo eius consilio,
si agnoscebat ipsum carere debita facultate, et
nullam necessitatem adesse in Licinio librum pro-
scriptum legendi. Licinius autem non potest tuta
conscientia librum legere, sed valde excusandus,
si legit, cum bona fides in casu suo facile ipsi
patrocinetur. Est enim Parochus, qui consilio
ipsius Episcopi librum legendum tradit.

XIV.

(V. Gorit. Tab. XVIII.)

*In quadam parocchia paucis abhinc annis opi-
ficium exstructum est, ad quod innumeri operarii con-
veniunt, ibique tum ab heris, tum ab eorum procura-*

toribus, qui nomine tantum catholici sunt, errores contra fidem callide insinuantur. Parochus de hoc dolet atque in concionibus saepe clamat: *Filioli mei, fortes state in fide; in dies enim augentur discrimina. Haec tamen dicit generalibus verbis, quia, ut ait, secus fidei hostes irritarentur et pejores fierent. Parocho item compertum est impias prohibitasque ephemerides in sua Paroecia pluribus legendas etiam gratis offerri; at, licet item generalibus verbis oves ut a pravis lectionibus se abstineant, hortetur, ad rem tamen nil specialiter declarat; dictitat enim nec particularibus declarationibus fore ut Paroeciae incolae a pravis illis lectionibus cessent, imo potius in mala fide legentes versarentur. In eadem paroecia operariorum societas erigitur, cujus finis apparenter mutuum subsidium est, realiter in Religionis officii indifferenciam diffundere. Cum tamen in hujusmodi societatis praescriptionibus nil contra fidem moresque bonos manifeste statutum sit, eidem societati non obstat, et solummodo ovis inculcat ut ab inimicorum insidiis caveant.*

Qu. Quid quoad singula de hoc Parocho dicendum sit?

Antequam de Parocho, de quo in casu, judicium proferam, nonnulla praemittere juverit circa Parochorum obligationem quoad avertenda scandala in genere. Meminerint ergo Parochi sui muneris esse scandala pro viribus impedire, sive verbo, sive re, sive per se, sive per alios etiam laicos, quoad fas est, sive directe, sive indirecte omni zelo et prudentia pari. Errant timidi pariter ac imprudentes et inconsiderati. Ideo id muneris agant Parochi minori quo fieri potest clamore, sed alacriter, constanter, impavide. Hoc inter praecipua Pastoris officia recensent Concilia tum generalia, tum particularia, hoc SS. Patres inculcant et Ecclesiae Doctores. S. Augustinus ait Deum de manu Pastoris sanguinem exquisitum

esse perditae ovis. Quapropter S. Bernardus monet Parocho summopere invigilandum ne scandala irrepere incipiant, quia, ut dicit S. Gregorius, quatenus potest esse Pastoris excusatio, si lupus comedit oves et Pastor nescit? Nec cunctandum est ubi primum irrepere scandala incipiunt, sed statim manus admovenda ad ea detegenda et extirpanda juxta illud: *Principiis obsta, sero medicina paratur, cum mala per longas invaluerunt moras*. Hoc faciant Parochi suaviter et fortiter, ut docet Apost. ad Tim. — *Praedica verbum, instans opportune, importune, argue, obsecra, increpa, in omni patientia et doctrina*. Hoc non modo per publicas conciones, sed et per privatas admonitiones, licet publica sint scandala, cum forte qui spiritualis ruinae causa sunt, parochialibus concionibus non intersunt, aut aures non applicant, aut non ut ad se directa accipiunt quae a Parocho generali sermone dicuntur. Demum, ut praecipit S. Carolus in Conc. Med. IV, si nec publicis sermonibus, nec privatis admonitionibus Parochus scandala impedire queat, rem deferat Episcopo, a quo consilium exquiret. Haec, quamquam breviter dicta, satis superque evincunt Parochum strictissima obligatione teneri ad scandala impedienda et extirpanda.

His praemissis, quid de Parocho in casu judicandum? Indulgendumne illi est? Minime gentium. Quid enim in prima casus parte practice prodesse possunt ad impediendam errorum diffusionem illa generalia verba: Filioli, fortes state in fide; in dies enim augentur discrimina? Necesse potius erat ut errores, qui disseminabantur,

in specie detexisset ac confutasset, insidias inimicorum, quin eorum nomina pronunciasset, ostendisset, ac demonstrasset periculum praesens esse, reale et non fictum. Opificii quoque tum haeros tum procuratores omni prudentia, charitate et fortitudine admonere et hortari oportebat, ut a scandalis cessarent. Quod si nihil haec profuissent, eos etiam minitari debuisset, se publice in eorum opificio insidias contra fidem moliri denuntiaturum, ut si forte noluissent propter conscientiam a scandalis cessare, saltem cessare coacti essent propter timorem. Demum opus erat Episcopo quoque rem significare, ut vel ipse immediate, si facultas erat, necessitati prospiceret, vel consilia opportuna suppeditaret. Quid ex his Parochus in casu egit? Nihil omnino. Ergo ut scandala in sua paroecia diffunderentur sua ignavia causa fuit. Cur timet ut hostes fidei peiores fiant? Sciat parum nocere insidias, si ii, quibus tenduntur, eas cognoscunt; innumeros e contra laqueis capi, si, quia non moniti, incaute incedunt. Forte hic timor officium compescit Summi Pastoris Leonis XIII? Nonne ipse insidias detexit, quas Christi fidelibus parant, qui massonicae sectae addicti sunt?

Errat quoque Parochus in secunda casus parte, nempe tantum generalibus verbis fideles hortando, ut a pravis lectionibus se abstineant, quia cum ipsi impias et pravas esse eas, quae disseminantur, ephemerides, ignorent, profecto eas legere pergunt ac fieri potest, ut paullatim fidem amittant. Quid timet? Ephemerides publicae sunt et publicum iudicium jure merito ef-

fugere nequeunt. Valetne excusatio adducta, fore ut nempe paroeciae incolae, etiam post monitionem, a pravis lectionibus non cessent et ita ob malam fidem peccent? Nequaquam. Nam primo, ubi agitur de obligatione occasionis proximae fugiendae, monitio, ut communiter docent Theologi cum S. Ligorio, facienda est a confessorio, etsi non profutura praevideatur; ergo a fortiori facienda est a Parocho. Insuper saltem incertum est an paroeciae incolae monitionibus obtemperaturi non sint. Demum, etsi plures obtemperaturi non sint, ipsi videant; Parochus prospiciat caeteris, qui admoniti obedient.

Parochus errat etiam in tertio casu. Verum est Parocho prudenter agendum esse sed non ideo ignave silendum. Quomodo ergo se gerere, debuisset? Tradere debuisset de societatibus doctrinam et ideo declarare alias manifeste bonas esse, quae scilicet ab ecclesiasticis superioribus approbantur; alias manifeste malas, quarum nempe ex constitutionibus finis malus apparet, et quae proinde omnes simul ab Ecclesia damnatae sunt; alias demum periculosas, quae ideo ab Ecclesia approbatae non sunt, sed neque damnatae, et eae sunt quarum statuta, licet nihil mali contineant, tamen omne praetermittunt quod Religionem sapiat, et eo periculosiores sunt, si ab hominibus promoventur et dirigantur qui catholicae Religioni adversantur. Experientia enim quotidie demonstrat huiusmodi homines in eorum actionibus saepe finem perversum occultare, ut facilius simplices seducant ac decipiant, sed practice harum societatum membris impie omni

modo abuti. Quae cum ita sint, admodum caute fideles procedere debent priusquam alicui societati nomen dent, et nunquam quocumque praetextu materialis utilitatis illas societates debent amplecti quae, quamvis indifferentes videantur, Religionem praetermittunt et a pravis hominibus foveantur. Quod si practice dubium aliquod vel leve suboritur, statim ad religiosas prudentesque personas recurrant oportet consilii exquirendi causa. His rite a Parocho circa societatum naturam declaratis, facile paroeciae incolae cognoscent novam societatem, de qua in casu, impiam esse et ideo omnino evitandam. At si tanta fuerit incolarum ignorantia, ut nec tam clare dicta ipsi perceperint, tunc Parochus, ut et superius monui, Episcopo rem aperire debuisset, cui forte efficaciora media non defuissent ad tam grave periculum avertendum. Demum, si neque Episcopus necessitati prospicere potuisset, tunc hoc etiam remedium supererat Parocho, publice scilicet novam societatem ut malam aperte denunciare, et ad hoc tenebatur, licet forte incommoda pati debuisset; boni enim Pastoris est etiam animam pro ovibus ponere.

XV.

(V. Gorit. Tab. XVIII.)

Alpheus dives licet aliquando recitet actum spei, est tamen animo paratus, ut si possibile esset, vellet semper vivere; atque omnem curam ponit in arcenda mortis et alterius vitae cogitatione.

Qu. I. Quid est spes theologica?

» II. An Alpheus sit in statu peccati mortalis?

Resp. Ad 1. Spes definitur communiter:

virtus theologica divinitus infusa, per quam certa cum fiducia beatitudinem et ejus media per auxilium Dei expectamus. Dicitur 1.º *virtus, quia bonum est, ex R. Psalte, sperare in Domino;* 2.º *theologica divinitus infusa, quia non ex viribus hominis venit, sed ex dono Dei, juxta illud Apostoli: Deus autem spei replet vos omni gaudio, et pace in credendo, ut abundetis in spe et virtute Spiritus S.;* 3.º *per quam certa cum fiducia: innititur enim haec virtus ordinationi Dei, qui nos creando ordinavit ad beatitudinem: omnipotentiae per quam beatitudinem praeparatam potens est nobis dare, qui potens est inquit Apostolus, aedificare et dare haereditatem in sanctificatis omnibus;* et ideo Tridentina Synodus ait: — in Dei auxilio firmissimam spem collocare, et reponere omnes debent. — Ex parte nostra tamen non est certa, quia abuti possumus nostro libero arbitrio; 4.º *Beatitudinem aeternam et ejus media per auxilium Dei expectamus* — Quae auxilia nobis promittit Christus in Evangelio omnibus dicens: *petite et accipietis, quaerite et invenietis, pulsate et aperietur vobis;* — et ideo Apostolus ajebat: *Omnia possum in eo qui me confortat* — et Augustinus — *facienti quod in se est, Deus non denegat gratiam* — Spes autem alia est habitualis, alia actualis: utraque vel viva, vel mortua. Habitualis est habitus per se infusus spei ex auxilio gratiae qui inclinatur ad actus, et qui perdurat quamdiu per vitium desperatio nis, vel praesumptionis non expellatur. Actualis est quae actus elicit, quibus aeternam beatitudinem expectamus. De hac ait Realis Psalter — in Domino spera.

— Viva est quae cum gratia santificante conjungitur, et invenitur in solis justis. Mortua tandem est quae caret gratia sanctificante, et ideo esse potest etiam in peccatoribus.

Ad 2. Ad responsionem praemittendum, esse peccatum grave contra spem per se cupere perpetuo in hoc mundo vivere, quia hoc est sistere in vita temporali ut in ultimo fine. Sed est ne de gravi culpa damnandus Alpheus? Si Alpheus dives vitam ducat juxta praecepta Dei et Ecclesiae, quod superfluum est suae conditioni det pauperibus, et sit sollicitus in bonis operibus, tunc non est mortalis culpa judicandus reus; desiderium enim ejus semper vivendi, judicandum potius est nimius timor comparendi ante tribunal Dei, qui de minimo verbo otioso, ipsasque justitias judicabit, quam amor deordinatus hujus mundi. Admonendus tamen erit a confessario Alpheus, quod licet timor Dei sit initium sapientiae, huic tamen sancto timori adiungenda est firma spes in Ejus bonitatem, quia sicut Pater miseretur filio suo, ita miseretur Deus illius qui Ipsum timet, et ad exemplum Davidis debet cor suum inclinare ad faciendas justificationes propter retributionem. Si vero Alpheus est alter Epulo qui epulatur quotidie, et non miseretur pauperum, et mortis et aeternae beatitudinis cogitationem arcet, quia non vult intelligere quae sunt Dei, ut non sit inde actus ad bene agendum, tunc peccat contra spem et est in statu peccati mortalis.

XVI.

(V. Gorit. Tab. XVIII).

Evandrus confess., ut compescat Cirylli temerariam spem et praesumptionem, nimis faciliter obtinendi peccatorum veniam et salutem aeternam, illi prohibet actus spei elicere, eique suadet ut potius eliciat actus timoris. Ex quo factum est ut per integrum annum Ciryllus non elicuerit actus spei.

Qu. I. Quanam frequentia teneantur fideles ad eliciendos actus spei?

» II. An Ciryllus obediendo Erandro confess. satisfecerit praecepto eliciendi actus virtutis spei?

Resp. Ad primum. Cum spes in fide indirecte contineatur quae illius est fundamentum; ideo fideles ad actus spei eliciendos tenentur eadem frequentia, qua ad actus fidei obligantur. — Germana fidei, speique cognatio est, ait S. Bernardus, ut, quod illa futurum credit, haec sibi incipiat sperare futurum Dicit fides: parata sunt magna et inexcogitabilia bona a Deo fidelibus suis. Dicit spes: mihi illa servantur. — Hinc, distinctione retenta directos inter et indirectos spei actus, dicendum ad primos teneri fideles: 1.º Statim ac usum assequuntur rationis, ut illico ad aeternam tendant beatitudinem, quam fides credendam proponit; 2.º Cum in proximo vitae periculo versantur, ut validiores contra tentationes eo tempore sint, quo fortiores ad desperationem inducendam exurgunt, et in Deum ultimum finem mox consequendum expedite et animose ferantur; 3.º Quoties gravis desperandi tentatio venit, ut animus erigatur et in spe fir-

metur; 4.º Denique quoties lapsi sunt vel in desperationem vel praesumptionem, ut obtineant justificationem ipsum spei habitum, quem illis peccatis amiserunt. Quoad vero actus spei indirectos, en quid clarissimus Theologiae Moralis Institutior Vegezzi dictabat. — Quis enim recte orare, quem peccatorem salutariter poenitere, quis Sacramenta digne recipere, quis tentationes vincere, non frangi adversitatibus poterit, si nec de divinis auxiliis confidat, nec divinorum bonorum recordatione et spe, omnia terrenorum bonorum desideria curet extinguenda? Sicuti itaque dicitur christianus ex fide vivere, sic neque a spe vacare umquam debet vita fidelium juxta illud Oseae — *spera in Deo tuo semper.*

Ad secundum. Originale profecto remedium Evandrus paenitenti suo suasit, et actu etiam impossibile, cum de timore, qui ad desperationem non inducit, sit sermo. Poterat et debebat Cyrillum suum ad timorem deflectere suggerendo frequentem super novissimis meditationem, historiamque Sanctorum exhibendo, qui quamvis multa pro Christo Domino passi fuerint, et plurima merita ad vitam aeternam consequendam habuerint, tamen flebant et valde adhuc timebant. Poterat Divi Pauli monita exponere — Cum timore et tremore salutem vestram operamini — etc. etc. Verum nunquam debebat spei actum Cirillo prohibere, qui de se bonus est et ad bonum inclinatur, quique disjungi non potest ab oratione recte peracta, a conatibus ad justificationem obtinendam ordinatis a receptione Sacr. Poenitentiae, quae et alia similia necessario praestanda

sunt, ut peccatores ad Deum convertantur. Caeterum indubitatum est, quod Cirillus Evandro obediendo, etiam praecepto spei satisfecit. Praeterquam quod praeceptum spei etiam per actus indirectos adimpletur, idest per orationem, et per quemlibet Religionis actum, ad quos multoties Cyrillus per annum debuit se applicare, timor ipse, quem Evandrus praescripsit, est, ait Div. Bernardus, firmissima quaedam et efficax matheria spei . . . siquidem maximum quoddam Dei donum timor iste et ex perceptione praesentium firma est expectatio futurorum.

XVII.

(V. Gorit. Tab. XVIII.)

Folchinus qui tempore suae juventutis deditus fuerat omnibus vitiis, aperit Novato confessario, se impossibile judicare quod possit adipisci aeternam salutem, quia sibi inductum est animo, se jam esse praescitum ad damnationem.

Qu. I. An Folchinus inciderit in desperationem et amiserit spem infusam?

» *II. Quale sit munus Novati Confess. in casu?*

Resp. Ad 1. Si Folchinus vere, ac serio in corde suo credit, ac sibi persuasum habet ob scelera admissa se non posse salutem aeternam adipisci utpote gravissima, et excedentia Dei misericordiam aut credit in Ecclesia Dei a Jesu Christo fundata potestatem non adesse remittendi omnia peccata, certo incidit in desperationis vitium, spei virtuti oppositum, et graviter peccat. Est enim in primo casu diffidere de Dei misericordia infinita, ut loquuntur Scripturae Sacrae

In secundo casu esset etiam haeresis infectus Folchinus. — Quod si Folchini non est verum iudicium sed solum magna animi perturbatio propter scelera multa patrata, tunc nondum incidit in desperationis vitium, sed solummodo haec erit pessima tentatio Diaboli qua homo facile inducitur ad desperationem. Luxuria etenim et acedia, ex S. Thoma, ad hoc maxime impellunt. Ea propter animus Folchini erit erigendus et ad Dei bonitatem considerandum maxime excitandus et instruendus.

Folchinus itaque spem infusam in baptismo amisit in primo casu: spes enim infusa est illa animi dispositio in nobis permanens, quae animum reddit idoneum ad actum spei, Deo adiuvante, eliciendum, seu per quam certa cum fiducia aeternam beatitudinem auxilio Dei obtinendam expectamus. Si vero Folchinus non credit vere, maiora esse crimina ab ipso patrata quam Dei misericordiam, quod est peccatum a Juda proditore commissum et a Caino fratricida; aut in Ecclesia deesse facultatem omnia peccata remittendi, sequitur clare spei virtutem seu habitum spei infusum non amisisse Folchinum, nec haereticum esse.

Ad 2. Quoniam igitur Folchinus pessime se gerit, asserendo se esse praescitum ad damnationem (nemo enim scit utrum amore an odio dignus sit, excepta speciali Dei revelatione, et aliunde vult Deus omnes homines salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire), Novatus debet, data opportunitate confessionis, errorem ex animo Folchini primitus, si forte adaesit, depellere,

et postea Folchinum in spem erigere, ostendendo eidem paternis sermonibus Dei misericordiam non esse limitibus circumvallatam, quin imo Deum peccatores semper ad poenitentiam expectare, et quocumque die se convertant, ab ipso semper adamanter esse amplectendos. Hoc modo providet Folchini conscientiae ac saluti.

XVIII.

(V. Gorit. Tab. XVIII.)

Esichius, audita concione de magnitudine divinae misericordiae, laxiori vivendi rationi se dedit, dicens: injuriam irrogare divinae misericordiae qui nimis caute et rigore vitam christianam ducunt.

Qu. I. An Esichius commiserit peccatum praesumptionis contra spem theolog.?

» II. An peccaverit praesumptione haereticorum?

Ad I. Respond. 1.º Praesumptio sicut et desperatio vitium est spei oppositum, et definitur fiducia obtinendae beatitudinis, vel propter merita propria, vel sine cooperatione propria propter merita aliorum; estque peccatum ex genere suo mortale non secus ac desperatio, quamvis haec ultima gravior sit utpote magis divinae Bonitati contraria.

Resp. 2. Commisitne Esychius peccatum contra spem theologiam? Supposito quod illa verba: *laxiori vivendi rationi se dedit*, idem significant ac peccatis habenas laxavit, affirmative. Ratio haec est, quia Esychius ponit totam suam spem in magnitudine divinae misericordiae, quin serio, sicut decet, cogitet facere quantum in se est ad

aeternam beatitudinem sibi comparandam; et ideo Esychius occasionem sumit peccandi, quia Deus bonus est, quae agendi ratio est vera praesumptio et eo gravior quo Esychius ex magnitudine Dei miserationis majores spiritus sumit laxius vivendi. Revera non negamus Dei misericordiae non esse numerum, quin imo cum Regio Psalte confitemur: *Miserationes eius super omnia opera eius*; tamen advertendum quod Paulus ad Philipp. 2, 12, scribebat: *Cum metu et tremore vestram salutem operamini*, cui optime consonat illud D. Augustini effatum: *Qui creavit te sine te, non salvabit te sine te*.

Resp. Ad II. Praemittendo: Tunc praesumptio cum haeresi coniungitur, quando ortum habeat ex judicio speculative falso contra fidem; hinc est praesumptio cum haeresi conjuncta illa Pelagianorum qui praesumebant posse salvari per sola opera naturalia, item est praesumptio cum haeresi conjuncta illa Novatorum qui docent solam sufficere fidem sine operibus, ut quis possit aeternam consequi felicitatem. His positis, resp. ad Casum. Absolute loquendo non potest Esychius de praesumptione haeretica stricte sumpta damnari, nam ejus judicium, prout in casu, non est ut excludat omnia bona opera, sicut Novatores; sed, quod semper est malum ex divina misericordia, quae est infinita, occasionem sumeret aliquantulum cupiditatibus fraenum relaxandi.

XIX.

(V. Gorit. Tab. XIX.)

Cerintus in circulo amicorum dicit, se esse omni praeconcepta opinione expertem, et recognoscere charitatem ubicumque eam videat: et sicut qui diligit Deum, diligit et fratrem suum, et qui diligit fratrem suum diligit ad Deum; et quum plures tum haeretici tum male sentientes de religione revelata, valde dilexerint proximum (ut ex magnis operibus pro bono proximi peractis luculenter patet) ita firmiter tenet illos etiam habuisse charitatem.

Qu. I. In quonam consistat charitas theologica tum actualis tum habitualis?

» *II. An illatio Cerinti recte procedat?*

Resp. Ad 1. Charitas est amor, sed non quilibet amor charitas theologica est. Amor est theologica charitas tantum quando a Deo tamquam suo principio procedit, et est, actusque suos exercet saltem principaliter propter Deum. Quare charitas theologica actualis consistit in amando Deum supra omnia propter se et nos ipsos et proximum sicut nos ipsos propter Deum. Hinc Div. August. lib. 8 de Trin. c. 8. — Ex una eademque charitate Deum proximumque diligimus . . . sed Deum propter Deum; nos autem et proximum propter Deum. Id igitur quod praecise facit amorem veram charitatem theologicam est motivum ipsius amoris, nempe Deus propter quem saltem principaliter diligitur. Charitas vero theologica habitualis consistit in potentia quadam vel habilitate per gratiam Dei infusa ad actus charitatis eliciendos, juxta illud Apost. ad Rom. — Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis.

Ad 2. Responsio facilis ex dictis descendit. Amor, de quo loquitur Cerintus, non pertinet ad charitatem theologicam; quia deest motivum quod facit amorem veram charitatem, nempe Deus. Amor ille est omnino naturalis, qui a modernis vocatur philanthropia, humanitas, cor bonum etc. Etiam Ethnici et Publicani hujusmodi amorem erga proximum habent vel habere possunt, sed numquam erit charitas theologica, deficiente virtutis titulo seu essentia. Quare illatio Cerinti false procedit.

XX.

(V. Gorit. Tab. XIX.)

Sidonius interrogatus a confessario, an Deum amet et proximum, respondet: se confidere charitatem habere erga proximum, quia pauperibus desiderat bona temporalia, et Deum diligit quia est benignus, atque peccata sibi et aliis delinquentibus ignoscit.

Qu. I. Quodnam sit objectum charitatis materiale et formale?

» II. An ex Sidonii responso conjici possit, ipsum charitatem habere?

Resp. Ad 1. Duplex est objectum materiale charitatis: primum et secundarium. Primum est Deus juxta illud: *diliges Dominum Deum tuum*; hoc est maximum et primum mandatum, et dicitur primum, nempe quod primum amare tenemur. Secundarium sumus ipsi nos et proximus noster, cujus amor non est actus specie diversus ab illo amore Dei, quia et nos et proximum nostrum amare debemus in Deo, et propter Deum. — Ratio diligendi proximum, ait S. Thomas 2. 2, q. 25, a. 1, Deus est; hoc enim

debemus in proximo diligere, ut in Deo sit, unde manifestum est, quod idem specie actus est quo diligitur Deus, et quo diligitur proximus, et propter hoc habitus charitatis non solum se extendit ad dilectionem Dei, sed etiam ad dilectionem proximi. Propterea Christus in Evangelio semper haec duo praecepta conjunxit, et manifesto Joan. in Apost. 1 cap. 4. *Hoc mandatum habemus a Deo, ut qui diligit Deum, diligat et fratrem suum.* Confirmatur etiam ratione. Dum enim quis amat amicum propter amici amabilitatem movetur ex eodem amore amicitiae ad amandum quod pertinet ad ipsum, et ad volendum quod ipsi placet. — Objectum vero formale charitatis, seu motivum diligendi Deum, est ipsa infinita bonitas, idest radix vel aggregatio omnium perfectionum, nam charitas importat amare aliquem propter se ipsum. Hinc praelaudatus Doctor Angelicus 2. 2, quaest. 23, art. 6, notat quod fides et spes attingunt Deum quatenus ex ipso nobis aliquid provenit. Fides enim attingit Deum quatenus ex ipso nobis provenit cognitio veri: spes, quatenus Deus ex se ipso nobis dat promissam beatitudinem; charitas vero non fertur in Deum quia ex ipso aliquid nobis proveniat, sed quia in se infinite bonus, adeoque super omnia amabilis, etiamsi nil nobis vellet elargiri.

Ad 2. Si responsum Sidonii litteraliter accipiatur, non potest ab ipso conjici quod Sidonius habeat charitatem theologicam. Desiderare pauperibus temporalia bona, et gentilium et haereticorum est; etenim hoc desiderium provenire potest ex naturali amore. Amare autem Deum

quia benignus est, et peccata ignoscit, quantumvis sit amor bonus, respicit tamen nostram utilitatem, et ideo non est amor perfectae charitatis, qui sistit in Deum, eum amando propter suam infinitam bonitatem, nempe quia in se habet omnes perfectiones. Sicut tamen, praesertim rudes, nesciunt multoties verbis exprimere recte quod sentiunt et habent in corde, ideo a confessario videndum est, an Sidonius sit christianus qui pie et juste vivit, et tunc quantumvis dicto modo responderit suae interrogationi, existimare potest charitate eum pollere. Ipse tamen instruendus erit de modo amandi Deum et proximum. — Si vero Sidonius est christianus vitiis deditus, et negligens in frequentanda schola doctrinae christianae, et si dives desiderio contentus, quod pauperes bona temporalia habeant, ipsis tamen superfluum non distribuit, et dignoscitur quod amor suus erga Deum, quia benignus est et peccata ignoscit, ansam illi dedit ad facilius peccandum, tum judicandum est, quod non solum charitatem non habeat, sed neque charitatis veram notitiam.

XXI.

(V. Gorit. Tab. XIX.)

Braulas docet illum amare Deum qui facit ejus voluntatem, ut ait Christus Dominus, et benefacit proximo, atque hoc tantum esse in praecepto, ceterum illum amorem, qui secundum Asceticos consistit in quadam animi affectione et adspiratione erga Deum, non solum non esse praeceptum sed et periculorum; quia nonnulli, taliter animo affecti, ita decipiuntur ut non curent officia in quibus vera charitas consistit.

Qu. I. *Ad quidnam obligent illa verba: Diliges Dominum Deum tuum?*

» II. *An doctrina Brauli sit veritati conformis?*

Resp. Ad primum. Verba — *Diliges Dominum Deum tuum* — efferunt speciale amoris Dei praeceptum ab aliis omnibus distinctum, quamvis non sejunctum. Dixi 1.º *Praeceptum speciale et ab omnibus aliis distinctum* idest obligatorium per se, utpote per se obligant fides et spes, ita ut non solum requirat aliorum praeceptorum observationem, sed etiam interiores dilectionis affectus; scilicet verum voluntatis ac actum animi pondus quoddam in ipsum Deum, sive intus in ipsa voluntate maneat, sive etiam in exteriores actus erumpat, et comes quodammodo sit illorum actuum, quibus caetera perficiuntur praecepta. Et sane hoc praeceptum ex Christi sententia est maximum et primum mandatum, a quo alia mandata pendent. At mandatum, quod maximum et primum dicitur, profecto speciale mandatum est et ab aliis omnibus distinctum; et quidem primo et per se maxime datum, ita ut caetera omnia praecepta eo fine dentur, ut hoc ex omni parte perfecte observetur juxta illud 1.^{ae} ad Tim. 1 *Finis praecepti charitas*. Hinc jure Div. August. mirabatur de hac re fuisse praeceptum traditum. — Quid tibi sum ipse, lib. 1 Confess. c. 5, ut amari te jubeas a me, et nisi faciam, irascaris mihi, et mineris ingentes misérias? Parvane ipsa miseria est, si non amem te? — Quare a Clero Gallicano declarata fuit tamquam Evangelio adversa haec propositio. — Praeceptum affirmativum amoris Dei et proximi non est speciale,

sed generale, cui per aliorum praeceptorum adimpletionem satis fit. — Summus autem Pontif. Alexander VIII hanc alteram tamquam haeticam damnavit: — Sufficit ut actus moralis tendat in finem ultimum interpretative: hunc homo non tenetur amare, neque in principio, neque in decursu vitae suae mortalis. Dixi 2.º *Quamvis ab aliis omnibus praeceptis non se-junctum*, quatenus in ipso speciali praecepto amoris Dei omnia alia continentur et comprehendentur, adeo ut eorum custodia effectus ipsius charitatis praecepti specialis sit, vel esse debeat. Hinc Christus Dominus in Evang. Joannis c. 14: *Si diligitis me, mandata mea servate.* — Idest amor Dei essentialiter exigit ut omnia evitentur, quae Deo displicent, et omnia fiant, quae Deus a nobis requirit: secus mendacium in termino esset. Quemadmodum enim fides sine operibus mortua est, ita jure dicendum quod charitas sine operibus impossibilis omnino est, cum deficientia operum sit ipsius charitatis negatio. Hoc in sensu interpretanda sunt plura Scripturae testimonia, quae prima fronte videntur charitatis praeceptum cum aliis divinae legis praeceptis implicitum ac involutum existimare, ita ut qui alia servet, hoc etiam servare videatur. Hujusmodi sunt: *Si praecepta mea servaveritis, manebitis in dilectione mea.* — *Qui habet mandata mea, et servat ea, ille est qui diligit me.* — *Haec est charitas Dei, ut mandata ejus custodiamus.* — Quae omnia et alia similia, ne caetera Evangelii invertantur, necessario sunt intelligenda de custodia mandatorum ex ipsa charitate, ita ut eorum observatio

sit charitatis effectus, non vero charitas effectus observationis; vel intelligenda de probatione vel manifestatione charitatis, quae intus in corde cum sit, foras erumpit.

Ad secundum. Ex dictis facile eruitur quod doctrina Brauli est omnino falsa; imò et ab Alex. VIII damnata, utpote quae negat extare praeceptum speciale et ab aliis distinctum amoris Dei, qui amor utique consistit in affectione animi et adspiratione erga Deum, gaudento de omnibus perfectionibus infinitis, quas habet, et efficaciter optando, et quantum in nobis est, efficiendo, ut a nobis et ab omnibus creaturis cognoscatur, laudetur, colatur et perfecte ametur. Quod sane periculosum, ut ait Braulas, esse non potest, cum vera charitas sit necessario operosa.

XXII.

(V. Gorit. Tab. XII.)

Sergius confessarius interrogat Geruntium, num aliquando eliciat actus charitatis erga Deum, qui respondet: se prorsus ignorare quomodo eliciantur actus charitatis, et recitare tantummodo orationem dominicam et salutationem angelicam mane et vespere.

Qu. I. Quandonam urgeat obligatio charitatis erga Deum?

» II. An Geruntius adimpleat obligationi charitatis erga Deum?

Resp. Ad primum. Praeceptum charitatis erga Deum appretiativae, de qua nos hic loquimur, cum ipsa sola sit in praecepto, duplex distinguitur: *negativum*, scilicet prohibens ne aliquid Deo praeferamus; et *positivum*, quo jubemur Deum super omnia diligere ideoque omnibus

praeferre. Prius obligat semper et pro semper; posterius obligat aliquando per se, aliquando per accidens. Obligat per accidens duobus in casibus: 1.º Nempe quando aliud praeceptum urget, quod absque charitatis actu adimpleri nequit, puta ad fugandam tentationem; 2.º Quando status gratiae requiritur et deest copia Confessarii; uti si sacerdos inveniat in urgenti celebrandi necessitate, interim tamen meminerit se gravi culpa esse inquinatum, nec confessarium aliquem adire possit: tunc enim contritio perfecta est excitanda, in qua charitas includitur.

Per se vero obligat: 1.º In initio vitae moralis, cum sufficienter illum cognoscimus qui primum est nostrum principium, nosterque ultimus finis; 2.º In mortis articulo; 3.º Saepius in vita. Et haec est una Theologorum sententia, quae tamen desideratur, in definiendo, quoniam praeciso tempore obliget hoc praeceptum in vitae decursu. Alii enim censent semel in anno; alii semel in hebdomada, et alii, quibus accedit S. Alphonsus de Ligorio, tenent huic praecepto minime satisfacere qui per integrum mensem nullum dilectionis actum eliciat. Hanc sententiam uti valde salutarem quidam celebris auctor omnino suadendam dicit.

Hic autem probe retinendum: 1.º Hoc praeceptum non obligare ad actus amoris Dei singulis diebus eliciendos; 2.º Qui per notabile tempus, puta per aliquos annos, nullum omnino hujus virtutis actum poneret, graviter peccare contra hoc praeceptum, ut indignant sequentes propositiones ab Innocentio XI damnatae: Pro-

babile est, ne singulis quidem rigore quin-
quenniis per se obligare praeceptum charitatis
erga Deum; — Tunc solum obligat quando te-
nemur justificari et non habemus aliam viam,
qua justificari possimus. — Retinendum; 3.º Qui
implet charitatis praeceptum per accidens, quo
tempore obligat per se, satisfacere utique obli-
gationi; 4.º Non requiri ut actus charitatis cum
expressa istius praecepti adimplendi intentione
eliciantur; 5.º Sufficere etiam ut actus charitatis
impliciti sint. Hinc est quod fideles recte vi-
ventes non debent esse anxii de hac obligatione,
cui facillime satisfaciunt etiam non advertentes,
puta dum orant ut sanctificetur nomen Dei, in-
jurias propter Deum condonant, eleemosynas pau-
peribus distribuunt. His positis patet responsio.

Resp. secundum. Si Geruntius ignorans tan-
tummodo formulam actus charitatis quae recitari
solet, recitet orationem dominicam et saluta-
tionem angelicam cordis affectu atque mentis at-
tentione ad sensum verborum, profecto satisfacit
huic obligationi. Sicuti etiam satisfacit si adeo
rudis sit, ut ignoret etiam in quo consistat actus
substantialis charitatis, et recitet orationem do-
minicam et salutationem angelicam non perci-
piens quidem sensum eorum quae recitat, sed
tamen volens, per illa Deum honorare, et multo
magis si studeat Ipsi placere christiane vivendo,
quum ordinarie in his adsit exercitium chari-
tatis erga Deum capacitati rudium accomodatum.

XXIII.

(V. Gorit. Tab. X.)

Landulphus instituendo confessionem suam apud Martinum, ait: se post auditionem cujusdam concionis valde dubitare, an defecerit contra praeceptum diligendi proximum, quia antea parentes et filios ita vehementer dilexit naturali inclinatione, ut numquam cogitaverit, illos esse diligendos ex motiva supernaturali.

Qu. Quidnam decernere debe at Martinus confessorius circa dubium Landulphi?

Resp. Ipse Auctor naturae parentibus erga filios naturalem dilectionem inseruit maxima providentia, nam secus, tot et talia sunt incommoda parentibus in filiorum educatione obvenientia, ut vix perpauci essent qui suo munere, sicut decet, fungi vellent; hinc est quod speciale praeceptum filiis imponitur parentes diligendi, minime vero parentibus diligendi natos, quia jam ad hujusmodi amorem naturaliter inclinantur. Pro circumstantiarum vero adiectis talis amor modo est ferventior, modo remissior. His praemissis, quid decernere debet Confessorius Martinus?

Sciscitari debet num Landulphus, non obstante vehementi amore erga filios et parentes, semper tamen illos amaverit taliter, ut tam in se, quam in filiis et parentibus omnem amoverit Dei offensam, et praeterea media omnia adhibuerit, ut tam ipse, quam filii et parentes aeternum possent consequi finem, ad quem omnes creati sumus; si ita se gesserit, certe potest Martinus decernere, Landulphum charitatis erga proximum praecepto non defuisse, quia saltem im-

plicite filios et parentes propter Deum dilexit; si vero in sui amoris vehementia, nil de Deo cogitavit, neque de aliis praeceptis, nihil de praemio justis et poena peccatoribus praeparata, sed solum amoris intemperantiae obtemperavit in hoc casu, ut patet, praecepto charitatis erga proximum non satisfecit.

XXIV.

(V. Gorit. Tab. XXI.)

Belisarius et Sillanus devinciebantur stricta amicitia. Hic irrogavit Belisario magnam injuriam, in qua prava indoles cordis sui revelabatur. Belisarius injuriam condonavit; et ad vitandum suspicionem ne aliquod odium servaret, per aliquod tempus non destitit eidem exhibere signa specialis benevolentiae et ejus societatem frequentare, sed timens ne passurus sui alia damna et injurias ex relatione cum Sillano ob pravam indolem detectam, valde perplexus est quid sibi faciendum.

Qu. I. Ad quidnam obligamur erga inimicos?

» II. Quenam sint signa benevolentiae communia, specialia et specialissima?

» III. Quomodo se gerere debeat Belisarius?

Resp. Ad 1. Christus in Matth. 5 ita mandat: *Diligite inimicos vestros, benefacite iis qui oderunt vos, et orate pro persequentibus et calumniantibus vos . . . Si enim diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nonne et publicani hoc faciunt? Et si salutaveritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? nonne et Ethnici hoc faciunt? In quae verba August. Serm. 68 de tempore: — Dominus in Evangelio ut inimicos diligere debeamus, non dedit consilium, sed praeceptum. Quare ne sit in termino*

mendacium, obligamur erga inimicos generatim ad ea omnia, ad quae tenemur erga proximum; si quidem sunt et ipsi inimici veri proximi nostri. Speciatim autem tenemur: 1.º Deponere omne odium in illos, omnem privatae vindictae affectum, et offensam ex corde dimittere, etsi veniam non petant, imo in odio contra nos persistent. Hinc Christus ipse in eodem cap. Matth.: *Si autem non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittit vobis peccata vestra.* — Et August. — Petat veniam qui fecit injuriam; det veniam qui accepit injuriam, ut non possideamur a Satana, cujus triumphus est dissensio christianorum. — 2.º Non sufficit nolle odisse, sed debemus insuper positivo benevolentiae affectu inimicos prosecui; hoc enim sonant verba Christi — *Diligite benefacite orate.* 3.º Remissionem offensae ac sinceram dilectionem externis etiam signis, ubi opus sit, testari, juxta illud Joan. — *Filioli, non diligamus verbo neque lingua, sed opere et veritate.*

Ad II. Theologi comuniter, divo Thoma duce, duo benevolentiae signa notant: comunia et specialia; sed etiam specialissima enunciari possunt. Comunia igitur benevolentiae signa ea sunt, quae in communi proximis absque delectu exhiberi solent, ut orare pro omnibus, salutantem resalutare, alloquenti respondere, postulanti merces vendere, beneficium impendere si toti communitati elargiatur, quaedam civilia officia vel obsequia, quae vicissim de more praestantur inter vicinos et notos. Talia beneficia vel dilectionis signa, ait Div. Thomas, inimicis exhibere est de

necessitate praecepti. Si enim non exhiberentur, hoc pertineret ad livorem vindictae contra id quod dicitur Lev. 19, 18. — *Non quaeres ultionem, et non eris memor injuriae civium tuorum.* — Signa specialia ea sunt, quae aliquibus personis particulariter exhibentur, ut visitationes, familiaria colloquia, cum ipsis deambulare, joculari, hospitio vel convivio excipere etc. Quae signa specialia inimicis exhibere non est de necessitate salutis, quatenus eorum ommissio non est signum neque odii, neque vindictae, cum nec alios ita specialiter diligere debeamus. Specialissima signa ea vocari videntur, quae alicui vel paucis personis sunt reservata: puta magna munera, speciale patrocinium, victum ac vestitum gratis abunde praestare, opem pecunia praebere, ut studia perficiantur ad aliquam professionem adipiscendam etc., quae, ut per se patet, inimico ex charitate non sunt debita.

Ad III. Theologi exceptiones nonnullas inducunt etiam quoad signa benevolentiae communia, quae inimicis de praecepto sunt exhibenda, inter quas haec habetur: quando inimicus signis illis, etsi communibus, abusurus sit ad novam inferendam injuriam, — in hoc casu licet illa subtrahere. Si id valet de comunibus, quanto magis valebit de specialibus benevolentiae signis, quae de praecepto, ut dictum est, inimicis exhibere non tenemur. Et hic est praecisus casus Belisarii cum Sillano. Belisarius itaque cessare potest a consueta illorum specialium signorum exhibitione et amicitiam obtruncare, ne passurus sit alia damna et injurias. Hoc tamen faciat cum

triplici cautione: 1.^a ut hujus suae agendi rationis causam intuentibus propter scandali evitacionem propalet, si bono modo facere potest; 2.^a ut cordi suo invigilet ne sub praetextu damni evitandi vel injuriae removendae intus odium teneat; 3.^a ut habeat animum paratum ad diligendum Sillanum etiam specialiter, si necessitas occurreret, juxta illud Prov. 25, 21. *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum; si sitit, da illi potum.*

XXV.

(V. Gorit. Tab. XXI).

Lucilla filia Zaili et uxor Eriberti jam a multo tempore videt fervere inimicitiam implacabilem inter patrem et maritum. Illa tum per se tum per interpositas personas magnos conatus adhibuit ad pacem procurandam, sed inutiliter. Neuter cessat ab excogitandis novis mediis nocendi alteri. Tandem Lucilla ut finem habeat tam magnum odium et tam diuturna inimicitia desiderat mortem patris:

Qu. 1. Quinam ordo charitatis servandus sit circa naturam bonorum, circa diversitatem necessitatis et vinculum personarum?

» *II. An Lucilla sit damnanda, vel excusanda vel laudanda?*

Resp. Ad 1. Quoad 1 partem. Cum ex divino praecepto proximum diligere teneamur eique bona auspiciari, ordo servandus circa hujusmodi bona hic est: nempe ut primum locum teneant bona spiritualia, scilicet gloria et beatitudo aeterna, gratia, virtutes et merita uti media ad finem ultimum obtinendum necessaria; secundum locum teneant bona naturalia, et bona corporis, uti vita, integritas membrorum, et sanitas; tertium locum bona externa, uti honor, fama et divitiae unde

maxime pendet vita nostra civilis. Item bonum commune privato praeferendum est.

Quoad 2. Necessitas proximi triplex esse potest. Extrema, gravis, communis. Prima est periculum amittendae vitae nisi in tali periculo constituto subveniatur; secunda est periculum in gravem morbum incidendi, carcerem incurrendi, vel infamiam. Tertia est qua quis nonnisi difficulter vivit, uti sunt pauperes ostiatim mendicantes.

Resp. 2. Proximo necessitate extrema laboranti subveniendum est in primis, et quidem ex bonis necessariis statui nostro; charitas enim bene ordinata exigit ut vitam proximi praeferamus decentiae status nostri, et ad illam servandam aliquid patiamur etiam detrimenti in nostro gradu; postea adjuvandus est proximus in gravi necessitate constitutus et quidem ex bonis superfluis tum vitae tum status, si alius non sit qui adjuvet: Christus enim cum Iudex venerit ad judicandos homines, sic impiis alloquetur: « ite maledicti in ignem aeternum, esurivi et non dedisti mihi manducare, sitivi, et non dedisti mihi bibere ». Proximo vero in communi necessitate constituto tenemur iterum subvenire ex superfluis vitae, et statui, an autem sub levi, vel sub gravi, duplex sententia est: primam tuetur D. Antoninus cum aliis; secundam quae est praevalentior, defendit D. Thom. cum communi theologorum illis innixi verbis Lucae 11 « quod superest date eleemosynam. »

Quoad 3 part. Ordo charitatis quoad vinculum personarum hic est, ut prius diligatur qui

magis sanctus est utpote qui Deo magis placet, qui praecipuum est charitatis obiectum: at ubi loquamur de vinculo, prior venit uxor, si sermo sit de ordine servando a marito, ita viceversa, quia sunt duo in carne una, 2.º veniunt filii, 3.º parentes, 4.º fratres, sorores, propinqui, domestici concives, etc. Sed hic obiter observandum, quod si pater, aut mater essent in extrema necessitate idem ac uxor, in hoc casu comuniter docent Theologi contra paucos, praeferendos esse parentes ipsi uxori, quia parentes sunt nobiliores propter principii eminentiam.

Resp. Ad 2. Post doctrinam in primo quaesito evolutam, facile est ad secundum respondere. Lucilia incauta ad dissidia inter patrem et maritum eliminanda desiderat mortem patris: si hoc absolute desiderat, damnanda est quia pater moriens in tali odio cum marito Lucillae facile aeternaliter periret; quod exitium nulli desiderandum; dixi *facile*, quia posset in agonia positus de commissis peccatis dolere, aliter non facile, sed certe periret. Si vero Lucilla suo desiderio de patris morte conditionem adjecerit, *dummodo Deo placeat*, et pater antequam moriatur convertatur et aeternam gloriam ingredi possit, in hoc casu, nedum Lucillam excusarem quia debitis conditionibus talem mortem optaret; scilicet interventu divini beneplaciti, et auxilio gratiae Dei ob quam de vita temporali ad aeternam evolatur, tamquam de deserto miseriae ad civitatem omnium bonorum.

XXVI.

(V. Gorit. Tab. XXII.)

Merbesius eleemosynam elargire solebat ad januam poscentibus. Nunc ex pingui Legato divitis defuncti pauperes illius oppidi commode aluntur. Neque ex vicinis oppidis adveniunt egeni, quum unumquodque oppidum satagat suos pauperes alere. Timens Merbesius ne, ablata occasione, deficiat obligationi elargiendi eleemosynam, consulit Abdon confess.; qui respondet; eum non teneri ad eleemosynam tribuendam, deficientibus pauperibus; quia obligatio erogandi eleemosynam non est absoluta sed conditionata ad existentiam pauperum. Non contentus Merbesius hujus responsionis consulit Smaragdum Parochum, qui respondet, eum teneri vel ad inquirendum pauperes, vel ad mittendum superfluum ad oppida etiam remota ubi adsunt pauperes:

Qu. I. Quinam et ex quibus bonis teneantur eleemosynam tribuere?

» II. Cujusnam consilium sequi debeat Merbesius?

Resp. Ad primum. Non est dubium circa praeceptum elargiendi pauperibus eleemosynam. Matth. enim 25 legitur. — Discedite a me maledicti in ignem aeternum qui paratus est diabolo et Angelis ejus; esurivi enim et non dedistis mihi manducare: sitivi et non dedistis mihi potum etc. Si damnantur in ignem qui pauperes non commiserati sint, eleemosina est igitur de praecepto, et potest esse peccatum grave. Hinc S. Thomas 2. 2, q. 32, a. 5. ita habet. — Ad dilectionem pertinet ut non solum proximo velimus bona, sed etiam illud operemur, juxta illud Joan. cap. 3. Non diligamus verbo neque lingua, sed opere

et veritate. Sed ad hoc quod velimus et operemur bonum proximi, requiritur quod ejus necessitati subveniamus, quod fit per eleemosynam. Eleemosynam autem largiri possunt et debent qui bona possident, et eorum administratione potiuntur. Deus enim est honorandus de propria substantia, et panis noster est esurienti frangendus. Uxores et filii eleemosynam largire possunt de bonis extradotalibus, et bonis castrensibus et quasi castrensibus: possunt etiam uxores et filii eleemosinas erogare statui proportionatas de bonis maritorum et parentum, quando istorum consensus rationabiliter adesse praesumitur. Hoc tamen non currit de servis, quibus nullum competit jus in bona dominorum, sed excipiantur modicae eleemosynae. quas permittit usus, ac domini praesumptus consensus. — Supposito quod dictum fuit in praecedenti quaestione de triplici necessitate proximi, nempe extrema, gravi et communi, dico quod proximo in extrema necessitate posito, tenemur elargiri eleemosynam de bonis quae minuunt decorem status, non vero tenemur elargiri eleemosynam de bonis quae necessaria sunt ad propriam sustentationem vel nostrorum, cum unusquisque teneatur prius sibi providere. Omnes tenentur ad eleemosynam tribuendam in gravi proximi necessitate, si habeant superfluum statui. Quando enim commode possumus, tenemur saltem ex charitate tueri vitam, honorem et bona proximi; et semper cum solummodo erogare debemus superflua statui, possumus sine gravi incommodo opitulari proximo existenti in tali necessitate, adeoque de iis tenemur ipsi eleemo-

synam facere. Hinc Matth. 18, legimus damnatum eum qui in gravi necessitate sui confratris, noluit illius misereri. — Sed tenemur etiam ad superfluum statui pauperibus elargiendum in necessitate communi? Negant nonnulli, sed communior sententia affirmat cum D. Thoma. In Evangelio enim legitur: *quod superest date eleemosynam*, et Apostolus 1 Timoth. 6 ait — *divitibus hujus saeculi praecepe facile tribuere*, quae verba *date, praecepe*, non obscure indicant eleemosynae praeceptum extra gravem necessitatem, quae non ita ordinarie contingit. Et Augustinus — superflua divitum necessaria sunt pauperum; res alienae possidentur cum superflua possidentur. — Constituendum tamen est discrimen inter laicos et ecclesiasticos, quod scilicet isti totum quod superfluum est, de redditibus beneficiorum tenentur in pios usus erogare, et insuper cum sint patres pauperum, tenentur pauperes inquirere, ut illis opitulentur. Laici vero cum juste possint propriis bonis altiorem gradum adipisci, sufficit si aliquid ex superfluis praesenti statui conferant pauperibus. Hinc communius putant, divites suo muneri satisfacere erogando in pauperes communes partem quinquagesimam suorum reddituum, qui superfluunt, scilicet duo in centum ut multi dicunt. Moneantur tamen divites ne inania quaerant, nam tunc nihil sufficit, et hinc damnata est a Innocentio XI, haec sub n. 12 propositio: vix in saecularibus invenies etiam regibus superfluum statui, et ita vix aliquis tenetur ad eleemosinam, quando tenetur tantum ex superfluo statui. — Hortentur saepius divites ad eleemosynam fa-

ciendam verbis Christi: — *Date et dabitur vobis; mensuram bonam, et confertam, et coagitatam, et super effluentem dabunt in sinum vestrum.*

Resp. Ad secundum. Responsio Abdonis confessarii esset recta si pauperes realiter non existerent neque in oppido neque alibi, sed semper pauperes sunt nobiscum; pauperes non sunt tantum illi qui ad januam se conferunt ad poscendam eleemosinam, sed etiam illi qui aliquam artem exercent, et cum magna difficultate se et familiam sustentare possunt. Adsunt et in oppidis et in pagis infirmi qui in Hospitalia non acceptantur, et non habent media necessaria ad infirmitatem tollendam vel sublevandam. Sunt puellae cujus honor periclitatur, et si aliqualem dotem haberent, honestum matrimonium contrahere possent. Adsunt in civitate hospitia et pro masculis et pro foeminis, ut alantur et educantur, sed non omnes acceptari possunt, non habentes necessaria. Sed fiat suppositum (moraliter impossibile) quod in oppido in quo habitat Merbesius pauperes non adsint; sed nos omnes qui veram Religionem Catholicam profiteamur, sumus fratres in Christo, et alterutrum diligere debemus, et ideo Merbesius superfluum elargiatur Hospitalibus, aut aliis locis piis. Merito itaque Merbesius non acquiescit consilio Abdonis, et consilium quaerit a Smaragdo Parrocho. Hujusce consilium est rectum quantum spectat ad obligationem elargiendi superflua statui, non autem ad obligandum Merbesium ut inquirat pauperes, vel ad mittendum superfluum ad oppida etiam remota ubi adsunt pauperes, quia non tenetur Merbesius cum

hoc gravi incommodo, et quia, ut est dictum, pauperes possunt esse in oppido. Potius consilere debebat Merbesium ut interrogaret Parochum oppidi si adsint pauperes eleemosynis sublevandi, quia ordinata charitas exigit ut primo sublevantur oppidani; si non existerent (repeto quod est moraliter impossibile), tunc pecuniam mittat ad loca pia quae magis indigent mediis ad paupertatem succurrendam.

XXVII.

(V. Gorit. Tab. XXIII.)

Silvanus aperit Tullio Confess. se frequenter vexari conscientiae anxietatibus, quia ut negotiis suis incumbat, cogitur alloqui et conversari incessanter cum hominibus, qui non cessant mussitare contra bonos mores, famam proximi et etiam contra religionem, atque semper dubitat an teneatur ad fraternam correctionem. Tullius ei respondet: nostris hisce temporibus quibus inter homines praesertim cujusdam conditionis tam prave sentitur circa res fidei et morum, fere neminem teneri ad correctionem fraternam, et ob nullum fructum speratum, et ob incommoda quae correctori obvenire possunt; atque Silvanum solvit ab omni obligatione in posterum corrigendi:

Qu. I Quatenam conditiones requirantur, ut urgeat obligatio fraternae correctionis?

» II. An doctrina Tullii vera sit, ut Silvanus tuto conscientia stare possit ejus consilio?

Resp. Ad primum. Ex divinis Scripturis docemur praeceptum extare fraternae correctionis. Eccl. enim 19 legitur: corripe proximum tuum ne iteret: corripe amicum tuum ne iterum addat facere — Et Matth. 18 — Si peccaverit in te frater tuus, vade et corripe illum inter te, et ipsum solum. — Et ratio est evidentissima, nam si pro-

ximum ex lege tam divina quam naturali, tenemur sublevare in corporali necessitate, quanto magis proximus est sublevandus in spirituali indigentia, cum anima nobilior sit quam corpus. Ut autem dignoscatur quando hoc praeceptum urgeat, videndum est si fraterna correctio fructuosa evadat, aut si inutilis, aut damnosa. Si correctio fraterna in proximi malum exurgit, tunc omittenda, etenim ait S. Thomas: — Ea quae sunt ad finem, debent regulari secundum quod exigit ratio finis. — Sicuti ergo correctionis finis est ut proximo juvetur, si malum potius quam bonum ex fraterna correctione procedit, relinquenda: ait enim Spiritus S. in Proverb. cap. IX, 8. — Noli arguere derisorem. — Pariter a fraterna correctione liberamur, cum ista sit inutilis, etenim qui ad correctionem tenetur tantum ex charitate et non ex justitia (hic enim loquimur tantum de fraterna correctione, non de paterna, de judiciali, nec de illa quae omnibus superioribus spectat) ad inutilia nemo obligatur. Verum est quod charitas est virtus, quae magis extenditur, sed minus stricte obligat. Ordinarie loquendo non obligamur ad corrigenda venialia peccata, quod frequentissime correctio esset facienda, cum ipse vir justus septies cadat in die, et non esset conformis indoli legis christianae: dixi *ordinarie* quia si ex facilitate labendi in venialia, proximus esset in periculo gravi incidendi in mortale, tunc existeret obligatio. Neque tenemur si non constet de peccato, vel peccator jam se emendasset. Si proximus errat propter ignorantiam, viden-

dum si ignorantia est vincibilis vel invincibilis: si invincibilis, fructu non sperato, non tenemur, nisi in casu in quo eveniat damnum tertii, vel ipsius ignorantis vel quod ignorantia versetur circa veritates quae sunt de necessitate medii ad salutem. Nonnulli addunt quod correctio obligat etiam in casu in quo ignorantia est contra legem naturalem et non positivam, quia transgressio legis naturalis involvit intrinsecam deordinationem, quae non verificatur in lege solum positiva. Alii vero negant, quia non vident sufficientem disparitatem: etenim si corrigitur invincibiliter delinquens contra legem naturalem, dum fructus non speretur, nil aliud agitur quam reddere peccantem formaliter qui tantum materialiter peccabat, quod est idem ac reddere illum reum gehennae. Quamvis non speretur emendationis fructus, corrigatur delinquens, si adsit scandalum pro adstantibus. Si adsit spes emendationis, facienda est correctio, et non est necessarium quod haec spes sit certa, aliter fere nunquam daretur praeceptum correctionis: sufficit igitur si sit probabilis, nempe cum prudenter speratur, quod correctio profutura sit. Ubi etiam advertendum, quod quamvis aliqui non statim emendentur, dum corriguntur, nihilominus fructus correctionis sequitur post aliquem temporis decursum, ed id satis est ut non teneamur a correctione cessare.

Ad secundum. Non est inficiandum quod, praesertim hisce temporibus, propter sua negotia tractanda conversari contingat incessanter cum hominibus indésinenter mussitantibus contra bonos

mores, famam proximi et etiam contra religionem; sed per hoc correctionis praeceptum non cessat; lex enim divina non mutatur, et numquam conformari debemus huic saeculo. — *In medio populi*, ait Isaia, *polluta labia habentis ego habito* — timebat autem non adimplevisse proprio muneri exclamans — *vae mihi quia tacui, quia vir pollutus labiis ego sum*. — Non est aequum igitur quod sic generatim Tullius Silvanum ab omni obligatione salvet in posterum proximum corrigendi. Confessarius enim ut rectam det suis poenitentibus regulam, doctrina in prima quaestione traditam prae oculis habeat, et juxta ipsam quid faciendum sit, assignet. Insuper consideret, quod multoties id quod christianos a correctione avertit, non est inutilitas correctionis, aut quod pejus malum inducat, sed potius timor contemptus ex parte hominum. Posito etiam quod directa correctio non juvet, juvare poterit indirecta, avertendo ad alia sermonem, vel faciem tristem demonstrando. *Ventus aquito dissipat pluvias*, legitur Prov. XXX, 23, *et facies tristis linguam detrahentem*. — Experientia autem docet quod facillime perversi irrumpunt in sermones turpes, irreligiosos etc. cum praesentes libenter eos audiunt, silent ad minus si adstantes suam displicentiam demonstrent. Quod si ex hoc incommoda obvenire possunt, memoret discipulus Christi illa verba Magistri: — *Quid prodest homini si universum mundum lucretur, animae vero suae detrimentum patiatur* — *et nolite timere eos qui occidunt corpus, sed potius timeate eum qui corpus et animam potest perdere in gehennam*. — Re-

formet itaque Tullius practicam suam sententiam, quia tuta conscientianeque Silvanus, neque alii in eodem casu possunt stare ejus consilio.

XXVIII.

(V. Gorit. Tab. XXIV.)

Jacobus Parochus habet in sua Paroecia in eadem domo nonnullas adolescentulas sorores, innuptas, orbatas parentibus, honestae conditionis, praeditas dotibus exterioribus ac pauperrimas. Videns illas in manifesto periculo seductionis, quantum potest elemosinis succurrit illarum indigentiae. Sed audit aliquos in Paroecia ex hoc facto scandalizari et malignari circa intentiones ipsius Parochi:

Qu I. Quotupliciter scandalum distinguatur?

» *II. An teneamur ad vitandum omne scandalum.*

» *III. Quomodo se gerere debeat Jacobus Parochus?*

Resp. Ad 1. Scandalum ad Angelico definitur: — dictum vel factum minus rectum praebens alteri occasionem ruinae spiritualis — Vocabulo dicti vel facti venit etiam omissio, quia affirmatio et negatio ad idem genus referuntur; verbo autem minus rectum intelligitur quod in se malum est, vel mali speciem habet, et ideo scandalum oriri potest ex veniali culpa, et etiam ab actione indifferenti. Scandalum distinguitur in activum, quod est mox definitum, et passivum. Activum subdividitur in directum et indirectum. Directum quando quaeritur et procuratur ruina spiritualis proximi, non ex eo quod sit offensa Dei (quia tunc diabolicum vocatur) sed in quantum actio procedit in propriam utilitatem aut delectationem.

Jeroboam praecepit ut subditi sui festum Paschae celebrarent in Dan et Bethel coram duo idola quae erecta fuerunt. Peccavit Jeroboam scandalo directo, quantumvis non haberet pro fine, ut populus idolatraret, sed tantum quod non se conferret iu Jerusalem ob timorem quod populus adhaereret Roboamo Regi Judae. Indirectum est quando nonnisi indirecte et interpretative causatur alterius ruina, quatenus nempe praevидetur, vel praevideri potest ac debet ex illa actione aut verbo scandalum in proximo eventurum. Peccavit Aaron scandalo indirecto erigendo vitulum auri, qui etsi detestaret adorationem vituli, tamen ipsum erexit in circumstantia in qua poterat, et debebat praevидere, populum ipsum vitulum adoraturum esse. Scandalum autem passivum subdistinguitur in scandalum pusillorum seu infirmorum, et in scandalum pharisaicum. Primum oritur ex infirmitate, vel ignorantia peccantis, alterum ex malitia peccantis, et vocatur etiam pharisaicum, quia Pharisei ex doctrina et miraculis Christi occasionem sumebant peccandi.

Ad 2. Praemittendum ad responsionem, quod opera quae facere intendimus, alia sunt indifferentia: alia in se bona, sed nulla lege praescripta: alia vero bona in se, et insuper vel naturali, vel divina aut humana lege praecepta. Hoc posito, quando ex operibus nostris indifferentibus scandalum evenire potest tam pusillis quam phariseis, et sine gravi nostro incommodo omitti possunt, tum charitas nos obligat ad ea relinquenda. Apostolus, quantumvis jus haberet ad manducandas carnes quae non erant a lege Evangelica prohi-

bitae, tamen ajebat: — *Si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in aeternum.* — Opera autem bona quae sunt a nulla lege praecepta regulariter non tenemur ad ea relinquenda ob scandalum pharisaicum, alioquin iniquis daretur locus impediendi opera perfectionis, cum vellent. Dixi *regulariter*, nam si non adsit rationabilis causa illa opera statim faciendi, differenda sunt; etenim vera charitas abhorret a peccato etiam ex alterius malitia orituro, et Deum offensuro. Propter legem charitatis tenemur differre vel omittere ea opera quae sunt ex omni parte bona, et non sunt ab ulla lege praescripta propter scandalum pusillorum, si vergant tantum in aliquam parvam utilitatem proximi: non tenemur si publicam utilitatem respiciant, aut notabilem privatam. In hisce casibus proximus moneatur de fine nostro in agendo, quod si post redditam rationem scandalum duret, videtur jam ex malitia esse; ideo scandalum sit pharisaicum, et contemnendum. Non omittenda, imo agere debemus ea opera quae sunt nobis praecepta a lege naturali et divina, et quae sunt nostri officii. Scandalizabantur pharisaei de doctrina Christi, quia in aliqua parte mosaicam legem destruebat, sed quia necessarium erat ut lex Evangelica mosaicae legi praevaleret, Christus Apostolis respondet — *sinite illos* — Melius est, ait D. Bernardus, ut scandalum oriatur, quam ut veritas relinquatur — Probabiliter negant nonnulli Theologi, nos teneri ad omittenda ea quae sunt ab humana lege praecepta propter scandalum pusillorum, sed probabilius alii affirmant pro semel atque

iterum quia praeceptum naturale de vitando scandalo praeferendum est praecepto mere positivo.

Ad 3. Inter munera Parochi praecipuum tenet locum id quod melius ducit ad salutem aeternam procurandam ovibus sibi concreditis: imitator debet esse divini Pastoris qui venit salvum facere quod perierat. Laudandus itaque Jacobus, quantumvis nonnulli ex Paraecia propter eleemosinas quas largitur illis sororibus adolescentibus etc. in eadem domo habitantibus, scandalizentur et malignentur circa ejus intentiones. Gerat se tamen cum prudentia, eas nempe visitando in necessitate dumtaxat, et si fieri potest, aliquo cum socio probatissimae vitae.

XXIX.

(V. Gorit. Tab. XXIV.)

Berta interrogata a Paschasio confess. de educatione et custodia filiarum, respondet: se iisdem permittere, ut omnibus novis formis ornatus utantur, fucum pingant, adeant conversationes, intersint choreis, deambulent in locis magni populi concursus; quia, prosequitur, aliter filiae suae exponerentur diceriis et irrisionibus, et difficile nubere possent. His auditis Paschasius denegat Bertae absolutionem, nisi promittat rationem mutare filias gubernandi:

Qu. Quid dicendum de Berta et de Paschasio Confess.

Resp. De Berta dicendum quod male se gerit circa educationem et custodiam filiarum suarum; imo permissione sua ipsis praebet scandalum et quidem directum, quatenus directe ad peccatum ducuntur, vitam instituendo omnino mundanam, periculique plenam. Verum Berta peccat ne mor-

taliter? Praemittendum quod gravitas scandali generatim desumitur ab intentione personae quae dat scandalum, ab ejusdem personae qualitate, nec non ab effectu praevisto vel praevidendo, inde secuto, vel qui sequi poterat. Nulli dubium quod Berta peccat lethaliter, si permissione sua filias suas ad mortalia provocare intendit, et tanto magis peccat, quatenus, cum sit mater, ex officio sui status ad virtutes deberet ipsas informare. Sed quoad effectum scandali non ita facile Bertae peccatum discerni potest. Si singula permissionis objecta accurate examinantur, non videtur posse absolutum proferri iudicium de mortali. Nam, sequi omnes ornatus novas formas, nisi sint immoderate inhonestae, et vehementer ad lasciviam provocantes, fucō vultum pingere nisi fiat ut notabiliter decipiantur juvenes ad turpiter ipsas concupiscendas, adire conversationes choreisque interesse, nisi in hisce libido, vel ad eam provocatio dominetur, mortalia non judicantur etiam juxta Theol. strictioris doctrinae. Verum, si in sua, ut ita dicam, totalitate, Bertae scandalum assumitur, videtur quod mortaliter peccet, quia experientia docet, adolescentulas, quae ita libere vivunt, vel facile in mortalia labi, vel saltem eas reperiri plerumque in proximo peccandi periculo. Quare de Paschasio Confessario dicendum, quod, cum ipse teneatur poenitentes suos arcere non tantum a peccato saltem mortali sed etiam a proximo ejusdem periculo, meo consilio optime fecit Bertae absolutionem dene-gando, cum non promittat rationem mutare gubernandi filias. Ratio enim, quam Berta adducit

ad justificationem suam futilis omnino est et inattendibilis, quatenus non sunt filiae gravi peccandi periculo exponendae, ut nubant, fugiantque dicteria et irrisiones, quibus mondani honestas devotasque adolescentulas cooperiunt. Neque Berta providet bono ipsi temporali filiarum quia homo vere christianus non vult in matrimonium uniri cum faemina vana et pompis dedita: insuper filiae vanae difficillime autem nubere possunt etiam cum christianis e solo nomine, propter nimias expensas ad quas isti tenerentur, et propter morem quod ad alios vertant suum affectum; hinc ordinarie sunt ab omnibus spretae.

XXX.

(V. Gorit. Tab. XXV.)

Servulus famulus Elpidii se accusat, cogi ratione famulatus ad parandum prandium, ad mensae inseriendum, ad oretenus invitandas ad prandium foeminas, quibuscum in tali occasione Elpidius herupeccat.

Qu. I. Quid sit cooperatio ad peccatum alterius, et quomodo distinguatur?

» *II. Utrum omnes actus Servuli sint peccaminosi et aequè peccaminosi?*

» *III. Utrum adsit aliquod incommodum vel damnum ex quo actus Servuli excusari queant a culpabili cooperatione?*

Resp. 1. Cooperatio ad alterius peccatum sic definitur: participatio quaedam ad actionem pravam alterius. Variæ a theologis cooperationis divisiones traduntur, ut directa, et indirecta, proxima, et remota, etc. sed omnes reduci possunt ad cooperationem formalem et cooperationem

materialem. Cooperatio formalis evenit cum directe cooperatur in actu criminoso, uti esset in eo qui alterum adiuvat ad aliquem iniuste jugulandum, vel cum influit in pravam voluntatem proximi volentis peccare, uti esset servare terga latroni, aut sicario, ut securius furetur, aut occidat. Cum huiusmodi actiones intrinsece malae sint, nulla ex causa a mortali excusari possunt. Cooperatio materialis evenit cum actio est indifferens, et proximus potest etiam uti sine peccato, sed ille sua malitia abutitur ea ad peccandum v. gr. si darentur claves illis qui eis ad furandum uterentur. Haec cooperatio licita esse potest si tres concurrant conditiones: 1.º ut actio sit per se bona, aut saltem indifferens, 2.º ut non tenearis ex officio peccatum impedire, 3.º ut simul adsit causa justa et proportionata illa actionem ponendi, nam tunc proximi peccatum non provenit ex tua cooperatione, sed ex malitia illius qui abutitur tuo opere ad peccandum; hinc est quod actio tua non est causa illius peccati, sed tantum occasio, quam non teneris auferre cum habeas justam causam eam ponendi. Diximus, ut sit causa justa et proportionata, quia quo plus actio tua in alterius peccatum influit, eo magis, esse debet gravis causa quae te a mortali excusat. Cum vero regulas certas assignare valde arduum sit, officium erit prudentis confessarii in praxi rem hinc et inde perpendere, et postea suum proferre iudicium.

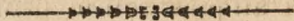
Resp. Ad 2. Parare prandium hero, in mensa inservire, nedum non est actus peccaminosus per se, sed potius actus bonus, cum respiciat obe-

dientiam a famulis domino praestandam: dixi, per se, quia posset actus bonus fieri malus ratione ciborum prohibitorum, sed etiam in hoc casu posset servus hos cibos ministrare sine laesione conscientiae, si recusans expellendus esset a famulatu cum gravi suo damno vel aliud deberet perpeti detrimentum grave sive spirituale, sive temporale. Quid de Servulo foeminas ad domini prandium oretenus invitante? Certe haec est vera cooperatio ad proximi peccatum, sed non plusquam materialis, nam actio per se, si non bona, saltem indifferens est. Hic, ut iuste iudicium feratur, attendendae rationes quas Servulus proferre potest utrum graves adeo sint, ut illum a gravi excusent peccato.

Resp. Ad 3. Si ageretur de cooperatione formali in alterius peccatum et actiones proinde intrinsece essent malae, ut vidimus, nulla ex causa Servulus excusari posset a gravi peccato; at cum in casu nostro tantum de materiali cooperatione agatur, plures causae esse possunt eum excusantes, quarum aliquas solum proferre libet. In primis Servulus excusatur si hero recusans obedire ab illius servitio esset expellendus, nec tam facile posset alium meliorem dominum invenire ad vitam sustentandam, secundo etiam excusatur si obtemperare renuens fustibus caedendus esset, calumniis et opprobriis vexandus, in carcerem detruendus, aut alia huius ponderis perpeti deberet: ratio est, quia tantum ex charitate impedire teneretur proximi peccatum, aut saltem se recusare praebere occasionem peccandi, sed charitas regulariter non obligat nos ad peccatum proximi

impediendum cum gravi nostro incommodo: ergo patet quod Servulus dictis intervenientibus causis excusatur in sua agendi ratione. In praxi tamen munus erit prudentis confessarii serias ante oculos Servuli ponere considerationes de periculis quibus obvolvitur manendo in famulatu illius heri, ideoque enixis viribus curabit ipse confessarius Servulum hortari ut omnem adhibeat sollicitudinem ad quam citissime perversum illum herum derelinquendum, ni malit quadam die non forsitan longinqua et ipsum in diaboli retiaculo alligari.

DE RELIGIONE

I.

Ciriacus in praefatione ad Tract. de Iustitia, ait: haec est principalissima inter virtutes morales; et hac simplici argumentatione probatur: illa est principalissima virtus, cujus defectus majores perturbationes et graviora inconvenientia pararet in civili societate; sed talis est virtus justitiae, ea enim sublata de civile consortio actum esset, ergo etc. Atque ex hac thesi depromit ut corollarium: errare theologos, qui ponunt Religionem principalissimam inter virtutes morales.

Qu. I. Quid est virtus Religionis, quale objectum et quanam ejus actus?

» *II. An argumentatio Ciriaci sit omnino solida?*

Resp. Ad primum. Religionis virtus ab Angelico Doctore sic definitur: Virtus moralis nos inclinans ad exhibendum cultum Deo debitum, tamquam supremo rerum omnium Domino — 1.º vocatur virtus, nam habitus qui ad cultum Deo exhibendum inclinatur, honestus est et laudabilis, ideoque ad virtutem pertinet: 2.º virtus moralis non theologica, quia non versatur directe circa Deum, uti objectum materiale, sed circa cultum Dei, et in eo dirigendo, solvendo et bene ordinando tota occupatur: unde patet eam perficere mores: 3.º ad exhibendum cultum Deo, nam per Religionem, licet etiam Sancti colantur, adhuc ipse colitur Deus in Sanctis, quibus sanc-

titatem suam communicavit. Hoc sensu ait Apostolus: soli Deo honor et gloria: 4.º *debitum tamquam supremo rerum omnium Domino*, in quo quidem consistit ratio hujus cultus. Objectum autem hujus virtutis aliud est materiale, formale aliud. Objectum materiale sunt actus omnes, qui cultum Deo exhibendum constituunt; formale, esse specialem illam honestatem et convenientiam, quae est in divino cultu, seu est cultus Dei, sed prout est divinae excellentiae, nostraeque submissionis signum. Actus Religionis distinguuntur in internos et externos. Interni sunt devotio et oratio; externi sunt in triplici differentia. Primi sunt illi, quibus homo exhibet corpus suum ad colendum Deum, scilicet adoratio. Secundi generis sunt illi quibus homo assumit aliquas res exteriores ad Deum honorandum, qui omnes veniunt sub communi nomine oblationis, et hujusmodi sunt sacrificium; decimae, primitiae etc. Tertii generis sunt illi quibus aliquid in honorem divini nominis assumimus, ut Sacramenta, juramentum, adjuratio, votum, etc.

Resp. Ad secundum. Falsum est antecedens argumentationis Cyriaci, nempe quod illa sit principalissima virtus, cujus defectus majores perturbationes, et graviora inconvenientia pareret in civili societate. Nam prorsus arbitrarie coarctat ad civilem societatem fontem ex qua sumenda est nobilitas et principalitas virtutum; etenim D. Thomas 2, 2, q. 81, a. VI, ait: Dicendum quod ea quae sunt ad finem, sortiuntur bonitatem ex ordine in finem, et ideo quanto sunt fini propinquiora, tanto sunt meliora. Virtutes autem mo-

rales... sunt circa ea quae ordinantur ad Deum sicut in finem. Religio autem magis de propinquo accedit ad Deum, quam aliae virtutes morales, in quantum operatur ea quae directe et immediate ordinantur in honorem divinum, et ideo Religio praeeminet inter alias virtutes morales. Verum est quod sublata iustitia, de civili consortio actum esset, sed defectus in posse non minuit decorem et excellentiam virtutis, si adsit perfectio in velle, et nihil Religionis laudi adimitur ex hoc quod non potest attingere aequale simpliciter, quoniam Religio perficit voluntatem ad reddendum debitum possibile, ac per hoc aequale si esset possibile, attendendum est enim ad formale rerum, et secundum illud magnificandae sunt. Cum sit itaque falsum antecedens, ergo et consequens: et errat Cyriacus, et non Theologi qui ponunt Religionem principalissimam inter virtutes morales.

II.

(V. Gorit. Tab. XX.)

Richardus Parochus primo tempore quo pervenerat in Paroeciam, animadverterat deformitatem imaginis cujusdam Sancti, et decreverat illam ab Ecclesia amovere; visa tamen veneratione et devotione universi populi erga talem imaginem, sententiam mutavit. Talis Ecclesia ratione loci (secus viam ferream), frequenter visitatur ab itinerantibus cujuscumque nationis et Religionis, qui quum perveniunt ad talem imaginem solent ridere et irridere, et malignantur in ministros Ecclesiae, qui, ut dicunt, ex venalitate pietatem ignaram fidelium talibus monstruositatibus pascunt.

Qu. Quomodo se gerere debeat Richardus Parochus quoad talem imaginem?

Resp. Quoad cultum sacrarum imaginum, haec statuit Trid. sess. 25 1.º ut nullae falsi dogmatis imagines, et rudibus periculosi erroris occasionem praebentes, statuuntur; 2.º ut omnis lascivia vitetur, ita ut procaci venustate imagines non pingantur, nec ornentur; 3.º ut nihil inordinatum aut praepostere et tumultuarie accomodatum, nihil prophanum nihilque inhonestum appareat, cum domum Dei deceat sanctitudo; 4.º ut omnis superstitio in Sanctorum invocatione, Reliquiarum veneratione et Imaginum sacro usu tollatur, et omnis turpis quaestus eliminetur. Modo in casu exposito duo reperiuntur defectus: alter ex parte ipsius imaginis quae est deformis, alter ex parte fidelium, qui superstitiosi videntur; quibus addi potest turpis apparentia quaestus, quae extraneos scandalizat. Quare, cum Parochis, etiam ab ipso Trid. sit demandata sacrarum Imagines cura nec non earum cultus juxta catholicam doctrinam, Richardus tenetur illam imaginem vel innovare, vel ab Ecclesia amovere. Verum gerere se debet Parochus cum magna prudentia, et etiam gradu ne offendiculum populo suo praebeat. In primis exponat populo quoad cultum sacrarum Imaginum, doctrinam catholicam a Trid. hisce verbis exaratam: — Imagines porro Christi, Deiparae Virginis et aliorum Sanctorum, in templis praesertim habendas et retinendas, eisque debitum honorem, et venerationem impertiendam, non quod credatur inesse

aliqua in iis divinitas, vel virtus propter quam sint colendae; vel quoad ab eis sit aliquid petendum, vel quod fiducia in imaginibus sit fingenda, veluti olim fiebat a gentibus, quae in idolis spem suam collocabant: sed quoniam honos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa quae illae repraesentant; ita ut per imagines quas osculamur et coram quibus caput aperimus et procumbimus Christum adoremus, et Sanctos, quorum illae similitudinem gerunt, veneremur. — Deinde admoneat quod Sancti deformiter expressi in eorum imaginibus non honorantur, sed potius vilitantur. Ipsi enim homines non putant se esse honoratos, sed potius infamatos, casu quo eorum imagines essent monstruosae, et publice etiam expositae. Sacrae imagines, addat, juxta statuta Ecclesiae debent esse, ni pulchrae et pretiosae, ad minus, non deformes, quae si deformes, inhonestae, inhordinatae, ab Ecclesia amovendae sunt. Hisce doctrinis expositis, attendat Parochus ad ea quae intra populos suos dicuntur de sua instructione. Si videt quod populus docilis sit, et agnoscit esse illam imaginem vere inconvenientem, procedat Parochus ad sui muneris executionem, innovando, vel amovendo illam imaginem; si vero mala sunt pertimescenda, Episcopum petat, ipsumque consulat.

III.

Macrinus concionem habens ad populum circa devotionem, ait: Devotio est conditio necessaria, ut actus Religionis accepti sint apud Deum et meritorii, atque opera pietatis sine devotione sunt Deo injuriosa; et

potius expedit ab illis abstinere quam ea absque devotione prestare :

Qu. I. In quonam consistat devotio?

» *II. An verba Macrini consona sint veritati?*

Resp. Ad primum. Devotio, ait Angelicus 2. 2, q. 83, a 1, nihil aliud esse videtur quam voluntas quaedam prompte tradendi se ad ea quae pertinent ad Dei famulatum. Dicitur 1.º *voluntas*, qua non magis ipsa vovendi facultas indicatur, quam ejusdem actus et exercitium: 2.º *prompta*, ea enim est indoles sinceræ devotionis, ut animum faciat alacrem et expeditum in omnibus quae sunt ad Deum juxta illud: *Paratum cor meum, Deus, paratur cor meum*: 3.º faciendi etc., nam probatio amoris exhibitio est operis. Natura ergo devotionis sistit in illa voluntatis alacritate ad exequendum id quod ad Dei famulatum pertinet, et non illa laetitia et spiritali suavitate, quam aliquando personae piae experiuntur in Dei famulatu: haec laetitia non est devotio, sed devotionis effectus. Immo major est devotio in illis animabus, quae inter ariditates et desolationes versantes, adhuc omni conatu volunt Deo famulari. D. Theresia, Maria Magdalena de Pazzis aliaeque, et alii erant devotissimi, quantumvis per annos in ariditatibus permanserunt, et hisce obstantibus, semper tamen voluntatem habuerunt expeditam et promptam ad ea quae erant de majori Dei gloria.

Resp. Ad secundum. Mihi videtur quod Macrinus non satis ponens distinctionem inter charitatem et veram devotionem, verba protulit quae non sunt veritati consona. Adest connexio strictissima

inter charitatem et devotionem, connexio quae est inter causam et effectum, proindeque quanto major est charitas, tanto major est devotio, sed si non possunt esse meritorii, idest scripti in libro vitae actus Religionis, nisi fiant in charitate, idest cum gratia sanctificante; possunt tamen esse impetratorii, quatenus obtinere possunt verae poenitentiae gratiam, quando hoc fine producantur. Si actui Religionis externo non adjungitur cor, merentur exprobrationem Judaeo populo factam a Deo, quod labiis Ipsum honorabat, cor autem eorum ab Ipso longe erat, et hos peccatores Deus non exaudit. Conferatur haec doctrina verbis Marcrini, quod devotio, nempe, est conditio necessaria ut religionis actus sint accepti Deo et meritorii, et apparebit quod alacritas et promptitudo ad facienda ea quae pertinent ad Dei famulatum non sunt de necessitate, quando pertineant potius ad charitatis perfectionem, quae si meliorem reddit Religionis actum, non est tamen de ultima necessitate. Magis magisque sunt veritati contraria verba quae subjungit, nempe quod opera pietatis sine devotione sunt Deo injuriosa: ex hoc enim consequeretur quod omnia opera bona, nempe eleemosinae, aliaque officia, naturali inclinatione praestita, sunt peccata, proindeque asserere quod est in Bajo damnatum, nempe quod omnia opera infidelium sunt peccata, et philosophorum virtutes sunt vitia. Cum omni perspicuitate et facilitate sermonis catholica doctrina populo est explicanda, et potius quam dicere, quod expedit ab actibus Religionis abstinere quam ea absque devotione praestare, illum edocere debebat de

modo perficiendi Religionis actus, concludendo quod qui facit opus Dei negligenter, incurrit in Dei maledictionem.

IV.

(V. Gorit. Tab. XXVI.)

Livia rudis femina aperit Elpidio confess. se a quinque vel sex mensibus cessasse ab assidua oratione, cui antea valde intenta erat; quia audivit a Parocho suo in explanatione Doctrinae Christianae, plures requiri conditiones ad efficaciam orationis, quas ipsa utpote rudis, obtuso ingenio et parum instructa, non potest intelligere, nec ad praxim deducere, unde frustra oraret.

Qu. I. Quid est oratio et quotuplex, et quaenam conditiones ad ejus efficaciam?

» *II. An Livia rectam illationem traxerit ex instructione Parochi, et quale sit officium Elpidii confessarii in casu?*

Resp. Ad primum. Oratio quandoque large sumitur, videlicet pro quacumque bona actione a pia intentione procedente; de qua videtur sermo Lucae 18: Oportet semper orare et non deficere. De quibus verbis Ven. Beda ait: Semper orat, qui semper secundum Deum operatur. Oratio accipitur etiam magis proprie, nimirum pro quolibet pio animi motu erga Deum; et hoc in sensu a Damasceno lib. 3, de fide cap. 24, oratio dicitur: mentis ascensus ad Deum. Sic comprehendit sub se quoslibet in Deum affectus, quibus ipsum laudamus benedicimus, ipsique gratias agimus, et etiam actus fidei, spei, caritatis, contritionis etc. Oratio tandem sumitur propriissime pro petitione, seu postulatione Deo facta, utpote

ex primaeva sua institutione verbum ipsum sonat. Itaque oratio, stricte accepta, communiter definitur: *Petitio decentium Deo facta sive immediate, sive mediante Sanctorum intercessione*; quae definitio, cum sit per se clara, explicatione non indiget.

Oratio duplex est: *Mentalis* quae fit sola mente, et *Vocalis* quae mente simul et voce peragitur. *Mentalis* autem dividitur in *Meditationem* et *Contemplationem*. Prima est pia consideratio divinarum rerum qua voluntas accenditur vel ad animi compunctionem concipiendam, vel ad fervorem comparandum, vel ad actus virtutum exercendos, vel ad ipsam petitionem decentium ferventiorum reddendam. Altera vero, idest *Contemplatio*, est elevatio mentis in Deum suspensae, aeternae dulcedinis gaudia in ipso degustantis. *Vocalis* vero dividitur in *privatam*, quae fit a privata persona, ac privato nomine, et in *publicam* quae fit vel ab Ecclesia, idest a pluribus fidelibus, vel a Ministro nomine ipsius Ecclesiae.

Quo vero ad conditiones pro orationis efficacia requisitas, dicam in primis de principalissima, imo essentiali, quae est, ut fiat in nomine Christi, ipso Christo docente in Ev. Joan. 16. *Amen, amen dico vobis: si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Usque modo non petistis quidpiam in nomine meo: petite et accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum.* Quae verba bene perpensa duo innuunt: 1.º ut sciatur, et credatur Christum esse verum Salvatorem nostrum et Mediatorem unicum apud Patrem, quatenus ipse solus gratias salutis aeternae, passione et morte sua, nobis

acquisivit. Unde August. in Tract. 102 in Joan. Qui vero quod est de illo (Christo) sentiendum sentit, ipse in ejus nomine petit, et accipit quod petit: 2.º ut petantur ea quae ad salutem aeternam conferunt; nam haec tantum nobis promeruit praetiosi sanguinis sui effusione. Hinc August. in loco cit.: Non petitur in nomine Salvatoris, quidquid petitur contra rationem salutis. Attamen temporalia peti etiam possunt, dummodo sint ad salutem aeternam conducentia, vel saltem non impediunt. Ex hisce venit non esse necessarium quod litteris et syllabis, idest explicite, nomen Christi ejusque merita in singulis orationibus interponantur, sed sufficit quod oratio a christianis fiat et ea petantur quae ad salutem aeternam pertinent, propter quam Jesus Christus factus est Mediator Dei et hominum. Quoad caeteras vero conditiones, ne solutio prolixa nimis sit et catechizatio videatur, ipsas potius numerabo quam exponam. Igitur oratio ut sit efficax debet insuper fieri 1.º *cum attentione* ne incurratur in illam Dei reprehensionem: *populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me*: vel in illud vulgatum: si mens non orat, in vanum lingua laborat: 2.º *cum humilitate*; superbis enim Deus resistit, et humilibus dat gratiam; 3.º *cum fiducia et firma fide*, juxta illud Christi in Marc. 11: *omnia quaecumque orantes petitis, credite quia accipietis*: 4.º *cum desiderio* obtinendi quod petitur, ne oratio irrisoria sit; unde August. in Ench. 19 agebat: Deus dare vult, sed non nisi petenti, ne det non cupienti: 5.º *cum perseverantia*. Deus enim qui gratias bene oran-

tibus promisit, tempus tamen exauditionis determinare noluit, ne oratione cessetur; hinc jubet semper orare et numquam deficere: et August. in cit. Tract. 102 declarat: quaedam non negantur; sed ut congruo dentur tempore, differuntur.

Ad secundum. Livia ab instructione Parochi sui erroneam perniciosamque illationem traxit. Dixi 1.º *erroneam*. Patet enim ad efficaciam orationis non requiri neque apertum ingenium, neque claram intelligentiam de iis conditionibus, quas Theologi explanant; sed sufficere fidem in Christo, utpote est Salvator et Mediator noster, conscientiam propriae indigentiae, firmamque se salvandi voluntatem. Quae si adsunt, et semper adsunt in quolibet christiano pie ac sincere orante, vel caetera facile trahunt ad efficaciter orandum, vel jam in eodem orante reperiuntur. Dixi 2.º *perniciosam*, eo quod assiduae orationis deficientia concordiam facillime importat etiam in caeteris obligationibus, nec non gratiarum subtractionem ex parte Dei, ac proinde pericula labendi in peccata. Quare Elpidius Confessarius tum respuendo quod supra dictum est de erronea et perniciosa illatione deducta, tum admonendo quod oratio bona fide et voluntate recta peracta numquam frustranea evadit, Liviam paenitentem suam pro posse revocet ad pristinum fervorem.

V.

(V. Gorit. Tab. XXVI.)

Cajus Parochus solet populum in Ecclesia et pueros suae Pareciae in sacello peculiari exercere in orationibus et in operibus pietatis per longum tempus, quia ait, quanto longius tempus in hisce operibus insumitur, tanto magis Deus glorificatur; et praesertim pueri piam consuetudinem orandi et in Ecclesia diu sistendi acquirunt. Talis praxi non arridet Gustavo sacerdoti, quia iudicat fere impossibile, ut non oriatur lassitudo, tedium et repugnantia contra orationem et opera pietatis tam indiscrete protracta; et ut per tale tempus prestari possit a rudi populo, et a pueris debita attentio.

Qu. I. An et qualis attentio necessaria sit ad orationem?

» *II. Quam diuturne expedit ut oratio protrahatur.*

» *III. Quid de praxi Caji et de oppositione Gustavi?*

Resp. Ad primum. Attentio ad orationem duplex esse potest: externa et interna. Quam maxime interest utriusque limites seu distinctionem praecise dicere, ut quaestio inter Theologos agitata circa attentionem ad essentiam orationis requisitam, recte discernatur. Videtur mihi hisce verbis praecise utraque attentio distingui. Externa est quando tota in exterioritate sistit absque ulla mentis applicatione. Interna quando illi exterioritati mentis sociatur applicatio. Ad externam sufficit ut non ponatur actio impeditiva, ut esset fabulari, jocare, scribere, pingere etc. Ad internam hoc non sufficit, sed requiritur applicatio

etiam ex parte mentis, ita ut ad alia se non vertat. Haec autem attentio interna, Div. Thoma docente, haberi potest ad verba, ad sensum et ad Deum. Hisce positis, videtur mihi quod quaestio inter Theol. disputata utrum attentio interna sit de essentia orationis, vel sufficiat externa, quae in utroque campo strenuos habet propugnatores, armis etiam validis adhibitis, quae vicissim postea destruuntur non difficili reactione, videtur, dico, oriri ex quibusdam ambiguitatibus, quibus sublatis, facile dissidentes in pace et concordia componerentur. Plerique enim qui stant pro sufficientia attentionis externae, hanc determinando, dicunt consistere alii in attentione ad prolationem verborum, ut distincte ac integre pronuntientur, et alii in exclusione actionis impossibilis cum attentione interna. Verum huiusmodi attentio externa in 2.º modo accepta nonne jam supponit mentis applicationem si excludere debet actionem impossibilem *cum attentione interna*? Et in 1.º modo nonne exigit hanc attentionem internam, ut recte et distincta verba proferantur? Quod attentio ad verba, utpote ajunt, stare possit cum mentis divagatione, saltem in praxi et relate ad plerosque, non est verum, utpote unusquisque facile in se sentit. Quomodo enim conscientia haberi potest de recta verborum prolatione si mens non advertit? Et quomodo advertere, si mens divagatur ad alia se vertendo? Caeterum, quidquid sit de hac quaestione, doctrina verior et in praxi omnino sequenda est illa, quae tenet attentionem ad orationem necessariam esse internam, saltem ad verba una cum intentione ge-

nerali colendi Deum, ipsumque deprecandi. Idclare docet D. Thom. 4. Dist. 15, 9, 4, ubi dicit: Prima est attentio ad verba quibus petimus, deinde ad petitionem ipsam... unde etiam illi, qui non intelligunt petitionis verba, ad orationem attentum esse possunt. — Recteque addit Croix d. n. 1344, non requiri attentionem ad singula verba, sed sufficere moralem et generalem, qua quis curet bene omnia dicere cum intentione orandi. Advertendum cum D. Th. 2. 2, q. 83, art. 13, ad 3., quod si quis ex proposito in oratione mente evagetur, hoc peccatum est, et impedit orationis fructum.... Evagatio vero mentis quae fit praeter propositum, orationis fructum non tollit. Unde Basilius dicit: si vero debilitatus a peccato fixe nequis orare quantumcumque potes, teipsum cohibeas; et Deus ignoscit: eo quod non ex negligentia, sed ex fragilitate non potes ut oportet, assistere coram Deo.

Ad 2 De oratione loqui dupliciter possumus. Ita D. Thom. 2. 2, q. 83, art. 14: — uno modo secundum se ipsam; alio modo secundum causam suam. Causa autem orationis est desiderium charitatis ex quo procedere debet oratio: quod quidem in nobis debet esse continuum vel actu, vel virtute: manet enim virtus hujus desiderii in omnibus quae ex charitate facimus. Omnia autem debemus in gloriam Dei facere, ut dicitur 1. ad Corinth. 10. Et secundum hoc oratio debet esse continua.... Sed ipsa oratio secundum se considerata non potest esse assidua, quia oportet aliis operibus occupari. Uniuscujusque autem rei quantitas debet esse proportionata fini, sicut quantitas

potionis sanitati. Unde et conveniens est ut oratio tantum duret, quantum est utile ad excitandum interioris desiderii fervorem. Cum vero hanc mensuram excedit, ita ut sine taedio durare non possit, non est ulterius oratio protendenda.... et sicut hoc est attendendum in oratione singulari per comparisonem ad intentionem orantis, ita etiam in comuni oratione per comparisonem ad populi devotionem. Hinc liquide venit quod oratio proprie dicta plus minusve protrahi expedit tum ratione conditionis in qua unusquisque versatur, quatenus et alia munera sint obeunda, tum ratione utilitatis, quatenus pietas excitetur.

Ad 3. Ex dictis facile responsum descendit. Etsi Cuius intentio sit quam maxime laudanda, ejus tamen praxis approbari non potest. In primis enim attendendum quod populus, in diebus ferialibus, non est longioris orationis causa ab operibus sui status distrahendus, ne lamentationes et inconvenientia oriantur; et in diebus festis non est ipsi denegandum conveniens et necessarium solatium, ne oratio in fastidio potius veniat quam in desiderio. Deinde notandum quod oratio tantum mente et corde peracta placet Deo ipsumque glorificat. Verum populus praesertim si rudis, mentis applicationi non assuetus, corpore etiam defatigatus, fere impossibile est, utpote recte opponit Gustavus, quod oret ad longum tempus quin divagetur, taediumque sentiat; et hoc tenendum multo magis de pueris ob eorum naturalem vivacitatem mentisque instabilitatem. Praeterea curandum a Parocho, ut populus suus et pueri etiam orationis amore informetur, facile ipsam

peragant, et ad bene orandum se assuefaciant. Hoc profecto non obtinebit Parochus si nimis gravem redderet orationem ob indiscretam diurnitatem. Quare reprobanda est Caii praxis, et admittenda Gustavi oppositio.

VI.

(V. Gorit. Tab. XXVI.)

Antimus mercator interrogatus a Fausto confess. an suas orationes recitet, respondet, se eas recitare quando recordatur. Rursus Faustus petit, an recedetur saepe, vel raro; cui Antimus respondet, non tam saepe, quia et impeditur a suis negotiis et occupationibus, et quia non putat hoc praeceptum tam stricte obligare, saltem frequenter, eum qui multis negotiis saecularibus incumbere debet, sicut ipse. Cui Faustus minatur negationem absolutionis nisi frequentius quam antea orare promittat.

Qu. I. An oratio necessaria sit necessitate medii vel praecepti?

« II. Quandonam orandum sit necessitate medii vel praecepti?

« III. Quid dicendum de modo se habendi Antimi et Fausti confessarii.

Resp. Ad primum. Nulli dubium quod oratio sit homini viatori adulto non tantum utilis et salubris, sed etiam ad salutem eternam comparandam omnino necessaria. Hoc enim innumera tum veteris, tum novi Testamenti testimonia luculenter probant, quibus adduntur SS. Patrum scripta. Verum inter Theologos disputatur, utrum oratio necessaria sit necessitate medii, vel tantum necessitate praecepti. Haec quaestio facile videtur mihi hoc modo solvi. Est catholicum dogma ab omnibus confessum, nos absque divino adjutorio

ad ea omnia praestanda, quae ad salutem requiruntur, impares esse. Praeceptum vero divinum quo orare jubemur, sive litterae, quibus exprimitur, perpendantur, sive finis, ad quem tendit, inspiciatur, semper exhibetur tamquam medium et quidem, unicum, a divina aeconomia statutum, nobisque misericorditer traditum ad gratias obtinendas. Revera Christus Lucae 11 ait: *Petite dabitur vobis, quaerite et invenietis: pulsate et aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit: et qui quaerit, invenit: et pulsanti aperietur: et est ac si diceret: orate, en medium quod vobis praecipio adhibendum, ut divina auxilia, vobis ad salutem omnino necessaria, habeatis. Hinc Trid. Sess. 6, c. 11. Deus impossibilia non jubet, sed jubendo monet et facere quod possis, et petere quod non possis, et adjuvet ut possis. Div. Gregorius lib. 1, c. 8, q. 4. ait: Obtineri nequaquam possunt, quae praedestinata non fuere, sed ea quae sancti viri operando efficiunt, ita praedestinata sunt, ut precibus obtineantur: ut scilicet homines postulando mereantur accipere, quod eis Deus omnipotens ante saecula disposuit donare. — S. August. lib. 3 de domo Persev. c. 16: Constat Deum alia non orantibus, sicut initium fidei, alia nonnisi orantibus praeparasse, sicut usque in finem perseverantiam. Gennadius vero in lib. dogmat. Eccl. c. 36, nullum credimus ad salutem, nisi Deo invitante, venire: nullum invitatum salutem suam, nisi Deo auxiliante, operari: nullum nisi orantem, auxilium promereri. D. Th. in 4 sent. dist. 15, q. 4, art. 1. Ad orationem quilibet tenetur ex hoc ipso quod tenetur*

ad bona spiritualia sibi procuranda, quae, non-nisi divinitus dantur; unde alio modo procurari non possunt, nisi ut ab ipso petantur. — Hinc SS. Patres passim vocant orationem clavem, qua divinae thesauri misericordiae aperiuntur, idest instrumentum ad accipiendum necessarium. Ex hisce consequitur orationem idcirco esse divinitus praeceptam, quia ad salutem necessaria de necessitate medii, utpote quae a Deo ipso statuta tamquam medium, sine quo non, ad salutis gratias accipiendas. Quare nil mirum si in divinis literis necessitas orationis ipsius fidei necessitati aequiparatur. Qui, ait enim Christus, crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit. — Quicumque, ait Apost. invocaverit nomen Domini, salvus erit. Igitur etsi doctrina de dicta necessitate medii non sit apud Theol. absolute incontestata, ipsa tamen jure meritoque tamquam verior est tenenda.

Ad 2. Ex dictis facile descendit quod oratio debet esse necessario assidua, et fere continua: Ratio est, quia nullum fere tempus habetur quo homo ex innata infirmitate inter tot necessitates et pericula animae et corporis speciali gratia auxilioque divino non egeat, ut vel convertatur, si malus, vel perseveret, si bonus, Frequenter ergo orandum est ut saltem per longum tempus, prudentis judicio aestimandum, ab oratione non cessetur. Caeterum Theol. plerique orationis obligationem docent urgere: 1.º initio vitae moralis, quando scilicet homo usum adipiscitur rationis; tunc enim incipit vita spiritualis ac proinde divini auxilii necessitas: 2.º tempore mortis; evidenter enim in tanto momento gratiae neces-

sitas agnoscitur et sentitur, 3.º sepe in vita, 4.º quando gravis insurgit tentatio, quatenus absque divina gratia vinci non potest, 5.º quando gravis imminet calamitas, ad quam avertendam quilibet homo tenetur, ea omnia media adhibendo, quae sunt in sua potestate, 6.º quando a legitimo Superiore injungitur, vel sit necessaria ad aliquod praeceptum observandum.

Ad 3. Quamvis liceat male ominari de iis qui raro preces suas apud Deum persolvunt, quatenus salutis aeternae solleciti ad orationem non desinunt confugere mane praesertim et vespere, quod quidem tempus universali piorum consuetudine est orationi consecratum; attamen de Antimo loquendo, ut Faustus confessarius possit jure ipsi absolutionem denegare, videndum utrum omissio ejus sit graviter peccaminosa. Porro Theologi dissentiunt in hoc proferendo judicio; alii enim docent orandum esse sub gravi, saltem semel in anno; alii semel in mense; alii semel in hebdomada, et alii etiam saepius. In tanta Theologorum discrepantia, videtur mihi viam invenire rectam, statuendo, christianos qui diebus festis Missam audiunt fundentes aliquas preces, saltem mortaliter in hac re non delinquere. Caeterum cum Confessarius teneatur ad meliorem tramitem poenitentem suum perducere, optime gerit Faustus Antimo declarans frequenter orandi necessitatem et etiam absolutionis negationem comminando, si ejusdem attentis specialibus necessitatibus, judicat frequentiore oratione ipsum ad salutem graviter indigere.

VII.

(V. Gorit. Tab. XLVIII.)

Vitus Parochus, quum audit in sacramentali confessione plures ex sua Paraecia cupere votum emit-tere de aliquo opere meliori praestando, in Cathechesi ad populum ait: quamvis in se melius et perfectius sit vovere quam non vovere, nihilominus, attenta cognitione, quam ipse habet de fidelibus suae pareciae, nunquam alicui consuleret, et fortasse nunquam per-mitteret, ut ad aliquid se obligarent ex voto, quum experientiâ sibi constet, hoc magis in perniciem, quam in bonum animarum redundare.

Qu. I. Quid sit votum, quanta ejus obligatio et meritum?

» *II. An Vitus recte et prudenter se gesserit?*

Resp. Ad primum. Cum D. Thoma omnes Theologi sic votum definiunt: — promissio deliberata Deo facta de bono meliori possibili. Dicitur promissio quia importat animum se obligandi ex vi talis actus: ad differentiam simplicis propositi qui sistit in voluntate illud praestandi absque intentione se obligandi: deliberata, quia votum est lex per se gravis, quam vovens sibi ipsi libenter imponit, et nemo censetur extra sufficientem animi deliberationem se obligare: Deo facta quia est actus latreuticus Deo soli debitus, et si aliquando vovetur B. V. Sanctis, est semper intelligendum, quod ipsis vovetur tamquam testibus, patronis et adiutoribus. De bono meliori et possibili; de bono, aliter non esset Deo gratum; de bono meliori, ad innuendum opus quod vovemus, ita debere esse bonum, ut non sit impeditivum

alterius operis perfectioris: de *bono possibili*, nam promissio de re impossibili est ridicula et stulta. Voti obligatio ex genere suo est sub gravi; quantumvis enim quae ex sola fidelitate alicui debentur, ordinarie loquendo, obligant sub levi, tamen obligatio voti cum ex virtute Religionis oriatur, ejus transgressio ex se est peccatum mortale. Hinc Innocentius III.º c. *licet de voto* definivit obligationem voti esse sub mortali. Dixi *ex genere* suo, quia fieri potest veniale ex triplici capite: nempe ex non plena cognitione et deliberatione, ex intentione voventis, ex parvitate materiae. 1.º Ex non plena cognitione et deliberatione, quia ad mortale requiritur plena cognitio et deliberatio. 2.º Ex intentione voventis, quatenus qui emisit votum non intellexerit se obligare nisi sub levi. Votum enim est lex particularis, quam quis vult sibi libere imponere, ideoque si vovens obligat se sub levi, peccatum tantum veniale committit, si votum non adimplet. Excipiendi tamen sunt illi qui vota emittunt in Religione approbata; tenentur enim isti vota emittere eo modo quo intendit Religio in qua professionem faciunt, quia tunc non sunt ipsi voti legislatores, sed Religionis statuta. 3.º Ex parvitate materiae, nam ex transgressione materiae levis, nonnisi levis irreverentia Deo irrogatur. Meritum autem voti est majus illo quod exurgit ex opere facto sine voto, tum quia quod fit ex voto procedit a virtute morali praestantiori, nempe religione; tum quia magis nos Deo submittimus, tum quia propriae ejus bonitati, superaddit voti bonitatem.

Ad secundum. Certum est quod ad vovendum requiritur matura deliberatio, et Ecclesia, quae est magistra prudentiae, de omnibus Religionibus approbatis disponit, ut per aliquod longum tempus probentur illi qui ad consilia evangelica se obligare desiderant. Omnes autem qui in mundo locati volunt se obligare ad aliquod votum, consultius et iudicium expetant Confessarii. Etenim frequenter accidit ut quis in magno devotionis ardore, vel in aliqua gravi calamitate vota emittat, at illis accidentibus transactis actiones promissae nimis difficiles videntur, et peccaminose omittuntur. Parochus ergo cum verbum facit Parochianis de voto, ipsos edoceat de voti praestantia, de necessaria maturitate, et de iudicio Confessarii priusquam aliquod votum emittatur, sed videat ne in ipsos ad vovendum horrorem perducatur, quod videtur facere Vitus, asserendo quod experiētiā sibi constet, hoc magis in perniciem quam in bonum animarum redundare. Hoc verum est quando vota emittuntur sine debita et matura deliberatione, non autem quando haec praemittantur. Est autem summa imprudentia in Cathedesi dicere, quod attenta cognitione quam ipse habet de fidelibus suae Parochiae etc. ne in casu, quia ex hisce verbis arguere facillime possunt suam notitiam habere ex sacramentali confessione, quantumvis hoc aperte non patefaciat. Nec recte itaque nec prudenter se gessit Vitus.

VIII.

(V. Gorit. Tab. XLVII.)

Terentius votum emiserat jejunandi per integram hebdomadam sub data conditione. Tempore verificationis conditionis negligens fuit in tali eventu cognoscendo, ita ut postea amplius nequiverit cognoscere an conditio impleta sit nec ne:

Qu. I. An votum sub conditione emissum obliget, et ad quidnam?

» *II. An Terentius teneatur ad jejunandum?*

Resp. Ad primum. Conditionata vota emitti possunt, fundamentum habentia in Scripturis S. quia uti legitur Gen. 28, 20 votum vovit Jacob; et ab omnibus Theologis etiam rigidis admittuntur, quia hisce votis Deus honoratur a nobis in Ipso reponentibus nostram fiduciam. Votum conditionatum dicitur illud quod respicit conditiones contingentes, cujus obligatio suspenditur usque dum sit completa conditio, ideoque improprie, mihi videtur, vocantur vota conditionata, si respiciunt praeteritum vel praesentem, quia cum jam existat conditio dum sit votum, non suspenditur consensus voventis, adeoque nec obligatio. Non est pariter conditionatum votum si conditio non suspendit votum, sed solummodo executionem, ut si quis ex. gr. voveat ingredi religionem si pater obierit, nam conditio non afficit votum sed tempus in quo est executioni mandandum. Hoc posito, vota conditionata possunt esse de re impossibili et turpi, vel de re honesta et possibili: si de re impossibili nullum

est votum, et ideo nulla conditio; et pariter de re turpi si sit contra substantiam voti, vel intendatur ut finis per votum obtinendus. Si quis ex. gr. voveret eleemosinam ut Deus ipsi concederet ulcisci de suo inimico quia hoc esset blasphemia, et non votum. Quod si quis aliquod bonum voveat, nempe eleemosinam si fornicatus fuerit, tunc votum est validum, quia emissum censetur ad evitandum peccatum, vel ut paena ejusdem et consequenter adest obligatio dandi eleemosinam in caso in quo vovens fornicatus fuisset. Si autem est de re bona et honesta, obligatur ad votum implendum conditione verificata. Quod si quis fecerit votum dependenter a pluribus conditionibus, tunc observandum est, an illius intentio fuerit eas apponere disjunctive, vel copulative. Tunc apposuisset disjunctive, quando e. g. dixisset voveo eleemosinam, vel si Pater convalesceret, vel si obtineam talem haereditatem, et in hoc casu ad obligationem voti sufficit una ex conditionibus impleta, cum vovens voluerit se obligare per hoc quod una impleretur. Eas vero apposuisset copulative si dixisset, si Pater convalesceret et obtineam talem haereditatem, et tunc obligatio voventis intelligitur alligata impletionem utriusque conditionis. In dubio an vovens apposuerit plures condiciones copulative vel disjunctive, dicendum est apposuisse copulative, quia vota semper debent in partem benigniorem interpretari. Non sufficit autem ad obligationem adimplendi votum conditionatum, ut conditio adimpleatur in aequivalenti sed necesse est ut adimpleatur in propria et specifica forma: ex.

gr. Cajus filius videns quod Pater non potest ex se sustentari, vovit in Religionem ingredi, si Pater moriatur. Interim si Pater pervenit ad pinguiorem haereditatem, filius non tenetur ingredi in Religionem, tum quia intentio filii alligata est specifica conditioni si *moriatur*, tum quia conditio inducit rationem formae, sine qua actus non subsistit, et non habetur.

Ad secundum. Cum ignoretur quatenus sit conditio quam apposuit Terentius voto ab ipso emisso jejunandi per integram hebdomadam, respondetur in primis generatim quod non tenetur ad votum implendum in casibus jam dictis in prima quaestione in quibus votum est nullum. Videndum igitur si teneatur ad votum in casu in quo votum sit validum. Obligatio voti conditionati adest quando conditio est verificata, quod cognitio verificationis sit nota voventi. Dicitur in casu transactum tempus quo conditio, verificatur sed Terentius dubitat an conditio sit verificata, ergo Terentius non tenetur ad jejunandum. Verum est quod hoc evenit ob suam negligentiam; sed per hoc peccavit leviter vel graviter juxta gravem vel levem negligentiam, sed non potest obligari ad implendum votum. Adest enim differentia inter promissionem homini, factam et promissionem Deo factam: quod si gravi negligentia prima impediatur cum inferatur damnum in bonis ipsi utilibus, debet hoc damnum resarciri, adimplendo promissionem. Verum nullum damnum in bonis Deo utilibus infertur; eo quod negligenter impediatur conditio, sub qua facta est illi aliqua promissio; ac proinde quamvis peccatum

sit poenitentia delendum, non consurgit obligatio adimplendi promissionem.

IX.

(V. Gorit. Tab. XLVII.)

Plautilla nubilis aperit Saulo confess. se, quum duodecim esset annorum, audiens sermonem de excellentia castitatis, veluti raptam illius virtutis pulchritudine, statim votum castitatis emisisse. In presenti vero habita ratione ad proprias circumstantias, si posset, nuberet. Saulus respondet: illam promissionem nullius fuisse roboris, attenta aetate Plautillae valde immatura ad tales promissiones emittendas, atque defectu considerationis et petitionis consilii, quod in hac re tanti momenti semper requirendum est; unde saltem non fuit actus Deo gratus et acceptus utpote imprudentissimus.

Qu. I. Quatenam aetatis et mentis ponderatio requiritur ad emissionem votorum?

» *II. Quid dicendum de responso Sauli?*

Resp. Ad primum. Duo hic quaeruntur. Ad I vero dico: Cum votum sit, et potissimum sit humanus actus, jam ergo patet quod illa requiritur aetas quae ad ipsum valide eliciendum exigitur, quae nempe secum habeat talem rationis usum, ut inde actus subiecti vere morales dici queant ipsique possint imputari. Cum vero huiusmodi rationis usus praesumatur post septennium, tum aetas septem annorum comuniter praerequiritur ut quis valide vovere possit. Unde canonica statuta nulla vel irrita habent vota ante septennium emissa, nisi aliunde certo constet perfectum et tunc rationis usum in vovente adfuisse. Ad II. vero, quatenam mentis ponderatio requiratur ad emissionem votorum, si de validitate

agatur, illam dicimus quae *plena* sit et *directa*: *Plena*, qualis nempe praesupponitur ad mortale; quippe quod nemo praesumatur, ajunt Theologi, gravem ex se obligationem sibi imponere velle, nisi ipsam uti talem plene cognoverit et elegerit. Unde Div. Ligorius, in sua Th. M. lib. III. n. 298, 201, concludit: *non obligat votum factum cum semiplena animadversione vel deliberatione. Directa*, ita nempe, ut votum in se praecise sit volitum, et primario, non indirecte et secundo: secus enim vota involuntaria atque praevia ebrietate emissa valida forent, quod nemo sane theologorum tueretur. Si vero agatur de *licito* seu de actu undequaque licito et honesto, requiritur illa mentis ponderatio quae sit proportionata gravitati voti, ita ut requiratur diuturnior et diligentior consideratio, magis explicita petitio consilii a prudentiori, etc. si agatur de voto majoris momenti emittendo.

Ad secundum. Immoderata nimis et falsa et arbitraria videtur illa Sauli responsio, falsis enim laborat suppositis. Licet enim immatura dici velit Plautillae aetas duodecim annorum ad vovendum, attamen falsum equidem est, quod simplici ratione parvae aetatis nullius roboris habeatur ejusdem promissio, quandoquidem, ut diximus, cum ratio ad septimum annum satis evoluta comuniter censeatur, ut actus habeantur morales, tum Plautilla capax erat et ultra, vovendi; quapropter ipsa votum tunc tenetur adimplere. Item potest aliqua exceptio fieri circa quae Saulus addidit de defectu considerationis et consilii petitionis. Etenim quoad hoc postremum, licet in re tanti momenti

semper revera consilium a viro prudenti sit exquirendum, hujusce tamen defectum ratam deliberatamque promissionem infirmare quis dicet? Porro in casu, deliberata mentis advertentia abfuisse non creditur; cum post judicium de excellentia et perfectione status virginalis, tale promissum sponte voverit. Ad conclusionem vero quod attinet, illud, quod asserit Saulus non ita facilius, qui Deo voto se obstringunt juvenili adhuc etate, imprudentiae nota sunt culpandi. Potius vero Saulus, ut rectum judicium in casu instituat, ipsam voventis puellae voluntatem spectet a qua votum vim suam haurit. Quod si reapse viderit imprudenter gessisse: hoc, et alia quae possunt haberi rationum momenta, sufficient ut ipsam puellam moneat ut apud legitimum superiorem recursum habeat pro impetranda voti suimetipsius dispensatione vel commutatione, si fas est. Quinam autem censeatur in casu legitimus superior, *Roman. Pontificem dicimus*, ni sub levi hoc Plautilla vovisset, vel imperfectum votum suum edidisset, non excludendo videlicet omnem actum venereum, sed tantummodo nuptias, quo in casu et Episcopus Papae succederet, uti in jure est, et in casu quo impossibilis vel difficilissimus admodum esset ad ipsum Pontificem recursus.

X.

(V. Gorit. Tab. XLVIII.)

BIBLIOTHEKE

M. G. T. A. T. T.

Attilius quatuordecium annorum circiter natus votum emisit non bibendi vinum, sed Pater hoc votum irritavit. Attilius tamen non existimans se satis tutum in conscientia, quia ignorat an votum emiseric, paulo ante vel paulo post adeptam pubertatem, adhuc a vino abstinet. Parentes ejus vero ad evadendam omnem anxietatem, petierunt dispensationem ex motivo debilitatis constitutionis; quod motivum Attilius certo tenet non adesse.

Qu. I. Quid si irritatio, commutatio et dispensatio?

» *II. Quinam, quorumnam et ex quibus motivis possint vota irritare vel dispensare?*

» *III. An Attilius sit solutus a voto, irritatione paterna, vel ex dispensatione superioris?*

Resp. Ad primum. Voti irritatio est ejusdem rescissio facta proprio nomine ab eo, cui subijcitur vel voluntas voventis, vel voti materia. Duplex est: directa si ab eo fit, qui potestatem habet in voluntatem seu in personam voventis: indirecta si ut ab habente tantum in voti materiam potestatem. Voti commutatio definitur: substitutio unius materiae in locum illius quae fuit voto promissa, facta sub eadem voti obligatione. Triplici autem modo potest contingere: in melius, in aequale, in minus. — Dispensatio autem est voti remissio, Dei nomine ob justam causam facta ab habente in foro externo spiritualem jurisdictionem.

Ad secundum. Vota irritare possunt ii omnes, qui potestatem habent vel in personam voventis,

vel in rem voto promissam. Hujusmodi enim vota fieri non possunt nisi sub conditione — si superioribus placuerit, vel non renuant. — Nullus, ita S. Thom. 2. 2, q. 88, art. 8, per promissionem potest se firmiter obligare ad id quod est in potestate alterius, sed solum ad id, quod est omnino in sua potestate. Quicumque autem est subiectus alicui, quantum ad id in quo est subiectus, non est suae potestatis facere quod vult, sed dependet ex voluntate alterius. Et ideo non potest se per votum firmiter obligare in his in quibus alteri subiicitur sine consensu sui superioris. — Plura hac de re et in hoc sensu leguntur in lib. Num. cap. 30. Hinc hoc jus habent:

1. Pater, qui directe vota omnia sive personalia, sive realia impuberum irritare potest etiamsi non fuerint implenda nisi postquam pubertatem attigerint. Imo videtur verior sententia, quae dicit etiam post adeptam pubertatem posse a Patre irritari vota ab impubere emissa, nisi filius pubes factus ea confirmaverit. Licet enim filius pubertatem adeptus, sit juris sui quoad vota personalia, votum tamen ante pubertatem emissum, nec post hanc confirmatum, eam retinet, quam in ipsa emissionem habebat naturam, ut esset patris juri subiectum. Quoad vero vota, quae filius pubes jam factus emisit, si mere personalia fuerint, irritari nequeunt; irritari vero adhuc possunt, indirecte tamen, vota realia quatenus patri sit jus in bona, quae voti materiam constituunt. Notandum quod patri in hoc eodem jure succedunt ii omnes, qui vel a lege naturali,

vel a lege civili ad vicem patris gerendam vocantur.

2. Superiores Regularium hoc jure rescindendi vota omnia, et quidem directe, pollent quoad subditos suos qui Religionem jam professi sint. Ratio eruitur ex natura ipsius professionis, quae absolute subicit voluntatem professi voluntati Superioris, ita ut in omnibus dependentiam profiteatur, ac etiam ex communi usu in Ecclesia obtinente. Absolutae vero huic Superiorum jurisdictioni ea fit in hac re exceptio, ut nequeant irritare tum vota, quae in ipsam professionem cadunt, neque vota strictioris Religionis, ad quam liber esse debet accessus, nisi speciali jure transitus ad aliam Religionem interdicatur.

3. Conjuges possunt indirecte irritare vicissim vota ab iisdem nuncupata, quae vel conjugali officio, vel familiae regimini et bono adversantur, cum hujusmodi materia sit eorum juris. Uxor autem potest votum mariti irritare de non petendo debiti conjugii, cum sit ipsi onerosum nimis, quatenus cogatur ipsa ad semper petendum, quod suo pudori valde adversatur. Maritus vero juxta plures potest directe omnia irritare uxoris vota post matrimonium emissa licet neque usui matrimonii, neque proles educationi, neque domesticae administrationi prejudicent, et licet essent post ejus mortem adimplenda. — Evidentissime apparet, ait S. Ambrosius apud Salmaticensens, ita virum esse caput mulieris, ut nulla vota abstinentiae, vel religiosae conversationis liceat sibi sine ejus licentia Deo offerre. — Et S. Thom. 2. 2, q. 88, art. 8 ad 3. — Nullum

votum Religiosi est firmum, nisi sit de consensu Praelati; sicut nec votum puellae existentis in domo, nisi sit de consensu patris; nec uxoris, nisi sit de consensu mariti. — Suffragatur etiam ratio cujusdam convenientiae, quatenus ad bonum pacemque familiae expediat, ut uxor voluntatem suam totaliter viro submittat, et ab eo omnino dependat.

4. Heri tantum indirecte irritare possunt famulorum vota quae debitis officiis contraria sunt, cum illi ad haec jus habeant.

Cum irritatio ad dominativam potestatem pertineat, liquido venit quod, ut sit valida, nulla alia requiritur causa praeter Superioris voluntatem. Caeterum Superior qui, sine ulla rationabili causa vota irritaret subditorum, difficulter saltem a veniali excusari poterit, cum ipse otiose alterius profectum impediret. Observandum denique quod vota directe irritata penitus sustolluntur, neque amplius reviviscunt, cum facta esse debeant sub tacita conditione — si Superior non contradixerit. — Vota autem indirecte tantum rescissa, suspensa potius sunt censenda, quoadusque matheria voti in voventis dominium transeat.

Potestas dispensandi in votis, seu, ut alii volunt, declarandi votum non amplius obligare, cum sit omnino spiritualis et ad externam gubernationem pertineat, illorum tantum est, qui in Ecclesia jurisdictione pollent externa. Hinc 1. Pontifex in tota Ecclesia. 2. Episcopus in sua Dioecesi, et Vicarius Capitularis sede vacante; 3. Praelati in suos subditos habentes jurisdictionem quasi Episcopalem. 4. Quilibet a Superiore

Ecclesiastico delegatus, si tonsuratus saltem sit. Excipiuntur vero vota Papae reservata, quae, praeter solemniam, sunt 1. perpetuae castitatis; 2. in approbatam Religionem ingrediendi, 3. peregrinationis ad terram sanctam, 4. ad S. Jacobum Compostellanum; 5. ad limina Apostolorum. Si dubium ad sit, aut aliquo modo vota differant ab his, expresse reservata non censentur, atque Episcopis facultas dispensandi est. Quin imo, urgente gravi necessitate, simulque ablata potestate adeundi Pontificis, vel si grave sit in mora periculum, reservationem suspendi docent Theol. plures; exceptione tamen facta semper de votis solemnibus, a quibus tantum Summus Pontifex ex gravissima causa et rarissime dispensat.

Quaecumque in votis dispensatio valida esse non potest, si justa causa desit. Dispensatio enim non pertinet, utpote irritatio, ad potestatem dominativam ad quam valide exercendam sufficit Superioris voluntas; sed pertinet ad potestatem omnino spiritualem propter quam superior non est dominus sed dispensator. Cum vero superiori hujusmodi potestas data sit, ait Div. Thom., in aedificationem et non in destructionem, consequitur quod ipse nec licite nec valide possit absque causa in votis dispensare. Justa autem causa sumitur vel ex defectu debitae deliberationis in vovente, ut si voverit ex metu, in aestu alicujus passionis, in tenera admodum aetate: vel ex materia voti valde periculosa, ut spectatis voventis circumstantiis, utilior censeatur dispensatio ad proximum peccandi periculum cavendum; vel ex necessitate aliqua seu magna tum publici boni,

tum familiae, tum voventis utilitate. Ubi vero de votis justa causa dubitetur, judicio Praelati dispensantis stari posse, docet S. Thomas.

Ad tertium. Attilius absque dubio a voto non est solutus per Superioris dispensationem, cum haec sit prorsus invalida, deficiente veritate causae adductae; sed est sane solutus ex irritatione paterna. Theologi enim fere omnes docent quod etiam in dubio, utrum votum ante, an post pubertatem emissum aut etiam ratihabitum fuerit, adhuc in patre facultas irritandi existit, quia possidet paterna potestas. Quod si Attilius certus est se emisisse votum cum annorum quatordecim aetatem expleverit, vel si antea, postea confirmasse, apertum venit, ipsum neque ex irritatione paterna esse solutum, quia cum ejus votum sit mere personale et in pubertate emissum, vel confirmatum pater ejus nullum jus habet ad illud irritandum.

XI.

(V. Gorit. Tab. XLV.)

Gennadius mercator merces suas emptoribus extollere solet et ubi advertit suis dictis fidem non adhiberi, ad illam sibi conciliandam sequentibus utitur formulis: coram Deo loquor; tam verum est quam Deus ipse est; per meam conscientiam tanto praetio ego ipse emi.

Qu. I. Quid sit juramentum, quomodo distinguatur, et quid requiratur ad honestatem Iuramenti assertorii.

» *II. Quid dicendum de Gennadio prout in casu?*

Resp. Ad primum. Juramentum communiter definitur cum D. Thoma 2. 2, q. 89, a 1: — Invocatio Divini nominis ad fidem dictis faciendam,

vel ad firmandam promissionem. Dicitur *invocatio* quia in juramento non praecise enunciamus et dicimus, Deum esse testem veritatis, sed proprie invocatur, ut dictis fidem faciat. Dicitur invocatio *Divini Nominis*, quia cum velimus mediante juramento infallibilem fidem nostris dictis conciliare, solus Deus in ipso invocatur, cum solus ipse, qui nec falli nec fallere potest, possit esse testis infallibilis. Additur ad *fidem dictis faciendam vel firmandam promissionem*; juramento enim vel volumus aliquem reddere securum de veritate alicujus dicti, vel de adimplimento promissionis quam facimus. — Varias sunt quae de juramento a Theologis assignantur distinctiones, quae ad sequentes utpote communiores reduci possunt. Juramentum potest dividi in assertorium, promissorium, comminatorium, contestatorium et execratorium. Juramentum assertorium affirmat aliquam veritatem de praesenti vel de praeterito. Promissorium duplicem habet veritatem. Prima est de praesenti, qui enim juramento aliquid promittit, significat dum jurat, vere habere animum promissa adimplendi: et en prima veritas. Secunda est de futuro, quatenus scilicet vocat Deum in testem, se debito tempore adimpleturum quod promittit. Comminatorium reducitur ad promissorium, per ipsum enim promittitur poena alteri infligenda. Contestatorium tunc datur quando simpliciter vocatur Deus in testem veritatis, quae asseritur. Execratorium non solum vocat Deum in testem, sed etiam in vindicem, ut poenam infligat si falsum est quod juratur. Hoc autem juramentum potest esse explicitum et implicitum.

Tunc est explicitè execratorium quando expresse quis sibi imprecatur malum, ut si dicat: Deus me perdat si ita non est. Dicitur vero implicite execratorium, quando talis imprecatio non est expressa, ut si quis diceret; per vitam meam ita est, quando quis per talia verba intelligeret Deum ut Auctorem vitae in vindicem vocare si proferat falsitatem. — Ad honestatem juramenti assertorii requiritur veritas, quae in eo nempe consistit, quod iurans certus sit de veritate rei, quae sui juramenti matheriam constituit. Non autem requiritur certitudo absoluta et omnino infallibilis, quae nempe adstruitur ex argumentis metaphisicis et phisicis, alioquin nunquam liceret jurare, sed sufficit moralis, id est tanta veri probabilitas, quae ad certitudinem moralem pertingat, sive quae in mente jurantis est prudens aestimatio, seu iudicium ipsi dictans esse verum quod juramento affirmat vel negat. Unde excludit quidem omne mendacium in ipso jurante, non autem excludit omnem errorem, qui esse potest in ipsa re. Excipe tamen juramentum quod emittitur in iudicio, nam omnes conveniunt in iudicio nullum posse absolute jurare se aliquid scire, si id de quo jurat, per se ipsum non audierit vel viderit; quia Iudex interrogans testem de notitia alicujus rei, intelligit interrogare de notitia visus et praesentia personae, eo quod testis, qui ab alio audivit nec seniplene probet: posset tantum jurare se ab alio audivisse. Si veritas in juramento assertorio desit, est semper grave peccatum quantumvis mendacium sit de re levi, quia non est attendenda parvitas matheriae, sed dehonoriatio

Dei, quae est semper gravis, cum invocatur Deus ut testis, et merito ab Innocentio XI damnata fuit sub n. 24, haec propositio: Vocare Deum in testem mendacii levis, non est tanta irreverentia; propter quam velit aut possit damnare hominem.

Ad II. Dictis formulis peccat Gennadius loquacitate, usurpatione vana nominis Dei, et mendacii si res non est ut ipse dicit. Sed per se ejus verba ut profert in casu, juramentum non sunt, quia Deus non invocatur ut testis.

XII.

(V. Gorit. Tab. XLVI.)

Arnobius debitor sollicitatus ab Ernesto creditore, ut juramento promittat, soluturum esse quandam vim pecuniae tempore determinato, petitioni annuit habens in praesenti intentionem solvendi, licet dubitet, an pro tali tempore poterit obligationi suae satisfacere; quia audit ad veritatem juramenti promissorii requiri actualem animi dispositionem implendi id quod juramento promittitur, non autem implementum promissionis, quod multifariam impediri potest:

Qu. I. Quatenus requiruntur ad honestatem juramenti promissorii, et ad quid obliget ipsum juramentum?

» *II. Quomodo cesset obligatio hujus juramenti?*

» *III. Quid de ratione se habendi Arnobii in casu?*

Resp. Ad primum. Duplex est honestas in juramento promissorio; prima quae dicitur de praesenti, sive veritas dicti, et consistit in hoc, quod jurans habeat animum promissa adimplendi. Secunda quae dicitur de futuro, sive veritas facti, quae exposcit, ut res ipsa juramento promissa fideliter adimpleatur. Ex hac duplici honestate

quae in juramento promissorio requiritur, duplex exurgit obligatio, una ratione juramenti, altera ratione justitiae, seu fidelitatis, postquam homo cui facta fuit, illam acceptavit. Ad inducendam autem obligationem ex ejusmodi juramento, satis est si servari possit absque peccato, cum nunquam juramentum vinculum esse possit iniquitatis. Et quantumvis res jurata sit impeditiva melioris boni, tamen juramentum est adimplendum. Verum est quod promissio facta Deo non obligat, si majus bonum impediat, quia Deus illam non acceptat, sed homo acceptat promissionem etiam impeditivam melioris boni, si cedat in sui commodum, et utilitatem, ac proinde talis promissio facta homini, et in ipsius favorem juramento firmata semper observanda est quotiescumque servari possit sine peccato. Notandum pariter est, quod si res jurata sit partim licita, partim illicita, observanda omnino est, qua parte est licita, nam quando obligatio est divisibilis, per hoc quod una pars servari non possit, non proinde cessat alterius partis obligatio juxta illam regulam juris: Utile per inutile non vitiatur.

Ad secundum. Sequentibus modis juramentum promissorium extinguitur 1.º *cessatione causae finalis*, nam sine causa non subsistit effectus: hinc cessat juramentum si quis juraverit se puniturum esse disculos: sed isti emendentur. 2.º *Mutatione notabili*, nam talis mutatio aliud facit objectum, ad quod jurantis intentio non se extendit. Hinc non obligatur juramento qui juratas promisit nuptias puellae diviti, sanae, virgini, bonae famae, si has dotes amittat. Item non pec-

cat qui secretum juratum detegit, si non potest illud servare sine gravi suo vel alterius damno; quia ipsa promissio secreti obligat tantum sub conditione, nisi graviter noceat. Excipe tamen secretum consilii, quod ad publicum bonum expedit observare. 3.º *Irritatione*, quae fit a quolibet habente potestatem dominativam in jurantem, licet agatur de contractibus, si ab eodem possint irritari. 4.º *Commutatione vel dispensatione*, quae quidem dantur ab habente jurisdictionem in externo foro; ubi advertendum est quod qui obtinuit potestatem dispensandi in votis non censetur habere potestatem dispensandi in juramentis. Ex Bulla tamen Benedicti XIV. — *Pastor Bonus*. — S. Poenitentiaria relaxare potest juramenta quae non sint in favorem tertii.

Ad tertium. Prima honestas juramenti promissorii est veritas, et talis quae excludat omne prudens dubium. Juramentum, ait S. Thomas q. 80, art. 8 ad primum, adhiberi non debet nisi in re de qua aliquis firmiter certus est, et ideo si juramentum adhibeatur propter reverentiam divini testimonii, quod invocatur; obligatur homo ut faciat esse verum id quod juravit secundum suam possibilitatem. Jurat Arnobius soluturum esse Ernesto quandam vim pecuniae tempore determinato, quantumvis dubitet pro tali tempore an poterit obligationi suae satisfacere. Veritas, quae in suo juramento elucere debet, sistit, et in solutione debiti, et in tempore determinato. Adest veritas in solutione, quia habet animum solvendi debitum, sed deest in tempore, quia in hoc dubitat esse soluturum; cum itaque certus

non sit se posse adimplere suam promissionem, graviter peccavit. Falsum est quod dicit ipse Arnobius, nempe ad veritatem juramenti promissorii requiri actualem animi dispositionem implendi etc. ut in casu. Etenim qui juramento aliquid promittit, cum animo jurandi et se obligandi, sed non implendi, peccat mortaliter: quia de praesenti deficit veritas: et tenetur servare promissum, quia viget essentia juramenti. Verum est quod implementum promissionis multifariam impediri potest per rationes supradictas quae in posterum evenire possunt, sed quando juratur, debet esse verum quod juratur, secundum propriam possibilitatem.

XIII.

(V. Gorit. Tab. LI.)

Anolinus Par. concionem habens ad populum in Dom. praec. Fest. Patroni suae Paroeciae, post exhortationem ad sanctificandum talem diem, addit: si esset in me, hisce temporibus hos dies festos omnino abolerem; quia non sunt nisi occasiones ad commensationes, ebrietates, choreas, scandala et inconvenientia omnis generis; et abolerem etiam alias solemnitates et dies festos de praecepto, praeter Dominicum, qui in sua radice est divinae institutionis (licet e Sabb. immutatus per auctoritatem Ecclesiae); ac propterea ejus praeceptum strictius obligat, ut gravius peccet, qui non observet diem Dominicum, quam qui violet diem Nativ. D. N. J. Ch., si occurrat extra Domin.

Qu. Quid de dictis ab Anolino in casu?

Resp. Ad primum. Sunt non pauci qui hisce temporibus praesertim insurgunt in Ecclesiae institutiones, ipsis tribuendo quod logice loquendo

est assignandum hominum malitiae quae in malum vertit etiam quod sanctum est. Hoc falso zelo apprehensus est Anolinus Par. cujus dicta quae nota sint mulctanda apparebit ex doctrina quae sequitur. — Lex naturalis et divina praecipit ut Deus etiam externo cultu adoretur, ut rerum omnium Creator et rector, et ideo scribit Angelicus Doctor 1. p. q. 22, a 1, quod — praeceptum de sanctificatione Sabbati partim est morale, partim vero caeremoniale: morale (idest naturale) quidem est quantum ad hoc, ut homo deputet aliquod tempus vitae suae ad vacandum Divinis. — Ab ipsomet Deo, uti videre est in Libris Pentateuci, per Moysen mandavit ut plura festa, ultra Sabbatum, instituerentur, uti sunt ex. gr. Pascha, Pentecostes, Expiationum, Tabernaculorum, Neomeniae, hoc sanctissimo fine, ut Deum recognosceret uti suum Creatorem, et munificentissimum largitorem. — Et cum dixerint, ait Moyses de festo Paschae, filii vestri, quae est ista Religio? Dicetis eis, victima transitus Domini est, quando transivit super domos filiorum Israel in Aegypto, percutiens Aegyptios, et domos nostras. — Inspiciantur dicti libri Moysen, et docebimur quod etiam in aliis festis Pentecostes et idem apparet finis. — Ecclesia hisce divinis monumentis innixa, et per auctoritatem quae a Jesu Christo accepit ad ea stabilienda quae sunt utilia, ut fideles omnes facilius possent naturae et divinae legis praecepta adimplere, festa instituit ad commemoranda mysteria nostrae Sanctissimae Religionis, exemplaue Sanctorum. Per festum Natalis erudimur et excitamur ad Deum.

adorandum et gratias Ipsi solvendas, quia Verbum caro factum est et habitavit in nobis, quod Christus passus est pro nobis, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Hortamur ad spiritualem laetitiam per festum Paschatis, quia per Resurrectionem D. N. J. C. fides nostra est roborata et confirmata, spesque nostra erigitur, quia si Christus resurrexit, et nos resurgemus. Gaudeamus in die Ascensionis, quia si Christus coelum ascendit, ad locum parandum etiam pro nobis, et sedens ad dexteram Patris, misit Spir. S. super Apostolos, et insuper super omnes qui credituri erant in ipsum. Ecclesiae sapientia elucet in festis instituendis in honorem B. M. V. et Sanctorum, quia dum eorum memoriam agimus in terris, dignentur ipsi pro nobis intercedere in coelis, et dum virtutes intuemur, roboramur ad eorum vestigia sequenda. — Hoc posito, quis non videt quantum erret Anolinus Par. in suis dictis ad populum? Vellet ipse abolere dies festos Sanctorum Patronorum Ecclesiae loci, quia non sunt nisi occasiones etc. ut in casu; sed per hanc causam non solum abolenda essent festa, sed etiam Dei praecepta, quae a multis transgrediuntur, quod esset insanum asserere. Scandalosum et temerarium est dicere, quod vellet etiam alia festa per annum abolere, excepto Dominico die, cum in illorum institutione divina Ecclesiae sapientia eluceat, et summa spiritualis utilitas in fideles redundet. Falsum denique asserere quod praeceptum sanctificandi diem Dominicum strictius obliget, et gravius peccat ejus transgressor quam qui violet diem Nativitatis D. N. J. C., quia, etsi

festum Dominicum sit surrogatum sabbato quod erat pro haebreis de institutione divina, tamen etiam alia festa sunt instituta ad rite implendum praeceptum naturale divinum de colendo Deo, et qui Ecclesiam spernit, Deum spernit. Esset insuper verius dicere quod gravius peccat qui diem Nativitatis D. N. J. C. non sanctificat, quam qui violet diem Dominicum, quia in die Nativitatis Ecclesia intendit ut a fidelibus Deo tribuatur cultus specialissimus in memoriam Verbi Incarnati.

XIV.

(V. Gorit. Tab. LI.)

Maurilius ex ditioribus Pareciae Anastasii Parochi, diebus festivis numquam adit suam paroeciam, sed tantum adsistit Missae et audit concionem Georgii rectoris vicinioris pareciae, cujus verbis magis illuminatur et movetur ad bonum operandum. In paschate autem instituens Maurilius confessionem suam apud Anastasium Parochum suum, ab hoc dimittitur tamquam indignus absolutionis et ut violatur praecepti Sanctif. Festorum, et ut scandalosus in dicto modo se gerendi.

Qu. I. Ad quidnam obliget praeceptum de Sanctificatione festorum?

» II. Quid de ratione se habendi Maurilii et Anastasii?

Resp. Ad primum. Praeceptum de sanctificatione festorum, per se loquendo, obligat sub gravi ad duo: nempe ad audiendam Missam, et ad abstinendum ab operibus servilibus. Desiderandum quidem est quam maxime, ut fideles omnes, praeter haec duo, alia diebus festis exercent opera religionis; at iis etiam praetermissis,

praecepto satisfaciunt, quoad substantiam, si Missam debitis modis audiant, et a servilibus ab-
 stineant, cum tantum haec duo ab Ecclesia prae-
 cipiantur. Sane vel ipsi rigidiores Theologi non
 audent damnare eos qui haec tantum agerent,
 licet omnes fatentur violationem festorum in re
 gravi gravem esse. Vi hujus praecepti directe
 jubemur dumtaxat cultum externum per absti-
 nentiam a servilibus, Missaeque auditionem prae-
 stare Deo. Ad cultum autem interiorem, ex S. Thoma,
 movemur a Spiritu Sancto: *ideo*, ait *in tertio prae-*
cepto Decalogi (prout ab Ecclesia determinatum est)
praecipitur exterior Dei cultus. Confirmatur haec
 conclusio auctoritate Benedic. XIV qui Constitu-
 tione: *Paternae charitatis* ad festorum observantiam
 tuendam, de Missa audienda, et abstinencia a ser-
 vilibus sermonem faciens, jubet et imperat: non
 ita tamen loquitur de aliis operibus agendo, sed
 verbis tantum hortatoriis utitur. Dixi superius:
per se loquendo: nam quisque, praeter dicta, te-
 nebitur utique verbum divinum audire, ac prae-
 sertim catechesibus interesse, si ignoret ea quae
 necessaria sunt ad salutem, nec alio modo ea
 discere possit, quin audiat verbum Dei; vel si
 ejus abstinencia possit scandalum procreare. Igitur
 qui diebus festis Missam audit, et a servilibus
 abstinet, non peccat contra praeceptum speciale
 de observantia festorum: quamvis facile possit
 graviter peccare contra alias virtutes et obliga-
 tiones sui status, concionem, catechesim et cae-
 tera pietatis officia omittendo; ad quae fideles
 opportune et importune compellendi sunt, cum
 generatim instructione maxime indigeant, haecque
 solis festis haheatur.

Ad secundum. Plurimum convenit, ut populus Missae parochiali assistat tum ut oves a suo cognoscantur pastore, tum ut Verbum Dei audiant, cum res sit quidem pessimi hominis, si derelicto pastore suo, diebus festis huc illuc discurrat. At nullus tenetur ex praecepto. — *La Chiesa invita i fedeli ad assistere alla Messa parrocchiale, ma non lo comanda; lo consiglia e non lo ordina; esorta, senza ricorrere alle minacce*; ait Cardinale Gousset. — Idque constat ex praxi generali fidelium et usu ubique recepto, ita ut si existeret aliquod jus contrarium, per hanc consuetudinem generalem censeretur abrogatum. Hinc Bened. XIV. Integrum hodie omnibus esse in qualibet Ecclesia, modo non sit capella seu oratorium privatum, sacris mysteriis interesse; quia contraria consuetudine in toto orbe recepta derogatum est praecepto audiendi Missam parochialem. Enim vero non praecepto adigendam, sed hortationibus ad id alliciendam plebem statuit Trident. sess. 22. Unde Maurilius licet assistat Missae diebus festivis in aliena Ecclesia, si praeterea abstinet se ab operibus servilibus, satisfacit praecepto sanctif. festorum, cum ibi praecipue audiat etiam verbum Dei; ac proinde ni aliud obstat, scilicet scandalum (quod ex circumstantiis judicandum est) dignus omnino est absolutionis atque ratio se habendi Anastasii Parochi est reprobanda, dicendumque muneri Confessarii deficere eum non absolvendo.

XV.

(V. Gorit. Tab. LIII.)

Eutropius famulus manifestat Theophilo confessisse diebus festivis nunquam Missam audire, quia dominus ejus irreligiosus, tempore quo Eutropius posset Missae interesse, ei rigore praecipit ut colat viridarium. Quare famulus ut propriae conscientiae consulere, petierat ab Anacleto Parocho veniam incumbendi servilibus, et dispensationem Missae audiendae, ex motivo ne dimitteretur a domino a quo pingue stipendium accipit. Nunc Theophilus pensatis circumstantiis expositis, judicat dominum Eutropii praecipere in contemptum legis ac propterea nullo incommodo excusari posse Eutropium ad obedientiam praestandum domino suo.

Qu. I. Quanam causae excusent ab observantia diei Festi?

» II. Quinam possint ab hoc praecepto dispensare?

» III. An Anacletus et Theophilus recte se gesserint?

Resp. Ad primum. Sequentes sunt causae quae ab observantia diei Festi excusant, nempe pietas, charitas, necessitas, consuetudo, utilitas. In primis pietas: hac ratione permittuntur opera quae proxime pertinent ad Dei cultum ex. gr. ornare altaria, verrere templum, sternere tapeta et similia. Probabilius autem non licet agros Ecclesiae colere nisi adsit necessitas vel magna utilitas ab Episcopo probata, haec enim nonnisi remote ad pietatem in Deum concurrunt. 2.º Charitas; per hanc licet adsistentiam praestare infirmo, egenis subvenire per opera servilia: cum

enim charitas sit finis praeceptorum, nihil eam debet impedire. Quod tamen de communi necessitate non est intelligendum, alioquin festa corruerent, cum haec necessitas quotidiana sit.

3.º *Necessitas gravis* sive propria, sive aliena, sive corporis, sive animae. Hinc non peccant qui propter praeteritam vel imminentem pluviam foenum vertunt et congregant, aut soli exponunt frumenta et alia grana, quae secus tabem aliquam contrahere possunt. — Famuli pariter non peccant qui coguntur a domino laborare metu gravis incommodi v. g. ne dimittantur sine spe faciliter et brevi inveniendi cui serviant, quod tamen non sit in contemptum religionis. Idem dic de omnibus illis qui laborare debent gravi necessitate pressi, ita ut gravia damna ipsis evenirent si eorum artem omitterent.

4.º *Consuetudo*: hac permittuntur quaedam nundinae publicae nec non quidam contractus emptionis et venditionis, nonnulla quae ad domus nitorem inserviunt, cibos parare et coquere et alia similia. Sicut tamen consuetudo diversa est juxta diversitatem locorum, ideoque a Parochis et confessoribus attendendum est an consuetudo loci sit vera consuetudo.

5.º *Utilitas publica*, ut si ageretur de communi laetitia, puta de paranda solemni pompa pro receptione Episcopi vel Regis. Dixi *utilitas publica*, quia si agatur de utilitate privata, nonnulli negant hanc posse excusare, et merito; aliter semper liceret laborare diebus festis, cum quiescendo aliquid lucri semper amittatur. Alii autem permittunt si agatur de lucro extraordinario et eventuali quod in illa tantum die

percipi possit et haec sententia etiam citra consuetudinem est satis probabilis, saltem probabilior pro iis, qui laboribus se sustentant, cum enim isti communiter raras habeant occasiones talis magni lucri acquirendi, magnum damnum sustinere debent non laborando. In idem enim revera coincidunt aliquid amittere, et prohibere acquirere quod amplius acquiri non potest.

Ad secundum. Cum dispensatio sit jurisdictionis actus, itaque Summus Pontifex pro suo primatu honoris et jurisdictionis in tota Ecclesia Catholica dispensare potest ab observantia diei festi. Haec potestas residet etiam in Episcopis pro suis dioecesanis, quia a Deo positi sunt regere Ecclesiam quam acquisivit sanguine suo. Eadem gaudent etiam Vicarii Capitulares, qui sede Episcopali vacante succedunt in jura Episcopi. Dispensare possunt etiam Praelati Regulares cum suis subditis. Parochus potest etiam dispensare, non vi jurisdictionis qua caret in foro externo, sed consuetudine, quae quidem permittit ut dispense ad tempus et pro casu aliquo peculiari: poterit tamen semper declarare pro omnibus quando haec obligatio obliget nec ne, cum sit doctor. Advertendum est quod si Episcopus et Synodus Dioecesana fecerunt in aliquibus casibus exceptionem, hanc venerare debent Parochi, nisi in casu in quo adsit vera praesumptio dispensandi.

Ad tertium. Eutropius videtur quod ad famulatum domini sui remanere cupiat, quia ab ipso pingue stipendium accipit, et per hoc motivum a proprio Parocho veniam petit ut possit

esse dispensatus ab auditione Missae, et incumbere valeat servilibus in die festo. Ob hoc motivum posset Parochus veniam dare incumbendi servilibus quando ex omissione alicujus operis extraordinarii faciendi in die festo grave damnum eveniet, non quando majus lucrum est continuatum in omnibus anni festis; et etiam in primo casu quantum fieri potest imponenda est obligatio audiendi Missam. Non bene se gessit itaque Anacletus dando Eutropio licentiam ut servilibus incumbat, et Missae non intersit. Poterat ad plus Eutropio veniam dare ut domino suo annuat usquedum alium dominum invenire possit si ex suo immediato discessu grave damnum ipsi immineret, quia in hoc casu Parochus poterat declarare Eutropio hoc esse permissum. Certum est quod si quis ad transgressionem diei festi obligatur in contemptum legis vel Religionis, nullo modo se praestare debet, etiamsi immineret grave damnum, aut periculum vitae, quia in hoc casu debemus dicere quod potius obediendum est Deo quam hominibus, et Apostoli et omnes veri Christi fideles mortem subierunt quam transgredirentur mandati ipsius Christi. Sed hoc verificaturne in nostro casu cum omni certitudine quod dominus Eutropii ipsi praecipiat ut tempore Missae viridarium colat? Fatendum est quod gravis praesumptio adest, quia dominus est irreligiosus, et rigore dictum ordinem praecipit in tempore Missae sed spiritus nullo verbo manifestatur, et sicuti sumus in odiosis, et odia sunt restringenda, Theophilus non potest absolute judicare quod praeceptum domini sit in odium

legis, et ideo aliqua excusatio est admittenda, ut possit nempe Eutropius domino obedire usque dum alium dominum adire possit, dato tamen ipsi mandato, ut omni diligentia alium dominum quaerat.

XVI.

(V. Gorit. Tab. XXI.)

Cirinus, quum ipse vel aliquis ex suo familia in febrim incidunt, recursum habet ad Claudium pauperem agricolam, qui impositis aegroto nonnullis salutationibus angelicis, eum dimittit, et post hoc febris cessat. Similiter quando aliquis equus doloribus internis vexatur, vocat eundem Claudium, qui nonnullis signis crucis super equum factis, eum a doloribus curat. Ob hanc agendi rationem Cirinus exprobratus fuit a Sinforiano Par. tamquam favens superstitioni, et superstitionis reus; sed Cirinus respondet: sibi suum esse nihil mali agere, quum legatur in vitis sanctorum, sanctos Dei homines orationibus et signis crucis morbos curasse:

Qu. I. Quanam sint peccata contra religionem per excessum?

» *II. Quid est vana observantia, et ubinam sita sit ejus malitia?*

» *III. Quid dicendum de modo agendi Cirini, Claudii et Sinforiani?*

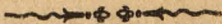
Resp. Ad primum. Virtuti religionis opponitur per excessum superstitio, non quia superstitio in eo peccet. quod Deum nimis colat, id enim fieri non potest, sed quod colat perverse, atque, ut ait Div. Thom, religioni opponitur non quia plus exhibeat in cultum divinum, quam vera Religio, sed quia exhibet cultum divinum, vel cui non debet, vel eo modo quo non debet. Quae

verba continent superstitionis non definitionem tantum, sed etiam partitionem. Hinc ex parte *modi* quo cultus exhibetur, peccatum superstitionis committitur, cum sit vel *falsus*, ut si quid contra fidem significaret; vel *turpis*, ut si quaedam contineret Deo injuriosa, inducendo, v. gr. in precibus verba inhonesta et contumeliosa, vel orando ad mali peragendi auxilium obtinendum, quin punitio ab humana justitia veniat; vel *superfluus*, cum scilicet nihil conferat neque ad verum Dei cultum, neque ad pietatem excitandam; ut si quis vellet audire Missam a Sacerdote celebrata aetate agente annorum trigintatrium. Ex parte vero cultus exhibiti *cui non debetur* triplex est superstitionis species: *Idolatria*, si colitur creatura tamquam Deus et loco Dei. *Divinatio*, si a creatura tamquam a Deo petitur rerum occultarum cognitio. *Vana observantia*, si aliquod a creatura imploratur auxilium, quod a Deo dumtaxat sit impetrandum. Hinc peccata contra Religionem per excessum sunt speciatim enuncianda: *Cultus indebitus, idololatria, divinatio et vana observantia.*

Ad secundum. Vana observantia est cum quis ad aliquem effectum obtinendum media adhibet vana et inutilia, quae nempe a natura sua, neque a Deo, neque ab Ecclesia ad illum effectum ordinata sunt; atque hinc vanae observantiae malitia in eo consistit, quod effectus sit a demone attendendus, interveniente sive expresse, sive tacite daemonis invocatione.

Ad tertium. Si Claudius preces adhibet et signa crucis ea qua decet christiana fide et spe,

non est superstitiosus censendus; hisce enim modis Sancti plures revera morbos curarunt. Verum pro praxi retinendum, quod illi qui ita agunt, certa prorsus ac infallibili fiducia tamquam de fide effectum expectant, ac credunt alligatum esse illis precibus signisque crucis; adeo ut nihil attendant, si preces mutantur, vel alia media spiritualia adhibeantur. Id sane superstitiosum est, scilicet vanae observantiae peccatum, quatenus media adhibita non sunt per se ad effectum infallibiliter obtinendum ordinata. Praeter enim Sacramenta nullae preces nullaque verba ac signa vim habent infallibilem et absolutam, sive naturalem, sive supernaturalem producendi effectum, qui expectatur. Quod interveniat revera vana observantia, confirmatur etiam ab eo quod isti homines retinent hunc curandi modum tamquam secretum ipsis commissum quibusdam determinatis temporibus, quod aliis, ut dicunt, transmittere non possunt, nisi in quibusdam circumstantiis. Quare et Cirinus peccat qui hujusmodi diabolica arte, quam exercet Claudius, utitur ad sanitatem sibi vel aliis, vel equis suis comparandam, uti patet. Synforianus vero Parochus recte se gessit exprobando Cirinum, sed fortasse ignorantia excusat saltem a peccato mortali.

XVII.

(V. Gorit. Tab. XXXII.)

Drusilla mater Octaviae infirmæ jam a quinque annis, audit Eudoxiam ope magnetismi perfecte cognoscere naturam morborum, iisque applicare opportuna remedia. Drusilla vellet Octaviam ad Eudoxiam ducere; sed quum non possit ex gravitate morbi, Eudoxiam consulit, quid agendum. Quæ respondit Drusillæ ut mittat capillos Octaviae. Sed Drusilla antequam capillos Octaviae mittat ad Eudoxiam, consulit Romualdum Parochum, an tuta conscientia hoc facere possit. Hic respondet, se ex vi sui muneris, velle nec consulere nec prohibere:

Qu. I. An usus magnetismi animalis licitus sit?

» II. Quid dicendum de Drusilla et Romualdo?

Resp. Ad primum. Cum magnetismus hoc saeculo revixerit, (cum jam saeculo elaspō refutatus fuerit a medicis, et ab accademiiis damnatus) inter Theologos exortum est dubium, an Religionis puritati et sanctitati adversetur, et habendus sit species quedam divinationis aut vanæ observantiae, nec ne? Et in tres abierunt sententias: Prima sententia magnetismi usum reiicit in omni casu veluti opus diabolicum: miri, ajunt, enim illius effectus esse non possunt neque a Deo, neque a natura: non a Deo: quis dixerit Deum ad hominis etiam impii nutum obtemperare, ita ut, eo requirente, ad res adeo prodigiosas immediate concurrat? Non a natura, etenim ad effectus magnetismi producendos requiritur voluntas agentis et patientis, saltem prima vice: nulla autem datur proportio naturalis inter actum

internum voluntatis et res phisicas: phisica enim semper agit uno modo, debitis conditionibus positis, et independenter a voluntate humana, ut exemplo fluxus electrici patet: ergo deficiente proportionem inter effectum et causam, jam ea causa naturalis censi nequit, et proinde ab infernali virtute effectus repetendus est. — Secunda sententia asserit omnes magnetismi effectus a viribus naturae procedere posse, et ratio quae adducitur, est, quia inesse possunt humanis corporibus effluvia subtilissima, fluxus magnetis instar, quae in aliorum corpora, et mediantibus organis in ipsam animam agant, non enim omnes naturae vires agnoscimus. Voluit hoc comprobare exemplo somnambulorum, qui vident, audiunt et stupenda faciunt quae ab ipsis fieri nequeunt in statu vigiliae; et rationi primae sententiae, nempe quod non adsit aliqua proportio inter actum mere internum et res phisicas, respondent, quod requiritur voluntas magnetizati non quatenus facultas mere interna animae a corpore independentens, sed quod medium ad phantasiam excitandam, et corporis subtiles spiritus movendos. — Tertia sententia concedit miros quosdam, magnetismum, effectus producere, qui naturales vires non excedunt, tamen multa esse *inania*, *mendaciosa*, et *diabolica*: *inania* quia habetur tamquam medium ad omnes morbos curandos, quod est contra experientiam, *mendaciosa*, quia ea quae latent divinare praetendit; *diabolica*, quia magnetizatus addiscit per scientiam infusam scripturam, literas, linguas, quas penitus ignorat, et hoc videtur naturae vires excedere. — Has omnes

quaestiones resolvit Apostolica Sedes per organum Supremae Inquisitionis anno 1836 in suis literis Encyclicis ad omnes Episcopos datis, ad magnetismi abusus comprimendos, in quibus dicitur, compertum esse, novum quoddam superstitionis genus invehī ex phaenomenis magneticis quibus student decipere, neoretici plures, ac seducere homines, praesertim ope muliercularum quae unice a magnetizatoris nutu pendent. — Et posteaquam dixit datas esse aliquas responsiones a S. Sede ad peculiare casus, quibus reprobantur tamquam illicita illa experimenta, ac voluit haberi reprobatos quosdam libros, errores pervicaciter disseminantes, subjungit: verum quia praeter particulares casus de usu magnetismi generatim agendum erat, hinc per modum regulae sic statutum fuit feria IV 28 Julii 1847: remoto omni errore, sortilegio, explicita aut implicita daemonis invocatione, usus magnetismi, nempe mos adhibendi media physica aliunde licita non est moraliter vetitus, dummodo non tendat ad finem illicitum, aut quomodocumque pravum. Applicatio autem et principiorum et mediorum pure physicorum ad res et effectus mere supernaturales, ut physice explicentur, non est nisi deceptio omnino illicita et haereticalis.

Ad secundum. Drusilla excusanda, quia statim ac dubitavit an licitum esset Eudoxiae capillos mittere Octaviae, Parochum interrogavit, ergo erat in bona fide quando Eudoxiam consulit. Non vero in sua responsione excusandus neque approbandus Romualdus, quia variis rationibus cum omni fundamento dubitare poterat, Eudoxiam

non naturaliter uti magnetismo animali. Re etenim vera non asserebatur, quod Eudoxia, ope magnetismi, cognoscebat perfecte naturam morborum: quomodo mulier omni scientia medicinae destituta, illam cognitionem habet, quam per confessionem omnium medicorum, non habent isti? En prima ratio, ex qua non solum dubitari potest, sed cum certitudine judicari quod usus quem facit Eudoxia de magnetismo est illicitus. Addatur quod Eudoxia requirebat ut Drusilla Octaviae capillos ad se mitteret, et quomodo poterat Eudoxia naturaliter ex capillis Octaviae gravitatem sui morbi agnoscere? Ex variis casibus notum est, quod capillis utuntur magnetizatores, effectusque qui in magnetizatis hoc modo eveniunt, nempe cognoscendi intimas magnetizantis cogitationes, proprias et aliorum infirmitates ac congrua remedia etc., quorum quidem in statu naturali constituti non amplius recordantur, non possent esse a natura, ergo a daemone. Secluis abusibus tollerari potest usus magnetismi, dicente ad rem Gousset, — *che un confessore debba tollerare l'uso del magnetismo, supponendum primieramente che il magnetizzatore ed il magnetizzato sieno in buona fede, e risguardino il magnetismo animale come un rimedio naturale ed utile; in secondo luogo che nè l'uno, nè l'altro si facciano lecito nulla che possa molestare ed offendere la modestia cristiana; ed in terzo luogo che rinunzino ad ogni intervento del demonio; se fosse altrimenti, non si potrebbero assolvere quelli che ricorrono al magnetismo.* — Ex dictis magnetismi usus est illicitus ex parte Eudoxiae, et consequenter Ro-

mualdus vi muneris sui prohibere debebat Dru-
sillae ut capillos ad Eudoxiam mitteret.

XVIII.

V. Gorit. Tab. XXXII.)

Oratius qui profitetur novam artem spiritus consulendi (vulgo spiritismo) praedicat magnum infortunium incolis alicujus oppiduli; qui plerumque rudes credunt tali praedictioni, et magno timore exagitantur. Dionysius Par. improbavit stultam eorum credulitatem et vanum timorem, atque iis qui perstiterunt in credulitate vel timore, denegavit absolutionem tamquam reis superstitionis:

Qu. I. An illa ars, quae dicitur spiritismus, queat vindicari a malitia divinationis?

» II. An Dionysius Par. recte se gesserit?

Resp. Ad 1. Daemon e coelo pulsus ob suam invidiam contra hominum felicitatem tentavit et tentat illos in suam trahere perditionem, et sua malitia miraculis et prophetiis quae sunt a Deo, opera sua mira contraponere curat per suos ministros qui sunt homines praesertim qui cum ipso pactum inierunt, et per suam invocationem praetendunt res occultas vel futuras agnoscere. — Negari non potest, ait Suarez, sine errore in fide, magos extitisse; quis enim ignorat quod de magis Pharaonis legitur in Exodo, quod docet S. Mattheus de pseudoprophetis qui faciunt signa et prodigia, quod tradit historia sacra de Simone mago? Nostris temporibus quae rumorem undequaque excitarunt, ultra magnetismum, sunt *tabulae semoventes, seu rotantes*, et spirituum manifestationes. Hoc posito, fit quaestio, an haec ars, quae

dicitur spiritismus, queat vindicari a malitia divinationis? Et quoad primum, nempe quoad tabulas semoventes, seu rotantes, sunt aliqui, qui uni aliis digitorum minimum superimponentes invicem sibi nectuntur: si omnes, quasi facta catena, digitorum extremitate leviter comprimunt nudam tabulam aut mensam, haec fere statim ac de se movetur: en tabulae semoventes sen rotantes. Qua quidem in re nihil extraordinarium. — *Il prof. Grimelli* (audiatur Civil. Catt. Vol. 2 Ser. 2.^a p. 70) *che almeno al pari d'ogni altro conosce l'elettricismo animale nulla trova nelle tavole giranti, che abbia con quello relazione; ma soltanto un effetto meccanico, e dalle sue osservazioni e dal suo discorso conclude che le tavole, o capelli, o scatole, sedie ed ogni altro oggetto conduttore, o non conduttore elettrico, si muovono per moto loro comunicato dalla muscolare pressione delle persone costituenti il circuito a seconda delle ordinarie leggi della meccanica muscolare.* — Et in volumine V., pag. 586 et seq. adjungit: — *Ma quando ci si dice che le tavole, rispondono col levare ed abbassare dei piedi, quando ci si conta che esse secondano le intenzioni di persone eziandio che non le toccano, quando che si narrano effetti stranamente portentosi del magnetismo animale, noi non possiamo non vedervi l'intervento di una forza preternaturale, che nel caso presente non potrebbe essere che diabolica.* — Et merito, quia inter causam pure mechanicam et effectum pure spiritualem nulla est proportio, itaque cum effectus a natura produci non potest, consequenter in casu allato

a daemone operatur, quia absurdum esset et injuriosum hoc Deo tribuere. Sunt alii qui contendunt se modum invenisse comunicandi cum defunctorum spiritibus, et alios hunc modum se edocere posse, ita ut plura nova ac ignota per illos spiritus noscantur. Quod spectat ad hunc secundum modum, exceptis nonnullis rarissimis casibus in quibus Deus aliquos electos favet de piis coelestibus communicationibus, dicendum est quod haec ars *stulta* est, cum sit quaerere veritatem a patre mendacii: *falsa* est, cum spiritus plura proferant absurda et contradictoria, ut facta probant: *injuriosa* est Deo, fovet enim societatem cum daemone et veritatem alia via inquit, quam non constituit: *damnosa* est hominibus, neque sane hostis hominibus infensissimus vult hominibus praesto esse. Qui melius vult se edocere legat inter alios *La Civiltà Cattolica* qui jam de spiritismo tractationem complevit, et doctrina et factis probat luculenter quod spiritismus non potest esse nisi a daemone.

Ad 2. Si spiritismus est a daemone, Oratius qui hanc artem profitetur, infortunium magnum et praedicat incolis alicujus oppiduli, non potest id facere nisi a daemone. Bene agit itaque Dionysius Parochus exprobrando stultam credulitatem et vanum timorem plurium incolarum, quia vi sui ministerii tenetur super populum vigilare, ne falsis et peregrinis doctrinis corrumpatur. Sed bene se gessit etiam illis denegando absolutiorem tamquam superstitione reis qui in credulitate vel timore perstiterunt? Quantum ad illos qui tantum perstiterunt in timore, male se gessit,

quia hic timor potius est supponendus effectus pusillanimitatis et imaginationis, quam voluntatis. Quantum vero ad illos qui in credulitate perstiterunt, ut possint de superstitione culpabili imputari, videndum erat si vere putabant per spiritismum infortunium posse esse praedictum; etenim non raro evenit quod rudes se demonstrant superstitiosos, quando bene examinati, prasertim si sunt pii, non agnoscuntur tales: si de istis loquimur, non sunt dimittendi quatenus superstitiosi, possunt autem sine absolutione dimitti quatenus tenentur stare instructionibus Parochi vel Confessarii, qui est eorum magister. Si autem Parochus eos vere supestitiosos invenit, et nolebant resipiscere, bene se gessit ipsis absolutionem denegando.

XIX.

(V. Gorit. Tab. XLIV.)

Quum Martiniano dictum fuerit, filium suum neonatum obiisse ex eo quod in baptismo adhibita fuit aqua fortasse nimis frigida, in haec verba prorupit: maledicta sit illa aqua, illa consuetudo, et qui eam invenit.

Qu. I. Quid est blasphemia et quomodo distinguatur?

» II. An singulae locutiones Martiniani sint blasphemiae?

Resp. Ad 1. quoad primam partem. Blasphemia communiter cum D. Thom. definitur: contumeliosa locutio in Deum, seu contumeliosa de Deo affirmatio, vel negatio. Nomen blasphemiae, ait idem S. Doctor, importare videtur quamdam

derogationem alicuius excellentis bonitatis et praecipue divinae; quicumque ergo vel negat aliquid de Deo, quod ei convenit, vel asserit de Deo quod ei non convenit, derogat divinae bonitati.

Quoad secundam partem blasphemia distinguitur praecipue: 1. *in directam*, vel *indirectam*, prout a blasphematore contumelia in Deum directe intenditur; vel implicite tantum in dictis aut gestis eius continetur: 2. *in immediatam*, vel *mediatam*, prout Deum ipsum immediate afficit, vel indirecte tantum, nempe sanctos inhonorando aut res sacras profanando: 3. *in haereticalem*, *imprecativam*, et *mere probrosam*, prout haeresim, vel imprecationem, aut meram contumeliam continet.

Blasphemia quaelibet formalis et deliberata, sive directa, sive indirecta sit, sive mediata, sive sit immediata, est peccatum mortale ex toto genere suo, quia quaelibet contumelia in Deum est iniuria gravis divinae majestati, quod deducitur a poena in Levitici c. 24. blasphemis indicta: *homo qui maledixerit Deo suo, portabit peccatum suum, et qui blasphemaverit nomen Domini morte moriatur*. Docet autem S. Th. 2. 2, q. 13, a 2 in corp., poenam mortis non inferri nisi pro peccato mortali, ergo blasphemia formalis et deliberata est peccatum mortale.

Resp. ad. 2. aliqua praemittendo: 1. Ille certo blasphema, qui creaturis maledicit cum intentione relativa ad Deum, v. gr. Si quis pluviae malediceret tamquam inopportunae, plene autem adverteret in hac maledictione et Deum includi

qui pluviam mittit. 2. Non est vero blasphemia si creaturis maledicatur, nulla habita ratione ad Deum, v. gr. si quis actu, ut dicitur, primo, maledicat pluviae, quia nocumentum ex. gr. frumento affert quin tamen quidquam de Deo cogitet. 3. Verba, vel gestus qui blasphemiae videntur, tunc tantum erunt tales, quando fiant cum animo advertente et simul consentiente, secus non erunt blasphemiae vere dictae. His praelibatis.

Ad casum: Erit ne blasphemia maledicere aquae ut causa mortis infantis nuncupatae? *R. Negative* si maledictio tantum cadat in aquam ut talis, abstractione facta ab aqua benedicta, imo a materia in Sacramento baptismi, quae abstractio potest etiam desumi ab inadvertentia Martiniani magno agitati furore ob parvuli mortem; ratio ex dictis superius. *Affirmative* si talia Martinianus proferendo advertibat se irrumpere in aquam benedictam imo in baptismi materiam, ob rationem, quia in casu adesset gravis iniuria divinae majestati, ut nuper vidimus asserere D. Th. Eritne blasphemia maledicere consuetudini baptizandi cum aqua frigida? Responsio eadem est quae supra, imo aliquid invenire possumus malitiam minuens propositionis: quia si Christus Dominus aquam statuit esse baptismi materiam, minime debere esse frigidam designavit, unde alicubi laudabilis viget consuetudo baptizandi pueros speciatim hiemali tempore aqua tepefacta; ex qua observatione dicebamus posse aliquo sensu excusari Martinianum, cum consuetudo, ubi viget, cum aqua frigida baptizandi non possit repeti a divina voluntate seu ab auctore Sacramentorum. Tandem eritne bla-

sphemia maledicere illi qui hanc consuetudinem invenit? — Si Martinianus, vel ex ignorantia, vel ex subita ira arbitrabatur aliquem esse hominem qui talem invenit consuetudinem videtur excusari posse a labe blasphematoris; si vero putabat consuetudinem hanc a Domino esse praescriptam, et talia proferendo advertentiam habebat plenam, in hoc casu eius verba sunt proprie blasphemia. Quae quidem omnia cognosci poterunt a probo et diligenti confessario in praxi, nempe poenitentem interrogando.

XX.

(V. Gorit. Tab. XXXV.)

Quum Donatus sacerdos ingrederetur cubiculum alicujus diversorii, ex ibi sedentibus, nonnulli ex inimicitia personali, alii ex odio in coetum ecclesiasticum verbis, nutibus, gesticulationibus irriserunt et contempserunt eum.

Qu. I. Quid sit sacrilegium et quot species ejus?

» II. An adstantes, ut in casu, commiserint sacrilegium personale?

Resp. Ad 1. Sacrilegium est violatio rei sacrae, quae nimirum ex lege aut divina aut ecclesiastica est divino cultui specialiter consecrata. Cultui autem divino consecrantur personae, loca et res; hinc tres sacrilegii species. 1. *Sacrilegium personale*, si persona sacra indigne tractetur. Persona dicitur sacra cum vel Ordinis, vel Religiosae professionis ratione divino cultui dedicatur, cujusmodi sunt Clerici, Religiosi utriusque sexus; violatur autem injusta percussione, aut qualibet alia actione violenta ac contumeliosa in ipsam exercita contra privilegium Canonis 15 Latera-

nens. II. — *Si quis suadente diabolo in Clericum, vel Monacum violentas manus injecerit anathematis vinculo subjaceat.* Item violatur peccato quolibet impudicitiae, sive hoc cum persona sacra desiderio aut opere ab altero quolibet fuerit commissum, sive a persona sacra in se vel cum altero quolibet patratum fuerit. 2. *sacrilegium locale*, quod est indigna tractatio loci sacri. Hic vero pro loco sacro intelligitur quilibet locus ad divina officia, aut ad mortuos tumulandos destinatus sive solemnī consecratione per Episcopum facta, sive simplici benedictione per quemlibet delegatum Sacerdotem. Indigne autem tractatur locus sacer fores effringendo, evertendo altaria, bona eripiendo, vel exercendo in eo actionem prophanam, quae, vel natura sua, vel juris praescripto, loci sanctitati adversetur, ut sunt mercatus, publica convivia, ludi theatrales; vel Ecclesiam pollueno modis in Rit. Rom. descriptis. 3. *Sacrilegium reale*, quod evenit, cum indigne tractantur res sacrae a loco et persona distinctae, ejusmodi sunt Sacramenta, Sacramentalia, verba Sacrae Scripturae, Reliquiae, imagines Christi vel Sanctorum, caeremoniae sacrae, vasa sacra, sacra indumenta, etc.

Ad 2. Ex dictis descendit responsum: Sacrilegium personale est violatio personae sacrae; atqui verbis, nutibus, gesticulationibus irridere et contemnere Donatum Sacerdotem, non est ejusdem personae violatio, sed tantum contemptus: ergo adstantes ut in casu, peccaverunt sane et quidem graviter, sed non peccato sacrilegii.

XXI.

(V. Gorit. Tab. XXXIX.)

Moscardus venditor crucium et numismatum exigit duos obulos pro pretio cujusque crucis et numismatum non benedicti, sed respuit quodcumque pretium pro crucibus et numismatibus benedictis, et tantum exigit ut sibi donentur quatuor obuli pro unaquaque cruce vel numismate.

Qu. I. Quid sit simonia, quaenam ejus distinctiones, et quomodo (quibus actibus) committatur?

» II. Quibus modis temporale spirituali potest esse adnexum, et quomodo esse possint materia simoniae?

» III. An Moscardus sit immunis a simonia?

*Resp. Ad 1. Simoniae nomen a Simone Mago venit, qui, ut legitur in lib. Actor. cap. VIII, obtulit Apostolis pecuniam ad spiritualem potestatem emendam, ut scilicet, quibuscumque manus imponeret, Spiritum Sanctum reciperent. Simonia autem comuniter definitur: studiosa voluntas emendi vel vendendi pretio temporali aliquod spirituale, vel spirituali adnexum. Simonia ratione modi quo committitur alia est *mentalis*, alia *conventionalis*, alia *realis*, alia *confidentialis*. Ratione vero juris quo prohibetur alia est *juris divini*, et alia *juris humani*. — Simonia *mentalis* ea est quae solo interno voluntatis actu concipitur absque ullo pacto expresso. Haec est vel *mere mentalis*, quando, adest solum desiderium seu voluntas, ut si quis vellet, vel optaret beneficium emere, vendere sacra; dicitur vero *non omnino mentalis*, quando, licet nullum inter-*

cesserit pactum, tamen simonia aliquem sortitur effectum, ut si quis Patrono commoda quaedam praestaret ex intentione obtinendi Beneficium. — *Conventionalis* ea est, in qua pactum quidem exterius exprimitur, non vero perficitur et completur, ut si quis promitteret pecuniam mutuo tribuere Episcopo, ut ipse Canonicatum sibi conferret. Si nihil omnino ab utraque parte datum fuerit vel acceptum, simonia dicitur *pure conventionalis*, si vero aliqua ex parte conventio fuerit executioni mandata, tunc *mixta* vel etiam *semirealis* appellatur. — *Realis* est, quando haec tria concurrunt, scilicet pactio, solutio pretii vel ex parte, et rei sacrae traditio. — *Confidentialis* ab eo committitur, qui electione, vel praesentatione, vel resignatione, vel alio quovis modo Beneficium alteri procurat, confidens, alicujus pacti vi sive expressi sive taciti, quod clericus Beneficium accepturus ipsi procuranti vel alteri designato pensionem vel fructus aliquos vel ipsum Beneficium postea tradet. Quatuor vero modis haec simonia perpetratur: 1. *per accessum*, cum nempe quis alteri Beneficium procurat eo pacto, ut ipso deinde idem Beneficium resignare debeat procuranti, vel alteri ab ipso designato; 2.° *per ingressum*, si Beneficium collatum, sed nondum possessum, quis resignat cum pacto illius possessionem adipiscendi, sive in Beneficium reapse ingrediendi in dato casu vel tempore; 3. *per regressum*, si quis Beneficium renuntians, jus sibi reservat illud iterum consequendi in aliquo determinato casu; 4.° *per stipulationem pensionis aut fructuum*, quando quis procurat alteri Bene-

ficium ea spe, ut hic sibi vel alteri a se designando omnes beneficii fructus, vel eorum partem tribuat aut pensionem ex eo persolvat. Tandem ita distinguitur simonia, ut alia sit *contra jus divinum*, et alia *contra jus ecclesiasticum*. Prima locum habet in venditione aut emptione rei spiritualis vel sacrae, ut sunt Sacramenta, benedictiones, exorcismata etc. et cujuslibet potestatis et jurisdictionis spiritualis usus; atque quae simonia ideo prohibetur, quia intrinsece mala, quae committitur duobus modis: 1.º dando aliquid temporale tamquam pretium rei spiritualis, ut si quis daret vel acciperet pecuniam ut pretium sacramentum, sacramentalium, indulgentiarum etc. 2.º dando spirituales principaliter ob temporale, vel contra: ut si Filius avarus donaret ingentem pecuniam Sempronio qui ad ecclesiasticum beneficium nominare debet. Simonia vero contra jus ecclesiasticum ideo mala est, quia ab Ecclesia prohibita; et haec obtinet tum in iis qui vendunt vel emunt res temporales antecederet spiritualibus adnexas, quod Ecclesia vetat ob reverentiam erga res sacras, tum in iis qui absque Superioris ecclesiastici interventu Beneficia inter se permutant, quod Ecclesia vetat ob simoniae periculum.

Ad 2. Temporale spirituali potest esse adnexum triplici modo, scilicet *antecedenter*, *concomitanter* et *consequenter*. — *Antecedenter* censetur temporale adnexum, quando illud a bono spirituali omnino independens est, uti fundus cui adnexus est jus patronatus, calix argenteus, cui adnectitur consecratio, sacrae vestes, aliaque Ecclesiae ornamenta, quae ad divinum cultum pe-

culiari ritu sanctificantur. Porro hujusmodi temporalia bona et emi et vendi possunt citra simoniam, dummodo eorum pretium non augeatur ratione boni spiritualis adnexi, et talem venditionem Ecclesia non prohibeat, ut v. g. proibet quoad oleum benedictum. *Concomitanter* adnexa spiritualibus duplicis sunt generis, alia nempe mere extrinseca, uti labor Sacerdotis qui ad locum valde remotum sese conferre debet, ut ibi Missam celebret in commodum alicujus communitatis, vel etiam privatae familiae; alia vero sunt intrinseca, uti labor et fatigatio necessaria ad Missam celebrandam vel ad praedicandum verbum Dei, vel ad Sacramenta administranda. Adnexa prioris generis vendi possunt, quia pretio sunt existimabilia, nec quidquam includunt spirituale. Adnexa vero secundi generis vendi nequeunt absque simonia, quia ipsam sacram functionem constituunt. Denique bona temporalia spiritualibus adnexa *consequenter* ea sunt, quae ex bono spirituali dependent tamquam a sua causa morali, quemadmodum fructus et proventus Beneficii dependent ab officio sacro et spirituali in aliqua Ecclesia exercendo; atque in hoc rerum temporalium genere prorsus illicita est venditio, quia transferri nequit bonum temporale nisi praesupposita translatione spiritualis a quo illud omnino dependent.

Ad 3. Moscardus absque dubio, utpote ex dictis patet, non est a simoniae labe immunis. Pro crucibus enim et numismatibus benedictis ~~ex~~igit quatuor obulos, et profecto hoc augmentum respicit ratione benedictionis. Esto, quod ipse

exigat non tamquam pretium, sed ut simplex donum, sed semper exigit adeo ut augmentum illud sit merito censendum onus propter benedictionem impositum. Diversimode censi debet, si Moscardus, nihil exigendo, libertati alienae se committeret, ut aliquo modo, incommoda sua, si quae passus esset ad illam benedictionem procurandam sibi compensarentur.

XXII.

(V. Gorit. Tab. XXXV-VIII.)

Fabius quum a pluribus annis teneat paroeciam juris patronatus sibi collatam, casu venit in cognitionem cur Patronus Livius eum nominavit. Livius indigebat certa vi pecuniae sibi mutuo tradendae et eam petiit a quodam parente Fabii satis divite. Iste respondit Livio se daturum esse pecuniam petitam si ille nominaret Fabium ad paroeciam. Livius, quum necessitatem haberet accipiendi pecuniam ut posset consulere suis negotiis, non moratus est Fabium, aliunde dignum et idoneum, ad paroeciam nominare.

Qu. I. Quanam poenae sint constitutae contra simoniam?

» II. Utrum tam parens Fabii, quam Livii patronus poenas incurrerint?

» III. Quid Fabius agere debeat ut consulat suae conscientiae?

Resp. Ad I. Praemittendum quod pro simonia mentali nulla incurritur poena, quia de internis non judicat Ecclesia, et in hoc casu sufficit, ait Gregorius IX, per solam poenitentiam suo satisfacere Creatori. — Item in venditione sacramentorum, jurisdictionis, pensionis aut Cappellaniae non collativae, etsi peccatur, nulla tamen incurritur poena. — Poenae simoniacis in-

flictæ respiciunt tantum simoniam confidentialem et realem in Beneficio Ecclesiastico, Ordine et Religionis ingressu, et hae poenae ipso facto incurruntur. — Contra simoniam realem in Beneficiis sunt ex Const. Pii V: 1.º Excommunicatio quae incurritur ipso facto etiam a cooperatoribus, et est Pontifici reservata; quae excommunicatio renovata est in Const. *Apostolicae Sedis* Pii Papae IX an. 1869; 2.º nullitas electionis, praesentationis et canonicae institutionis, ita ut promotus et institutus nequeat fructus Beneficii facere suos; 3.º inhabilitas perpetua ad idem Beneficium obtinendum. — Propter simoniam confidentialem sive completam sive incompletam ultra poenas impositas adversus realem ex decreto *Quamprimum* S. Pii V incurritur etiam privatio Beneficiorum omnium antea obtentorum: non tamen probabiliter ante sententiam saltem criminis declaratoriam: ante autem omnem sententiam declaratoriam si agatur de Exam. Prosyn. qui nempe occasione examinis ad Paroeciam aliquid recipiant, adeo ut nequeant a simonia absolvi, juxta Trid. nisi dimissis Beneficiis. —

Ob simoniacam collationem et susceptionem ordinis etiam primae tonsurae olim infligebatur excommunicatio et suspensio Papalis. Episcopus ordinans et mediator ultra dictas poenas incurrerant etiam interdictum ab ingressu Ecclesiae, et si violassent suspensionem et interdictum, suspendebantur etiam a regimine Ecclesiae et privabantur perceptione fructuum. Ordinatus autem praeter excommunicationem et suspensionem ipso facto suspendebatur, non tamen ab omnibus or-

dinibus sed ab illo tantum quem simoniace ordinatus suscepit, ut docet Lessius et alii, cum nemo debeat puniri sine culpa. Benedictus autem XIV Constit. *Pastor Bonus* tribuerat facultatem Majori Poenitentiario cum inscio dispensandi, non quod peccaverit, sed quia illegittima fuit Ordinis susceptio, sed quum in citata Const. *Apostolicae Sedis*, qua limitantur censurae, nihil habeatur de his poenis propter simoniam in ordinatione, ergo censendum est non amplius eas vigere (1).

Quo ad simoniam pro ingressu in Religionem in Constitutione Pii IX infligitur excommunicatio reservata Pontifici contra reos simoniae realis, et nil aliud habetur quoad censuras. Advertendum quod omnes electiones simoniacae ad Generalatum, Rectoratum, et quodlibet officium spirituale in aliqua Religione sunt irritae: etenim in Extravagante de sim. legitur — electiones vero, provisiones etc. quas simoniace contigerit labefieri, viribus omnino careant in Ecclesiis, Monasteriis, Dignitatibus, Prioratibus officiis Ecclesiasticis et quibusve Beneficiis cuique jus nullatenus acquiratur.

Ad secundum. Inter Livium et Fabii parentem verus intercessit contractus mutui. Concedit enim parens Fabii pecuniam a Livio requisitam in mutuum pacto ut Livius Fabium nominet ad paroeciam, ideoque temporale datur tamquam pretium spiritualis, uti est jus patronatus eligendi ad paroeciam, et cum traditum sit mutuum, est vera simonia realis. Ambo itaque, nempe Livius et parens incurrunt in poenas si-

moniacis inflictas. Neque obiiciatur quod Livius fuit gravi necessitate coactus accipere pecuniam in mutuum a Fabii parente, ideoque eo modo excusari potest, quo excusatur qui necessitate gravi pressus mutuum recipit ab usurario, quia non valet comparatio. Etenim qui accipit pecuniam promittens usuram illicitam materialiter cooperatur ad peccatum usurarii, sed in nostro casu datur spirituale pro temporali, et mutuum quod accipit Livius est vinculum pro quo nominat Fabium ad paroeciam, et quantumvis Fabius sit dignus et ad paroeciam idoneus, tamen ejus electio fuit simoniaca.

Ad tertium. Distinguendum est: si Fabius post tres annos (et hoc videtur expressum esse *post plures annos*) in quibus pacifice Beneficium paroeciale possidebat, in cognitionem venit cur fuit nominatus, tunc communiter Theologi cum S. Thoma dicunt quod non teneatur dimittere paroeciam. Nec obstat regula Cancellariae, ubi requiritur absolute ut Beneficium obtineatur sine ingressu simoniaco, nam intelligitur de eo qui *culpabiliter ingreditur*. Tamen de casu ad monetur Episcopus. Si autem ante tres annos cognovit simoniam ab aliis commissam, tenebatur statim Episcopum admonere ad quem spectat quid faciendum declarare: si vero silentium tenuit, poenas incurrit, ideo ipso facto irrita evaderet eius provisio, et ratio est quia tunc simoniacae electioni consensit.

(1) Forte quis objiciet, *Constitutionem Apostolicam Sedis* confirmare censuras Concilii Trident.;

Conc. autem Tridentin. poenas confirmasse contra reos simoniae in Ordinibus; ergo. — Sed audiaturs responsio Petri Avanzini in suo libello — *Constitutio SS. D. N., qua censurae latae sententiae limitantur*, documentis omnibus munita censurisquē tridentinis aucta, nonnullis illustrata commentariis in commodum Confessoriorum, Romae Typis Joseph Via, 1870 — capite II Appendicis ita citatus Canonista pergit. — In Constitutione de qua agimus, dum omnes censurae, quae ipso facto ac iure incurrendae latae universim sunt praeter enumeratas, abrogantur; confirmantur tamen censurae Tridentinae. Sed consta Tridentinum Concilium alias censuras *directe* inflixisse, alias vero *indirecte*. Expedit hoc exemplis declarare.

Censuras quas *directe* Tridentina Synodus inflixit, iam retuli in Constitutione quam exposui. Censurae autem, quas eadem Synodus *indirecte* inflixit, illae sunt, quae indicantur sive per generalia verba, ut ex. gr. in sess. 21, c. 1 *de Ref.* in qua legitur: *et qui secus fecerint . . . poenas a iure inflictas ipso facto incurrant*. Et in capite sequenti: *antiquorum canonum poenas super his innovando*, et ita passim. Sive per speciales allegationes, ut ex gr. in sess. 14, c. 6 *de Ref.* in qua legitur: *Constitutionem Clementis V in Concilio Viennensi editam, quae incipit: Quoniam, innovando et ampliando*. In hac autem Constitutione, *Quoniam*, inter ceteras poenas recensetur etiam quaedam suspensio ipso facto incurrenda: item in sess. 24, c. 8 *de Ref.* legitur: *Aliis etiam poenis iuxta Constitutionem Concilii generalis Lugdunensis, quae incipit: Exigit . . .* In hac autem Constitutione, *Exigit*, si quis mulctae non paruerit, interdictum ingressus ecclesiae ipso facto contrahendum edicatur, vel suspensio.

Quaero itaque, an censurae a Tridentino *indirecte* inflictae comprehendantur sub Constitutione, *Apostolicae Sedis*: vel ut aliis id exprimam verbis, utrum censurae a Concilio Tridentino sive per generalia verba, sive per speciales allegationes *innovatae*, in vigore sint post dictam Constitutionem.

Respondendum videtur, non comprehendi, nec in vigore esse post dictam Constitutionem.

Prima ratio petitur ex Constitutionis scopo, qui est, ut certus determinatusque censurarum numerus ad plura evitanda incommoda haberetur; quod legitur in eiusdem Constitutionis initio: « *Nos eiusmodi incommodis occurrere volentes, plenam earundem recensionem fieri nobisque proponi iussimus, ut, diligenti adhibita consideratione, statuamus, quasnam ex illis servare ac retinere oporteret, quas vero moderari, aut abrogare congrueret. Ea igitur recensione facta . . . decernimus, ut ex quibuscumque censuris . . . nonnisi illae, quas in hac ipsa Constitutione inserimus, eoque modo quo inserimus, robur exinde habeant.* »

Porro nec certus esset censurarum numerus, nec ea incommoda satis essent sublata, si intelligantur comprehensae censurae per generalia verba a Tridentino renovatae.

Postea Auctor prosequitur ratiocinari circa censuras innovatas a Tridentino per allegationes speciales, et haec nos hic omittimus. Deinde subjungit aliam rationem pro sua sententia. Alia denique generalis ratio habetur, quae ostendit in Constitutione *Apostolicae Sedis*, non comprehendi censuras a Tridentino indirecte inflictas. Id scilicet ostendit ratio loquendi eiusdem Constitutionis. Nam ea loquendi ratio est in usu Romanae Curiae, ut quando agitur sive de poenis sive de Constitutionibus, quas Tridentinum innovavit, dici non soleat poena a Concilio inflicta, vel Constitutio Tridentina, sed poena inflicta in Constitutione N. (adiecto scilicet Constitutionis nomine) vel Constitutio N., et saepius negliguntur quoque verba: *a Tridentino innovata*. Quum itaque haec sit consueta loquendi ratio, agaturque de Constitutione facta ad coercendum censurarum numerum, si non reperiantur verba *censurae a Tridentino innovatae*, hac exclusae sunt censendae.

Porro in Constitutione, *Apostolicae Sedis*, haec verba non habentur; immo habetur quaedam verborum conceptio, quae ex sese eas excludere videtur;

sic enim statuitur: *Praeter hos hactenus recensitos, eos quoque quos Sacrosanctum Concilium Tridentinum, sive reservata Summo Pontifici aut Ordinariis absolute, sive absque ulla reservatione excommunicavit, Nos pariter ita excommunicatos esse declaramus; excepta anathematis poena in sess. IV, de editione et usu sacrorum librorum constituta etc.* « Et paullo post: *Denique quoscumque alios Sacrosanctum Concilium Tridentinum suspensos aut interdictos ipso iure esse decrevit, Nos pari modo suspensioni vel interdicto eisdem obnoxios esse volumus et declaramus.* »

Hac enim ratione dicendi, non solum censurae per Tridentinum innovatae vel implicite confirmatae heic non memorantur; sed directe indicantur legum violatores, quos Tridentinum voluit excommunicatos vel suspensos vel interdictos cum adiunctis quibus ipsum voluit: quae verba non bene applicarentur illis quos censuris subiecerunt alii canones, licet a Tridentino commemorati vel innovati, quin censuras ipsam Concilium explicate significaret.

XXIII.

(V. Gorit. Tab. II.)

Ovidius patronus cujusdam beneficii statuit illud conferre post triennium Pancratio filio, qui nunc est aetatis nimis immaturae. Interim Ovidius rogatur ab Elvetio clerico pauperrimo, qui caret titulo canonico ad sacram ordinationem suscipiendam, ut sibi conferatur tale beneficium et promittit se curaturum intra triennium, interim sibi proviso alio titulo, renunciare beneficium conferendum Pancratio temporestituto. Pacto ab Ovidio accepto beneficium confertur Elvetio.

Qu. An Ovidius et Elvetius commiserint simoniam, et in aliquam poenam inciderint?

Resp. Ovidius et Elvetius absque dubio simoniam commiserunt confidentialem, quatenus in conferendo et acceptando beneficium pactum in-

tervenerit post triennium Pancratio filio ipsum renunciandi, et pactum quodlibet sit ab Ecclesia prohibitum, utpote aperte constat tum a Trid. sess. 24 de Reformatione cap. XX, tum a Bulla S. Pii V. *Intollerabilis* 6 Augusti 1579. Advertendum quod, pactum cum sit in casu satis expressum et Beneficium jam collatum et acceptum, etiamsi nondum sequuta sit renunciatio, simonia habetur confidentialis realis, et in hoc differt haec simonia a reliquis reatibus, habetque poenas speciales severiores. Quare Ovidius et Elvetius incurrerunt in excommunicationem Summo Pontifici reservatam; Elvetius insuper etiam ante iudicis sententiam privatur beneficio per simoniam consecuto, et ad idem obtinendum inhabilis est. Item privatur beneficiis et pensionibus antea legitime obtentis, nec non inhabilis fit ad alia beneficia accipienda; haec tamen poena non incurritur ante declaratoriam iudicis sententiam. Haec omnia ex Bulla Pii V. Observandum denique est, quod huiusmodi poenae locum habent statim ac datum et acceptum sit Beneficium *per confidentiam* licet si qui acceptat beneficium simoniacas conventiones implere recuset.

XXIV.

Erasmus et Publius ex Clericatu nedum ad saecularem sed ad dissolutam prorsus vitam transgressi, cum aliquid ex Sacris disciplinis delibarent speciatim de Simonia, in quodam helluonum coetu prolamant, sodalibus ultro plaudentibus, universum Clerum Catholicum a planta pedis usque ad verticem capitis esse labe Simoniaca infectum. Quid enim sunt, aiunt, tot tamque exorbitantes taxae, quas exigunt Curiae tum Episcopales, tum ipsa Romana pro dispensationibus

ab impedimentis matrimonii, pro collationibus sive sacrorum Ordinum, sive Dignitatum Ecclesiasticarum et Beneficiorum, proque concessionibus Indulgentiarum? Nonne haec omnia sunt spiritualia vel spiritualibus adnexa, quae tamen pretio numeratae pecuniae veneunt? Quid sunt Parochorum incerta sic dicta jura pro Baptismis, pro Benedictionibus, pro sepulturis, pro celebratione Missarum, nuncupata proinde jura stolae albae et nigrae? Sunt totidem emptiones et venditione rerum spiritualium pro pretio temporali et vicissim!

Qu. I. Quomodo fortiter suaviterque diluantur tales blaterationes?

1. Quoad Curiae cuiuslibet Ecclesiasticae taxas?

» II. Quoad jura casualia, ut aiunt, Parochis et Sacerdotibus debita stolae albae et nigrae?

Resp. Ad 1. Nil mirum quod duo ex-Clerici, de quibus in casu, ad dissolutam vitam transgressi Clerum universum torvis oculis prospicientes, utpote qui nedum verbo et Sacris ministeriis sed et ipsa professione Ecclesiastica cupiditatum licentiam tacite reprehendit, eum perspicillis atrabile perfusis observent, et nisi de peioribus maculis, saltem de avaritia et aucupanda per fas et nefas pecunia insimulent, notoque vocabulo *apothecae* ipsum traducant quaerentem in omnibus quae sua sunt non quae Jesu Christi. Videamus quae blaterent de Curiis Ecclesiasticis. Arguunt:

1° Taxas exorbitantes pro variis concessionibus exigi solitas tum a Romana Curia, tum ab Episcopalibus. At vero Curiae Episcopales illas tantummodo taxas exigunt, quae vel legitima consuetudine vel per Summus Pontifices, puta per Innocentium XI sancitae sunt, dictae propterea *Taxa Innocentiana*, et istiusmodi taxarum summa

(quae taxis civilibus evidenter sunt admodum inferiores) inservit officialibus retribuendis, aedificiis, reparandis adornandisque ubi eadem officia tenentur, necnon expensis ipsi officio inhaerentibus, ut vulgo dicitur, sustinendis. Curia autem Romana, contra quam potissime debacchantur quotquot S. Ecclesiam potius quam matrem ut novercam existimant, dispensationes a matrimonii impedimentis, quoties justae adsunt causae, pauperibus vel gratis omnino, vel minima taxa sive ab Sponsis oblata sive a Sacro Tribunali imposita in recognitionem juris Apostolicae Sedi inhaerentis elargitur; quae quidem concessioniones appellantur *in forma pauperum*: a possidentibus vero taxam exigit aliqua proportionem metitam tum fortunae bonis quibus oratores fruuntur, tum praesertim majori vel minori laesioni juris communis quam secum fert petita dispensationis concessio, quo in casu taxa rationem habet seu mulctae, quae plures deterrentur a petenda dispensatione legum, quas Ecclesia provide ob commune bonum sancivit, seu subsidii ad multiplicia opera pia, quibus Apostolica Sedes quaquaversum in Orbe incumbit, seu aliqualis pro speciali favore, aut privilegio, aut Indulto rationabilis compensationis.

Pro Sacrorum Ordinum collatione notum est omnibus nihil ab Episcopo recipi, praeter oblationem Cerej, quam liber Pontificalis imponit in signum grati animi et subiectionis, vel praeter modicam taxam Curiae Episcopali solvendam pro recepti Ordinis attestatione; nec aliquid ex hoc titulo Sanctae Sedi rependi nisi forte pro dispensatione super defectu aetatis, aut pro facultate

Ordines recipiendi extra tempora, quibus in casibus redeunt quae mox dicta sunt de aliis dispensationibus. Eadem praeter propter veniunt observanda quoad concessionem indulgentiarum vel Sacrarum Reliquiarum, pro quibus nihil aliud rependitur quam pro respectivis attestationibus, vel pro sumptibus concessionem prorsus extraneis.

Quoad collationes autem Dignitatum vel Beneficiorum Ecclesiasticorum sufficiat haec simplex animadversio. Nemo ignorat ex Ecclesiae doctrina Summum Pontificem esse universalem bonorum Ecclesiae administratorem, frustra repugnantibus cuiusvis furfuris Regalistis, et leguleiis statolatris; siquidem ea bona a legitimis eorum dominis Christo donata sunt, cuius vices Pontifex gerit in terra: proindeque quousque persistet jus proprietatis praeceptumque divinum. *Non furaberis*, Sedi Apostolicae competet jus talium bonorum usum juxta eorum naturam determinandi. Jam nunc quid agit Summus Pontifex eorum collationi taxam imponens? Idipsum quod prudens Paterfamilias qui per bona sibi confixa variis familiae necessitatibus consulere studet. Quis ergo Papam redarguat eo quod ex Beneficiis vel e Praebendis Dignitatibus adnexis aliquam praelevet taxam vel in subsidium Ecclesiarum indigentium, vel ad missiones externas promovendas, vel in sustentationem ministrorum sibi in Ecclesiae regimine cooperantium, vel in alia divini cultus opera? Nonne bona Ecclesiastica ex PP. efflato sunt pretia peccatorum et patrimonia pauperum? Potest ergo Supremus eorum bonorum administrator et illa etiam a Titulari possessa in

casu necessitatis determinata praestatione gravare, et tanto magis in iis conferendis taxam aliquam praelevare, quin dici possit spiritualia vel spiritualibus adnexa temporali pretio vendi vel aestimari.

2.º Perperam etiam incusantur simoniae Parochi et Sacerdotes recipientes et exigentes jura *stolae*, ut dicitur, *albae* et *nigrae*; non enim huiusmodi praestationes dantur a fidelibus, vel exiguntur a Sacris ministris tamquam pretium administrationis sacramentorum sive aliarum functionum spiritualium, sed dantur et recipiuntur, immo etiam sine iniustitia paciscuntur et exiguntur, per modum stipendii ad honestam sustentationem Ministrorum ordinati. Ita communiter T.T. et Canonistae innixi tum notis Evangelii et S. Pauli textibus: « dignus est operarius mercede sua, Luc. X. » Quis militat suis stipendiis unquam... nescitis quoniam qui in sacrario operantur quae de sacrario sunt, edunt, et qui altari deserviunt de altari participant? Ita et Dominus ordinavit iis qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere « 1. Cor. 9 » — Quibus innixum Jus Canonicum Cap. 16 *de Praebendis* haec habet: « cum secundum Apostolum qui Altari servit vivere debeat de Altari, et qui ad onus eligitur repelli non debeat a mercede, patet a simili ut Clerici vivere debeant de patrimonio Christi cuius obsequio deputantur, ut ipsa nobis ratio persuadet. » Intervenit quasi contractus inter Sacerdotem, praesertim Parochiali cura oneratum et fideles ejus curae concreditos, ut Sacerdos spiritualia ministret, oves vero lac et

lanam ei suppeditent datis in adiunctis, ut inde honestam sibi comparet sustentationem: quasi contractus inquam et legitima consuetudine et communi fidelium praxi, et sanctionibus Ecclesiae communitus, quibus ipsemet Deus praelusit in Lege veteri ordinando decimas, pluresque sacrificiorum partes Sacerdotibus et Levitis in Tabernaculi et Templi famulatum et cultum addictis persolvendas; immo et in Lege naturae, cum ex historia constet apud omnes populos usum fuisse, quod Sacerdotio fungentes communibus et publicis sumptibus plerumque alerentur.

(Ex solutionibus in Dioecesi Derthonensi).

DE VIRTUTIBUS CARDINALIBUS

I.

Anchises Parochus juvenibus sacerdotibus coadjutoribus suis haec solet tradere regulas directivas; hisce temporibus sacerdotes curam animarum habentes deberent contenti esse ut in Ecclesia praedicent; caetera vero, quae aliter fieri deberent a Parocho et suis vicariis, videlicet, mala in particulari impedire, bonum multifariam promovere et alia hujusmodi, quae aliunde ex debito vel laudabiliter praestari possent, in praesenti ex prudentia omittenda sunt; quia praeterquam quod frustra laboraretur quum homines nunc ad aliud prorsus intenti sint, hic zelus intempestivus dictariis, calumniis et persecutionibus signum faceret sacerdotes, ita ut non possent ne alia quidem communia et magis indispensabilia munera fidelibus utiliter praestare:

Qu. I. Quid est prudentia et quomodo prudentia carnis distinguatur a prudentia spiritus?

Resp. Prima ex virtutibus cardinalibus, quaeque, ex Angelico, adjuvat omnes alias virtutes et operatur in omnibus est prudentia, ita a providentia vel praevidentia dicta, quia hujus virtutis est praevidere quae media ad certum finem assequendum sint aptiora et haec providere. — Prudentia ab Aristotele definitur: Animi habitus vera cum ratione actiones dirigens in iis, quae sunt homini bona et mala — ab Angelico autem vera et perfecta prudentia definitur: — Virtus quae ad bonum finem totius vita recte consiliatur, judicat et praecipit. — 2. 2. q. 47, art. 13. —

Haec vera et perfecta prudentia alio nomine

prudentia spiritus nuncupatur et ipsi opponitur non per repugnantiam manifestam, sed per falsam imitationem vitium quod *prudentia carnis* dicitur, eo quod, prout vera prudentia, consiliatur, judicat et praecipit quae apta sunt ad finem propositum consequendum, sed hic finis malus est, quia ipsum statuit in delectatione carnis.

Prudentia itaque carnis a prudentia spiritus distinguitur a vitio sibi opposito per falsam imitationem: distinguitur ex fine diverso quem sibi quaeque proponit; qui finis cum in prudentia spiritus sit finis ultimus totius vitae ideoque bonus, prudentia spiritus virtus appellatur: in prudentia autem carnis cum finis sit in delectatione carnis et ideo malus, haec prudentia vitium vocatur. Quod Apost. ad Rom. c. 8. probat dicens: *Prudentia carnis mors est, prudentia spiritus vita et pax; quoniam prudentia carnis inimica est Deo.*

Media ad acquirendam prudentiam, implicate recensita, leguntur apud Angelicum (2. 2. q. 47) in axiome, ubi dicitur: — Prudentia quaedam particularis virtus, longo usu multisque experimentis, divina juvante gratia comparata, quae residet in practica mentis parte, et matura praeteritarum, praesentium et futurarum rerum adhibita consideratione, perspicit, judicat, et (quod praecipuum est) vigilanter imperat quid in quolibet honesto negotio accomodate ad suum finem vel agendum vel omittendum sit, etc. — Explicite vero media ad acquirendam prudentiam recenset Scaramelli et quatuor sunt: I. hanc virtutem a Deo expostulare, prout orabat David, et Tobias docebat filium suum. Nam Deus Prov. 8.

14. ait: *Meum est consilium et aequitas; mea est prudentia.* — Quod Angelicus Doctor docet illis verbis: *divina juvante gratia.* — 2. medium ad acquirendam prudentiam est passiones refracnare maxime quae ad sensibilem delectationem nos inclinant, idest speciatim quae ad luxuriam et avaritiam impellunt. Ait enim D. Thomas 2. 2., q. 53, a. 9: Delectatio maxime corrumpit aestimationem prudentiae, et praecipue delectatio quae est in venereis, quae totam animam absorbit et trahit ad sensibilem delectationem. — 3. medium ad acquirendum prudentiam est attenta consideratio rerum praeteritarum, praesentium ac futurarum, quod expresse docet D. Thomas loco citato. — 4. medium est consilium a prudentibus exquirere; hoc docet Spiritus Sanctus Eccl. 32, 24: *Fili, sine consilio nihil agas et post factum non poenitebis*, et Tobias filio suo dicebat: *Consilium semper a sapiente perquire* (Tob. 4, 19).

An vero, Anchises Parochus prudens dicendus sit, respondeo: Anchises utique prudens dicendus est, sed non vera et perfecta prudentia. Sicuti enim dicitur prudens latro qui bene omnia disponit ad furandum, ita prudens dicendus qui bene disponit omnia ad quietam et tranquillam vitam peragendam. Sed cum tranquillitas in hoc mundo non sit finis totius vitae hominis multoque minus sacerdotis ac Parochi, hinc prudentia Anchisis Parochi prudentia carnis dicenda est; ideoque falsus prudens Anchises. Quod magis ex litteris Apostoli Pauli ad Titum et Timotheum ostendi potest.

II.

(V. Gorit. Tab. XLVIII.)

Sozimus, pauper et illiteratus, in conventu multorum, quorum major pars erant protestantes et athei, qui, magnam scientiam et auctoritatem affectantes, de catholica Religione indignissima proferebant, videns alios catholicos praesentes non audere os aperire, surrexit de loco ubi sedebat et acerrime exprobravit tam indigna de Religione blaterantes:

Qu. I. Quid sit virtus fortitudinis et quale ejus officium?

» II. An Sozimus in casu actum virtutis fortitudinis exercuerit?

Resp. Ad primum. Fortitudinis virtus definitur: — virtus perficiens hominem, ut in ordine rationis humanae et legis divinae consistat, ea repellendo quae eundem ordinem pervertere valeant. — Nemo, quantumvis post Adae peccatum per applicationem gratiae Jesu Christi ad amicitiam Dei restituatur, adhuc sentit in membris suis, ut agebat D. Paulus, legem repugnantem menti suae; et juxta Apostolum Petrum Diabolus tamquam leo rugit, quaerens quem devoret: et ideo, ut vivat juxta rectam rationem et legem Christi, homo induere debet scutum fidei, ut possit tela iniquissimi repellere. Hinc fortitudinis virtus illi est necessaria, agente ipsomet Christo in Evangelio, quod Regnum Dei vim patitur, et violenti rapiunt illud — et hoc Regnum non datur nisi illi, qui legitime certaverit. —

Officium autem hujus virtutis duplex est: Primum, facit ut mala et labores perferamus. — Dicendum... est, ait Angelicus Doctor (2. 2, q. 123 a 4): ad virtutem fortitudinis pertinet, ut.

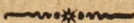
voluntatem hominis tueatur, ne retrahatur a bono rationis, firmiter tenere contra quodcumque malum, quia nullum bonum corporale aequivalet bono rationis; et ideo oportet quod fortitudo animi dicatur, quae firmiter retinet voluntatem hominis in bono rationis contra maxima mala, quia qui stat firmus contra maiora, consequens est quod stet firmus contra minora, sed non convertatur. Et hoc etiam ad rationem virtutis pertinet, ut respiciat ultimum. — Et huc respiciebat illud Christi: — *nolite timere eos qui occidunt corpus animam autem non possunt occidere; sed potius timete eum, qui potest et animam et corpus perdere in gehennam*. Secundum officium consistit in periculis adeundis, semper secundum rectam rationem et ob adimplementum legis Christi. Apostoli, omnes Martyres, Missionarii, qui inter infideles se conferunt ad disseminandum Evangelium, se demonstrarunt et demonstrant fortitudinis virtute ornatos. Huic virtuti consociatur ira, illa tamen ira de qua loquitur Regius Psaltes: — *Irascimini, et nolite peccare*. — Fortitudo, ait praelaudatus Angelicus (Ibid. a 10), habet duos actus: sustinere et aggredi. Non assumit iram ad actum sustinendum, quia hunc actum sola ratio per se facit, sed ad actum aggrediendum, ad quem magis assumit iram quam alias passiones, quia ad iram pertinet insilire in rem contristantem, et sic directe cooperatur fortitudini in aggrediendo. —

Resp. Ad secundum. Ex dictis fortitudinis virtus stat in perferendis etiam maximis malis et in aggrediendis periculis. Generatim loquendo,

protestantes et athei ob suam superbiam parvi faciunt pauperum et illiteratorum exprobationes contra suos errores; et ideo dicendum quod, si Sozimus non praevidebat aliquod malum sibi eveniturum, potius fidei actum exercuit quam fortitudinis. Si vero, non obstante praevisione malorum quae ipsi occurrere poterant, paratus erat ad illa sustinenda, tunc exercuit actum fortitudinis.

DE JUSTITIA ET UJRE

I.

Pamphilius, Sophronius et Arsenius perlegentes novam legislationem invenerunt ibi licitum declarari, quod antea ut pravum et injustum gravibus poenis plectebatur. Ex quo Pamphilius arguit justitiam vel injustitiam cujusque actus sumendam esse ex conformitate cum lege, potiusquam ex principiis speculativis, quae in praxi ad nihil reducuntur, et concludit in re ipsa idem esse justitiam et legalitatem. Sophronius vero dicit, legem errasse vel tunc vel nunc, quod judicandum est ex principiis aeternis justitiae. Arsenius vero judicat legem nec ante errasse nec in presenti; sed in legibus condendis habenda est ratio ad opportunitatem et utilitatem; quod efficit, ut quaevis legis dispositio modo sit justa, modo injusta.

Qu. I. Quid est Justitia, undenam hauriendum est ejus conceptum, et quomodo distinguatur?

». II. Quantum veritatis vel falsitatis habeant in se argumenta trium disputantium in casu?

Resp. Iustitia interdum accipitur pro virtutum omnium complexu; communius tamen justitiae nomine specialis virtus a Teologis designatur quae secunda est ex cardinalibus et definitur: — Virtus moralis constanter inclinans hominis voluntatem ad perpetuo reddendum alteri jus suum ad aequalitatem. — Iustitiae conceptum, si nomen tantum consideres, ab aequalitate hauriendum est, nam, ut ait Angelicus Doctor 2. 2, q. 57, a 1 « dicuntur vulgariter, ea quae adaequantur, justari. » — Si autem ejusdem materiam ac objectum inspicias, justitiae nomen vel conceptum a jure est hauriendum, et justitia dicitur quasi jus

tribuens, quia hujus virtutis fundamentale praeceptum est: jus suum cuique tribue. — Si tandem conceptum justitiae proprie consideremus, idest justitiae ideam, tunc hoc conceptum ab ipsa aeterna justitia Dei est hauriendum, ita ut justum per se sit quidquid cum hac aeterna Dei justitia concordat, injustum vero quidquid ab ista discrepat.

Justus dicitur Deus eo quod unicuique enti tribuit quod ipsi juxta ejus naturam congruit ita et nos justī erimus si unicuique creaturae quod sibi debetur tribuamus. Ex quo generali conceptu totuplex in nobis justitia distingui potest, quotuplex est relatio nostra ad alias creaturas, quae tamen justitiae partes seu species peculiari nomine pro rerum varietate donantur, unico retento justitiae nomine pro ordine seu relatione hominum in civili societate. Hoc vel ipse docuit Tullius De Orat. part. 22. — *Justitia erga Deos religio; erga parentes pietas; vulgo autem bonitas; creditis in rebus fides; in moderatione animadvertendi lenitas; amicitia in benevolentia nominatur.* — Et apud Angelicum etiam sub iustitiae nomine religio, pietas, observantia, amicitia et aliae virtutes recensentur 2, 2, loco cit. — Justitia prout supra proprie dicta triplex distinguitur: *legalis* nempe, *distributiva*, *commutativa*. — *Legalis* inclinatur privatum ad reddendum communitati quod ipsi debitum est propter bonum commune. *Distributiva* quae ordinat totum ad partes et inclinatur voluntatem superioris ad bona et onera communitatis distribuenda juxta merita et vires subditorum. *Commutativa* quae ordinat

partes inter se, et inclinatur privatum ad reddendum alteri privato ad aequitatem quod eidem stricte debetur.

Disserens nunc super valorem argumentorum trium disputantium, incipiam ab argumentis Pamphili.

1. Ait Pamphilius: *justitiam vel injustitiam actus sumendam esse ex conformitate cum lege.* — Quantum veritatis aut falsitatis habeat in se haec propositio declarat indirecte D. Thomas (1. 2, q. 71, a 6), his verbis — *dicendum quod cum dicitur, quod non omne peccatum ideo est malum quia est prohibitum, intelligitur de prohibitione facta per jus positivum. Si autem referatur ad jus naturale, quod continetur primo quidem in lege aeterna, secundo vere in iudicatorio rationis humanae, tunc omne peccatum est malum, quia prohibitum.* — Ex quibus verbis deducitur utique justitiam vel injustitiam actus sumendam esse ex conformitate cum lege, ideoque idem esse justitiam et legalitatem, si sermo sit de lege aeterna vel naturali, si vero agatur de lege positiva, tunc non semper justitia et legalitas idem sunt, et argumentum Pamphili utpote nimis generale falsum est. Speciatim autem item verum est hoc argumentum si agatur de lege humana non pure positiva, seu de lege quae praecipiat vel prohibeat quod lex naturalis pariter praecipit vel prohibet. Item verum etiamsi de lege humana pure positiva agatur, cum tamen praecipit vel prohibet quod lex naturalis nec praecipit nec prohibet, sed liberum relinquit seu permittit; in hoc casu, si nil desit ex alio capite

ad iustitiam legis, etiam legalitas cum iustitia confunditur. — Si tandem agatur de lege positiva humana, quae aeternae vel naturali legi adversetur, vel licet istis non adversetur ratione materiae, contraria tamen sit ex alio capite, tunc falsum est argumentum Pamphili; injusta dicenda est lex de qua agitur seu potius nomen legis ipsi non convenit, cum ipsa adversetur legi aeternae seu aeternae justitiae, ideoque in hoc casu justitia actus non idem est ac legalitas.

2. Falsum autem esse quod ipse Pamphilius ait, justitiam vel injustitiam cujusque actus non esse sumendam ex principiis speculativis, sed ex conformitate cum lege. Agnovit vel ipse Tullius, qui in suo praeclarissimo tractatu De Leg. l. 1, c. 15 ait: — Si popolorum jussis, si principum decretis, si sententiis judicum jura constituerentur, jus esset latrocinari, jus adulterare, jus testamenta falsa supponere, si haec suffragiis, aut scitis multitudinis probarentur. — Et hoc etiam, ut de aliis taceam, probat D. Augustinus: De libero arbitrio cap. 1.

Ad argumentum Sophronii resp. Vera esset argumentatio Sophronii si ageretur de lege non pure positiva, seu de lege quae nobis praeciperet vel prohiberet quod jam lex naturalis pariter praecipit vel prohibet. Falsa vero est argumentatio Sophronii si de humana lege agatur, quae sit pure positiva. Immutabilis enim est lex aeterna et naturalis, non autem lex pure positiva, licet haec sit participatio legis aeternae. Quod D. Augustinus lib. de vera religione, cap. 17, explicat exemplo medicinae inquit: — Ut ars medicinae cum

eadem maneat neque ullo pacto ipsa mutetur, mutat tamen praecepta languentibus, quia mutabilis est nostra valetudo; ita Divina Providentia cum sit ipsa omnino immutabilis, mutabili tamen creaturae varie subvenit, et pro diversitate morborum aliis alia jubet aut vetat. — Et clarius Angelicus Doctor hanc doctrinam explicat exemplo Reipublicae in qua immutabilis est lex quae Reipublicae destructionem vel ordinis publici perturbationem vetat, mutabiles vero leges quae ad Rempubl. vel ordinem conservandum conducunt. Sic v. gr. hodie ad Rempubl. conservandam necesse est ut omnes cives armati incedant: cras, exorta seditione, necesse est, ut omnes arma deponant, et non erravit lex nec heri nec hodie, etiamsi heri praeciperet ut omnes arma sumerent, hodie vero sub gravissima paena prohibeat ne quis armatus incedat.

Argumenta Arsenii. Propositio qua Arsenius declarat leges numquam errasse, utpote nimis generalis, falsa est. — Speciatim vero quantum veritatis aut falsitatis habeat, eruitur ex jam dictis. Nempe, si leges de quibus loquitur Arsenius sunt pure positivae, tunc si caetera adfuerint pro justitia legis, in materia de qua agimus, vera est propositio. Si vero leges istae positivae statutae fuerunt absque omni debita consideratione ad id quod lex naturalis prescribit, falsa est propositio Arsenii. Et hoc jam satis declaratum est. — 2. Arsenii propositio, qua vellet in legibus condendis rationem habendam esse ad opportunitatem vel utilitatem et ex hoc justitiam legis desumendam esse, transeat, si sermo

sit de legibus pure positivis, nam tunc cum nil in se malum sit, legislator et opportunitatem et utilitatem curare debet, quod supra adducta exempla declarant. — Si autem agatur de condendis legibus quae pure positivae non sint, falsissima est propositio Arsenii, prout ipsa naturalis ratio docet. Sic Cicero de Officiis Lib. 3, cap. 6, expresse docet, non semper honestum esse quod utile est, quod probat exemplo Atheniensium, qui, auctore Aristide, propositionem Temistoclis minime honestam repudiaverunt, dicentes nec utile esse quod honestum non erat. — Imo propositiones Arsenii et etiam Pamphili, prout in casu expositae sunt, a SS. D. N. Pio IX, damnantur in Sillabo §. 7, quo errores de Ethica naturali et christiana recenset; speciatim vero quae sub numero LVI damnatur Prop: Morum leges divina haud egent sanctione, minimeque opus est, ut humanae leges et naturae jus conformentur, aut obligandi vim a Deo accipiant. — Alloc. *Maxima* 9 Jun. 1862.

II.

Romualdus pactum verbale iniit cum Filiberto ei inserviendi per annum ut famulus domesticus. Antequam Romualdus inciperet famulari Filiberto, invenit alium herum a quo accepturus erat pinguius stipendium, atque consuluit quendam Aurelium sacerdotem, an teneretur inservire Filiberto viliori stipendio. Aurelius respondit, spectato jure naturali eum non teneri, quia homo non potest renunciare suae libertati quum nequeat, licet sponte, fieri servus, et famulus qui serviret invitus contra actualem voluntatem esset velut mancipium. Homo dominus est rerum suarum, non autem sui ipsius, neque se privandi juribus inalienabilibus suae naturae rationalis:

Qu. I. Quid sit *jus*, quaenam significationes hujus verbi, et quodnam ejus objectum?

» II. An responsum Aurelii sacerdotis veritati consonet?

Resp. Ad. 1. Varias sunt significationes hujus verbi *jus*. Sumitur enim 1. pro jurisprudentia, quia quemadmodum ars et scientia juris vocatur *jus*. 2. Pro loco, in quo *jus* dicitur: hoc pacto dicimus aliquem in *jus* vocari; 3. Pro judicis sententia, licet nonnumquam injusta: 4. Pro lege, quae est regula, qua diriguntur actiones justitiae; quo in sensu *jus* dividi solet in *jus* naturale et positivum; seu in legem naturalem, et legem positivam; 5. Pro actione vel re justa, seu pro objecto justitiae, quo sensu res ad nos pertinentes dicuntur *jus* nostrum; 6. Pro ipsa legum collectione, quibus regitur homo tam in religiosa quam in civili societate; hoc in sensu venit *Corpus juris*, tum *Canonici* tum *Civilis*; *jus* vera proprie dictum, prout est objectum justitiae definitur: — potestas moralis aliqua agendi vel habendi, cui ad aequalitatem respondet in altero proprie dicta obligatio, ut tantum tribuat quantum est *jus* alterius. — Ex hac definitione, quae caeteris definitionibus videtur clarior et magis praecisa, liquide sequitur, quid sit objectum juris: hisce namque duobus omnis hominum absolvitur facultas et efficacia.

Ad 2. Ridiculum profecto et quoquoersum falsum apparet responsum Aurelii sacerdotis, quod ex sese valeret ad evertendam societatem. Homo sane non est sui ipsius dominus, nempe sui esse, hocque non potest quoque modo destruere absque

injuria in naturam ipsam quae conservationem perfectionemque ejus jubet. Hujusmodi jura utique sunt inalienabilia, quatenus ipsa alienare idem esset ac se destruere. Verum homo, qui sui ipsius dominus non est, dominium absque dubio, docente Divio Thoma 1. 2, q. 1, habet sui actus, utpote creatura rationalis, secundum quod potest hoc vel illum eligere: ac proinde potest etiam se servum alicui praebere, et si id facit, esto aegro etiam animo, voluntarie facit, ac sua libertate non se exuit. Romualdus igitur teneat pactum cum Philiberto initum, ei per annum ut famulus domesticus inserviendi, ad quod ex jure naturali per se obligatur.

III.

(V. Gorit. Tab. LXXXVI.)

Blasius vendidit duos agros ad emphiteusim, annum censum sibi reservans, alterum Milesio sub explicito pacto, ne unquam annum censum redimeret cum renuntiatione beneficii novae legis italicae, quae facit unicuique facultatem libella redimendi; alterum Leonardo sub conditione, ut si vellet unquam redimere annum canonem, solveret centum libellas pro unaquaque libella canonis annui.

Qu. I. Quid est dominium, quaenam ejus distinctiones et limitationes?

» II. An Milesius et Leonardus teneantur ad servandum pactum initum cum Blasio?

Resp. Ad. 1. Cum hic unice agatur de dominio proprietatis, antequam illud definiatur discernendum est a dominio jurisdictionis, siquidem utrumque complecti una eademque definitione non licet. Dominium, quod jurisdictionis dicitur,

est jus regendorum hominum, qui publicae potestati subsunt, communis boni causa constitutum. Exercetur proinde praecipiendo, vetando, judicando, puniendo, etc. Ad hoc dominium referri potest altum quod dicitur et eminens dominium, quod competit supremae in qualibet societate potestati, ut civibus civiumque bonis, quatenus opus sit, ad publici boni tuitionem et incolumitatem utatur. Dominium igitur proprietatis est jus disponendi in proprium commodum de re sua ad omnem usum lege non prohibitum. Cui definitioni consonat illa quam tradit Codex. — *La proprietà è il diritto di godere e disporre delle cose nella maniera più assoluta, purchè non se ne faccia un uso vietato dalle leggi o dai regolamenti.* — Dominium vero hoc dividitur in *dominium perfectum*, quod dicitur etiam plenum, et *imperfectum*, quod dicitur etiam non plenum. *Perfectum* illud est quod habet proprietatem tum rei, tum fructuum; *imperfectum* vero est, quando in altero est dominium rei, in altero autem dominium usus vel fructuum. Dominium directum dicitur habere qui de re tantum potest disporre, ut in feudo; qui vero de fructibus tantum dicitur habere dominium utile. Hinc limitationes, seu, ut ait Codex, modificationes proprietatis, quae sunt *usus, usufructus habitatio*. *Usus* definitur jus alienis rebus utendi, salva harum substantia; quae postrema verba exprimunt usum proprie talem in iis tantum rebus esse posse, quae usu ipso non consumuntur, veluti domus, equus, quod dici nequit de vino, tritico, etc. *Usufructus* convenit in omnibus cum ipso usu, cui tamen

superaddit, fruitionem. Usus autem et fruitio in hoc differunt, ut usus circumscribatur necessitate; fruitio aliud quodcumque commodum completitur, ita ut usus tribuat ut non egeamus, ususfructus, ut etiam ditescere ex rei fructibus possimus. *Habitatio* denique est veluti ususfructus domus, quando alicui fuerit concessa non ad nutum ipsius concedentis, sed titulo aliquo legali, velut testamento.

Ad 2. Codex art. 1564 ait: *L'enfiteuta può sempre redimere il fondo enfiteutico mediante il pagamento di un capitale in danaro corrispondente all'annue canone sulla base dell'interesse legale.* — Attamen non prohibet quominus emphiteuta se obliget ad numquam hoc jure utendum. Cum igitur hujusmodi obligatio non sit contra jus civile, imo ex jure naturali induci possit, Milesius tenetur ad pactum cum Blasio initum servandum. Diversimode de Leonardo, quatenus lex in quolibet casu prohibeat pro redemptione fundi emphiteutici conveniri, ut solvatur summa capitalis quartum illam excedens superius statutam, quae scilicet respondet annuo canoni in ratione impendii legalis. Ait enim codex in cit. art. 1564. — *Le parti possono tuttavia convenire il pagamento di un capitale inferiore a quello sopra accennato. Ove si tratti di enfiteusi concessa a tempo e non eccedente i trenta anni, possono anche convenire il pagamento d'un capitale superiore, che non potrà però eccedere il quarto di quello sopra stabilito.* Pactum igitur initum inter Leonardum et Blasium est nullum, quatenus a lege prohibitum ac proinde ad illud servandum Leonardus non tenetur.

IV.

(V. Gorit. Tab. LXXXVI.)

Fabius per dispositionem testamentariam substantiam suam reliquit partim Lucullo dementi, partim Adriano filio legitimo, qui Religionem adprobatam professus est, et renunciaverat in ingressu Religionis omnibus bonis paternis: partim filiis fratris nascituris; partim Anselmo damnato laboribus per decennium:

Qu. I. Quinam capaces sint dominii?

» II. An omnes in casu capaces sint recipiendi quae u Fabio in eorum favorem disposita sunt?

Resp. Ad 1. Hic loquendum est tantum de dominio proprietatis, ideoque dico quod omnes homines etiam ante usum rationis, vel si sint dementes, sunt capaces dominii. Quod omnes homines sint capaces dominii probatur, quia Deus ita constituit hominem ut dominari posset omnibus rebus quae sub coelo sunt, ut constat *Genes.* 1. Etiam amentes et nondum habentes usum rationis dicuntur domini rerum, quae ad ipsos pertinent, nam habent voluntatem capacem utendi talibus ut suis, licet per accidens impeditam, talem nempe, qua non possint hic et nunc disponere de bonis suis. Praeterea possumus in eis etiam considerare aliquod genus acceptationis, quatenus scilicet, Auctoritas publica, Curatores. Tutores tales res acceptant nomine ipsorum. Hinc Apostolus ad Gal. 1. 4. sic scribit de parvulis: *Quanto tempore haeres parvulus est nihil differt a servo, cum sit dominus omnium.* — Quod etiam ad amentes extendi debet, cum eadem sit ratio.

Ad 2. Lucullus, etsi demens, cum capax sit dominii, potest recipere quod ipsi a Fabio fuit per testamentariam dispositionem attributum. Sicuti tamen a testatore non fuit nominatus tutor, mihi videtur quod standum sit ad illud quod statuit Codex Civilis tit. IX. *Della minore età, della tutela e dell' emancipazione*, cum haec dispositiones possint applicari subjecto de quod agitur. — *Se non vi è tutore nominato dal genitore, la tutela spetta di diritto all' avo paterno, ed in mancanza di questo all' avo materno: et n. 245. Quando un figlio minore resta senza padre e madre, senza tutore da essi nominato, senza avo paterno e materno, come pure quando il tutore avesse alcune delle qualità sopra espresse, fosse escluso, o legittimamente scusato si procederà dal consiglio di famiglia alla nomina di un tutore. Et ser. 2 del consiglio di famiglia n. 249. Verificatasi l' apertura della tutela, è costituito un consiglio di famiglia permanente tutto il tempo della medesima presso il pretore del mandamento dove si trova la sede principale degli affari del minore. Tuttavia se il tutore fosse domiciliato o trasferisse il domicilio in altro mandamento, potrà per decreto del tribunale civile esservi trasferita la sede del consiglio.* — Diversimode judicandum est de Adriano quantumvis filio legitimo. Ipse jam renuntiaverat omnibus bonis paternis, actu quod professus est in religione approbata, et supponitur per vota solemnia; ideoque et ex canonum dispositione cui ratio naturalis est conformis, Adrianus amisit per propriam voluntatem omne jus temporalia possidendi, et non potest recipere

partem substantiae a patre sibi relictæ, nisi per validam et legitimam dispensationem Summi Pontificis. — Valida autem est dispositio pro filiis nascituris fratris Fabii sic disponente Codici Civili Tit. 2. *delle successioni*: sez. 2. *della capacità di ricevere per testamento* n. 764. — Sono incapaci di ricevere per testamento coloro che sono incapaci di succedere per legge. — Possono però ricevere per testamento i figli immediati di una determinata persona vivente al tempo della morte del testatore, quantunque non sieno ancora concepiti. — Tandem etiam Anselmus fit haeres, quantumvis damnatus ad labores per decennium. Verum quod per delictum evasit indignum, sed pariter Codex Civilis. Tit. 2. *delle successioni* sez. 1. *della capacità di succedere* n. 726, ait: — Chi fosse incorso nella indegnità può essere ammesso a succedere, quando la persona della cui successione si tratta, ve lo abbia espressamente abilitato con atto autentico, o con testamento. Et huic designandus est tutor, et standum ad dispositiones expositas pro demente.

V.

Adrianus vehementi dolore corporis cruciatus, rogavit Marium, ut eum occideret; qui graviter et insanabiliter Adrianum vulneravit. Pelagius lenocinium praestitit Lelliae uxori suae. Formosus aetate minor scilicet adhuc sub tutela patris, nonnullas res suas magni valoris vendidit Eriberto, alias Sidonio donavit.

Qu. I. In quonam consistat ratio injuriae?

» II. An quisque cedere possit juri suo?

» III. An Marius, peccantes cum Lellia, Eribertus et Sidonius alicui injuriam irrogaverint ac proinde peccaverint contra justitiam?

Resp. Ad primum. Vocabulum *injuria* idem sonat ac contra jura, [proindeque injuriae ratio consistit in voluntaria violatione juris alieni vim suam totam retinentis. Dixi 1.º *voluntaria*; nam, deficiente voluntate ex qualibet causa, cum cesset ratio peccati, cessaret etiam injuria proprie dicta, etiamsi damnosa derivassent consequentia. Dixi 2.º *juris alieni*; sicuti enim justitia est ad alterum, ita etiam ad alterum esse debet injuria, cum nemo in se ipsum proprie injuriam inferre possit. Dixi ultimo *vim suam totam retinentis*, quia si jus, spectatis circumstantiis, desinit esse tale vel ex se, vel ex cessione, nulla prohibente lege, libere et scienter peracta, injuria non amplius locum haberet. Hinc fit etiam consentienti injuria, si ipse vel coacte aut inscienter cedit, vel a lege prohibitus sit cedere. Quare venio ad secundum quaesitum: an quisque cedere possit juri suo?

Ad secundum. Nemo potest juribus suis cedere, si a lege justitiae imperante, seu ab ipsius justitiae vel alterius virtutis obligatione pendent; hujusmodi sunt bona animi et corporis, et fama etiam, ex qua parte ad aliorum utilitatem defertur. Haec enim jura sunt inabducabilia, cum sub hominis dominium non cadant, et custodienda potius quam possidenda sint hominibus tradita, ac proinde non ab hominis, sed a Dei voluntate tantum pendeant. Quoad vero jura, quae a legitima facultate unice pendent, seu a lege permittente, vel non imperante ex justitia, utpote sunt bona fortunae et fama etiam, ex qua parte cedit simpliciter in profectum illius cui debetur, utique unusquisque, si a lege specialiter non sit

prohibitus, potest ipsis cedere. Haec enim sunt in hominis potestate et arbitrio posita, ac propterea abdicabilia, saltem absqua injuria proprie dicta. Dixi saltem absque injuria, quia si quis alia virtute prohibeatur cedere juri peccaret contra legem moralem seu obligationem illius peculiaris virtutis.

Ad tertium. Ex dictis descendit liquidum responsum. Marius injuriam Adriano irrogavit, ipsum graviter et insanabiliter vulnerando; item Pelagius et ii qui cum Lellia uxore ejus peccaverunt, ac proinde violatores justitiae sunt retinendi; jura enim hujusmodi, scilicet Adriani in sui corporis conservatione, et Pelagii in sua uxore quoad copulam, sunt omnino inabdicabilia, quatenus non ab eorum arbitrio pendeant, sed a lege aeterna, ita ut ab ipsa lege ad illa observanda teneantur, ac proinde etiamsi ipsi consentiant, injuria tamen semper perstat, cum semper ea perstent jura, quae alienari non possunt. Quare Innocentius XI damnavit hanc propositionem: — Copula cum conjugata, consentiente marito, non est adulterium, adeoque sufficere in Confessione dicere se esse fornicatum. — Attamen harum injuriarum reparatio quoad damna realia, si quae obvenerint consentientibus, ab ipsis condonari censetur, qui propterea actionem injuriosam non retinent. — Quoad vero Eribertum et Sidonium dicendum quod et ipsi injuriam irrogaverunt tum Formoso, tum patri ejus. Formoso quidem; cum enim sit aetate minor, et a patria potestate nondum emancipatus, quamvis dominium suarum rerum habeat, ab ejusdem

tamen usu, sic provide disponente lege, prohibitus est; ita ut non valeat neque vendere, neque donare bona sua, neque quemlibet inire contractum, cum ad hoc sit a lege expresse incapax declaratus. Excipiendum puto de iis non magni valoris rebus, quae liberae filii administrationi relinquuntur, atque ejus libito. Patri etiam fecerunt injuriam, quatenus ipsi sit a lege bonorum filii administratio demandata, ac ejus jura concedita. Singuli ergo, ut in casu, fuere alienorum jurium violatores, ac proinde contra justitiam peccaverunt. Non itaque illud indiscriminatim est usurpandum — consentienti non fit injuria — sed ita intelligendum, ut consensus tunc tantum auferat rationem injuriae quando et liber omnino sit, et sin minus honestus, saltem non prohibitus a lege sive naturali, sive positiva ad justitiam pertinente, jus enim est facultas legi consentanea; nullum itaque jus consentiendi in ea re, cui lex contradicat.

VI.

(V. Gorit. Tab. CXX.)

Eulerus in quadam ephemeride scribebat: Tractatum de Restitutione ideo obscurum esse et difficultatibus implicatum, quia caret praecisione et claritate in principiis fundamentalibus, videlicet in radicibus restitutionis. Vel enim consideratur radix fundamentalis et generalissima, et tunc unica radix est violatio justitiae commutativae; vel habetur ratio ad specialem violationem justitiae commutativae, et in hoc casu tot habentur radices restitutionis, quot sunt speciales modi violationis justitiae commutativae, seu facta injusta, sive haec sint furti, damnificationes, contractus usurarii, occupationes rei alienae, etc.

Qu. I. Quot et quales sunt radices restitutionis secundum comunem theologorum doctrinam?

» II. Quid de sententia et argumentatione Eulerii?

Resp. Ad primum. Plerique Theologi ex Divo Thoma duplicem assignant titulum, seu radicem restitutionis; injustam nempe acceptionem, et rem acceptam. Radix porro prima, videlicet *injusta acceptio* injuriam semper, sive culpam aliquam supponit saltem civilem. Complectitur enim quamcumque injustam laesionem ex furto, vulnere, damno, facto quolibet aut omissione contra commutativam justitiam, etiamsi nihil de re aliena obvenerit ei qui damnum intulit. Alia vero radix, idest *res accepta* nullam dicit culpam: afficit enim eos, qui sine ulla ipsorum culpa possident aut retinent aliena sive ex inventione accepta, sive ex deposito aut commodato, sive ex alio titulo, quae sunt restituenda, cum ad dominum suum clament. Nonnulli etiam titulum contractus addunt. E contractu enim, ajunt, potest restituendi obligatio oriri, etiamsi nulla fuerit injusta acceptio, et nulla quoque sit res accepta, ut si quis ex fortuito casu amiserit pecuniam mutuo acceptam, aut si quis ex contractu cautionis vel fidejussionis restituere teneatur. Verum ex contractu solutio fit potius quam restitutio, quae cum illa non est confundenda, vel utraque simul accipienda. Etiam judicis sententiam vel legem recensent aliqui inter restitutionis radices, at inepte videtur: praeter enim quam quod et hic habetur solutio potius quam vera et proprie dicta restitutio, certum est justam quamcumque

legem vel sententiam fundari in aliqua ex recensitis radicibus. Quare ratio non videtur, vi cuius sit a doctrina Divi Thomae recedendum, quae duas tantum admittit restitutionis radices, nempe injustam acceptionem, et rem acceptam.

Ad secundum. Nulli dubium quod violatio justitiae commutativae sit radix fundamentalis restitutionis. Sane nulla restituendi obligatio, nisi jus alterius strictum violetur; et jus strictum alterius non violatur nisi per violationem ipsius justitiae commutativae. At hujusmodi radix, cum sit nimis generica, applicari non potest ad plura quae circa justitiam commutativam contingunt, ac proinde *Scavini* ipsam vocat radicem restitutionis remotam. Nulli item dubium, quod quoque modo commutativa laeditur, semper restitutionis obligatio pateat. At hujusmodi radices proprie dictae restitutionis dici nequunt. Utpote enim ipsum vocabulum sonat, radix alia exigit, quae ab ipsa tamquam origine descendunt, quod dici non potest de omnibus dictis modis. E contra abs jam recensitis superius radicibus, nempe *injusta acceptatio et res accepta*, non obscure, sed dilucide et etiam commode obligatio descendit restitutionis, omnes respiciendo modos quibus commutativa violatur justitia. Quare, ait prae laudatus *Scavini* tot sunt radices proximae restitutionis quod sunt primariae species laesionis juris alterius, atqui duae tantum sunt primariae species laesionis juris alterius, scilicet laesio materialis, cui respondet obligatio ex re aliena inculpabiliter accepta, et laesio formalis, cui respondet obligatio ex re aliena accepta culpabiliter: ergo

etc. Non est igitur attendenda sententia et argumentatio Eurelii, quam videtur ipsum accepisse a D. Ludovico Habert qui docet — totuplex est restitutionis radix, quotuplex modus violandi justitiam et tollendi aequalitatem.

VII.

(V. Gorit. Tab. CXX.)

Olimpius plura scripta divulgavit contra religionem et bonos mores; praeterea non cessavit in conversationibus juvenum et simplicium sophismata disseminare ad eorum fidem et mores corrumpendos. Quo factum est ut plures decepti et illecti ab ejus mendaciis et scurrilitatibus errores prave ejusque opiniones amplexi sunt.

Qu. An Olimpius peccaverit contra charitatem vel justitiam, et vi cujusnam virtutis teneatur ad reparationem?

Resp. Olimpius peccavit contra justitiam. Quoties enim scandalum injusto aliquo modo inferitur, carere injuria non potest. Injustus autem modus est qui aut libertatem laedit, ut vis et metus, aut intellectum, ut fraus et deceptio. Cum jure naturae cuique tribuatur usus harum facultatum, earumdem laesio, et quae a laesione sequuntur nequeunt non esse injuriosa. Qui vero simpliciter depravat voluntatem vel pravis exemplis, vel precibus etiam et consiliis alios in peccatum inducens, peccat quidem contra charitatem, non vero contra justitiam; quia voluntatis depravatio, quae non sit ex deceptione intellectus, aut ex imminutione libertatis, spontanea omnino censetur. Olimpius igitur, qui tum scriptis, tum verbis pluries falsa doctrina contra fidem et bonos mores

decepit, ita ut ejus errores opinionesque pravas amplexi fuerint, sicuti peccavit contra justitiam ita etiam ex vi hujus virtutis tenetur ad reparationem. Debet hinc ex justitia seductionem tollere, fraudem et errorem aperire, remove causas, nempe scripta impia divulgata, se retractando, et curare, quantum fieri potest, ut decepti restituantur in eum statum de quo injuste eos dejecit.

VIII.

(V. Gorit. Tab. LX.)

Respicius damnatus ad triremes ad vitam, quum sibi videantur intolerabilia incommoda sui status, laboribus absque fine incumbit, parum alimentum et somnum brevissimum capit ut quamprimum vitam miserissimam consummet. Suborto dubio de licitudine talis modi agendi, consulit Protum confessarium, qui respondet, tute Respicium ita se gerere posse, secundum illud. Scripturae: melius est mors quam vita amara.

Qu. I. Quid sit homicidium, et an suicidium omnem malitiam homicidii sortiatur?

» II. Quid de praevi Respicii et de responso Protii?

Resp. Ad 1. Homicidium definitur — violenta exanimatio seu occisio hominis facta ab homine. — Homicidium aliud est casuale, aliud voluntarium, aliud qualificatum, aliud simplex. Illud dicitur voluntarium, quod vere est volitum. Potest autem quis directe mortem alterius velle, ut si quis explodat sclopetum ad aliquem occidendum, et indirecte cum quis non intendens mortem, ipsius tamen causam voluntariam ponit sicuti eveniret quando quis pedibus calcaret praegnantem, ex quo abortus sequeretur. Homicidium casuale proprie dicitur illud, quod omnino accidit praeter

intentionem operantis et apposita est omnis sufficiens diligentia ad illud praecavendum. Qualificatum est quod speciales circumstantias habet adnexas: tale est homicidium proditorium, quod fit sub specie amicitiae; insidiosum quod ex insidiis: assassinium quod ab aliis mercede conductis; latrocinium quod spoli gratia patratur. Simplex dicitur quando hisce circumstantiis non afficiatur.

Secundae hujus quaesiti parti, an suicidium omnem malitiam sortiatur homicidii, respondet D. Thomas 2. 2, q. 64, a. 5. — Dicendum, ait Ipse, quod seipsum occidere est omnino illicitum triplici ratione. Primo quidem, quia naturaliter quaelibet res seipsam amat, et ad hoc pertinet, quod quaelibet res naturaliter conservat se in esse, et corrumpentibus resistit, quantum potest. Et ideo quod aliquis seipsum occidat est contra charitatem, qua quilibet debet seipsum diligere. Et ideo sui ipsius occisio semper est peccatum mortale, utpote contra naturalem legem, et contra charitatem existens. Secundo, quia quaelibet pars, id quod est, est totius. Quilibet autem homo est pars communitatis, et ita quod est, est communitatis. Unde in hoc quod seipsum interficit, injuriam communitati facit, ut patet per Philosophum Ethicor. Tertio, quia vita est quoddam donum divinitus homini attributum, et ejus potestati subjectum, qui occidit et vivere facit. Et ideo qui seipsum vita privat, in Deum peccat; sicut qui alienum servum interficit, peccat in Dominum cujus est servus; et sicut peccat ille, qui usurpat sibi judicium de re sibi non commissa. Ad solum enim Deum pertinet judicium

mortis et vitae, secundum illud Deuteron. 32: *Ego occidam et ego vivere faciam*. Ergo dicendum quod suicidium est peccatum non solum quia contrariatur justitiae; sed etiam quia contrariatur charitati, quam habere debet aliquis ad seipsum. Et ex hac parte occisio sui ipsius est peccatum per comparisonem ad seipsum. Per comparisonem autem ad communitatem et ad Deum, habet rationem peccati etiam per oppositionem ad justitiam.

Resp. Ad 2. Homo potest, justa causa intercedente, facere aliquid ex quo provideatur secundo mors secutura. Haec justa causa erit, quando sibi offert bonum assequendum praestabilius ipsa vita; in tali casu poterit quis ex amore erga tale bonum velle ipsum assequi et permittere, ut ipsa vita secundo periclitetur, sive etiam pereat. Hoc fecerunt Sancti, qui ut facilius vitam aeternam consequi possent, jejuniis, macerationibus, flagellis corpus suum domuerunt, quantumvis praevidere potuerint vitae abbreviationem. Sed non intellexerunt agere ex intentione perdendi vitam, sed ex amore boni excellentioris. Agere aliquid cum intentione perdendi vitam semper est illicitum. Respicius ergo, qui, cum sibi videantur intollerabilia incommoda sui status, laboribus absque fine incumbit etc., ut in casu, est verus suicida, quia haec omnia agit ut quamprimum vitam miserrimam consumet. Erronea est autem Proti responsio. Quis enim non videt Scripturae verba: *Melius est mors quam amara vita* — instituere comparisonem inter dolores mortis et dolores continuatos vitae, et hinc illos

praeferendos, juxta humanum sensum, istis? Ex hoc autem non consequitur quod licitum sit seipsum occidere, ut amara vita terminetur. Homo vere christianus potest dicere cum Iob in suis amaritudinibus *taedet animam meam vitae meae*, sed cum ipso pariter divinae voluntati submissus exclamare: — *Deus dedit, Deus abstulit, sicut Domino placuit ita factum est, sit nomen Domini benedictum*. — Dolores tam animae quam corporis sunt necessarii ad vitam aeternam consequendam, agente Christo in Evangelio, quod per multas tribulationes oportet introire in regnum Dei. Et Augustinus Deum adprecabatur hisce verbis: hic ure, hic seca, hic non parcas, ut in aeternum parcas. Protus ergo tenetur erroneam suam doctrinam retractare cum Respicio, illumque admonere quod finis suarum actionum facit illum suicidam, ac proinde debet adhortari illum ut paenas et labores carceris patienter sustineat, ad facilius remissionem suorum peccatorum impetrandam.

IX.

(V. Gorit. Tab. CXX.)

Rogerus miles inimicus personalis Rinaldi, qui pugnabat in acie adversariorum, statuit Rinaldum hostem occidere in primo congressu hostili. Inito praelio, Rogiero occurrit Rinaldus una cum pluribus aliis inimicis; at Rogerus ad vetus odium explendum, omni alio relicto, ictus tantum direxit contra Rinaldum, atque illum occidit.

Qu. Num Rogerus reus sit homicidii?

Resp. Cum homicidium proprie dictum sit voluntaria et injusta hominis occisio ab homine

privata sua auctoritate peracta, videtur liquide descendere Rogerium esse homicidii reum. Occisio enim Rinaldi a Rogerio facta est omnino *voluntaria*, ut abunde in casu patet: *injusta* cum ad vetus odium explendum fuerit et volita et consummata. Injusta quoque, quia Rogerius adversus Rinaldum se gessit non ut miles, seu minister publicae potestatis cui subjacet, sed ut personalis ejus inimicus; ac proinde *privatus* homo animi sui motu ipsum occidit. Esto quod id contingerit in bello. Verum etiam in bello justitiae ratio est servanda. Miles enim sive offensivam, sive defensivam partem gerat, tenetur inimicos respicere non in individualitate, sed in universalitate; ac proinde sive se ab ipsis defendat, sive illos offendat, munus suum adimplere debet, prout ratio belli exigit, nullo habito respectu ad individualitatem. At Rogerius contrarium fecit; qui imo voluit antecederet Rinaldi mortem, et contra ipsum ictus tantum direxit.

X.

(V. Gorit. Tab. LXXV.)

Berengarius qui jam a multis annis pinguem haereditatem paternam assecutus est, audit a matre se esse spurium; mater autem non solum hoc asserit sed et argumenta exhibet. Amissis tamen documentis et mortuis testibus, non posset in praesenti judicialiter probare illegitimitatem Berengarii.

Qu. I. Quatenam sint obligationes patris adulteri et matris adulterae relate ad prolem legitimam et spuriam, spectato jure tum naturali, tum civili?

» II. An Berengarius teneatur cedere haereditatem consecutam?

Resp. Ad primum. *Il matrimonio*, ait Codex art. 138, *impone ad ambidue i conjugii l' obbligazione di mantenere, educare ed istruire la prole. Questa obbligazione spetta al padre ed alla madre in proporzione delle loro sostanze, computati nel contributo della madre i frutti della dote.* — Cum vero parentes sint ab hac vita emigraturi, tenentur jure naturali bona, quae possident, filiis legare. Verum jus civile providissime sinit, ad alias etiam obligationes, si quae essent, satisfaciendas, ut de eorum bonorum medietate secus disponant, ac filiis testamento portionem tantummodo relinquant, quam legitimam vocant.

Spurii videntur a jure civili fere derelicti. Codex enim de iis dumtaxat dicit in art. 767. — *I figli del testatore nati fuori di matrimonio, dei quali non è ammesso il riconoscimento legale sono soltanto capaci di conseguire gli alimenti.* — Recognosci autem nequeunt, prosequitur idem Codex sub art. 180. *I figli nati da persone, di cui anche una soltanto fosse al tempo del concepimento legata in matrimonio con altra persona* — idest filii spurii. Obligationes igitur eorum parentum a solo jure naturali sunt derivandae. Porro ex hoc jure spuriorum parentes tenentur eos alere, educare, instruere, donec valeant sibi per se providere. Cum ipsi sint eorum existentiae auctores, natura aperte exigit, ut ad ejusdem vitae conservationem incumbant. Imo videtur quod si uterque libere in crimen consenserit, uterque etiam ex aequo et in solidum ad hoc sustinendum onus teneatur. Attamen communior sententia praecipuum onus patri imponit, non

vero matri; ita tamen ut totum subeat etiam mater in patris defectu. Quidquid sit, melior mihi videtur sententia, utpote naturae magis consentanea, et a jure romano accepta, quae dicit matrem primo triennio prolem alere debere; quo completo, in patrem onus transire, ad quod teneretur etiam ab ipso partu in defectu matris. Quoad modum autem hasce adimplendi obligationes, ex circumstantiis prudentia meliorem dictabit. Quod si hospitalibus exponeretur proles, TT. plures, docent parentes, nisi suffragetur paupertas, teneri ad expensas ipsis reficiendas. Adest etiam hac de re casus ex Conciliis provincialibus reservatus: Qui locis piis infantes exposuerint, cum habeant unde ipsos alant, neque eorum damnum resarciverint.

Quid vero si per adulterinam prolem damna importantur vel marito adulterae, cui filius non suus obtruditur, vel legitimis filiis, quibus haereditas diminuitur, vel illis ad quos perventura esset jure consanguineitatis, si etiam spurius deesset filius? Certum est adulteros ad haec omnia damna teneri compensanda, cum ipsi sint vera eorum culpabilis causa. Imo, si uterque libere consenserint, cum aequalem dederint damni causam, ex aequali et in solidum tenentur. Horum tamen omnium damnorum compensatio, nec non onus alendae proles, eique necessaria suppeditandi, certe recidit totum prius in ipsum patrem, si mulierem vi vel metu coegerit ad adulterium: ita tamen ut in defectu patris, teneatur et ipsa mater, cujus consensus licet per iniuriam extortus, culpa gravi non careat. Nec adulter excusatur eo

quod, ipso dissuadente, mulier marito supposuerit adulterum filium: nam generaliter loquendo, suppositio haec quaeritur ex adulterio; tum quia ex naturali et legali praesumptione filius censetur mariti, tum quia res ipsa hoc affert suppositionis periculum, cum mulier saepissime non teneatur, ut plurimum vero, non velit suum confiteri crimen. Damna autem quae per accidens ex adulterio veniunt, ut si spurius filius, dum legitimus habetur, accipiat a consanguineis, gratuita donatione, vel haeres a patre putativo, aut fortasse etiam a lege instituatur prae alio non legitimo haerede, sed extraneo, probabilius docent TT. plures haec non esse reparanda, utpote quae remote et per accidens sequantur, nec per se connexa cum adulterio sint, tamquam cum causa ipsorum damnorum.

Advertendum quod haec omnia sunt prudentissime tractanda, ne adulterii ingeratur suspicio, si forte illud occultum fuerit. De matre spuriae prolis praesertim loquendo, quae proles, publica et mariti maxime opinione, tamquam legitima habita est, haec mater neque tenetur restituere, quamdiu id fecere nequeat sine gravi periculo, aut sui damni tum vitae, tum famae aut alieni scandali. Cum tamen eo quo fieri potest modo reparandum sit damnum, curet mater majori labore ac diligentia rem augere familiarem, multa de sumptibus ad proprium pertinentibus, cultum detrahat, plus de bonis propriis, si habeat, legitimis quam spuriiis testamento relinquere, idque ex honesto aliquo et probabili praetextu, ne sit causa litium aut suspicionum; denique prudenter,

nec umquam laesa libertate de statu vitae eligendo, det operam, ut spurii filii eam ineant vitae rationem, qua citius onere levantur filii legitimi.

Ad secundum. Spectato jure civili, certum est Berengarium non teneri haereditatem cedere, cum ejusdem illegitimitas non fuerit judicialiter probata, nec probari possit, amissis documentis, testibusque mortuis. Imo ipsa lex illi favet; dicitur enim in art. 170. — *La figliazione legittima si prova coll'atto di nascita iscritto sui registri dello stato civile*, — et in art. 181. — *In mancanza di questo titolo, basta il possesso continuo dello stato di figlio legittimo*. — Quare, si etiam deesset natalis actus legalis, quo Berengarii legitimitas probatur, ipse haberet certo possessionem continuatam status legitimi filii, quatenus et multis annis ac haereditatem paternam assecutus sit, ac proinde et antea tamquam legitimus habebatur. Huic juri civili neque jus adversatur naturale, quatenus nemo cedere teneatur quod bona fide et legaliter assecutus est, et a multis annis pacifice possidet, nisi contrarium evidentissime sit probatum. Caeterum, quamvis gravissimis rationum momentis non sit admittenda, tamquam certissima probatio, quaecumque matris etiam jurata confessio de illegitimitate; attamen si aliis liquidis et indubitatis probationibus natalis sui illegitimitas constaret, ita ut Berengario certissima res esset se esse spurium, teneretur spurii conditionem subire, suamque haereditatis paternae partem filiis legitimis remittere vel, hisce deficientibus, illis ad quos de jure pervenire debet haereditas. Difficultas esse posset, quando filius

teneatur id credere matri testificanti et juranti. Card. De Lugo d. 13 Sect. 3, ait: ego non invenio rationem ponendi quoad hoc differentiam inter forum internum et externum formaliter loquendo... pro qua existimo optimam regulam esse eam, quae desumitur ex foro externo si formaliter applicetur et an tunc solum filius teneatur credere in foro conscientiae, quando motiva quae ipsa habet ad credendum, si proponerentur in foro externo, et probarentur eodem gradu et modo, quo ipsi probantur, iudex propter illa motivata lite proposita eum pronunciaret illegitimum. Quando vero notitia illorum motivorum cum eo gradu probationis, quo filio proponuntur, non sufficeret in foro externo ad talem declarationem, neque ad vincendum praesumptionem contrariam et possessionem legitimitatis idem credo dicendum omnino esse in foro interno.

XI.

(V. Gorit. Tab. XL.)

Vulpicius juvenis suasit Blandinae virgini et simplici et ignarae cujusque peccati contra castitatem, fornicationem non esse peccatum, atque eam induxit ad peccandum. Quum inde Blandina conceperit et pepererit, atque bonam famam amiserit, parentes ejus a Vulpicio exigunt magnam vim pecuniae ad reparandum damnum puellae obveniens. Vulpicius omnino renuit quidquam solvere, huic argumento innixus, quia neque puellam decepit ficta spe matrimonii, neque eam coegit ad tales actus.

Qu. I. Quid sit stuprum et quaenam obligationes ex eo derivantes?

» II. An Vulpicius in casu teneatur damna reparare?

Resp. Ad primum. Stuprum duplici modo sumi potest, idest pro illicita virginis defloratione sub cura parentum existentis, ita D. Thom. 2. 2, q. 154, art. 6, et pro violenta virginis corruptione; unde stupratores et corruptores virginum proprie illi dicuntur, qui vim inferunt. Et sic propria ratio stupri in hoc consistit, quod virginitati, seu claustro virginali vis inferatur: quare supra fornicationem addit injuriam gravem in puellam, cui per vim integritas corporis, quae maximi exstima-ri solet ac debet, adimitur. Theologi autem in primo modo stuprum accipiunt, ac in latiori sensu, ita ut respiciant tantum ipsam illicitam seu extra legitimum conjugium, virginis deflorationem sive consentiat, sive non, virgo. Obligationes a stupro derivantes justitiam attingunt commutativam et praecise non descendunt a violatione virginis, sed potius ab ejusdem damnosis consequentiis. Integritas enim virginalis, cum non sit pretio aestimabilis, et impossibilis redintegratio materialis, per se non inducit obligationem stricte talem justitiae. Hinc ubi virgo vel aeque decenter nubat, vel moriatur, vel nubere nolit, vel libere profiteatur Religionem, vel condonet reparationem, stuprator ad nihil tenetur, excepta obligatione patris, si prolem susceperit, quae obligatio incipit, si virgo consenserit in stuprum, ab anno tertio, et deinceps, donec proles possit sibi providere: imo ab ipso partu, si mater non possit, vel ipse stuprator ad id se obligaverit. Ut autem recte et clara dignoscantur obligationes a damnosis stupri consequentiis procedentes, observandum, quod virginis defloratio

diversimode contingere potest: 1. ipsa seducente, vel libere et inconditionate consentiente: 2. vi vel metu coacta: 3. precibus importunis, blanditiis, donis inducta: 4. matrimonii promissione sive vera, sive ficta illecta: 5. mendaciis fraudibusque decepta.

In 1. casu stuprator ad nihil tenetur erga puellam, cum volenti et consentienti non fiat injuria, neque erga parentes, quibus nullam ipse irrogavit injuriam stricte talem, abutendo de eorum filia, jam, ut supponitur, sui compote, quae libere et sponte et scienter se prostituit. Puella enim liberum sui corporis usum habet, et potest absque parentum vel curatorum injuria nubere, ad libitum, etiam minus aequali; hinc neque puella eis injuriam facit, neque deflorator de puellae ipsius consensu apponens impedimentum meliorum nuptiarum. Quod si parentes ad dotem augendam compulsi a stupro sunt, ut decenter et juxta conditionem nubere valeat filiae, hoc totum in bonum ipsius filiae cedit, ad quod tamen parentes ex justitia non tenentur, cum filia per stuprum concessum, libere et sponte, toti damno se subjecerit. Attamen si puella a suo corruptore diffamata fuerit, profecto iste ad damna secuta reparanda teneretur, non quia ipsam defloravit, sed quia diffamavit... Caeterum si stuprator dives esset, et violata puella pauper, Confessarii prudentiae commendandum, utrum sit vel non excitandus ad congruam elargitionem puellae praestandam.

In 2. casu, nempe si vi vel metu fuerit virgo coacta, cum stuprator injuriam proprie dictam

ipsi intulerit, ad omnia damna inde secuta tenetur ex justitia compensanda; hinc vel in uxorem ducere, si decenter prudenterque id fieri possit, quae melior est damni reparandi ratio, utpote quae tum infamiae, tum animae periculis melius occurat; vel certe sic dotem ejus augere, ut nubere alteri valeat, perinde ac si esset virgo. Dos vero haec ex conditione potius puellae, quam viri dimentienda videtur, cum aequitati satis fiat, si juxta suam conditionem nubat.

In 3. casu, idest si precibus importunis, blanditiis ac donis fuerit puella ad stuprum inducta, communissime dicunt TT. stupratorem generatim ad nihil teneri; preces enim, blanditiae, dona et similia non tollunt quod virgo sponte et libere consentiat, cum facile possit molestias illas excutere et propulsare. Dixi *generatim*: nam excipitur: 1. si una cum precibus jungatur metus reverentialis, cum, attenta sexus fragilitate, contradictio evaderet tunc moraliter impossibilis: 2. si seductor jam incipiat vim puellae irrogare tactibus, osculis, blanditiis, etiamsi postea consentiat; quia per vim illam antecedentem vir censetur eam constituere in periculo proximo consentiendi. Item si nollet vir discedere, et virgo consentiat, ut postea statim discedat; quia timet infamari, si ab aliis sola cum solo inveniat: tunc habetur uti moralis coactio.

In 4. casu, matrimonii scilicet promissione sive vera, sive ficta, illecta fuerit ad stuprum virgo, generaliter loquendo tenetur stuprator eam ducere in uxorem; quia etsi turpis fuerit conditio, ea tamen adimpleta, obstringere ex communi jure

censetur promissio matrimonii, quae est de re licita, secus sua fraus stupratori patrocinaretur. Quae ratio cum valeat etiam quoad fictam promissionem, aequè ex hac etiam stupratorem obligari censent Theologorum plerique. Etenim vel sincere promisit corruptor matrimonium, et tunc ad illud tenetur vi promissionis, cum omne promissum in debitum cadat; vel fecte promisit, et tunc ad Matrimonium obligatur ratione injustae deceptionis atque subsecutae laesionis. Excipe, nisi deflorator talia dederit signa, quibus faemina sufficienter agnoscere potuit, promissioni subesse dolum, aut ipsam conditionis seu status notabilem inaequalitatem agnoscens facile suspicari potuit, illum simulate solum nuptias promittere, ut ea frueretur. Ratio est, quia in tali casu ipsa non praesumitur decepta, sed fingere deceptionem, ac ex mera sua voluntate consensisse in stuprum; unde stuprator saltem in foro conscientiae ad nihil tenetur juxta dicta in primo casu. Si vero promissio ficta fuerit ac tanta conditionum disparitas, ut ipsa virgo, nisi hanc tantum disparitatem ignorasset, potuisset fraudem agnoscere, juxta multos poterit stuprator etiam non ducere, sed solum pecunia satisfacere ratione fraudis, quia ipsa mulier non censetur voluisse stupratorem obligare ad tanti valoris consensum. Pariter si virgo non erat, quae se virginem simulaverat, vel si postea cum alio fornicetur, nec ducere tenetur, nec compensare damna, quia causa non adimplendae promissionis ex ipsius puellae culpa est. Quod si stuprator proprio errore deceptus putavit ad virginem, vel divitem,

quae non erat, vel notabili aliquo circa ipsam laboraverit errore, quo irritatur promissio, tunc si ipsam ducere nolit, tenetur damna compensare. Si vero nec virginis nec stupratoris oppositio sit, sed istius, vel illius parentes matrimonio efficaciter adversentur, tunc puto compensanda esse damna, si parentes ipsius stupratoris opponantur, quia jus quodammodo puellae impediunt; non autem esse compensanda, si parentes ipsius puellae absque honesto et rationabili motivo matrimonium impediant, quia stuprator, ad matrimonium paratus, suae non deest promissioni, ad cuius adimplentionem nullum rationabile impedimentum obstat (1). Qui autem culpabile posuerit ad matrimonium impedimentum, videtur teneri tantum compensare quanti, non damna ex stupro illato, sed damna ex matrimonio denegato exstimentur; cum enim injuste fraudaverit virginem jure matrimonii, valor ipsius matrimonii ipsi virgini rependendus videtur. Si denique ex ipso matrimonio gravia scandala et mala immineant tunc tantum dotare teneretur stuprator; quia compensanda est virgo, si matrimonium promissum celebrare vetat prudentia, non vero aliqua culpa ipsius virginis.

In 5. casu, nimirum si virgo mendaciis fraudibusque fuerit decepta, quamvis puella consentiat, decepta tamen consentit, ac proinde idem est ac

(1) Contradicit tamen Scavini qui ait: (Vol. 2.º Lib. 2.º Tract. VII, Disp. II, cap. I). « Si puella non recuset, sed contradicant parentes alii dicunt adhuc ad nihilum teneri stupratorem; cum adhuc per ipsum non stet quominus matrimonium contrahatur. Sed alii verius illum obligant ad damnum reparandum, nam matrimonium principaliter ad damnum compensandum promisit; et licet per ipsum non stet quominus nubat, cum neque id stet per puellam, ideo ista semper urgere potest illam compensationem. »

dissentire, et nolentem in stuprum inducere. Praeterea cum deceptio injuriam importet, consequitur quod de damnis debeat respondere stuprator, qui illam irrogavit. Quare et in hoc casu tenetur stuprator ad ea omnia, de quibus supra in 2º casu.

Ad secundum. Vulpicius absque dubio tenetur omnia damna reparare, quia mendacio ac proinde deceptione Blandinam virginem ad stuprum induxit. Vide dicta in quinto casu.

XII.

Basilii Parochus consultus a Numa Confessario suae Pareciae de casu abortus ex sumptione cujusdam pharmaci respondet: se nosse ex sententia valentium medicorum, quos consuluit, nullum pharmacum ex natura sua esse abortivum; ac proinde judicare ex simplici propinatione pharmaci vel potionis, neminem incurrere in reservationem, neque ecclesiasticam paenam, quia intentio criminosa nihil ponit in esse:

Qu. An sententia Basilii Parochi sit vera et in praxi tuta?

Respondeo distinguendo: Nullum pharmacum ex natura sua est abortivum, nempe *directe* agit et *immediate* in destructionem et ejectionem foetus, transeat vel concedo; nullum pharmacum ex natura est abortivum, idest insitam vim non habet vel *indirecte* vel *mediate* abortum producendi et determinandi, nego. Et proinde nego consequentiam, atque dico: Sententiam Basilii Parochi nonnullorum medicorum auctoritati innixam aliqua veritate scatere sed majori ex parte claudicare, juxta traditam distinctionem. Quid enim refert *directe* an vel *indirecte*, si sub actione pharmaci abortus producat? Erit ad minus

causa causae; atqui quod est *causa causae*, juxta philosophorum adagium, est *causa causati*, scilicet effectus: ergo. Res ita est, et nullum medicum contrarium asseruisse puto. Nam negare nemo poterit plura pharmaca vel intestina corripiendo vel sanguinis massam debellando, vel alia similia agendo, abortum determinare. Audiatur prae caeteris celeberrimus phisicus medicus Debreyne. Hic inter causas abortum determinantes, adnumerat « *les purgatifs violents, les preparations alsé-tiques, les vomissement causés surtout par l'éme-tique* (tatre stibie); *les starnutatoires violents, et reiteres, les reniedes dit emménagogues ou propres à provoquer les flux menstruel, etc.* »

Roborantur nuper allata 1. auctoritate doctorum et theologorum unanimi in hac re profitenda. 2. Auctoritate ecclesiae et Ss. Pontificum, qui hujusmodi vim medicinis nonnullis insitam agnoverunt et agnoscunt et in *procurantes* abortum foetus animati poenas gravissimas statuerunt. 3. Auctoritate experientiae. Detur enim mulier uterum gerens, quae nullo morbo labore, numquam abortiverit, et ferream sanitatem praeseferat. Porrigatur ei aliqua ex dictis medicinis, vel alia. Videbis plus minusve rapide hanc mulierem convulsione quati, omnia viscera ejus veluti subversa, et abortum accidere.

Post haec mihi videtur eversa falsa sententia Basilii Parochi, licet juxta allatam distinctionem, aliquam speciem veri praeseferat et proinde puto non esse in praxi tutam, neque admittendam.

XIII.

(V. Gorit. Tab. CXX)

Ludivius se accusat apud Onorium Confess., se male non judicare, sed tantum faciliter malum suspicari de illis, quorum vitam non bene cognoscit; nec putat temere agere; quia ex hominibus plerique mali sunt: et praesumptio, quae sumitur ex comuniter contingentibus, sufficere saltem debet ad excusandam suspicionem a nota temeritatis. Quod si ita procedendo adest aliquale periculum laedendi charitatem, aliter se habendo adest etiam majus periculum declinandi a veritate.

Qu. 1. Quatenus sint peccata interna contra famam proximi, et quatenus eorum malitia?

Resp. S. Alphonsus peccata interna contra famam proximi ad tres reducit et sunt 1. dubitatio temeraria; 2. suspicio temeraria; 3. iudicium temerarium. — Dubitatio temeraria est suspensio animi circa proximi bonitatem absque fundamento rationabili. — Suspicio temeraria est assensus inchoatus quo quis absque fundamento rationabili inclinatur ad male judicandum de proximo suo. — Iudicium temerarium est firmus animi assensus, quo quis absque fundamento rationabili iudicat male de proximo suo.

Horum peccatorum malitia ex triplice potissimum capite pensanda est: 1. ex affectu temere suspicantis vel judicantis; 2. ex malo de quo temere suspicatur vel iudicatur; 3. ex indiciis quibus suspicio vel iudicium innititur. Ex primo capite juxta Angelicum 2. 2. q. 60. a. 3. perpendendum undenam peccata oriuntur, cum ex triplici capite oriri possint, idest: Uno modo ex hoc quod aliquis

in seipso malus est, et ex hoc ipso, quasi conscius malitiae suae, faciliter de aliis malum opinatur, secundum illud Ecclesiastici: *in via stultus ambulans, cum ipse sit insipiens, omnes stultos aestimat*. Alio modo provenit ex hoc quod aliquis male afficitur ad alterum, cum enim aliquis contemnit vel odit aliquem aut irascitur vel invidet ei, ex levibus signis opinatur male de ipso quia unusquisque faciliter credit quod appetit. Tertio modo provenit ex longa experientia. Unde senes sunt maxime suspiciosi, quia multoties experti sunt aliorum defectus. Primae duae suspicionis causae pertinent ad perversitatem affectus, tertia vero diminuit rationem suspicionis in quantum experientia ad certitudinem proficit qua est contra rationem suspicionis. — 2. Capite ex malo de quo temere suspicatur vel judicatur pensanda est. Hinc, ait Ligorius, probabilior sententia docet esse mortale, si suspicio vel dubitatio fieret de peccatis gravissimis, uti v. gr. de Religioso quod sit haereticus. — 3. Capite pensanda malitia ex indiciis, quibus suspicio vel iudicium innititur. Ad rem D. Thomas loc. cit. *ex levibus indiciis de bonitate alicujus personae dubitare veniale et leve peccatum est; pro certo malitiam alterius aestimare ex levibus indiciis si sit de aliquo gravi est peccatum mortale in quantum non est sine contemptu proximi*. — Ex quibus deducitur: 1. Suspicionem ac dubitationem temerariam de malo proximi regulariter loquendo non esse nisi venialia peccata, licet levibus aut etiam nullis indiciis innitantur; fieri tamen posse gravi ratione perversitatis affectus seu malevolentiae suspicantis

vel ratione specialis gravitatis mali de quo temere suspicatur. — 2. Iudicium temerarium si sit cum plena advertentia de aliquo gravi malo proximi communiter est peccatum mortale, attamen in praxi, ait Ligorius (*Il Confessore diretto*): *tali giudizi difficilmente giungono ad essere mortali, mentre per lo più o il fondamento si giudica sufficiente, oppure questi giudizi non sono giudizi, ma sospetti, i quali (benchè temerari) ordinariamente sono scusati da colpa grave se non fossero di scelleraggini enormi.*

Argumentum vero quo Ludivius suam suspicionem cohonestare contendit ex praesumptione quae desumitur ex communiter contingentibus, ex D. Thoma, diminuit quidem rationem suspicionis, attamen omnimodam ejus malitiam non tollit. Et licet hoc argumento fretus. cum agitur de damno vitando, excusetur Ludivius, si ita se gerat ac si realiter mali essent homines, quando tamen nullius damni periculum adest, nec specialia extant perversitatis signa, Ludivius temeritatis notam non effugit. — Periculum autem declinandi a veritate, quo innititur Ludivius, ipsum pariter non excusat, siquidem judicii veritas non objectiva sed subjectiva est, ideoque cum homines videant tantum ea quae apparent, juxta quod vident judicare debent. Caeterum si adest periculum declinandi a veritate, si omnes contra quos non stant sufficientia contraria signa boni habeantur, periculum idem adest si omnes prout mali habeantur, et quidem gravius quatenus si mali prout boni habeantur nemini fit injuria, si vero bonos esse malos dicamus, charitas ac justitia laeduntur.

XIV.

(V. Gorit. Tab. LXXXIII.)

Silverius scriptor cujusdam ephemeridis inter amoenitates typis evulgat particularia facta infamantia etiam privatas personas civitatis. In praecipuis oppidis Provinciae habet sic dictos correspondentes, qui idem referunt de suis locis quae, omnia a Silverio in sua ephemeride imprimuntur ex fine, sic, ut ipse ait, ut homines timore publicitatis a malo deterreantur.

Qu. I. Quid sit detractio et quibusnam modis committitur?

» *II. An Silverius et correspondentes excusentur a malitia detractiois?*

» *III. An nomen dantes tali ephemeridi, vel illas ementes post publicationem, immunes censendi sint a malitia audientium detractioem?*

Resp. Ad 1. Detractio definitur: — injusta denigratio alienae famae facta in absentia. — Dicitur 1. alienae famae: qui enim propriam laedit, ordinarie injustus non est; facta in ejus absentia: quia si fit in praesentia superadditur contumelia. Ex genere suo detractio est grave peccatum, quia aufert bonum de se multum aestimabile, quod bonis temporalibus praefendum est, juxta illud Prov. 22. — Melius est nomen bonum quam divitiae multae. — Dixi ex genere suo, quia evadit veniale si de proximo narretur aliquod leve crimen, leviter dumtaxat infamans, vel si narretur grave, ex quo tamen tenuis infamia resultat respectu personae de qua dicitur. E contra si ex levi defectu resultet gravis infamia, erit peccatum grave detractiois, ut evenire potest si de sacerdote narretur aliquid minus honestum, quamvis ad grave peccatum non pertineat tamen, omnibus consideratis resultat gravis infamia.

Ex S. Thoma 2, 2, quaest. 73 art. 3. ad 1, ad octo reducuntur modi, quibus detrahitur famae proximi qui modi hisce versibus comprehenduntur.

Imponens, augens, manifestans, in male vertens.
Qui negat aut minuit, relinquit, laudatque remitte.

Primis quatuor modis directe fama proximi laeditur, ultimis indirecte. Per to *imponens* indicatur calumnia, qua creatur falsum, damno alterius famae, et gravem malitiam inducit etiam contra virtutem veracitatis. Hoc peccatum gravissimam affert tentationem etiam in viro sanctissimo, ita ut Regius Psalter sic Dominum adprecaretur. — *Redime me a calumniis hominum, ut custodiam mandata tua.* — *Augens* est veri criminis amplificatio, quae calumnia est quoad augmentum. — *Manifestans*, cum revelatur crimen occultum proximi, et ideo se fallunt illi qui putant non laedere charitatem, quia veritatem dicunt — detractio dicitur, ait Angelicus, non quia de veritate, sed quia de fama proximi detrahit. — *In male vertens*, et hisce verbis indicatur sinistra interpretatio actionum aut verborum proximi: cum actiones proximi duplicem habeant aspectum, unum indifferentem aut bonum, alterum vitiosum, charitas et justitia exigunt ut eas interpretemur in sensu innocenti. S. Augustinus illa Evangelii verba interpretans — *nolite judicare ut non judicemini*, — nihil aliud, ait, nobis praecipit, hisce Deus, nisi ut ea facta quae dubium est quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur. *Qui negat*, nempe boni operis negatio. *Aut minuit*,

idest alienae virtutis extenuatio. *Relicet*, cum quis silentium tenet in circumstantiis in quibus loquendum erat in favorem proximi. *Laudatque remisse*, ex quo adstantes intelligant, laudantem non bene sentire de illo quem laudat.

Ad 2. Ad quaesiti solutionem praemittendum est, aliquid tripliciter dici notorium. Primo aliquid dicitur publicum, seu notorium jure, quod scilicet notum factum est per publicam ludicis sententiam 2. aliquid dicitur notorium de facto, quod scilicet factum est in praesentia multorum 3. illud dicitur notorium notorietate famae, quod patratum fuit coram aliqua persona tantum, sed haec imprudenter illud propagavit ita ut a multis sciatur. Si delictum est notorium notorietate juris, non adest detractio, quia delinquens legitime expoliatus fuit propria fama a publica auctoritate. Si autem delictum est notorium notorietate facti vel famae, de ipso loqui possumus in loco in quo est publicum, et vicinioribus in quibus facillime notitia haberi potest, non autem in illis in quibus pervenire non potest nisi per facilem communicationem commercii, aut per aliam similem causam. Nunc quid dicendum de Silverio et ejus correspondentibus; possunt ne excusari a malitia detractionis? Si agitur de factis publicis notorietate juris, excusantur, quia sententiae a legitimis iudicibus prolatae, ubique promulgantur; sed si agitur de factis particularibus infamantibus privatas personas, quae si typis non mandarentur, sepulta remanerent, vel tantum essent notoria in civitate vel in oppido, et ad plus divulgarentur in locis vicinioribus, detractioes sunt. Etenim

delinquens habet adhuc jus ad suam famam in iis locis in quibus delictum non est notorium notorietate facti, vel famae, et consequenter justitia et charitas exigunt ut peccata operiantur. Nec valet Silverii ratio in casu adducta: nam, posito etiam quod in aliquo casu necessaria sit publica correptio, prius est servandus ordo charitatis a Christo ipso praescriptus, et modus a Silverio adoptatus est summae iniquitatis, quaerendo exhibere lectores suos, ipsis narrando inter *amoenitates* suae ephemeridis particularia facta quae infamant privatas personas, et capax non est retrahendi homines a delicto, timore publicitatis, sed eos inducit in maximam tristitiam, et quasi ad desperationem, quia multi amant plus bonum nomen quam vitam ipsam naturalem. Excipie nisi agatur de criminibus quae reddunt, hominem perniciosum, nam bono publico conducit facinorosos homines cognosci ut ab eis cavere omnes possint.

Ad 3. Illi detractores qui libenter et cum plausu audiunt, et ad detrahendum interrogationibus excitant, malitia detractionis sunt rei. Hisce sic loquitur Augustinus — Ille ignem excutit, tu substernis ignarium. — An vero ab hujusmodi malitia censendi sint immunes, qui nomen dant ephemeridi Silverii, vel illam emunt post publicationem; distinctione opus est: vel tales dictae ephemeridi nomen dant, vel eamque legunt propter necessitatem, ut sunt scriptores ephemeridum catholicarum vel alii qui agnoscere debent ephemeridem ut possint ab ejus lectione proximum coercere; vel ipsi nomen dant, eamve legunt

tantum ob delectationem legendi facta infamantia privatas personas: primi quidem sunt dicendi immunes a malitia audientium detractorem; secundi vero sunt rei, quia cooperantur detractorem, ignarium substernunt; et D. Bernardus agebat — Detrahere, aut detrahentem audire, quid horum damnabilius sit, non facile dixerim. —

XV.

(*Ex Gorit. Tab. LXXXIV.*)

Evaristus ex prava vita neoconversus ad meliorem frugem, recordatur, se plura delicta et defectus proximi quos sciebat esse occultos, manifestasse; alios vero quos putabat esse publicos, et occulti erant pariter revelasse. Nunc restituere vellet famam ablatam; sed quum incipit aliqua industria hoc facere, audientes ad risum moventur, et non credunt ejus verbis, quia existimant Evaristum loqui potius ex animi anxietate, ex conscientiae remorsibus, quam motus ex veritate rei cognitae: quare dubitat an teneatur ad retractandum malum quod dixit de proximo:

Qu. I. An adsit aequalis obligatio omnia retractandi quibus Evaristus laesit famam proximi?

» II. Quomodo Evaristus in casu se gerere debeat?

Resp. Ad 1. Certum est quod qui proximi famam laesit, ad reparationem tenetur: legimus enim Prov. 13, 13. — *Qui detrahit alicui rei, ipse se in futurum obligat.* — Nam qui aliquod Dei verbum sen praeceptum violat, (detractor violat praeceptum justitiae charitatis proximi) ipse se in futurum obligat, poenae se obnoxium efficit, (paenae nempe reparationis). Tamen sunt casus in quibus haec reparatio est facienda, in aliquibus autem dispensatur. Obligatur detractor ad retra-

ctationem, si audientes fidem praestiterunt revelationi delicti occulti, magis magisque si proximum calumniavit: non tenetur autem si nullum damnum proximo evenit, quia ab audientibus suis dictis fides non est data. Fur qui furari tentavit, sed reapse aliquid non est furatus peccatum commisit, sed ad restitutionem non tenetur. Sic dicito de detractore. Ad reparationem tenetur Evaristus, si proximus per suam detractionem, famam quam perdidit non acquisivit: damnum perdurat, itaque reparandum. Si autem proximus in suam famam est publice restitutus, ab obligatione se retractandi est liberatus. Non tenetur pariter si detractio fuit oblivioni data: in hoc casu periculosum esset detractionis memoriam renovare. Usque dum delictum occultum ab Evaristo manifestatum non sit notorium, tenetur ad reparationem: cessat obligatio si per alios fuit promulgatum. Tenetur ad retractationem si huic audientes credunt, non obligatur si cum fundamento putat quod audientes verbis suis fidem non praestiterint. Strictius tenetur ad famam reparandam pro manifestatione delictorum et defectuum, quos sciebat esse occultos; pro aliis vero quos putabat esse publicos dum erant occulti, tenetur ad reparationem, si potest absque gravi incommodo. Sunt et alii casus in quibus cessare potest pro Evaristo obligatio se retractandi, nempe si ex retractatione maius damnum ipsi eveniat quam proximo, si adesset periculum vitae, si fuisset in aliqua dignitate vel officio constitutus in quo necessaria est sibi populi aestimatio; sicuti tamen in hisce casibus magna exurgit difficultas, quia

ex una parte adest obligatio reparandi damnum proximo illatum, et ex alia grave damnum sibi imminet, idcirco Confessarius attente omnia perpendat ut prudenter in hoc difficillimo negotio se gerere possit.

Ad 2. Quo facilis est detractio, difficillima est ejus reparatio. Haec difficultas manifestatur ex casu praesenti in quo etsi Evaristus curet se retractari, tamen audientes eum deridunt persistentes in opinione praeconcepta erga proximum cujus ab eo famae detractum fuit. Quantum igitur sunt hortandi poenitentes, ut ponant ori suo custodiam, ne labantur in lingua! Evaristus tamen, quantum in se est, adimplere debet suam obligationem; idcirco prae oculis habeat quae dicta sunt in prima quaestione; et sciat quod non debet affirmare, falsum a se dictum fuisse, nisi proximum calumniaverit; dicat ex gr. quoad revelationem peccati occulti, quod *ipse injuste locutus est*, etenim grave peccatum reapse commisit contra justitiam, vel *in deceptionem incidit*, nam qui peccat se fallit, et alia similia. Cum autem non sit illi possibile rem directe retractari, hoc curet facere indirecte, et primo exemplo bonae vitae, providendo bona, ait Paulus ad Corinth. non tantum coram Deo, sed etiam coram hominibus. — Plus enim movent exempla quam verba. Si autem audit verbum fieri de illis personis, de quibus male est locutus, ipsas, quantum fieri potest, laudet in quo laudem merentur, se demonstret charitate plenum in compatiendo erroribus proximi sui, excusando etiam intensionem si non potest opus; Deum exoret tandem ut illos quos

detractione offendit, repleat donis misericordiae suae, et suppleat insufficientiae suae.

XVI.

(Ex Gorit. Tab. LXXXV.)

Talpinus superior cujusdam comunitatis, quum in subito irae aestu Curtium subditum offenderit, ad repara dum honorem Curtii, et ad exemplum humilitatis comunitati exhibendum, coram omnibus veniam ab eo petiit. Quum improbatus esset a nonnullis hujus actus, iisdem obiecit exempla plurium Sanctorum.

Qu. I. An honor proximi laesus semper reparandus sit?

» *II. Quid dicendum de Talpino superiore?*

Resp. Ad 1. Detractio famam laedit, honor laeditur a contumelia, quae est laesio honoris alterius absque juxta causa, quae fit vel in ejus praesentia; vel in ejus absentia, sed eo fine ut alter resciat.

Honor proximi offenditur verbis et factis. — I. Prout contumelia verbis profertur, habet diversa nomina. Si obiiciatur alicui defectus culpae, dicendo ex. gr. Tu es fur — haec dicitur *contumelia*; si obiiciatur dicendo — Tu es stultus — dicitur *convicium*; vel ejus indigentia. et habetur *improperium*. Si vero quid jocando ei obiiciatur, ut erubescat, dicitur *derisio* vel *irrisio* vel *illusio*. 2. Factis contumelia diversimode patefit; ut si aliquo signo quis ostendat se alterum non aestimare, ex. gr. superioris imaginem conculcando, vel ei debitum honorem negando etc. Contumelia est peccatum ex genere suo mortale, nam per eam deprimitur, seu aufertur honor qui pluris aestimatur divitiis, et potest esse peccatum de-

tractione gravius; licet enim fama, cui opponitur detractio, pluris aestimatur quam honor cui opponitur contumelia, nihilominus, cum contumelia proferatur in praesentia et scienter, magis involuntarie toleratur quam ipsa detractio, quae fit in absentia et inscia persona laesa. Potest tamen esse veniale, tum ex imperfectione actus, tum si sit leve convicium non multum hominem dehonestans, et proferatur ex aliqua animi levitate, vel ex levi ira absque firmo proposito aliquem dehonestandi, ut ait S. Thomas; nullum erit peccatum ex eodem Angelico, si convicium aliquod leve proferatur, causa delectationis et joci, si debita circumstantiae servantur. Idem est si convicium proficiat ad correctionem: sic Dominus discipulos vocavit stultos, et Apostolus Galatas insensatos; sed raro expedit, quia, ex Augustino, saepius subditos ad iram excitat. Hisce prae-missis dicendum, quod si honor proximi fuit laesus, reparari debet. Si publice fuerit laesus, publice restituendus est, coram nempe illis personis quibus adstantibus injuriam est passus. Reparatio potest fieri etiam per alium, qui enim per alium facit, per se facere censetur. Si vero honor fuit ablatum tantum in praesentia contumelia affecti, tum sufficit satisfactio privata, nam pro modo peccati fit restitutio; sed semper fieri debet. Neque reparatur honor per comunia signa postea ab offensore exhibita, quia hoc est pro praesenti honore, non pro damno praeterito, quod tamdiu perseverat quamdiu non reparatur honor. Si subditus inhonoravit superiorem, non erit satis petitio veniae, nisi etiam alia signa addantur. Si

superior debonoravit subditum, sufficiet ut aliquod speciale signum benevolentiae vel honoris erga illum ostendat, et raro tenetur ad veniam petendam; ne, dum ait August., nimia servatur humilitas, regendi frangatur auctoritas. — Honor autem proximi laesus, reparandus non erit in sequentibus casibus: 1. si recte credi possit proximum reparationem recusare, ne memoria acceptae injuriae renovetur: 2. si adsit periculum ne renoventur odia in actu illo: 3. si manifesta appareat injuriae condonatio, ut si offensus sponte ad offensorem accedat, cum eo familiariter loquatur, conversetur etc.

Ad 2. Respondeo cum distinctione: si Talpinus superior ob aliquam specialem circumstantiam, ex gr. ad se refraenandum, cum sit pronus ad iram, vel ut subditi exemplo suo facilius ad veniam petendam moveantur, cum inter ipsos interveniat aliquod quod proximum offendit, tunc ego Talpinum laudarem: si vero haec motiva desunt, et subditi ex hoc ansam haberent ad inobedientiam, vel ad spretum, tunc *frangeretur auctoritas*, et ideo reprobandus ejus modus honorem reparandi. Neque in hoc casu valeret dicere quod plures Sancti hoc fecerunt, etenim supponendum est quod ad illam humiliationem moti fuerunt Spiritu Sancto afflante, sed memoriae tenendum quod ait D. Franciscus Salesius, nempe quod nonnulla quae peregerunt Sancti non sunt imitanda, sed potius admiranda.

XVII.

(Ex Gorit. Tab. LXXVI.)

Firmus et Alexius, cognoscentes naturalem animi timiditatem Ercolis divitis avari, quadam die secuti sunt ejus vestigia; et, quum pervenissent ad locum solitarium, accesserunt ad eum, et, absque armis et absque minis, fingendo quandam necessitatem, ab eo petierunt 200 libellas, qui et dedit eis.

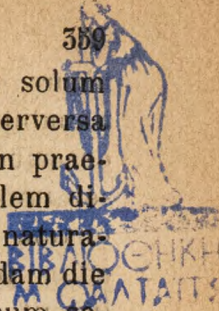
Qu. I. Quænam sint præcipua peccata injustitiæ circa bona fortunæ?

» *II. An Firmus et Alexius excusari possint a malitia rapinæ?*

*Resp. Ad 1. Duo sunt præcipua peccata injustitiæ circa bona fortunæ, nempe furtum et rapina. Furtum comuniter definitur — ablatio occulta et injusta, domino rationabiliter invito. — Dicitur ablatio ut distinguatur a simplici damnificatione, quæ fieri solet etiam absque ablatione rei, uti contingeret in eo qui domum alienam incenderet. Intelligendum est pro *to* ablatio etiam iniqua detentio rei, vel injusta procrastinatio solutionis, quia habent eandem malitiam, ac si res alterius accipiatur. Advertatur tamen quod si excommunicatio lata esset contra furem, non afficeret iniquum detentorem, qui ab initio rem alienam bona fide habuisset; nec injuste procrastinantem, quia sumus in odiosis, et odiosa sunt restringenda. Dicitur autem *occulta* ut distinguatur a rapina, quæ, ut ait. D. Thomas 2. 2. q. 66 — quandam violentiam et coactionem importat, per quam contra justitiam aufertur alicui quod suum est... et ideo quicumque per violentiam aliquid alteri*

aufert, si sit privata persona, non utens potestate publica, illicite agit et rapinam committit, — et hinc in art. 9 ait, rapinam longe gravius peccatum esse furto — quia per rapinam non solum infertur alicui damnum in rebus, sed etiam vergit in quamdam personae ignominiam, sive injuriam, et hoc praeponderat fraudi vel dolo, quae pertinent ad furtum — et ideo est circumstantia in confessione explicanda. *Injusta*, aliquando enim qui alienum accipit, non furatur, imo actum virtutis exercet, ut esset in uxore, quae, renitente marito ad praestanda ea quae necessaria sunt ad familiae sustentationem, occulte aliquid surriperet. *Rei alienae*: Sub hoc nomine *rei* venit etiam usus et possessio, et ita dicitur furtum committere, qui privat injuste commodatarium usu rei quam habet apud se depositam, nam injuste privatur commoditate et possessione rei ad quam jus habet. *Invito rationabiliter domino*, nam si est irrationabiliter invitus, uti esset si dominus nollet dare famulo pactam mercedem, et hic si debitis conditionibus se compensaret, non esset furtum. — Furtum autem aliud est *simplex*, aliud *qualificatum*; simplex non habet aliam malitiam peculiarem sibi adjunctam ex aliqua peculiari circumstantia, e contra qualificatum habetur qui eam habet; et 1.º est *peculatus*, scilicet furtum de rebus reipublicae; 2.º *plagium* quo surripitur servus alienus, vel etiam homo liber; 3.º est *abigeatus*, factum scilicet pecorum et jumentorum, quae abigantur et furentur; 4.º *sacrilegium*, dum scilicet furantur res sacrae.

Ad 2. Violentia verum constituit characterem

rapinae quae violentia in proximum non solum armis aut minis committitur, sed etiam perversa iudustria, quae videtur clare adhibita in praesenti casu a Firmo et Alexio erga Herculem divitem avarum. Et revera illi timiditatem naturalem agnoscentes Herculis, secuti sunt quadam die vestigia ejus, et cum pervenissent ad locum solitarium, fingendo quandam necessitatem ab eo petierunt 200 libellas. Habebant itaque Firmus et Alexius sibi persuasum quod Hercules natura timidus, positus in solitario loco in quo auxilium frustra clamitaret, daret summam 200 libellarum, et praesumendum est cum certo fundamento quod per dicta motiva Hercules dedit petitas libellas: ergo ipse violentiam est passus. Idcirco Firmus et Alexius non possunt excusari a malitia rapinae.

XVIII.

(Ex Gorit. Tab. LXXXI.)

Marcellus pater multorum filiorum, intentus ad augendam substantiam suam, prohibet omnino uxori et filiis, ut aliquid sibi e domo clam accipiant quocumque praetextu, ille ipse intendens omnes expensas necessarias et eleemosinas favere. Uxor et filii queruntur de tali modo agendi Marcelli; uxor, quia sicut pro minimis etiam sumptibus dependere debet a viro, erubescit quandoque coram extraneis, quasi domi non habeatur nisi ut famula; filii vero, quia in singulis hebdomadis pro expensis voluptariis multo minus accipiunt a patre, quam judicant suo statui convenire. Quare uxor et filii consulunt Leontium Parochum, an aliquid, inscio Marcello, sibi accipere queant.

Qu. I. Quid sit furtum, et in quonam consistat ejus malitia?

» II. Quid Leontius Parochus respondere debeat uxori et filiis Marcelli?

Resp. Ad primum. Furtum comuniter defi-

nitur: — ablatio occulta et injusta, domino rationabiliter invito. — Malitia hujus peccati sic describitur a Catechismo Romano in explicatione septimi praecepti decalogi: — Quam grave scelus furtum sit, ipsa naturae vis et ratio ostendit: est enim justitiae contrarium, quae suum cuique tribuit. Nam bonorum distributiones et assignationes, jam inde ab initio jure gentium constitutas, divinis etiam et humanis legibus confirmatas, ratas esse oportet; ut unusquisque, nisi humanam societatem tollere velimus, ea teneat, quae ei jure obtigerunt, nam ut ait Apost. 1 Cor. VI, 10: Neque fures neque avari... neque rapaces regnum Dei possidebunt. Et hujus sceleris malitiam et immanitatem permulta declarant, etiam quae furtum consequuntur. Fiunt enim judicia temere et inconsulto, multa de multis erumpunt odia; oriuntur inimicitiae, existunt interdum acerbissimae innocentium hominum damnationes. Evadere autem potest furtum peccatum leve vel ex levitate materiae, vel ex imperfectione actus.

Ad secundum. Non raro evenit quod uxores et filii familias occulte surripiant quae sunt mariti et patris dicentes, quia id necessarium est ad decentem vestitum, moderatos ludos, et honestam recreationem; et hae causae prima facie videntur justae. Sed confessarius bene perpendat, si domus gravetur aere alieno, si multi sunt filii, quia, hisce stantibus, minor in vestibis debet esse pompa, minores recreationes. Si vero injuste maritus uxori prohibeat convenientes eleemosynas, aliaque uxori et filiis debita neget, tum confessarius (mihi videtur) non prohibeat surreptionem,

dummodo limitetur ad eam quantitatem ad quam ex ipsorum conditione, et statu consurgit jus quo jure uxorem et filios privare non potest pater-familias. Quare ut Leontius recte respondeat uxori et filiis Marcelli, attente consideret circumstantias propositi casus. Marcellus volens augere propriam substantiam prohibet uxori etc. ut in casu. Pater-familias non est culpandus si, servata justitia et charitate, sit intentus ad augendam propriam substantiam; sed vigilare debet ne, sub hoc fine per se justo, introducatur in cor suum avaritiae vitium, per quod non satisfaciat muneribus suis erga familiam, quod videtur evenire Marcello, in primis erga uxorem, prohibendo ipsi ne aliquid clam surripiat pro faciendis eleemosinis, et expensis minutis; et merito illa queritur de hac prohibitione, quia uxor non est mancipium, sed socia viri, ergo minime exclusa esse debet ab administrationes domestica, licet viro ut capiti, subjecta sit. Respondeat itaque Leontius uxori quod potest marito surripere quod ad istas eleemosinas et expensas faciendas est necessarium. Cautius procedat cum filiis lamentantibus de patre, quia judicant sibi datum non esse quod putant convenire suo statui. Hoc judicium potest esse verum, et potest esse falsum. Si verum, aliquid surripi permittat; si falsum, prohibeat. Insistat et uxori et filiis (si verum sit eorum judicium) commendat ut mensuram non excedant, quam proprius status concedit.

XIX.

(Ex Gorit. Tab. LXXVII)

Guidus, audiens sufficientem materiam ad grave peccatum in genere furti, si fiat diviti, pertingere debere ad septem vel octo libellas italicas, et, si furtum fiat pluribus vicibus in parva quantitate et diversis personis, ad materiam gravem duplum requiri: praeterea, furta non amplius coalescere ultra spatium duorum mensium, etiamsi ad materiam gravem accedant; secum cogitavit de alieno aliquantulum ditescere absque peccato mortali, ac proinde, inhaerendo supradictis animadversionibus, curavit extrema, ad peccatum grave requisita, vitare, atque, cursu integri anni, sexaginta vel septuaginta libellas de alieno sibi usurpavit.

Qu. I. Quaenam sit materia gravis furti, habita ratione ad diversum statum uniuscujusque personae, et ad diversos modos furandi?

» *II. Quid dicendum de modo agendi Guidi?*

*Resp. Ad 1. Ut recte in quaestione discurratur, praemittendum: 1. Gravitationem materiae in furto a duplici capite esse desumendam, nempe a damno illato, quod grave esse potest, quamvis levis sit per se materia furti; et ab ipsa materiae quantitate, quae gravis per se esse potest, quamvis parvum, et etiam minimum damnum fuerit illatum. Hinc distinctio merito a theologis inducta: materia furti *absolute* gravis, idest respectu omnium, etiam ditissimorum, et materia furti *relative* gravis, idest respectu personae, cui damnum infertur, seu res surripitur; 2. Praemittendum, hic et nunc commercio, industria, agricultura, artibus florescentibus, ac proinde aucta pecunia, quae omnium terrestrium verum dici potest alimentum potissimum, ipsius pecuniae*

valorem decrevisse, ita ut, quod olim obtinebatur una libella, nunc, ad idem consequendum, duae vel tres requirantur. Quare, in statuenda materiae furti gravitate, non sunt attendendi theologi veteres, neque recentiores, si veteres inconsiderate secuti sint. Advertendum insuper, me, in hac quaestione, praescindere velle a quibusdam accidentibus, quae, extra rationem furti, sive injustae acceptionis, culpam, etiam in materia levi, augere possunt, utpote esset ratio scandali, vel contemptus aut gravis afflictionis personae, cui res aufertur. — Hisce praemissis, puto materiam gravem *absolute* eam esse, quae attingit libellas seu *francos* viginti. *Ballerini*, Theol. Romae vivens, perdoctus in nota quam apponit Theologiae Gury de hac re tractantis, declarat, non posse, hîc et nunc, laxismi nota mulctari ubi, ad materiam absolute gravem constituendam, diceret, requiri saltem viginti *francos*; ita sentit etiam Frassinetti, et cum eo illi omnes sentient, qui rei pecuniariae et commercialis callebunt.

Circa materiam *relative* gravem en quid dicat *Gury*: ad materiam furti relative gravem requiri videntur: 1. Valor unius franci circiter relate ad pauperes, et, non raro, minus, pro gradu necessitatis; 2. Circiter duo vel tres franci (nimis) relate ad operarios, qui labore diurno victum sibi comparant; 3. Circiter quatuor vel quinque franci relate ad divites ordinarios. *Scavini* et *Frassinetti* stant cum *Gury*.

Quoad modos furandi diversos, quinque exhibentur casus: 1. furari una vice uni: 2. furari una vice pluribus: 3. furari pluries uni: 4. furari pluries

pluribus: 5. plures uni furari. Ut autem recta idea, etiam in hisce casibus, de gravitate materiae habeatur, videtur mihi, quin plures arithmeticae notae fastidium moveant, sufficere distinctionem jam indicatam et expositam quoad ipsius materiae gravitatem. Accipe enim primum et secundum casum, et illico videbis, gravem esse materiam, si, quod furatum fuit sive uni, sive pluribus, constituit, juxta mensuram allatam, materiam vel absolute vel relative gravem. Sume tertium et quartum casum, et extemplo judicabis, eodem principio ductus, materiam fieri absolute gravem, quando id, quod pluries uni vel pluribus ablatum fuit, pervenit ad libellas viginti; vel gravem relative, si res ita se habeat in casu vel quoad unum, vel quoad singulos, quibus res fuit surrepta. Attamen non me latet, juxta nonnullos, ad gravem constituendam materiam, requiri quantitatem aliquanto majorem in pluribus furtis levibus, quam in furto unica actione peracto; item aliquanto majorem in parvis furtis, quae damnosa sunt pluribus, quam quae damnosa sunt uni eisdemque personae. Ratio est, damna divisa minus homines afficere. Verum, et hoc posito, facilis habetur solutio, attenta proportionem. Parva furta coalescunt, et gravem materiam efficiunt nisi magnum intervallum decurrat; quod juxta quosdam debet esse duorum mensum, alii requirunt majus. In quinto denique casu, ad judicium, de gravitate materiae, efformandum, discerne: vel plures fures, communi consensu atque consilio agunt, vel independenter unus ab alio. In prima hypothesisi, si res furata exhibet in globo

materiam gravem, singuli graviter peccant, quamvis unusquisque parum ex furto obtineat, quia singuli moraliter in totum cooperati sunt damnum. In secunda vero, nemo peccat graviter, quamvis materia in toto sumpta sit gravis, quia nemo in hoc casu est causa formaliter injusta gravis damni alieni.

Ad 2. Facile ex dictis liquet responsum, si addas etiam doctrinam verissimam, quam omnes tenent, quae dicit, illico peccare mortaliter eum qui dolose ditescere vult de re aliena gravi, quamvis a parvis furtis incipiat et per parva furta prosequatur. Hinc, Guidus, sub quolibet aspectu, jam est judicatus, et iudicium de mortali peccato est. Res enim ablata in toto sumpta, cum sit materia absolute gravis, patefacit tum perversitatem animi sui qui seipsum fallere conabatur, tum intentionem ditescendi de re aliena gravi, tum etiam per se gravitatem sui peccati. Quare, utpote patet, non est attendenda neque parvitas materiae singulis vicibus surreptae, neque parvitas damni singulis illati, neque intervallum interpositum duorum mensium, quod ad rem nihil facit, cum permanserit rea voluntas.

XX.

(Ex Gorit. Tab. LXXVI.)

Gertrudes vidua, mater trium filiorum, quae officium ancillae exercet in domo Richardi divitis, se accusat Samueli Confess., se aliam vim pecuniae, aequalem salario convento, singulis mensibus clam sibi arripere a domino suo, quia in contractu sui famulatus convenit nonnisi de medietate illius laboris diurni, quem in praesenti praestare tenetur. Samuel

admonuit Gertrudem, ut Richardo domino hoc negotium patefaceret; sed Gertrudes respondet, se tali reverentiali timore affici erga dominum suum, ut, potius quam aliquid petere ab eo, amitteret etiam salarium conventum; quibus auditis, Samuel anceps haeret circa faciendum in casu.

Qu. I. An tacita compensatio sit licita, et sub quibusnam conditionibus?

» *II. Quid agendum Samueli confessario?*

Resp. Ad. 1. Tacita dicitur compensatio, cum quis, propria auctoritate, ac inscio debitore, quod suum est, secreto sibi vindicat. Generatim loquendo licita est, quia per eam nullo modo violatur justitia commutativa, cum id tantum accipiatur, quod sibi debetur. Dixi *generatim loquendo*; quatenus ad ejus licitudinem plures requirantur conditiones. Ac. 1.º ut debitum sit certum, idest moraliter constet, rem esse tuam, et tibi ex justitia debitam: nam in dubio melior est conditio possidentis, sicque non licet, mediante occulta compensatione, alterum sua possessione privare. Insuper non licet uti occulta compensatione, si res illa non est tibi debita ex justitia, sed solum ex gratitudine: nam gratitudo non inducit stricte et proprie dictum debitum. 2.º Ut non possis rem illam aliter habere, vel saltem non absque notabili molestia, aut expensis, vel amissione favoris, aut benevolentiae, sive jactura honoris. 3.º Ut non fiat compensatio cum re debitoris apud te deposita, vel commodata: ita ex jure tum civili, tum canonico. 4.º Ut non plus accipiatur, quam debetur; alioquin excessus ille foret contra justitiam et in conscientia restituendus. 5.º Ut absit grave periculum damni vel infamiae alicujus, ne scilicet compensatio alicui alteri, cum gravi suo

praejudicio ac infamia imputetur tanquam furtum; item, ut absit periculum tuae infamiae, ne, talis deprehensus, tanquam fur sis habitus ac punitus. 6.º Ut non fiat cum injuria et damno tertii, uti si acciperetur res debitoris tertio comodata, vel locata, vel oppignorata. 7.º Ut, compensatione peracta, ita res disponatur, ut absit periculum iterandi solutionem. — Verum, cum agatur de re nimis periculosa, et raro admodum omnes concurrant recensitae conditiones, haec sunt in praxi a Confessario observanda: 1.º Nunquam compensationem suadeat. 2.º Consulenti, an sit licita, respondeat, Theologos communiter affirmare eam esse licitam cum requisitis circumstantiis; sed hanc rei suae recuperandae rationem esse periculis plenam, ideoque se eam consulere non posse. 3.º Si poenitens ea usus sit proprio motu, prudens Confessarius perpendeat, an adfuerint conditiones requisitae, saltem ex justitia commutativa, et, si adfuerint, eum non obligabit ad restituendum, sed monebit circa periculum, cui sese imprudenter exposuit. 4.º Raro fidem habebit famulis, qui vix unquam contenti sunt. Hujusmodi praxis, quam suadet Collet, rigida fortasse apparebit nonnullis, utpote quae favet magis injusto detentori, quam creditori. Esto: sed viam praecludit pluribus injustitiae peccatis, quae aliter facile perpetrarent homines, quos etiam quodammodo nolentes saepe fallit cupido. Damnum vero, quod forte innocens hoc modo esset subiturus, non est attendendum, cum vix contingere possit, quatenus homines, ad res suas intenti, ingeniosi nimis sint, et media sciunt

reperire ad ipsas sibi vindicandas. Caeterum, non exigitur ut Confessarius prohibeat poenitenti suo occultam compensationem, si justam agnoscit et periculis expertem; sed ipsam suadere nunquam, ut puto, debet, et vix unquam expediet, eam *expresse* permittere, cum ipsi poenitenti hujusmodi expressa permissio periculosa evadat ob facilem abusum in aliis similibus casibus. Hinc, indulgeat mihi Frassinetti, si suam rejicio sententiam quae dicit: — *Il Confessore non dovrà essere troppo difficile a permettere le occulte compensazioni a' suoi penitenti.*

Ad 2. *Famuli et famulae domesticae possunt occulte heris suis aliquid subripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario quod recipiunt.* — Haec proposito merito fuit ab Innoc. XI damnata, quia nimis generaliter loquebatur. Hinc, non obstante hujus propositionis damnatione, etiam servis licita est occulta compensatio, concurrentibus tamen requisitis conditionibus. Quo vero ad Gertrudem, ne dubium quidem, quod ipsa mereatur duplum salarium, cum duplicatum laborem praestare teneatur. Difficultas, quam in illius salarii exactione adducit, non est profecto spernenda; timor enim reverentialis vinci non potest absque gravi et notabili molestia. Si igitur absit etiam periculum infamandi se vel alios, licita est Gertrudi tacita compensatio. Verum, Samuel, ut mihi videtur, *expresse* non permittat hanc compensationem poenitenti suae Gertrudi ob pericula de quibus supra; sed quin ipsam prohibeat et peccaminosam declaret; hortetur, ac in hac hortatione insistat,

ut Richardo domino hoc negotium Gertrudes patefaciat, addendo quod, etsi illa compensatio non sit injusta censenda, non est tamen expediens; et, si aliud non obstet, absolvat.

XXI.

(Ex Gorit. Tab. LXXVI.)

*Herculanus pater quatuor filiorum, qui jam a quindecim diebus non manducat nisi semel in die vi-
tiores cibos, summo mane domo egressus ad eleemo-
sinam quaerendam, nihil invenire potuit, licet a multis
petierit, et jam meridies transisset. Casu invento in
sua curricula onusto sacculis farinae, quos vector, a
mulitrina rediens, distribuebat dominis committentibus,
cum vector ingressus fuerat quamdam domum, Hercu-
lanus sacculum farinae clam arripuit, et festinanter
evasisit.*

Qu. I. Quot dentur species necessitatis, et quod-
nam jus necessitas tribuat in rem alienam?

» II. An Herculanus jus habuerit taliter agendi?

Resp. Ad 1. Tres a Theologis recensentur
necessitatis species, extrema, scilicet, gravis et
communis. *Extrema* ea dicitur, quando quis ita
caret necessariis, ut, ratione talis carentiae, vita
periclitetur, vel corporis sanitate, vel aliquo
membro. Huic adjungenda est illa quae dicitur
quasi extrema, et est quando ea, quae consti-
tuunt necessitatem gravem, proxime disponunt
ad extremam, vel ita moleste feruntur, ut potius
mors optaretur, quam malum subire. Advertatur
etiam, ad constituendam necessitatem extremam,
seu quasi extremam, opus non esse ut mala quae
illam constituent jam opprimant, sed satis esse ut
prudenter et cum fundamento timeantur. *Gravis*
necessitas datur quando v. gr. aliquis caret ne-

cessariis ad suum statum, ac proinde est in periculo decidendi a proprio statu, amittendi honorem, vel subeundi gravem calamitatem, ut infamiam, carcerem, captivitatem etc. Ad hanc necessitatem reducitur periculum peccandi ex fragilitate, ut si quis, propter talem necessitatem, cogitaret filias prostituere. *Communis* ea est quam patiuntur communiter pauperes, et alii humilis conditionis. — In gravi necessitate non datur jus in rem alienam; et ab Innocentio XI damnata fuit sequens propositio: — Permissum est furari non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi. — Et revera, si in tali necessitate liceret rem alienam surripere, facillime multis sceleribus aditus aperiretur, et comunis pax esset valde perturbata, quia non raro eveniret casus in quo homines se fingerent in tali necessitate constitutos. A fortiori illicitum est furari in necessitate comuni, alioquin nihil esset magis comune quam furtum. Licitum tantum est in extrema necessitate. Etenim naturale jus dictat unicuique, ut se liberet a periculo vitae, vel a mortali infirmitate; et quum ab his evadere non possit sine surreptione alienae rei, licitum erit furari quantum satis est ad se liberandum a dictis periculis. Haec docet Angelicus Doctor (2. 2. ae c. 66.). — Quae sunt, ait ipse, juris humani non possunt derogare juri naturali vel divino. Secundum autem naturalem ordinem, ex divina Providentia institutum, res inferiores sunt ordinatae ad hoc, quod ex his subveniatur hominum necessitati. Et ideo per veram divisionem et appropriationem ex jure humano procedentem, non impeditur, quin ho-

minis necessitati sit subveniendum ex hujusmodi rebus. — Haec doctrina valet etiam pro necessitate proxime extrema, non solum nostra, sed etiam proximi, in casu tamen quod ille, a quo surripitur res, non sit in eadem extrema, vel quasi extrema necessitate: nam in pari casu melior est conditio possidentis.

Ad 2. Herculani pro sua conditione positus est in necessitate communi. Ad solutionem propositae quaestionis examinandae sunt speciales casus circumstantiae. Iam a quindecim diebus, tam ipse quam filii (uti supponendum est) non manducant nisi semel in die, et quidem cibos viliores. Verum est, quod, etiam utendo semel in die cibis vilioribus per quindecim dies, si ad satietatem manducant, vita sustentari potest: tamen si ipse non sit robustae constitutionis, et filii adhuc aetate teneri, ita ut saepe saepius in die panem quaerant, et non habeant qui ipsis porrigat, filiorum corpus valde debilitatur; et si per multas horas cibum non sumant, si non in periculum mortis, tamen in gravem morbum incidere possunt; et etiam pater aliquid patietur. Summo mane Herculani domo egreditur, et, licet a multis petierint eleemosinam, nihil sibi fuit datum, et jam est meridies, et neque ipse, neque filii nihil manducarunt: ex hoc consequitur quod si in Herculano dictae circumstantiae verificentur, nempe quod ipse sit debilis constitutionis, et filii aetate teneri, juxta meam opinionem, quam meliori iudicio submitto, non esset ille culpandus de gravi reatu, si tantum furatus esset quod pro illa die necessarium erat ad suam et filiorum sustenta-

tionem. Sed Herculanius mensuram excessit, sacculum farinae arripiendo, et quidem non domino sed vectori, qui sacculi vas est usquedum non sit domino suo traditus. Concludo itaque, quod si Herculanius jus habere poterat ad id quod necessarium erat ad sui et filiorum sustentationem pro illa die, non habebat jus arripiendi sacculum farinae, et multo minus vectori, qui propter furtum (Herculani) forsitan in periculo constituebatur non solum restituendi sed etiam ut a famulatu eiiceretur.

XXII.

(Ex Gorit. Tab. CXXV.)

Martinus in officina ubi venduntur horologia, quum, pluribus inspectis, unum sibi placuisset, illud emit soluto congruo praetio. Ast postea detegitur illum horologium esse furtivum, et dominus sciens illum possideri a Martino apud ipsum instat ut sibi restitatur quod suum est.

Qu. I. Quinam sit possessor bonae fidei, quaenam ejus jura et obligationes?

» *II. Ad quid tenetur Martinus et utrum aliquid repetere possit.*

Resp. Ad primum cum verbis Codicis Civilis lib. II, tit. 5 *Del possesso*, ab art. 701 usque ad 709 inclusive, quae ita se habent: — *È possessore di buona fede chi possiede come proprietario in forza d'un titolo abile a trasferire il dominio, del quale titolo ignorava i vizj. La buona fede è sempre presunta, e chi allega la mala fede, deve darne la prova. Basta che la buona fede vi sia stata al tempo dell'acquisto. Il possessore di buona fede fa suoi i frutti, e non è tenuto a restituire*

se non quelli che gli sieno pervenuti dopo la domanda giudiziale. Il possessore, ancorchè di buona fede, non può pretendere alcuna indennità per causa di miglioramenti, se più non sussistono al tempo dell' evizione. Il possessore tanto di buona, quanto di mala fede non può pretendere, pei miglioramenti, se non la somma minore, che risulterà tra lo speso e il migliorato. Al solo possessore di buona fede compete la ritenzione dei beni per causa di miglioramenti in essi realmente fatti e sussistenti, se questi sono stati domandati nel corso del giudizio di rivendicazione, e già venne fornita qualche prova della sussistenza in genere dei medesimi. Riguardo ai beni mobili per loro natura, e ai titoli al portatore, il possesso produce a favore dei terzi di buona fede l'effetto stesso del titolo. Questa disposizione non si applica alla universalità dei mobili. Colui però che ha smarrita la cosa, o che ne fu derubato può ripeterla da quello presso cui la trova, salvo a questo il regresso per indennità contro colui dal quale l' ha ricevuta. Se però l' attuale possessore della cosa sottratta o smarrita l' ha comprata in una fiera, o in un mercato, ovvero all'occasione d'una vendita pubblica, o da un commerciante, che faccia pubblico spaccio di simili oggetti, il proprietario non può ottenere la restituzione della cosa sua, se non rimborsando il possessore del prezzo, che gli è costata. — Quae omnia cum sint juri naturali consentanea, perimunt quaestiones a Theologis circa hanc materiam inductas, et ad casuum solutionem viam sternunt planiorem. Quando vero possessor bonae

fidei, statim ac certus moraliter factus sit rem non esse suam, illam, si adhuc retineat, domino etiam non postulanti reddere tenetur, nisi eam legitime jam praescripserit: quia res semper ad dominum suum clamat, ac nemo cum alterius jactura locupletari debet. Si vero rem non amplius retineat, et inde factus est ditior, restituere tantum tenetur id quo talis effectus est, quia in hoc aequivalenter retinet alienum; ad nihil vero obligatur, si in nihilo ditior factus fuerit, vel quia res casu periit, vel quia ablata aut consumpta fuit. Quod si morali certitudine non constet rem esse alienam, dubio stante, possessor bonae fidei ad nihil tenetur, nisi post judicis sententiam, quae ab eo est profecto promovenda seu procuranda cui interest: in dubiis enim melior est conditio possidentis; et insuper non videtur causa cur ultro debeat jure, bona fide obtento, se privare ob solum dubium inde exortum circa ejusdem juris legitimitatem. Ad quid autem teneatur possessor bonae fidei si rem alienam vendidit en quod statuit Codex civilis N. 1149. « Chi ha venduta la cosa ricevuta in buona fede, non è tenuto che a restituire il prezzo ricavato dalla vendita od a cedere l'azione per conseguirlo. » Vide Scavini.

Ad secundum, utique Martinus, quando sibi constet horologium a se emptum esse furtivum non potest illud retinere, sed tradere debet domino a quo per furtum sublatum est et in casu repetit legitime rem suam. Tamen Martinus habet juxta dicta in responsione ad primum ut sibi refundatur a domino horologii pretium a se

solutum pro emptione in officina, ubi horologia venduntur.

XXIII.

(Ex Gorit. Tab. CXXV.)

Folchinus furatus est decem modios frumenti. Post quinque annos, ad poenitentiam reversus, obligatur a Gratiano confessario ad restituendum decem modios frumenti, vel pretium ejus juxta tempus furti. Antequam restitutionem exequatur, quum furtum suum manifestasset Aristarco confessario, hic eum obligavit ad restituendos decem modios ablatos secundum majus pretium, cui frumentum ascendit in spatio quinquennii, una cum legali interesse illius quinquennii, super integrum pretium frumenti, ut supra computato. Folchinus, dubius ob diversitatem opinionum confessoriorum, adit Terentium Parochum, ad exposcendam ab eo decisionem inter has opiniones. Terentius respondet: licet Theologi computent majus vel minus pretium per totum tempus injustae detentionis, nec non lucrum amissum ob carentiam talis mercis, in praxi tamen confessarii de hoc non curant, et contenti sunt si tantum restituatur quod ablatum est, cui praxi potest Folchinus conformari.

Qu. I. Quinam dicatur possessor malae fidei, et quaenam ejus obligationes?

» *II. Quid de consiliariis Folchini prout in casu?*

Resp. Ad primum. Est malae fidei possessor, quid id possidet quod judicat non esse suum, aut non judicat esse suum. Ut omnia una complectar sententia, possessor malae fidei restituere tenetur id omne, in quo rei domino nocet tum ablatio, tum detentio, tum consumptio suae rei injusta. Hinc, ut specialius evolvam, tenetur restituere 1.º rem alienam, si adhuc extet, vel ejus pretium, si ipsa perierit aut consumpta fuerit: hoc enim

ex se patet. Si vero fortuito res perierit, vel naturali interitu, et eodem vel simili plane casu, et eodem tempore, quo certe peritura etiam fuisset apud dominum, multi furem absolvunt a restitutionis onere; quia nec dominus ullum patitur detrimentum, nec fur ditior ex re aliena evadit. Hujusmodi sententia recidere videtur in istud aequitatis principium: aequius est ut amittat lucrum innocens, quam ut patiatur damnum reus, juxta regulam juris: *fortior est actio de vitando damno, quam de lucro percipiendo*. Sunt tamen qui contrarium tenent, dicentes, furem, ratione et vi injustae suae acceptionis, in se recipere debere omne rei etiam fortuitum periculum, et aequius esse in pari calamitate innocenti potius favere, quam reo. Sunt etiam qui controverso in hoc casu justitiae juri aequa aliqua transactione putant subveniendum, ita ut furem a restitutione facilius excusarent, si res periisset non fortuito casu, sed naturali plane interitu, quatenus, quum istius interitus causa sit ipsi rei intrinseca, in ipso furti actu jam ipsam afficiebat. 2.º Possessor male fidei tenetur omnes fructus sive naturales, sive civiles, sive mixtos, qua parte naturales sunt, exceptis industrialibus tantum, quos ipse percepit, restituere, etsi dominus non percepisset, aut quos dominus legitime percepisset, etsi ipse non ceperit, sive extent, sive non. Dixi: *quos ipse percepit etsi*, etc.: res enim fructificat domino, nec fur debet ex injuria lucrari. Hos autem fructus debet restituere, etiamsi jam consumpserit, nec ditior ex illis factus sit, quia, injuste retinens et consumens, domino, cui statim debebantur, sub-

ripuit. Si tamen periissent aliquo infortunio, antequam reddi potuissent, nec dominus illos fuisset percepturus, aderit ratio, sin minus strictae justitiae, certe aequitatis et charitatis, ut non compellatur ad compensationem. Dixi etiam: *quos dominus legitime percepisset, etsi ipse non perceperit*: quia ex injusta ablatione factum est tantum, ut dominus eos non perceperit. *Legitime*: nam uti si fur fructus illegitimos percepisset, non domino illos reddere deberet, sed iis, quorum detrimento percepti sunt, ita neque domino debentur ii fructus, quos ipse non legitime erat percepturus. *Quos percepisset*, non vero quos potuisset percipere: nam ad lucrum cessans referri nequeunt ii fructus quos potuisset percipere, si revera non erat eos percepturus. 3.º Denique, possessor malae fidei tenetur restituere omne lucrum cessans et damnum emergens domino ex injusta rei suae privatione obventum, idest, quidquid, praeter rei et fructuum amissionem, dominus occasione rei suae, vel percepisset utilitatis ex sua industria aut sorte, vel positivi etiam detrimenti passus fuisset, ex eo, quod re sua privatus fuit. Quod si, ut saepe accidit, praesertim quoad lucrum cessans, certa summa illud nequeat supputari, ea restitutio erit facienda, quae respondeat aestimationi spei de lucro futuro.

Ad secundum. Theologi recte in hac quaestione distinguunt: res furto ablata vel adhuc extat apud furem, vel quoquo modo distracta fuit. Si res extet, et aucta valore, tota domino debetur, etsi eandem fuisset is consumpturus, antequam valore augetur. Si vero res extet, at valore im-

minuta, reddenda res est, et praeterea pecunia
 complendus rei valor summus, quem habuit tem-
 pore quo injuste detinetur. Nam quum quolibet
 instanti reddenda domino fuerit res sua, etiam
 quo tempore valore maximo stetit, injuste est re-
 tenta: ex qua injusta detentione sane non debet
 detrimentum dominus pati, ut nunc minus ei red-
 datur, quam tunc ipsi fuisset redditum. Si vero
 res fuerit quoquo modo distracta, ita ut nequeat
 nisi pretium restitui, ex allata jam ratione, pretii
 aestimatio facienda erit ex valore summo, quem
 habuit, injusta detentione rei perdurante. Hoc
 enim patet ex jam allato generali principio, sci-
 licet, possessorem malae fidei restituere teneri
 id omne in quo domino nocuit non modo ablatio,
 sed etiam suae rei detentio injusta. Distingue
 tamen detentionem rei a detentione pretii. Nam
 utique res, quandiu perdurat, domino fructificat
 atque hinc domino valore augetur, etiamsi do-
 minus illam fuisset consumpturus, antequam va-
 lore cresceret at vero si, consumpta illico re, fur
 pretium dumtaxat detinuerit, tunc pretii reddendi
 aestimatio facienda erit tantum a ratione illati
 damni. Hinc, si fur consumpsisset rem, cum mi-
 nimi valoris erat et constet certo, etiam dominum
 eodem plane tempore rem fuisse consumpturum,
 tunc fur non restituet nisi minimum valorem,
 quia nec res a fure detenta est cum pluris va-
 leret, nec dominus aliud pertulit damnum, quam
 minimi valoris. Caeterum pretii aestimatio fieri
 aliquando debet ex cognita domini voluntate rei,
 servatis tamen servandis; nam domino, nisi
 fuerit vir valde probus non temere adhibenda

est fides ipsius dictis, quia fortasse iniquum quaestum faciendum curabit ex accepta injuria. Ita juxta meam opinionem et quorundam Theologorum Verum, ut ad casum veniam, quum agatur de frumento, quod intra annum ordinarie ab omnibus consumitur, solutio planior evadit. Gratianus, qui Folchinum obligavit ad restituendum decem frumenti modios, vel ejus pretium juxta tempus furti, recte judicavit casu, quo Folchinus illico consumpserit frumentum et eodem tempore quo erat dominus ipse consumpturus, vel casu, quo in toto anno idem pretium obtinuerit frumentum, et nullum aliud damnum fuerit dominus passus ex dilata pretii solutione. Aristarcus autem, qui non pensitavit frumentum intra annum ab omnibus generatim consumi, erravit, computando majus pretium, cui frumentum ascendit in spatio quinquennii, quum sufficeret majus pretium, cui a die furti ascendit in anno, et illo tempore quo ultra annum dominus non erat consumpturus ablatum frumentum. Quo vero ad legalia impendia, observet Aristarcus, neque in contractu emptionis, pro dilata pretii solutione, ipsa locum habere, nisi fuerint pacto speciali inducta; ideo, potius quam legale interesse, debet computari damnum, quod forte tulerit dominus propter injustam suae rei vel ejus pretii detentionem. Consilium autem Terentii Parochi non spernerem, sed ejus praxim poenitentibus expresse non suaderem. Non spernerem: raro enim debitae fiunt restitutiones, et non sine magna etiam difficultate; adeo ut qui damnificati sunt, respiciant utpote fortunam, si quid pro redintegratione accipere possint. Quare ge-

neraliter loquendo, non tantum Confessarii, sed etiam damno affecti essent summopere contenti, si ipsis restitueretur saltem quod ablatum fuit; hinc, cum fundamento praesumi potest consensus dominorum in hac, ut ita dicam, reductione debiti. Dixi tamen quod hoc poenitentibus expresse non suaderem, ut Terentius fecit, ob rationem quam unusquisque faciliter videre potest.

XXIV.

(*Ex Gorit. Tab. CXXV.*)

Proculus refert Martiniano Confessario aliquando emisse merces aut dono accepisse cum dubio utrum fuerint furtive, vel ne. Insuper adjungit se ingressum esse possessionem cujusdam pradii de quo tamen postea dubitare caepit circa legitimitatem tituli possessionis.

Qu. I. Qualis sit possessor dubiae fidei, et quanam ejus obligationes?

» II. Responsum Martiniani Confess. circa exposita a Proculo?

Resp. Ad primum. Possessor dubiae fidei dicitur ille, qui in principio vel in progressu possessionis alicujus rei prudenter dubitat rem non esse suam, et illam diligentiam negligit, quae necessaria est ad inquirendum an ipse vel alius sit rei verus dominus. Ex hac definitione exurgit quod dupliciter potest quis rem alienam possidere dubia fide: 1. Si illam possidere incipiat jam dubitans sua-ne sit, ut si emerit dubitans an sit venditoris. 2. Si postquam illius rei possessionem adeptus sit bona fide, putans esse suam, dubium superveniat an sit sua. In primo casu possessor

dubiae fidei peccavit, et tenetur rem totam restituere domino, quem debet sufficienti diligentia inquirere. Peccavit, quia *quod non est ex fide*, (nempe quod non provenit ex conscientia recta) *peccatum est*, nunquam enim licet agere cum dubio positivo. Tenetur sufficienti diligentia uti ad inquirendum dominum, et, invento, ipsi rem totam restituere, quia res semper clamat ad dominum; et si dominus non compareat et vinci non potest dubium, tunc restitutio facienda est pro qualitate dubii; etenim ex una parte possessori non favet sua possessio, quia coepit possidere dubia fide, et ita non potest sibi integram rem retinere; ex alia parte, cum certus non sit rem illam esse alienam, neque videtur obligandus ad totam rem restituendam. Quod si utiliter possessor dubiae fidei rem suam esset domino recuperaturus, potest aliquid a domino repetere arbitrio prudentis viri, cum domino talis emptio fuerit proficua. In secundo casu, nempe in quo possessio coepta sit bona fide, et dubium supervenit post possessionem, tunc tenetur diligentiam adhibere in inquirendo domino, et, hoc non invento, totam rem sibi retinere potest, quia, ut ait Augustinus, in jure praediorum tamdiu quisque bonae fidei possessor rectissime dicitur, quamdiu se possidere ignorat alienum. — Et in dubio melior est conditio possidentis. Si vero omiserit sufficientem diligentiam in inquirendo domino, isti damnum certe intulit; et omnes conveniunt ipsum immunem non esse peccato et sententia affirmans ad aliquam restitutionem faciendam teneri videtur magis rationi conformis; etenim dominum

privavit spe, quam habere poterat, ut inveniretur; et ista spes est lucro aestimabilis, unde pro ipsius qualitate est compensanda.

Ad secundum. Quo ad primam facti speciem respondeat Martinianus incumbere Proculo obligationem diligenter inquirendi quatenus sint merces jure acquisitae et quatenus furtivae. Primas retinere valet, alias restituere debet domino vel pauperibus ignoto domino. Si autem maneat dubium, restituere debet pro rata dubii. Quo ad secundam facti speciem, sicut ingressus in possessionem fuit in bona fide, ideo si facta diligenti inquisitione, manet dubium, potest permanere in possessione, juxta dicta in respons. ad 1. quaesitum.

XXV.

(Ex Gorit. Tab. CXXII.)

Ursacius inito cum duobus sociis consilio perrexit nocturno tempore ad fructos furandos in praedio Erasmi.

Qu. I. Quinam dicuntur damno cooperari, et an teneantur ad restitutionem?

» *II. An Ursacius teneatur ad totum damnum reparandum deficientibus sociis?*

Resp. Ad 1. Positive vel negative potest quis damno cooperari. *Positive*, quando quis vel physice vel moraliter influit in damnum proximi; *physice* quidem, si actionis damnificativae particeps fiat, v. g. concurrente in grassatione ad viatoris spoliationem: *moraliter*, si quempiam ad proximo damnum inferendum determinet, v. gr. grassationem suadendo, furtum et fures dirigendo. *Negative*, quando quis non impedit damnum al-

terius, etsi possit et debeat illud impedire. Novem sunt modi cooperandi ad damnum, quos Theologum Angelico his duobus versiculis comprehendunt:

Jussio, consilium, consensus, palpo, recursus.

Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

Jussio denotat jubentem, ut damnum inferatur; *Consilium* denotat consulentem, ut damnum inferatur; *Consensus* denotat assentientem ad damnum inferendum; *Palpo* denotat adulatorem influentem ad damnum inferendum; *Rekursus* denotat receptorem damnificantis ut talis; *Participans* denotat scienter participantem in re ablata; *Mutus* denotat non clamantem (ad clamandum obstrictum), ut damnum impediatur; *Non Obstans*, denotat non resistentem, resistentia positiva, ad resistendum obligatum; *Non Manifestans* denotat non manifestantem damnum illatum vel damnificantem, dum manifestare tenetur.

Causae positivae tenentur ad restitutionem; ipsae enim sunt causae efficaces damni injuste illati. Advertatur tamen quod, ut causa positiva teneatur ad restitutionem, requiritur ut sit injusta, efficax et theologice culpabilis. *Injusta*, quia jus strictum violari non potest nisi per actionem injustam; *efficax*, quia non sufficit ut adsit intentio, sed inferatur realiter damnum: *theologice culpabilis*, quia sine culpa theologica non obligatur ad restitutionem. Negativae causae, per se loquendo, non tenentur ad restitutionem; repugnat enim, quemque reparare debere damnum praecise quia illud minime impedivit; alioquin tenerentur omnes

jure naturali et ex justitia bonum proximi curare et malum ejus avertere, quod nemo dicet, quia, quod unicuique mandatum sit de proximo suo, lex charitatis est, non justitiae. Dixi: *per se loquendo*, quia potest quis obligari ex contractu vel quasi contractu ad malum alterius impediendum; quo quidem in casu, si non impediret, cum possit, teneretur ad restitutionem. Itaque causa negativa nonnisi in hisce duobus casibus ad restitutionem tenetur: 1. Ratione officii vel ob alias rationes ex justitia provenientes: 2. Si, quantum in se est, damnum reapse impedire valeat.

Ad 2. Affirmative quum hic vere applicanda sit ex solidaritatis quia damna illata Erasmo fuerunt ex comuni consilio.

XXVI.

(Ex. Gorit. Tab. CXXII)

Latrones, scientes per quandam viam transiturum esse currum pecunia onustum, illuc venerunt et capsam pecuniae plenam ceperunt. Ipsi soli non valentes eam traducere in locum abditum, vocaverunt nonnullos villicos ex propinquo agro, quorum auxilio capsam ad locum remotum detulerunt. Quod videntes alii viri casu transeuntes, ultro se illis adjunxerunt, ut participes essent ad praedam. In divisione omnes aliquid pecuniae acceperunt.

Qu. An omnes in casu recensiti teneantur ad restitutionem in solidum vel pro rata portione?

Resp. Ad solutionem sequentia praemittenda censeo: Si plures absque consensu, quisque per se et casu, concurrant ad damnum, singuli non plus tenentur restituere, quam quod damni intulerunt. Si vero plures cum consensu et se in-

vicem juvantes id fecerunt, singuli in solidum tenentur restituere totum damnum, quia singuli sunt causa totius damni, cum unus juvet alterum, et unusquisque procedat ex confidentia, quam habet in auxilio aliorum. — Si sermo sit de participante, hic duplici modo participare potest: in re accepta, vel in actione. Si quis, quin cooperatus ullo modo fuerit furto, participaverit rei furtivae, tenebitur ad restitutionem secundum quod dictum fuit de possessore bonae vel malae fidei. Si autem participaverit in actione damnificativa tenetur ad restitutionem pro modo concursus, et ideo aliquando etiam tenetur in solidum. Si quis vero concurrat ad damnum alterius, sed non nisi ob metum gravis detrimenti, tunc si damnum quod timet non concurrento, est superioris ordinis, si timet mortem, mutilationem, etc., nisi furto gravi cooperetur, sunt qui volunt nihilominus ipsum non posse sine justitiae laesione cooperari ad furtum; quia talis actus videtur intrinsece malus, siquidem laedit jus proximi: nisi, excipiunt, cooperans velit et possit damnum reparare. Verum in nostra sententia, neque peccat, neque tenetur de restitutione, quocumque modo cooperetur sive mediate sive immediate (1): quia habet justam causam. Neque dominus potest esse rationabiliter invitatus; cum illius bona necessaria evadant alteri

(1) « Alii in nullo casu permittunt concursum immediatum; quia esset facere malum ut eveniret bonum; alii permittunt in bonis inferioris ordinis ad mortem vitandam, si tamen participans animum gerat damnum reparandi. Concursus vero mediatum, ex gravi causa permittunt, cum sit ponere rem ex se indifferentem. » Liguori, *Opus Mor.*, l. II, n. 66; et l. III, n. 571; *Homo Apost.*, tr. IV, n. 31.

ad se tuendum in re ordini superioris, ut ait doctus Milante cum aliis communius.

Si autem damnum non sit ordinis superioris, sed vel inferioris, uti si quis timeat verbera, nisi morti alterius cooperatur; vel ordinis aequalis, uti si timeat mortem si non concurrant ad mortem alterius, aut ad ejus membrorum mutilationem; cum id sit intrinsece malum concurrere non licet. Item neque licet concurrere si damnum timeat in bonis fortunae, nisi cooperetur in furto; quia in causa ejusdem generis quisque legitime jus habet, ut sua bona possideat. Excipe nisi nimia sit inaequalitas, ut si furando parum de alienis possis servare te indemnem in magnis; sed eo in casu teneris rei ablatae valorem domino restituere; cum agatur de re in oedem genere, et aequivalenter possideas quod alterius est.

Ex hisce principiis ab omnibus Theologis acceptis eruitur: 1.º Quod latrones illi omnes tenentur *in solidum*, quia sunt una tantum causa damnificans. Si tamen singuli suum debitum implere velint, tenebuntur *pro rata*. 2.º Si isti non restituant, in solidum tenentur villici qui latronibus auxilium praestiterunt ad capsam deferendam in locum abditum; latrones enim non valebant capsam traducere ad locum remotum, ideoque, si auxilium a villicis non erat illis datum, necessario relinquere debebant capsam in loco in quo facillime restituta esset in dominium suorum dominorum. Fuerunt itaque villici causa positive cooperans una cum latronibus totius damni. 3.º Tandem illi, qui casu transeuntes ultro se et

latronibus et villicis adjunxerunt et participes facti sunt praedae, tenentur tantum restituere pecuniam quam acceperunt, si participarunt tantum praedae, non vero actioni injustae, quae damnum attulit.

XXVII.

(*Ex Gorit. Tab. CXXVI*)

Marius gravatus aere alieno vendidit omnia bona sua, putans hoc modo se omnibus creditoribus suis satisfacere posse. Ex pecunia accepta nonnullis creditoribus integre satisfacere coepit. Animadvertens postea se imparem esse ad satisfaciendum omnibus, dubitat an teneatur, si posset saltem aliquo praetextu, pecuniam solutam repetere, ut omnibus creditoribus tribuat in proportionem, aut cedit bona sua.

Qu. I. Quo ordine debita solvenda sint?

» *II. Quomodo resolvendum dubium Marii?*

Resp. Ad primum. Si debitor omnibus creditoribus satisfacere potest, nullus ordo necessario servandus est, modo suo tempore omnibus solvat. Si nequeat omnibus satisfacere, tenetur dividere bona sua inter omnes creditores juxta proportionem debitorum, nisi quis eorum jus praelationis habeat. Hoc praelationis jus habent: 1.º privilegiati; 2.º hypothecarii; et leges civiles, quo ad hoc, obligant etiam in conscientia, juxta communioem sententiam, cum sit legitima lex Superioris lata in bonum commune, ut ait S. Antoninus. — Il privilegio, ait Codex Civilis (Lib. III, Tit. XXIII Dei Privilegi, ecc. Dei Privilegi e delle Ipoteche cap. I.º Dei privilegi n.º 1952), è un diritto di prelazione che la legge accorda

in riguardo alla causa del credito; n.º 1953: Il credito privilegiato è preferito a tutti gli altri crediti anche ipotecarii. — Fra più crediti privilegiati la prelazione viene dalla legge determinata secondo la qualità del privilegio; n.º 1954: I crediti egualmente privilegiati concorrono fra loro in proporzione. Videantur etiam alia paragrapha Codicis quae sequuntur. Item videantur etiam illa quae loquuntur: *Delle Ipoteche*. Disputant autem Theologi an creditores priores tempore praeferendi sint posterioribus, an certi incertis, an pauperes divitibus. Probabilis sententia affirmat quod creditores priores praeferendi sint posterioribus, nam regula: qui prior est in tempore, potior est in jure, — licet a jure civili pro solis privilegiatis et hypothecariis assignata sit, tamen a jure Canonico admittitur pro omnibus; et hoc procedit a jure naturali; creditor enim anterior personalis, quamvis directe personam obliget debitoris, indirecte tamen obligat etiam ejus bona, in quibus proinde non debet praejudicari a creditore superveniente. Creditoribus incertis videtur probabilius certos praeferendos, quia creditores habent jus fortius quam pauperes, qui succedunt loco creditorum incertorum; unde isti non possunt agere in judicio, ut sibi debita incerta tradantur ex justitia commutativa: bene vero creditores certi; qui autem habent jus fortius, praeferendi sunt iis, qui habent jus minus forte. Creditoribus divitibus, juxta probabiliorem sententiam, non sunt praeferendi creditores pauperes, excepto tamen casu extremae necessitatis; quando enim a-

gitur de justitia commutativa, omnium jus aequale est, utpote in re fundatum. In ordine solutionis prius solvenda sunt quae debentur ex contractu oneroso, puta venditione, locatione etc., quam quae debentur ex contractu gratuito, ex. gr. ob promissionem acceptatam, legatum, etc.; etenim, dum bona debitoris non sufficiunt ad solvendum omnibus, velle ex illis solvere quae nulla obligatione debitor promisit, idem esset ac velle facere eleemosinam de re aliena. Tandem debita, quae proveniunt ex delicto, non sunt solvenda prius quam solvantur illa quae procedunt ex contractu oneroso, quia tam illa quam ista proveniunt ex strictissimo jure justitiae.

Ad secundum. Praemitto quod debitor, qui putat venditione omnium bonorum suorum omnibus creditoribus satisfacere posse, debet omni possibili diligentia uti ad veritatem facti consequendam, quia, ob varias circumstantias in venditione eventuras, se fallere potest. Posito itaque quod Marius hac diligentia usus sit et bona fide fuerit persuasus, omnibus creditoribus se satisfacere posse (suppono quod Marius non habeat creditores privilegiatos, vel hypothecarios, quia, si habebat, prius quam venderet bona sua, istos admonere debebat, et etiam emptores; et, si hoc non fecit, in eo amplius non est bona fides), non video quod sit damnandus; etenim in sua bona fide non erat ad aliquem ordinem observandum adstrictus in solutione debitorum, nec tenetur, cum animadvertit se imparem esse ad satisfaciendum omnibus, pecuniam datam repetere sub aliquo praetextu, quia creditores per se habe-

bant jus ad solutionem debiti cum ipso contracti et legitime pecuniam acceperunt; et in praxi est moraliter impossibile sub quovis praetextu, ut iterum dent quod ipsis rite fuit restitutum, et non possunt costringi ad restitutionem pecuniae ab auctoritate legitima, quia lex non respicit nisi creditores privilegiatos et hypothecarios. Hinc, ad Marii dubium resolvendum, ipsi dicendum quod de pecunia, quam adhuc possidet, distribuat proportionaliter aliis creditoribus juxta debitum et faciat in posterum quantum potest, ut omnes reintegrentur. Idem faciat etiam in casu in quo necessariam diligentiam non adhibuerit, ut certus evaderet se posse omnibus satisfacere, et de sua negligentia poeniteat.

XXVIII.

(*Ex Gorit. Tab. LXXXVII.*)

Faustus, qui viæ a duobus mensibus habitat in quadam domo, casu conficiens clavum in pariete, detegit magnam vim pecuniae in eo reconditam. Ex qualitate pecuniae inventae verosimilius apparet, non amplius quam a decem annis ibi reconditam esse. Per hoc tempus quatuor vel quinque inquilini habitaverunt in illa domo. Aliquis ex illis inquilinis non potest amplius cognosci a Fausto: alii noti sunt ut homines malae fidei. Faustus dubitat, an debeat se habere et gerere ut inventorem rei amissae, vel thesauri.

Qu. I. Quaenam sint obligationes inventoris rei amissae et thesauri?

» II. Quomodo se habere debeat Faustus in tali dubio?

Resp. Ad primum. Qui fortuito invenit aliquam rem, tenetur omnem diligentiam adhibere

dignitati ipsius correspondentem, commendando Parochis, affigendo schedas in locis frequentioribus civitatis, ut domino ejusdem innotescere queat inventio. Item tenetur illam diu conservare juxta qualitatem ejusdem, ut, apparente domino, eidem restituatur in specie, si fieri possit. Si post omnes posibles diligentias non sit amplius possibile quod ad dominum redeat, illam potest inventor sibi retinere, cum sit nullius, et, si casu postea dominus compareat, transacto tempore praescriptionis, vel quando inventor rem consumpserit, non ditior inde effectus, nihil ei debetur, cum amiserit omne jus. Hoc probatur doctrina D. Thomae (2, 2, q. 66, a. 6) contra nonnullos Theologos, qui vellent ut res inventa insumenda esset in usus pios, excepto casu paupertatis inventoris. — Si res, ait S. Doctor, pro divulgatis habeantur, et hoc credit inventor, licet sibi eas retineat, non committit furtum. Codex autem Civilis sic habet (Lib. III, T. I *Dell'occupazione*): n. 715: *Chi trova un oggetto mobile che non sia tesoro, deve restituirlo al precedente possessore; e, se non lo conosce, deve senza ritardo consegnarlo al Sindaco del luogo dove lo ha trovato; n. 716: Il Sindaco rende nota la consegna anzidetta per mezzo di pubblicazione nelle forme consuete da rinnovarsi in due domeniche consecutive; n. 717: Passati due anni dal giorno della consueta pubblicazione, senza che si presenti il proprietario, la cosa, oppure il suo prezzo, ove le circostanze ne abbiano richiesta la vendita, appartiene a chi l'ha trovata. — Tanto il proprietario, quanto il trovatore, ripigliando la cosa o*

il prezzo, devono pagare le spese per essa occorse; n. 718: Il proprietario deve pagare a titolo di premio al ritrovatore, se questi lo richiede, il decimo della somma, o del prezzo comune della cosa ritrovata. Ove tale somma o prezzo ecceda le due mila lire, il premio pel soprappiù sarà solamente del vigesimo; n. 719: I diritti sopra le cose gittate in mare o sopra quelle che il mare rigetta, o sopra le piante e le erbe, che crescono lungo le rive del mare, sono regolati da leggi particolari. — Qui debitas omittit diligentias ad inveniendum dominum rei, habendus est tanquam fur. — Si invenisti, ait S. Augustinus, et non reddidisti, rapuisti. — Thesaurus, proprie dictus, est vetus depositio pecuniae, seu aliarum rerum pretiosarum, quarum depositionis non extat memoria, unde non potest dici haberi dominum — Codex Civilis in cit. lib. III. etc. n. 714 ait: Il tesoro appartiene al proprietario del fondo in cui si trova. Se il tesoro è trovato nel fondo altrui, purchè sia stato scoperto per solo effetto del caso, spetta per metà al proprietario del fondo ove fu trovato, e per metà al ritrovatore. — Tesoro è qualunque oggetto mobile di pregio che sia nascosto o sotterrato, e del quale nessuno possa provare di essere padrone.

Ad secundum. Faustus non potest se gerere ut inventorem thesauri, quia thesaurus est vetus depositio, et pecunia inventa recondita est, ut verosimilius apparet, non amplius quam a decem annis; et in materia thesauri decem anni non possunt dici esse veterem depositionem. Potest se gerere ut inventorem rei amissae? Pecunia

in pariete inventa cum gravi fundamento reputanda est furtiva, quia aliquis ex inquilinis non potest amplius cognosci a Fausto, et alii sunt noti ut homines malae fidei; hinc sunt plus numero inquilini malae fidei qui domum habitabant, quam illi qui hac nota non sunt mulctandi: adde quod fures ordinarie in pariete recondunt res furtivas, vel in alium locum eas deportant ut eorum furtum non reveletur. Itaque magna vis pecuniae est reputanda non ut amissa, sed ut derelicta et furtiva, et consequenter Faustus non potest se gerere ut inventorem rei amissae, sed ut rei furtivae. Et in hoc casu attendenda est lex, quae etiam hoc tempore viget in nostra Ecclesiastica Provincia Mediolanensi, nempe quod res incertae ex delicto reponendae sunt in capsam incertorum, quae extat in omni Cathedrali Ecclesia Provinciae; et, qui hanc legem scienter transgrediuntur, incidunt in casum reservatum cuius littera haec est: Casus restitutionis quae incertum est cui restitui debeant. — Pro adductis rationibus mihi videtur quod summa pecuniae inventa reponenda sit in dicta capsam incertorum. Tamen, sicuti aliqua opinio forsitan potest esse in contrarium, res ad Episcopum deferatur, ad cuius consilium standum erit.

XXIX.

(*Ex Gorit. Tab. LXXXVII.*)

Davus et Dinus fratres, primus venationi, alter piscationi assiduam operam dantes, unde majorem sustentationis partem sibi comparant, spe frustrati

copiosorum proventuum quos ex ordinariis eorum excursionibus sibi promittebant, in praedium cujusdam Proceris reservatum penetrarunt, ubi ex quadrupedibus et volatilibus ibidem collectis copiosam sibi praedam sine difficultate providere valuerunt, quod haud nefas autumabant, nam constat ex Psalm. 8 quod omnia subjecit Dominus sub pedibus ejus (scil. hominis cuiuscumque) oves et boves... et pecora campi, volucres coeli, et pisces maris! quanto magis fluminum vel in piscinis natantes.

Qu. I. An cuilibet sit jus, ubicumque et quo tempore sibi libeat venari et piscari?

» *II. An rite ex textu scripturali allegato inferatur cujuslibet dominium in omnia animalia et volatilia?*

» *III. An peccet, et restituere teneatur qui leges de venatione et piscatione transgreditur, et quid imputandum de fratribus facilem praedam assequeutis?*

Resp. Ad 1. Quamvis prima fronte videri possit, quemlibet jus habere venandi et piscandi pro lubitu, exceptis forte locis clausis vel expresse reservatis, quum agatur ut plurimum de animalibus libere vagantibus et nondum ab alio apprehensis; re tamen attentius considerata apparet eiusmodi jus, licet in natura fundatum, a publica Potestate restringi posse tum quoad personas, tum quoad tempus et locum. Et sic reapse Jus Canonicum vetat clericis venationem saltem quae dicitur *clamorosa*, et civilis potestas eam saepe restringit per conditionem qua vel prohibet arma sine licentia gestari, vel absolute interdicat sive venationem quibusdam mensibus anni, sive piscationem per media magnam piscium copiam destruentia, vel ex privilegio reservat quaedam venationis tempora et loca in favorem Principis, sive alterius a Principe privilegiati; quinimmo

et privatorum voluntate potest jure prohiberi ingressus in fundum ubi venandum esset; quemadmodum potest quis vel piscinam habere ubi pisces in sui commodum servet, vel spatium terrae conclusum ubi volucrum et animalium copiam sibi prorsus teneat reservatam. Nemo itaque jus sibi arrogare potest venandi et piscandi pro lubitu, sed leges pro bono publico statas servare tenetur.

Ad 2. Perperam igitur argumentantur Davus et Dinus ex textu allegato, quod enim ibidem praedicatur de hominis in animalia dominio intelligendum est attributum et concessum a Deo humanae speciei generatim, cuius scilicet potestati omnium irrationabilium animantium species subiecta est; non potest vero intelligi de singulis individuis, quorum nonnullis non solum potest sed aequum est justis de causis interdici ferarum, aliorumve animalium capturam; aliunde textus ille potiusquam physicam, moralem excolit hominis superioritatem, quatenus per rationem homo ceteris animantibus quammaxime praecellit.

Ad 3. Juxta nonnullos. DD. eiusmodi leges mere poenales non obligant nisi ad solvendam poenam siquis transgressor deprehendatur; juxta alios peccat qui leges venationem et piscationem prohibentes vel temperantes transgreditur, nam publicum bonum quod leges eiusmodi intendunt pessumdat vel negligit; et quamvis animalia capta, ut sentiunt plures, restituere non tenetur tamen reficere damna si quae privatis hominibus intulerit. Fratres autem de quibus in casu, utpote

rei ab aliis jam apprehensae et sub custodia aservatae usurpatores de furto sunt imputandi, (nisi forte ignorantia excusaverit) et ad restitutionem tenentur, excepto casu quo Proceris magnificentia eorum Scripturae interpretationem subridens dispensare maluerit.

XXX.

(Ex Gorit. Tab. LXXXVIII)

Quum ex novo Codice Italico plures actiones praescribantur spatio brevi unius anni et etiam sex mensium, Germanus, simulans oblivionem, debita aliqua non solvit, nisi excutiatur a creditoribus, et transire sinit tempus legale praescriptionis. Quo transacto, quum non possit per judicem conveniri, omnino liberum se existimat ab obligatione solvendi.

Qu. I. An leges civiles, quae recipiunt praescriptionem, adimant veram obligationem in conscientia, vel tantum denegent civilem actionem in foro externo?

» *II. Quatenam conditiones requirantur ad praescribendum?*

» *III. Quid dicendum de Germano?*

Resp. Ad 1. Leges civiles, quae praescriptionem respiciunt, non denegant tantum civilem actionem in foro externo, sed etiam veram obligationem in conscientia adimunt, dummodo tamen praescriptio sit legitima, seu debitaе concurrent conditiones; nam, concesso quod jura omnia dominiі valida sint, firmanur a lege civili. Lex ipsa de praescriptione justissima est in se; siquidem: 1.º finem litibus ponit, quibus dominia saepe subjacerent incerta, nisi tempus ipsum jus certum tribueret; 2.º lex praescriptionis nequit plerumque nisi iis nocere, qui suas

negligunt res, atque hinc vel impedit vel punit negligentiam. Hinc Gelasius Papa, jus hoc comprobans, hanc affert rationem: quia et filiorum nostrorum Principum ita emanavit auctoritas. — Hinc S. Thomas: Dicendum quod, si quis prescribat, bona fide possidendo, non tenetur ad restitutionem, etiamsi sciat alienum fuisse post praescriptionem. — Praescribens itaque non locupletatur re aliena, nec cum alterius injuria, cum ipsa lex facultatem tribuat. Lex autem praescriptionis non est poenalis proprie dicenda, neque semper culpam supponit; sed est prudentialis omnino, agitque ex praesumptione periculi, ne scilicet possessores perpetuo timore teneantur circa jura quae possident, cum vel casu, vel hominum malitia, vel propria etiam negligentia saepe fiat, ut ea amittant scripta et positiva documenta, quibus jura ab hominum improbitate impetita tueri possint. Verum dixi: *dummodo debitae concurrant conditiones*; hinc

Ad 2. Cum praescriptio fuerit sapienter a jure civili inducta, ab ipso jure, prout in quoque loco obtinet, sunt conditiones ad legitime praescribendum depromendae. Quoad nos Codex ita praescriptionem definit (Art. 2105): *La prescrizione è un mezzo, con cui, col decorso del tempo e sotto condizioni determinate, taluno acquista un diritto od è liberato da un' obbligazione.* Quamvis vero hasce conditiones expresse postea non determinet, tamen ex complexu tractatus erui facile possunt et ad sex reducuntur:

1.º Ut res, quae praescriptione acquiritur, a jure non prohibeatur praescribi; hinc (Art. 2113):

La prescrizione non ha luogo riguardo alle cose, che non sono in commercio;

2.º *Ut personae, quae praescribunt, a lege prohibita non sint, vel illae, contra quas praescribitur, non sint a lege expresse exemptae; hinc (Art. 2115): Non possono prescrivere a proprio favore quelli che possiedono in nome altrui e i loro successori a titolo universale; (Art. 2119): Niuna prescrizione corre: fra i coniugi: fra la persona a cui spetta la patria podestà e quella che vi è sottoposta: fra il minore o l'interdetto e il suo tutore; fino a che non sia cessata la tutela e ne sia reso definitivamente ed approvato il conto: fra il minore emancipato, il maggiore inabilitato e il curatore: fra l'erede e l'eredità accettata col beneficio dell'inventario: fra le persone che per legge sono sottoposte all'amministrazione altrui e quella a cui l'amministrazione è commessa. Articulus autem 2120 ita se habet: Le prescrizioni non corrono: contro i minori non emancipati e gli interdetti per infermità di mente, nè contro i militari in servizio attivo in tempo di guerra, ancorchè non assenti dal regno;*

3.º *Ut possideatur res, quae praescribitur, nam sine possessione praescriptio procedere non potest; hinc (Art. 2106): Per acquistare mediante la prescrizione è necessario un possesso legittimo;*

4.º *Ut adsit titulus sine quo esse nequit legitima civilis possessio. Non requiritur in titulo rei veritas, sed sufficit ut sit coloratus et ex praesumptione honestus, adeo ut bona fide va-*

lidus putetur; secus, nunquam locum habet praescriptio. *Titulus*, inquit quo quis putat aliquid suum esse, eo quod illud emerit, aut ex donatione vel legato perceperit, licet fortasse rem vendi, donari, aut legari non licuerit. Inter titulos vero ne ponas ipsam haereditatem, quae immediate procedit ab antecessore titulum proprietatis non habente, quamvis bona fide ipsam adieris haereditatem: legatario enim non nocet hic testatoris defectus, at nocet haeredi primo, quamvis innocenti, cum referat personam sui antecessoris quoad omnia iustitiae onera;

5.º Ut adsit bona fides, idest illa animi affectio, seu persuasio, qua quis prudenter iudicat rem, quam possidet, esse suam; jus enim ipsum naturale, quod furtum prohibet, exigit etiam ne quis possideat utpote suum quod suum non iudicat; hinc possessor malae fidei, cum sit latro, nullo tempore praescribere potest. Verum hisce duabus postremis conditionibus videtur adversari articulus 2135: *Tutte le azioni tanto reali quanto personali si prescrivono col decorso di trent'anni, senza che possa in contrario opporsi il difetto di titolo o di buona fede.* Quoad titulum observandum, quod possessio ipsa longissimi temporis, quia triginta annorum spatio definitur, vim habet iusti tituli. Quo vero ad bonam fidem, saltem initio praescriptionis, etiam in tam longo possessionis tempore lex supponit, cum non sit dubitandum quod Legislator velit alicujus rei dominium in possessorem malae fidei transferre, quod esset ipsum furtum approbare. Hinc id retinendum a lege statutum tantum pro foro externo, ne

praetextu malae fidei turbentur possessiones et lites in infinitum protrahantur.

Sexta denique conditio ad legitimam praescriptionem est, ut possessio continuetur toto tempore a lege definito. Lex vero diversis rebus et personis diversa tempora constituit ad praescribendum. Vide totum caput IV Cod.: *Del tempo necessario a prescrivere.*

Ad 3. Ex dictis patet solutio casus. Germanus non potest praescribere ob defectum bonae fidei; hinc tenetur debita sua solvere, etiamsi non possit per judicem conveniri.

XXXI.

(*Ex Gorit. Tab. CXIV*)

Ortensius senex et infirmus carens heredibus necessariis jubet advocari parochum pro bono anime suae, notarium cum testibus pro testamento. Adveniente parochus Ortensius ei dicit coram testibus se velle facere heredem Paulinum amicum una cum Eugenio unico haerede naturali; et hoc sub dictatu Ortentii Parochus scripsit. Ast quando advenit Notarius, Ortensius non valet amplius loqui: solum Parochus poscenti num ratum haberet quod modo dixerat, nutu capitis annuit.

Qu. I. Quinam capaces sint succedendi in bonis defuncti?

» II. An leges civiles inhabilitantes in hac materia obligent etiam in conscientia?

» III. An Paulinus possit in conscientia sibi retinere, si jam habeat, pecuniam defuncti, sive ante sive post judicis sententiam circa haereditatem?

Resp. Ad primum. Omnes sunt capaces succedendi in bonis defuncti, qui non prohibentur a lege naturali, ecclesiastica vel civili. En quid

praescribat Codex Civilis (Sez. I *Della capacità di succedere*) art. 723: Tutti sono capaci di succedere, salve le eccezioni determinate dalla legge; 724: Sono incapaci di succedere: 1.º Coloro che al tempo dell'apertura della successione non siano ancora concepiti; 2.º Coloro che non sono nati vitali. Nel dubbio si presumono vitali quelli di cui consta che sono nati vivi; 725: Sono incapaci come indegni di succedere: 1.º Chi avesse volontariamente ucciso o tentato di uccidere la persona, della cui successione si tratta; 2.º Chi la avesse accusata di reato punibile con pena criminale, quando l'accusa sia stata dichiarata calunniosa in giudizio; 3.º Chi l'avesse costretta a fare testamento o cangiarlo; 4.º Chi l'avesse impedita di fare testamento o di rivocare il già fatto o avesse soppresso, celato o alterato il testamento posteriore; 726: Chi fosse incorso nella indegnità, può essere ammesso a succedere, quando la persona, della cui successione si tratta, lo abbia espressamente abilitato con atto autentico o con testamento; 727: Chi fu escluso come indegno, è obbligato a restituire tutti i frutti e proventi, dei quali avesse goduto dopo aperta la successione; 728: L'indegnità del genitore o ascendente non nuoce a' suoi figli o discendenti, sia che succedono per ragione propria, sia che succedano per rappresentazione. Ma il genitore non ha sulla parte di eredità devoluta a' suoi figli i diritti di usufrutto o di amministrazione, che la legge accorda ai genitori. — Pro orphanis advertatur quod ex lege divina sunt inhabiles ad haereditatem, Regulares utriusque

sexus, qui solemnem professionem emisernnt trium votorum paupertatis, obedientiae et castitatis in religione approbata, nisi interveniat dispensatio Summi Pontificis, qui solus potestatem habet dispensandi in voto paupertatis.

Ad secundum. Cum civiles leges non repugnant juribus naturalibus, divinis et ecclesiasticis, obligant etiam in conscientia; Apostolus enim sic ait: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: non est enim potestas nisi a Deo; quae autem sunt, a Deo ordinatae sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit; qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Ideo necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed propter conscientiam* (Rom. XIII, 1 et seqq.). Bene perpensis articulis Codicis Civilis in primo quaesitu expositis, qui inhabilitant ad haereditatem, non sunt alicui legi neque naturali, neque divinae, neque ecclesiasticae contrarii; ideoque obligant in conscientia. Tamen in aliquibus casibus, quantumvis leges sint justae, adsunt nonnullae circumstantiae, quae a iudice humano ignorantur, et in foro tantum conscientiae manifestantur; et consequenter evenit aliquoties quod illa sententia, quae valida habetur externo in foro, non valet in foro conscientiae, uti apparebit ex responsione tertii quaesiti.

Ad tertium. Affirmative ante iudicis sententiam, juxta plures theologos, quia per se testamentum hujusmodi de jure naturali favet haeredi, et lex civilis non irritat de facto sed irritabile facit. Negative post iudicis sententiam, si haec eum excludit ab hereditate.

XXXII.

(V. Gorit. Tab. CXIV.)

Adrianus Parochus vocatus ad domum Gelasii divitis graviter aegrotantis, qui non habet haeredes necessarios, nec sanguine propinquos pauperes, eidem Gelasio, exposcenti quidnam disponere debeat pro anima sua, suadet ut augeat Beneficium Parochiale, quod est aliquantulum tenue; ita enim, ait Adrianus, Gelasius consulit animae, pauperibus et majori securitati suae institutionis, attentis praesentibus circumstantiis.

Qu. I. An quis teneatur testari et an in testamento omnino praetermittere possit consanguineos?

» II. Quid dicendum de ratione agendi Adriani Parochi?

Resp. Ad primum. Cum testamentum sit quaedam voluntas, quam qui testatur adimpleri vult post suam mortem, per se testari nemo tenetur, quia nulla lex nec divina, nec humana ad hanc suam emittendam voluntatem aliquem obligat.

Dicimus autem per se, quia aliquando contingere potest, ut quis alia obstrictus sit obligatione, cuius vi testari teneatur. Hoc autem esset, quotiescumque haereditas ad aliquem transire deberet, ad quem sine testamento nequaquam transiret, v. gr. ad Pias Causas, ad pauperes, ad extraneum in lege non contemplatum. In his casibus adesset revera testandi obligatio non per generalem legem, se per peculiarem, uti esset gratitudinis, restitutionis, etc. Quoad secundam quaesiti partem, qui non habet filios nec nepotes de linea recta, qui succedant in stipite, sed con-

sanguineos collaterales, videlicet fratres, sorores, consobrinos, nepotes ex illis etc., potest de rigore justitiae omnia sua relinquere extraneo, eumque instituere haeredem, nec peccat mortaliter, secluso scandalo et gravi necessitate quoad fratres; in casu necessitatis potest eorum sublevare necessitatem et caetera extraneo relinquere. *Potestas* de VII Decal. praecept. N. 2527.

Resp. Ad secundum. Adrianus Parochus non videtur omnino in sua agendi ratione excusandus, visa mente Sanctae Ecclesiae, quae in Rituali Romano (De visitatione et cura infirmorum) sic Parochum monet: Si morbus gravior vel cum periculo fuerit, aegroto suadeat, ut, dum integra mente est, rem suam omnem recte constituat et testamentum faciat; si quid habeat alienum, restituat et ad remedium animae suae pro facultatibus quod IN DOMINO EI PLACUERIT DISPONAT; SED, HAEC SUGGERENDO, OMNIS AVARITIAE NOTA CAVEATUR. » Quod suasit Adrianus Parochus ingerere potest suspicionem avaritiae, quum et ipse usurus sit augmento proposito praebendae. Solum excusaretur si revera constaret de tenuitate praebendae et ejus insufficientia, et haec essent adjuncta ut bene acciperetur apud populum id quod Adrianus proposuit.

XXXIII.

(*Ex Gorit. Tab. LXXXIX*)

Gusmerius, intendens emere mercem Livii, quam hic solet tali die hebdomadae afferre ad mercatum proximi oppidi, ab hoc petit, an cras mercem suam juxta morem afferet ad mercatum; cui Livius respon-

det affirmative. Die sequenti vero, data occasione mercem vendendi pretio convenienti cuidam emptori adhuc in via ad mercatum, Livius mercem alienavit et ad domum rediit. Gusmerius, qui in mercato expectabat fraudatus in sua expectatione, exigit ut a Livio damna sibi compensentur.

Qu. I. Quid veniat nomine contractus, et quot sint praecipuae ejus species?

» II. Quaenam dicatur obligatio perfecta et quaenam imperfecta?

» III. An Livius teneatur damna Gusmerio rependere, si quae obvenierint?

Resp. Ad 1. Quoad 1. partem. Contractus late sumptus idem est ac pactum quod definitur: « duorum pluriumve in idem placitum consensus; » ut obligationem scilicet pariens, vel in utraque parte, ut venditio, vel saltem in una, ut promissio, quae sit gratuita et acceptata. Contractus stricte sumptus est « pactum obligationem mutuam inducens; » sive est « duorum vel plurium in idem consensus ac conventio, obligationem mutuam pariens. »

Quoad 2. partem. Contractus alius est *formalis* seu *expressus*, alius est *virtualis* seu *implicitus*. Formalis seu explicitus est ille, quo duo vel plures expresse conveniunt de eadem re cum obligatione mutua, vel saltem unius erga alterum. Contractus virtualis, seu quasi contractus, est ille, quo tacite suscipitur obligatio iustitiae ex facto aliquo licito, v. gr. absentis negotiorum gestione etc.

Praeterea contractus alius est *nominatus*, alius *innominatus*. Nominatus, si nomen proprium habeat, uti emptio, locatio etc.; innominatus, si tantum habeat genericum nomen, ut pacti etc.;

suntque quatuor species, scilicet: do ut des, do ut facias, facio ut des, facio ut facias.

Praeterea alius est *gratuitus*, alius *onerosus*. Gratuitus est, si nullum intercedit pretium, uti in commodato; onerosus, si aliquid rependitur, uti in locatione. Dantur etiam *contractus bonae fidei* et *contractus stricti iuris*. Primi generis sunt illi, in quibus servari debet non solum id de quo est conventum, sed etiam quod iudici aequum videbitur, quia in his bona fides spectatur in ordine ad aliquid vel restituendum, vel reficiendum etc., uti emptio, locatio etc. Contractus stricti iuris sunt illi, in quibus agitur in rigore verborum, seu iuris scripti, prout in contractu vel dispositione fuit expressum.

Insuper contractus dividitur in *nudum* et *vestitum*. Nudus est mera conventio carens firmitate, quod pariat actionem in foro externo: Vestitus est, si factus debitis formis, quarum vi obligationem pariat in foro civili.

Tandem contractus alius est qui perficitur in rei traditione, ut depositum; alius est qui solo contrahentium consensu impletur ut emptio, venditio. Contractus potest esse tum *bilateralis* tum *unilateralis*. Bilateralis, si utraque pars ligatur; unilateralis, si una tantum pars, ut est in donatione gratuita etc.

Resp. Ad 2. Obligatio perfecta tunc habetur in contractibus, quando rite initi sunt, et absolute inter personas validas seu idoneas, et de materia per se licita. Dicimus *rite*, quia, si contractus celebretur aliter quam sit apud homines consuetum, aut non tenet, aut ad minus impu-

gnari potest in utroque foro. Praeterea: *Inter personas idoneas*, quia, si contrahentes sint aut in iure, aut per consuetudinem inhabiles, contractus invalidus est. Demum: *De materia per se licita*, quia, si agatur de contractibus circa res illicitas, communis Theologorum hujusmodi contractus nullos declarat, exceptis quibusdam casibus.

Obligatio vero imperfecta aderit in contractibus, si celebrati sint sub conditione, ut patet, quia quotiescumque conditio non verificatur, neque contractus tenet. Potest etiam obligationem adesse imperfectam, saltem in foro conscientiae, ob consensum imperfectum. Non loquimur vero de dolo, fraude etc., quo casu nulla esset obligatio. Item imperfecta dicitur obligatio, si nos coram Deo tantum obliget, ita ut non sit homini jus eandem a nobis exigendi. Jureconsulti imperfectam vocant obligationem quae caret actione in iudicio.

Resp. Ad 3. Singularis Gusmerius! Quo iure innititur, ut exigit damna sibi a Livio compensari, si quae evenerunt? Numquid aderat inter ipsos conventio aliqua, vi cuius Livius debuisset mercem suam ad mercatum afferre? In casu proposito non apparet, quin imo ex interrogatione Gusmerii contrarium judicandum est. Ergo quid vult iste? — Sed dicet quis: « Gusmerius interrogavit Livium, num afferret mercem more solito. Livius respondit affirmative. » — Quid inde? Numquid ex hac responsione orta est obligatio merces revera ad mercatum afferendi? Minime. Notum enim omnibus est, mercatores proprias

quaerere utilitates; quae, si per viam obveniant, antequam ad mercatum perveniant, tanto magis illas libenti animo excipiunt. Gusmerius noster igitur, si quid detrimenti passus est, sibi adscribat. Tamen, si inter Gusmerium et Livium aliqua promissio facta esset, cum promissio sit contractus, res aliter judicanda foret. Quod in praxi examinandum.

XXXIV.

(*Ex Gorit. Tab. XCI*)

Evaristus iniit contractum cum Crispo et Portio, ut hi foenum et stipulam furtim colligerent ex agris alienis. Quum foenum et stipula collecta incendio consumpta fuissent, Evaristus renuit pactam mercedem solvere Crispo et Portio, quia dicit se ad nihil teneri ex facta conventionione, quae nulla fuit, utpote de re illicita.

Qu. I. Quaenam sit materia contractuum?

» *II. An Evaristus teneatur pactam mercedem solvere Crispo et Portio?*

Resp. Ad primum. Materia contractuum sunt omnia bona, quorum quis et dominium et administrationem habet, et quae iure vel divino vel humano prohibita non sint cadere sub conventionione. Clarius: conditiones, quas habere debet materia contractus, sunt sequentes 1.º ut res sit *possibilis*; ad impossibile enim nemo tenetur. Si autem res ex parte tantum sit *possibilis*, valet contractus pro hac parte (excipe tamen si contractus ex natura rei, vel mente contrahentis dividi nequeat), quia utile per inutile non debet vitari; 2.º ut si *honestas*; nempe non opponatur legibus et bonis moribus; nam quae legibus aut

bonis moribus adversantur, ea nec nos facere posse credendum est; 3.º ut sit *determinata saltem in specie*; secus contractus esset incertus ac illusorius. Hinc v. gr. si non constat an in contractum deducatur vinum aut frumentum, contractus est nullus; secus si constat de qualitate rei, sed non de quantitate; attamen sufficit ut ex lege vel aliis adiunctis intentio contrahentis dignosci possit; unde, si non valeret conventio de tradendo animali in genere, valeret de tradendo equo vel bove in genere; 4.º ut sit *praetio aestimabilis*, cum tantum haec constituat objectum contractus; 5.º ut sit *in civili commercio posita*; secus non esset alienationi apta; 6.º ut sit *propria tradentis*; quoniam quae dominio nostro non subsunt, nequeunt a nobis in obligationem deduci.

Ad secundum. Duae adsunt sententiae inter Theologos, et quidem magni nominis; una quae negat teneri quemquam pro contractu illicito dare pactam mercedem; altera vero affirmat. Negantes, propriam sententiam sequentibus argumentis probant: 1.º ratione, quia actio illicita nullo pretio digna est, cum peccatum non sit vendibile; 2.º ex lege *Pacta* (ap. de peccatis). *Pacta*, quae contra leges constitutionesque vel contra bonos mores fiunt, nullam vim habere, indubitati juris est. Si igitur pactum ante impletionem est nullum, non potest per impletionem validari; regula enim communis est: quod ab initio non subsistit, tractu temporis convalescere nequit. Censentur autem leges istae non solum prohibere actiones ipsas illicitas, sed etiam solutionem pretii, eo quod solutio fomentum prae-

beret similibus sceleribus. — Affirmantes, quorum est etiam D. Alphonsus, ajunt, quod in quocumque contractu oneroso naturalis lex exigit, ut cum quis partem suam praestiterit, teneatur et alter implere suam; et ad rationem primae sententiae, quod contractus illicitus et suapte natura est nullus, respondent quod hoc verum est ante patrationem criminis, non posito contractu. Haec ultima sententia vocatur *comunis et probabilior*. Absit tamen quod ego pusillus velim unam vel alteram rejicere. Ad solutionem propositae quaestionis mihi arripet pro praxi quod ait Frassinetti (nota 71 al n. 691: *Sopra i contratti turpi*):... *Venendo alla pratica, ait ipse, potrebbe il Confessore obbligare il penitente a restituire la somma ricevuta, o proibirgli di riceverla? Il Confessore non potrebbe esigere nè l'una cosa, nè l'altra: imperocchè la sentenza di S. Alfonso, abbracciata da tanti gravi autori, ha bastante probabilità, e perciò il Confessore non potrebbe vietare ad alcuno che se ne valesse. La conseguenza pratica adunque del principio stabilito (ipse tenet primam sententiam) sarebbe che il Confessore non potrebbe mai obbligare il suo penitente a pagare debiti di quella sorte, nè anche quando il patto fosse stato giurato.* Concludam itaque quod Evaristus non est obligandus ad pactam mercedem solvendam Crispo et Portio. Posito autem casu quod Evaristus pactam mercedem solvisset, Portius et Crispus non sunt obligandi ad illam Evaristo restituendam. Haec mea opinio; videant alii melius.

XXXV.

(Ex Gorit. Tab. XCI)

Calista filia Ircani nupta ab aliquo tempore a patre iracundo impellitur ad renunciationem faciendam bonis paternis quadam compensatione accepta. Calista timidæ indolis non valens sustinere iram patris, ejus petitioni in omnibus cessit.

Qu. I. Quinam metus irritos reddat contractus?

» II. An renunciatio Calistae sustineri possit ex lege tum naturali, tum civili?

Resp. Ad 1. Praemittenda. Duplex est metus, *levis et gravis*. Hic esse potest tum *gravis absolute*, tum *gravis respective*. Metus *gravis absolute* (qui dicitur cadens in constantem virum) est metus alicuius mali in se gravis, quo vir fortis commoveri solet, ut metus mortis, mutilationis etc. Qui metus *gravis etiam* dicendus est, si mala quae timentur immineant liberis, coniugis, parentibus, etc.

Ad hunc timorem revocatur metus *reverentialis*, seu timor habendi parentem, vel superiorem infensum.

Metus *gravis respective* dicitur timor alicuius mali, quod, etsi non commoveat virum constantem, tamen foeminae, vel seni, vel puero, vel homini meticuloso formidandum merito videtur; nam hi omnes non minus concutiuntur levioribus malis, quam viri fortes gravioribus.

Verum, ut metus censeatur *gravis*, necesse est ut malum quod timetur verisimiliter immineat; alioquin vanus esset timor.

Metus levis est quo timetur malum leve, vel grave sed non verisimiliter impendens. — Quibus praemissis, veniamus ad primam responsionem.

Solus metus gravis irritare potest contractum; sed tunc tantummodo cum ita rationis usum perturbat, ut contrahens non amplius sit compos sui. Ita fere omnes. Ratio vero est quia deficit consensus ad contrahendum requisitus. Coeterum nullus contractus ex metu tum ab intrinseco, aut causa necessaria seu naturali proveniente, tum etiam iuste incusso ad extorquendum consensum est invalidus, nisi, ut diximus, agatur de non sui compote. Ratio est, quia tunc nulla iniuria contrahenti irrogatur, et hic aliunde sufficientem libertatem servat.

Utrum vero metus gravis iniuste incussus contractus irritet nec ne, communiter affirmatur pro solis contractibus gratuitis; (1) etenim, si huiusmodi contractus valerent, ille qui incutit metum ius acquireret in rem sibi traditam, aut promissam. Hoc autem repugnat, tum quia deest animus gratuito donandi, deficiente spontaneitate tum quia ius ex iniustitia oriri nequit. Hanc doctrinam probabilem vocat S. Ligor. n. 716.

Ad contractus onerosos quod spectat duplex adest sententia: utraque est probabilis. Prima, quae est communior, affirmat hos contractus validos esse: ille enim qui patitur metum, vult vere et absolute ex suae voluntatis motu contrahere. Est tamen hic contractus rescindibilis ad nutum illius qui metum passus est. Secunda contrarium

(1) Probabilius etiam metus levis injuste incussus ad extorquendum consensum irritat contractus gratuitos.

tenet, quia secus absurdum sequeretur, nempe oriretur jus ex iniustitia, proinde metum incutiens rem extortam sine iniustitia retinere posset saltem ante iudicis sententiam, quod iuri naturae adversatur.

A regula comuni ex iure Canonico excipiuntur: 1.º matrimonium, 2.º sponsalia, saltem probabiliter, 3.º professio religiosa, 4.º vota, 5.º promissio, aut traditio rei ad Ecclesiam pertinentis, 6.º praelatorum electio, 7.º tutoris auctoritas per metum exorta, 8.º iurisdictio ecclesiastica per metum acquisita, 9.º absolutio a censuris, 10.º beneficiorum renunciatio. In quibus casibus, si metus gravis intercesserit, contractus sunt prorsus irriti.

Resp. Ad 2. Ex dictis superius iure naturae Calistae renunciatio sustineri posset, cum metus gravis non omnino voluntarium auferat, sed, si adest voluntarium, et consensus adest: ergo iure naturae sustineri posset. Quid de lege civili? En codex Regni Italici quid ad rem habeat: n. 1112: *Il consenso si reputa estorto colla violenza, quando questa è di tal natura da fare impressione sopra una persona sensata e da poterle incutere ragionevole timore di esporre sè o le sue sostanze a un male notevole. Si ha riguardo in questa materia all'età, al sesso e alla condizione delle persone: et n. 1114: Il solo timore riverenziale, senza che sia intervenuta violenza, non basta per annullare il contratto.* In casu nostro igitur distinguendum putamus: vel Calista, eo quod sit timidae indolis, iram patris pro vera violentia accepit, et tunc ex codice italico renunciatio

esset nulla; vel Calista renunciavit ob timorem reverentialem, et tunc actio patris defendi potest.

Nihilominus in foro conscientiae qui metum gravem passus est semper contractum potest rescindere. En Frassinetti: *I contratti conchiusi con timor grave sono validi ma rescindibili dalla parte alla quale fu incusso il timore; essa poi, non potendolo rescindere potrebbe compensarsi anche occultamente* (Tratt. X, n. 693).

XXXVI.

(Ex Gorit. Tab. XCI.)

Fabius donavit bona sua Propertio sub conditione, si filii sibi non nascerentur. Ita Propertius ad mortem Fabii hujus substantia potitus est. Post tres menses a morte Fabii filius illegitimus huic natus est. Quod noscens Propertius, dubitat, an teneatur cedere filio illegittimo substantiam Fabii patris sui.

Qu. I. Qnaenam sint praecipuae species conditionum, quae solent apponi in contractibus, et quinam eorum effectus?

» *II. Ad quid teneatur Propertius?*

Resp. Ad primum. Conditio est accidens quoddam, quod contractum suspendit, vel resolvit ad incertum aut futurum eventum. — Suspendit contractum, donec eventus ille eveniat; contractum vero resolvit casu quo talis eventus contingat, vel non contingat. — Multiplices sunt conditiones, quae a Theologis recensentur, et quae apponi possunt in contractibus; pro brevitate tamen ad illas generales reducuntur, quae vocantur *de praeterito*, *de praesenti* et *de futuro*. De praeterito esset conditio, si quis diceret: *contraho tecum, si heri non blasphemasti* — de praesenti,

si diceret: si modo taces; — et, si conditio vel fuit, vel est, contractus jam existit; e contra jam est invalidus, si conditio vel non fuit, vel non est. — Conditio autem de futuro adest, quando contrahentes non habent animum se obligandi seu transferendi dominium usque ad adventum illius conditionis, uti est conditio apposita a Fabio Propertio donandi bona sua, si filii sibi non nascerentur; donatio non habet suum effectum, donec non verificetur apposita conditio. — Advertendum tamen est quod non est confundenda conditio apposita contractui, et modus. Tunc aliquid apponitur veluti conditio, quando ita illi alligetur consensus, ut contractus suspensus remaneat usque ad conditionis adventum. Modus vero contractui appositus illum non suspendit, sed est onus alteri impositum, et explicari solet per particulam *ut*, veluti si dicatur: contraho tecum, ut mihi famuleris. Constat hunc contractum habere suum valorem, et solummodo obligationem imponi suo tempore adimplendam. — Insuper conditiones, quae apponuntur contractibus, aliquoties possunt esse vel impossibiles vel turpes, et tunc contractus invalidantur tam lege naturali quam civili. Lege naturali primum, quia de re impossibili nulla est obligatio; quod pariter valet de re turpi, quia certum est ante patrationem peccati nullum esse contractum, et conditio peccaminosa reputatur impossibilis; dicimus enim tantum posse quod jure possumus. Lege etiam civili hujusmodi contractus invalidantur, quia Codex (art. 849) ait: *Nel testamento si hanno per non apposte le condizioni impossibili, e quelle contrarie alle leggi e al buon costume.*

Ad secundum. Conditio apposita a Fabio Propertio non erat impossibilis, neque turpis, etiam in casu quo Fabius procreasset filium illegitimum. Sed tota difficultas sistit in probando quod filius illegitimus, qui natus est, sit vere filius Fabii. Ponatur casus quod Fabius non haberet uxorem, sed concubinam, quae cum Fabio cohabitabat, ex qua natus est filius; si deest attestatio vel voce vel scripto ejusdem Fabii quod filius, qui ex ipsa natus est, sit vere filius suus, tenetur ne Propertius fidem praestare concubinae? Non est inficiandum quod adsit gravis praesumptio; sed Propertius potest etiam dubitare in contrarium, quia istae mulieres, moribus perditae, facillime etiam cum aliis carnale commercium habent; et hinc dubium non sine gravi fundamento, quod filius qui natus est, sit alterius viri. Si itaque non adsit attestatio Fabii vel voce vel scripto, quod filius natus sit filius suus, non tenetur Propertius implere conditionem a Fabio sibi appositam. Sicuti tamen in supposito casu potest adesse gravis praesumptio quod natus sit filius Fabii, Propertius ob charitatem det filio illegittimo quod lex filiis illegitimis concedit. Me tamen submitto solutioni, quae exposita argumenta confutet.

XXXVII.

(Ex Gorit. Tab. XCII.)

Ausonius dixit coram Gentiano se habere intentionem ei vendendi boves suos, postquam iis usus fuisset in cultura sui agri mense sequenti. Promisit Rodulfo se futurum comitem ejus in quodam itinere

recreationis. Promisit denique Apollinari se relicturum ei pingue legatum in testamento.

Qu. I. Quid sit promissio, et cujusnam virtutis vi obliget?

» II. An Ausonius teneatur ex justitia omnia perficere de quibus in casu?

Resp. Ad 1. Promissio generatim sumpta est « Actus voluntatis, quo quis se alteri obligat ad aliquid. » Dixi *alteri*, quia, si promissio facta sit Deo, *votum* appellatur. Duplex est: onerosa et gratuita. Onerosa quando duo, unus alteri, onus imponant; gratuita, seu liberalis, de qua hic agitur, definitur, « deliberata ac spontanea suae fidei obligatio alteri exterius facta et acceptata de re possibili et honesta. » Hinc ad veram promissionem requiritur: 1.º perfecta deliberatio et advertentia plena ad id quod agitur, qualis ad peccatum mortale necessaria est; 2.º ut sit omnino spontanea, idest sine vi, dolo vel metu etiam vi extorta, nam liberalitas omnimodam importat libertatem; 3.º ut fiat cum intentione se obligandi; secus simplex esset *propositum*, vel animi bona dispositio ad aliquid faciendum sed non vera promissio; 4.º ut sit aliquo externo signo manifestata, cum cor nemo, nisi Deus, inspicere possit; 5.º ut ab altero, cui fit, acceptata sit, quia nullum concipi potest pactum sine utriusque partis consensu. Promissio tamen huiusmodi, idest liberalis, facta praesenti et tacenti illico ipso silentio acceptata censetur; et in hoc casu attenditur illud: « qui tacet, consentire censetur. » Denique ad veram promissionem requiritur ut sit de re possibili quidem, cum impos-

sibulum nulla dari possit obligatio, licita etiam, quia, ut habet reg. juris 69 in 6, « in malis promissis fidem non expedit observari. » Quod si res promissa partim licita sit, partim illicita, quod licitum est attendi debet, quia juxta reg. 37 in 6 « utile non debet per inutile vitiari. »

Certum est ex hujusmodi promissione, ne inanis, seu sensu vacua ipsa promissio dicatur, aliquam ex jure naturali obligationem oriri. Et revera jus naturale jubet verbis facta et factis verba respondere, et merito infidelis et fallax habetur qui non praestat quod sponte promisit. Unde S. Thomas (II. II, q 110, a. 3 ad 5) dicit: « Ille, qui aliquid promittit, si habeat animum faciendi quod promittit, non mentitur, quia non loquitur contra id quod habet in mente; si vero non faciat quod promisit, tunc videtur infideliter agere per hoc quod animum mutat. » Tota vero difficultas in hoc versatur, utrum haec obligatio sit solius fidelitatis, vel justitiae stricte talis. Si promissiones (agitur de liberalibus) serio, graviter factae et acceptatae fuerint, et ob defectionem iisdem promissariis damna essent obventura, utpote esset de promissione mutui amico domum sibi aedificaturo, et in aestu aedificationis mutuum recusaretur, hisce in casibus nemo non videt quod obligarent ex justitia. Verum, praescindendo ab omnibus adjunctis, quae locum habere possunt, num promissio liberalis per se obliget ex vi fidelitatis, an ex vi justitiae, disputant Theologi.

Qui stant pro obligatione justitiae, dicunt:

1.º Obligatio justitiae ea est, quae jus aliquid

exigendi tribuit; atqui promissio etiam gratuita, si talis est, jus illud dare debet, cum promittere non sit solum affirmare se aliquid facturum, sed insuper se ad id faciendum alteri obligare: ergo etc. 2.º Promissio, quae fit per stipulationis formam, idest coram notario, testibus, ipsis adversariis concedentibus, ex justitia obligat; atqui hujusmodi formulae obligationem novam non addunt, sed eam supponunt, et fiunt tantum ad majorem securitatem: ergo etc. 3.º Donatio gratuita, accedente traditione, dat jus in re: ergo apertum est quod promissio gratuita acceptata jus ad rem dare debeat, ideoque ex justitia obligare. 4.º S. Augustinus (lib. 1 De Doct. Ch. c. 36) generaliter ait: « omnis fidei violator iniquus est; » si iniquus, ergo fides in promissis ex vi justitiae observanda. Addunt etiam sententiam Ciceronis (lib. 1 De Off.): « Fides est justitiae fundamentum, dictorum conventorumque constantia »: ergo qui in promissis fidem non servat, justitiae fundamentum, quo pacta nituntur, evertit.

Qui vero stant pro obligatione solius fidelitatis, conantur in suam sententiam ipsum S. Thomam pertrahere; ait enim (II. II, q. 88, a. 3 ad 1): Dicendum quod secundum honestatem ex qualibet promissione homo homini obligatur: et haec est obligatio juris naturalis. Sed, ad hoc quod aliquis obligetur ex aliqua promissione obligatione civili, quaedam alia requiruntur. » Dixi *conantur*, quia videtur non esse accipienda illa verba « obligatione civili » pro *justitia* utpote explicant Salmanticenses cum S. Doctor respondeat objectioni hisce verbis conceptae: « Pro-

missio simplex homini facta non obligat ad observandum secundum institutionem *legis humanae*. » Dicunt autem quod carentia rei promissae non solet magni fieri, nec ullo modo comparari potest injuriae illatae vel per furtum, vel per injustam procrastinationem solutionis debiti ex stricta justitia. Unde est ut qui in liberalibus promissionibus deficiunt, non fures, non rapaces, non injusti appellari solent, sed ad summum homines leves, inconstantes, infidi. Neque harum promissionum occasione solet exigi chirographum in assecurationem promissi, quod bene exigi solet in assecurationem debiti ex rigorosa justitia. Quare juxta hosce Theologus promissionis obligatio esset derivanda ab ipsius promittentis mente, nec non a ratione, qua promissarius illam intelligit ac acceptat; at hoc idem est ac quaestionem deserere. — Quid ergo? Ad praxim videtur esse appellandum. Haec autem refert promissionem ex justitia obligare, si fit scriptis, vel testibus, vel actu publico, vel juramento, vel, si solis verbis, cum tali tamen gravitate sit prolata, ut nullum relinquat dubium de intentione se strictè obligandi, praesertim si agatur de re, cujus defectus graviter implicaret promissarium cum damni periculo. Secus, si promissio fit verbis tantum vulgaribus, ita ut censeantur prolata potius urbanitatis ac benevolentiae causa, quam intentione se obligandi.

Ad 2. Ausonius ad nihil tenetur erga Gentianum, quia nihil ipsi promisit, sed tantum intentionem suam, seu propositum manifestavit. Rodulpho promisit utique se futurum comitem

ejus in itinere; sed hujusmodi promissiones tum ex modo quo fieri solent, tum ex earundem objecto, etiam acceptatae ad summum obligarent ex solo titulo fidelitatis. Promissio denique, quam Apollinari, fecit, se relicturum ei pingue in testamento legatum, est profecto de re gravi; an vero Ausonius ex justitia teneatur hoc perficere promissum, videndum: Si promissio praeterquam fuerit serio et graviter facta, et utpote tali acceptata, insuper vi hujus promissionis Ausonius facile videre poterat quod Apollinaris se esset implicaturus in negotiis ita, ut suae promissionis inobservantia grave illatura esset ipsi damnum. Si res ita se haberet, ne dubium quidem quod Ausonius teneretur ex justitia promissum perficere: patet ex dictis. An vero, praescindendo a damno secuturo, item obligaretur ex justitia, quamvis lis adhuc sub iudice sit censenda, attamen, si ex verbis modisque, quibus promisit, nullum haberi potest dubium de intentione se obligandi, mihi videtur quod ex justitia esset adhuc obligandus ad promissum praestandum.

XXXVIII.

(Ex Gorit. Tab. CVI.)

Grimaldus, peregre proficiscens, tradidit equum suum custodiendum Landino, eidem erogans etiam pecuniam pro sumptibus necessariis ad equum alendum per totum tempus custodiae. Landinus post discessum Grimaldi usus est ejus equo, et notabile lucrum ex eo sibi comparavit.

Qu. I. Quid sit depositum, et quaenam obligationes depositarii?

» II. An Landinus queat sibi retinere pecuniam acquisitam ex usu equi Grimaldi?

Resp. Ad 1. Depositum dupliciter accipi potest, nempe pro *re deposita*, et pro *contractu*. Depositum sumptum pro *re deposita* sic definitur: « depositum est quod custodiendum alicui datum est. » Depositum sumptum pro *contractu* definitur « contractus quo aliquid alicui custodiendum traditur sine mercede, ut integrum restitatur. » Depositum ut contractus aliud est iudiciale, aliud privatum. Iudiciale est quando res in iudicio controversa apud aliquem tertium deponitur, ut, lite finita, victori restitatur. Dicitur etiam *sequestrium* seu *sequestratio*, quae potest esse tum voluntaria, tum necessaria, prout fit vel ex mutuo ligantium consensu, vel ex iudiciali auctoritate. Aliud genus depositi iudicialis assignatur, et contingit tunc, quando debitor offert creditori debitam pecuniam, et creditor eam recusat accipere. Tunc enim debitor ad usuras aliasve molestias evitandas potest eam consignare seu deponere apud iudicem. — Depositum privatum est quando fit privata partium auctoritate, ut quando apud privatum aliquem, de cuius fide et diligenti cura deponens confidit, res aliqua deponitur, ut eam rite custodiat. (L. Ferrarius verbo *Depositum*).

Depositarius tenetur: 1.º Rem depositam servare ac custodire ea cura et diligentia, quam homines diligentes adhibere solent in re simili ac propria conservanda. Si res deposita ex dolo, vel eius incuria theologice culpabili pereat, ad

restitutionem tenetur. 2.º Nihil exigere potest pro rei custodia, nisi dominus ei mercedem expresse promiserit, quia depositum parum vertitur in gratiam solius deponentis; quod si pactum de mercede intervenierit, tunc depositum transit in locationem operae, scilicet in rem depositam custodiendam. Hic observat Antoine quod depositarius, qui pro deposito custodiendo mercedem accepit, tenetur ad restitutionem ex culpa levi, si depositum pereat. 3.º Vetitum est uti re deposita sine consensu domini expresso, vel tacito, vel saltem prudenter praesumpto, non enim uti licet re aliena, inconsulto domino. Hinc Leg. 1, §. *Furtum autem*) dicitur: « sive creditor pignore, sive is, apud quem res deposita est, ea utatur, furtum committit. » 4.º Tenetur rem depositam petenti statim reddere; excipe si deponens eam repetat in suum, vel aliorum damnum, vel cognoscatur rem esse furtivam, vel etiam si depositarius iustam habeat causam compensationis. Res deposita debet eo statu reddi quo reperitur tempore restitutionis cum fructibus ex ea perceptis. Si tamen culpa depositarii deterior facta fuerit, hic ad damnum reparandum obligatur.

Resp. Ad 2. In prima responsione inter alias depositarii obligationes illam etiam adnotavimus, quod scilicet nequeat re deposita uti nisi ex consensu expresso vel tacito domini rei depositae; ex hac obligatione igitur solutio pendet casus. Itaque vel Landinus Grimaldi praesumebat consensum, et in hoc casu, nisi deteriorem equum reddidisset, posset pecuniam acquisitam sibi re-

tinere, quia volenti non fit iniuria; vel absque ulla consensus praesumptione, imo quasi latenter equo usus est, et tunc pecunia restituenda foret ex praemissis in prima responsione. Exacta igitur solutio non potest haberi nisi in praxi ubi poenitens interrogandus erit de consuetudine illius regionis circa depositum equi, de qualitate illius equi et de conditione domini, et praeterea de quantitate pecuniae acquisitae ex equi usu; quibus bene perpensis, facile erit docto confessario rectum efformare iudicium. Nos hic tantum transeunter observamus quod, posito etiam quod Landinus ad restitutionem obligetur, semper sibi retinere poterit illam pecuniae partem quae suo personali labori respondet.

XXXIX.

(Ex Gorit. Tab. CIX.)

Nicon novit tres dari candidatos ad aliquod officium, nec dari plures, et proinde unum e tribus eligendum esse, remanente tamen dubio de singulis. Quid tunc Nicon? Spondet cum singulis pro 10 francis, quod nullus horum sit officium istud consecuturus. Stante casu, Nicon certus est se lucraturum esse praemium cum duobus, licet cum uno sit perditurus, adeoque certus est de lucro viginti fr., dum decem fr. tantum amissurus est. Existimat se posse sponsionem inire, quia de nullo seorsim spectato certitudinem habet.

Qu. I. Quid sit contractus sortis, et quaenam regulae justitiae servandae sint ad ejus licitudinem?

» II. Utrum Nicon, prout in casu, certare poterit, et lucrum obtentum retinere valeat?

Resp. Ad primum. Contractus sortis definitur « Mutua conventio, cujus effectus tum quoad lu-

crum, tum quoad jacturam, vel pro omnibus contrahentibus, vel pro uno aut pluribus ipsorum pendet ab incerto eventu ». Inter hos contractus enumerantur *ludus*, *sponsio*, ac *census vitalitius*, de quibus sermo est in hac quaestione. —

Ludus definitur « contractus quo ludentes inter se conveniunt de certo pretio victori cesso » . Et triplicis est generis: alius in quo sola virtus, alius in quo mera sors, alius in quo partim virtus partim sors dominatur. Cum sequentes adsunt justitiae regulae, ludi contractus est licitus, et nempe 1.º ut, quae ludo exponuntur, sint propria ludentium et in eorum dominio atque in eorum libera disponendi facultate, ut patet; 2.º ut absit omnis vis et fraus: unde oportet ut ludentes libere concurrant, et quidem inter illos aequalitas moralis sit in spe lucrandi et in periculo perdendi. — Si tamen aliquis sciat alterum esse peritiorum se in ludendo, et nihilominus velit ludere, peritior videtur posse lucrum retinere, quia scienti et consentienti nulla fit injuria, et in tali casu imperitior praesumitur velle donare quod sua imperitia in ludo amisit. Limitatur tamen haec doctrina et dicitur attendenda, quando lucrum est moderatum, non vero si sit magnum, quia in tali casu difficile praesumitur donatio, et quod imperitior velit cedere juri suo. —

Sponsio est contractus quo duo vel plures, de veritate et eventu alicujus rei certantes, sibi invicem aliquid spondent, ut ejus sit, qui veritatem fuerit assecutus. — Ut hic contractus valeat, necesse est 1.º ut sponsio sit de re dubii eventus quoad utrumque spondentem; secus non

esset aequalitas in re. Quod si quis putaret se esse certum de rei eventu, et adhuc tamen sponderet, quia multoties expertus est se fuisse deceptum in iis, quae illi videbantur certa, potest lucrum retinere, si vincat, nam ex tali reflexione concepit incertitudinem etiam in ea re, quae certa antea sibi videbatur, et ita revera se exponit periculo. Idem dicendum de eo, qui spondit credens habere certitudinem rei affirmatae, si adhuc revera erat incerta. Hic enim peccavit spondendo ratione conscientiae: at, cum propter rei incertitudinem se exposuerit periculo amittendi, potest lucrum retinere, si vincat. 2.º Ut uterque accipiat eodem sensu id, de quo spondetur, alioquin nunquam convenirent in unum. 3.º Ut non sit circa illicita, neque obligatio contra mores: talis est sponsio vere animalis circa ingluviem et potum. Advertendum tamen est, extare Constitutionem Gregorii XIV in Bulla *Cogit nos*, qua prohibentur sponsiones tam super electione, quam super vita et morte S. Pontificis, et ait Roncaglia quod extendatur etiam ad electionem Cardinalium, addita excommunicatione latae sententiae quoad electionem Pontificis, et reservata etiam extra tempus Sedis vacantis (1). Videtur tamen, ad eam incurrendam, juxta S. Alponsum De-Ligorio, requiri ut notabilis summa sponcioni exponatur, quia materia levis non potest constituere culpam gravem, nec proinde subiici potest poenae adeo gravi.

Contractus vitalitius est quaedam species

(1). Quae excommunicatio manet etiam post Const. *Apostolicae Sedis*. (Vide Scavini).

census, quo quis pro certa pecuniae summa, vel etiam pro re tam immobili, quam mobili pretio aestimabili et censuario tradita, ab eodem sibi jus emit pensionem annuam recipiendi ex ipsa pecunia, vel re usque ad finem vitae propriae, aut alterius indicati. — Nonnulli ex Theologis voluerunt quod in contractu vitalitio attendendum esset ad rationem aetatis et sanitatis in censitore ipso; sed mihi inutile videtur diversas eorum opiniones recensere, cum apud omnes vitalitius retineatur ut contractus sortis, et etiam a praesenti lege civili ut talis habeatur. Tamen ad vitalitii validitatem duo requiruntur: 1.º ut persona, super cujus vitam vitalitius constituitur, sit reapse inter vivos; 2.º ut persona illa acquirendi sit capax. Non tamen extinguitur amissione jurium civilium semel valide celebratus; sed solutio tunc fit ex legis praescripto. — *La rendita vitalizia non si estingue*, ait Codex (a. 1801), *colla perdita dei diritti civili del proprietario, ma deve essere pagata durante tutta la vita del medesimo alle persone indicate dalla legge.*

Ad secundum. *Affirmative*, saltem *probabiliter*, Ratio est, quia hic sunt tres contractus et singuli seorsim justī, stante dubio quoad singulos; contractus autem illi seorsim spectari debent. Etenim unus contractus diversa ratione se habet ad alium, et Nicon in singulis contractibus verum subit perdendi periculum; siquidem cum singulis certantibus dubius est de eventu. Ergo, sicut potest cum certante quolibet perdere, potest etiam cum quolibet lucrari. Praeterea singuli contractus, seorsim spectati, essent liciti: ergo

etiam, simul habiti, liciti sunt, quia unus non impedit aequitatem alterius, neque ostendi potest cujus e tribus contrahentibus jus laederetur. *Reuter, n. 261. — Lacroix, l. 2, part. 3, n. 1070, contra Lessium et alios, qui dicunt contractum sponsionis in hoc casu esse injustum ex parte Niconis, propter inaequalitatem inter spem lucri et periculum sortis.*

XL.

(Ex Gorit. Tab. CVI.)

Lucanus pressus urgenti negotio, quod eo die perficere debebat in proxima civitate, petiit commodato equum a Setimio. Quum in via profuso imbri captus fuisset, eo sollicitudine negotium perficiendi, quod moram non patiebatur, non declinavit ad diversorium, sed prosecutus est usque ad finem itineris; unde equus morbum gravem contraxit, a quo convalescere non potuit nisi per magnas expensas.

Qu. I. Quid sit commodatum, et cujusnam periculo stet res commodata?

» II. Quisnam in casu sustinere debeat expensas ob morbum equi?

Resp. Ad 1. Commodatum est concessio alicujus rei ad aliquem specialem usum gratuito facta. — Dicitur concessio alicujus rei, sive ea sit immobilis, sive mobilis. Ad aliquem specialem usum, et per hoc commodatum differt a pignore et deposito, in quibus usus non conceditur, et etiam a mutuo, quia in mutuo transfertur dominium rei mutuatae; in commodato vero solus usus, remanente dominio et possessione penes commodantem. Dicitur etiam ad specialem usum;

unde non est licitum ad alium usum, praeter illum, per quem est concessa, uti re commodata. *Gratis facta*, quia commodatum differt ab emphyteusi, locatione, aliisque similibus contractibus, in quibus datur usus rei sub certa pensione domino solvenda; et in commodato gratuito conceditur. — *Il comodato è essenzialmente gratuito.* (Cod. Civ. art. 1806). — Sicuti commodatarius: 1.º non debet uti re commodata, nisi ad usum ad quem concessa fuit; 2.º sicut debet restituere commodatum tempore praescripto; 3.º sicut tenetur rem commodatam diligentissime custodire, — ita, si commodatum pereat ob alium usum, praeter illum per quem concessa fuit, vel post tempus per quod commodatario concessus erat usus rei commodatae, vel pereat culpa sua etiam levissima, in hisce omnibus casibus res perit periculo commodatarii; et ratio est evidentissima, quia propriis obligationibus non adimplevit. *Il comodatario è tenuto a vegliare da buon padre di famiglia alla custodia e conservazione della cosa prestata, e non può servirsene che per l'uso determinato dalla natura della cosa, o dalla convenzione, sotto pena del risarcimento.* — Se il comodatario impiega la cosa in un uso diverso o per un tempo più lungo di quello che dovrebbe, è responsabile della perdita avvenuta anche per caso fortuito, eccetto che provi che la cosa sarebbe egualmente perita, quando pure l'avesse impiegata in un uso diverso, o l'avesse restituita al tempo determinato nel contratto (Cod. civ. art. 1808 1809). — Si vero res commodata fortuito perit, tunc perit periculo commodantis; res

enim perit domino suo. Pariter, si commodans dedit commodatario rem vitiosam, cujus vitium non ignorabant et commodatarius non sciebat, tunc periit periculo commodantis, et tenetur etiam compensare damna, si evenerunt commodatario.

Ad 2. Cum distinctione respondeo: vel equus habebat vitium quod Setimius non ignorabat, et ignorabatur a Lucano, et brevissimum fuit temporis spatium quod Lucanus percurrere debebat sub profuso imbri, tunc judicandum est quod vitium, quo laborabat equus, fuerit causa per quam contraxit grave morbum, et in hoc casu expensae sustinendae sunt a Setimio, quia, si equus fuisset sanus, per brevissimum tempus, in quo iter fecit etiam sub profuso imbri, grave morbum contrahere non poterat. Vel nullum habebat vitium et per notabile tempus sub pluvia iter egit, et tunc de expensis onerandus est Lucanus, quia cum rationabili fundamento judicari potest quod profusus imber fuerit vera causa morbi. Nec Lucanus exusandus est, quia negotium, quod perficere debebat, non patiebatur moram; etenim, si Setimius equi periculum praevidisset, illum Lucano non commodasset, et, posito Setimio in conditione Lucani, potius fuisset passus damna de negotio non perficiendo, quam illa quae pati debuisset ob equi morbum. Lucanus ergo, qui ex suo negotio lucrum percepit, sustineat et damna quae Setimio evenerunt, cum hic, qui favorem praestitit, jus habeat ut indemnis reddatur.

XLI.

(Ex. Gorit. Tab. XCIV et XCV)

Cajus exaltabat coram nonnullis eximiis qualitates sui equi et simul ostendebat vilitatem pretii, quo paratus erat ad eum vendendum. Reticuit tamen facilitatem, qua equus corripiebatur colli doloribus; a quibus ut convalesceret, requirebantur magnae curae et sumptus. Inter audientes Arnulphus, qui equo aliunde non indigebat, motus ab existimata utilitate contractus, illum emit, putans solvere nec infimum pretium. Post initum contractum ostendit equum nonnullis peritis, qui etiam ignorabant equum obnoxium esse morbo, de quo supra, atque isti judicarunt Arnulphum solvisse pretium summum.

Qu. I. Quinam sit contractus venditionis et emptionis, et quale justum pretium mercis?

» *II. An venditor teneatur emptori vitia mercis manifestare?*

» *III. An in contractu, prout in casu, servata sit justitia?*

Resp. Ad 1. Contractus venditionis et emptionis est contractus dandi determinatum et justum pretium pro merce aut vice versa. Ita Gury. — La vendita, ait Codex Civ. (art. 1448) è perfetta fra le parti, e la proprietà si acquista di diritto dal compratore riguardo al venditore al momento che si è convenuto sulla cosa e sul prezzo quantunque non sia seguita ancora la tradizione della cosa, nè sia pagato il prezzo.

Pretium mercis duplex est: 1.º legale, quod a lege determinatur; 2.º naturale seu vulgare, quod valori rei respondet juxta communem hominum aestimationem. — Pretium autem naturale est 1.º summum, supra quod res aestimari

non solet; 2.º infimum, infra quod res generatim non aestimatur; 3.º medium quod inter utrumque interponitur. — Pretium^f legale seu auctoritate civili constitutum, habendum est ut adaequatum valori rei, et ideo servandum est sub onere restitutionis. Ratio est quia ad auctoritatem civilem pertinet statuere quidquid ad commercium publicum attinet, cum leges pro bono communi condere possit. — Aliquando licet legale pretium excedere, scilicet 1.º si a majori hominum parte non servetur, principe tacente; 2.º si, mutatis circumstantiis, taxa evadat injusta; 3.º si merces sint notabiliter pretiosiores solito, vel deteriores. Deficiente pretio legali, illud pretium solum habendum est ut justum, quod tale determinatur aestimatione communi, si agatur de rebus quae apud multitudinem appretiationem habent, quia pretium adaequatum ejusmodi rerum ex ipsarum utilitate ad communes usus deducitur. Porro appretiatio talis utilitatis nequit melius fieri, quam per communem aestimationem. Si vero res vulgarem aestimationem non habeant, ut sunt gemmae, tabellae pretiosae, juxta probabilior sententiam aestimandae sunt juxta judicium peritorum in hac materia, attentis circumstantiis, spectata rei novitate, antiquitate, raritate. Ratio est quia ipsi imputantur judices idonei. Opposita tamen sententia ut probabilis apparet, quia in eo casu videtur justum pretium illud, de quo contrahentes conveniunt. In praxi non sunt inquietandi illi, qui bona fide et libere ad proprium arbitrium in talibus rebus conveniunt, si pretium prorsus ignoratur, quia pars utraque tunc periculo exponitur.

Ad 2. Venditor etiam non interrogatus, tenetur manifestare omnia vitia rei substantialia, tam in se, quam relate ad finem notum emptoris, seu omnia quae rem aliam faciunt, vel eam noxiam aut notabiliter inutilem reddunt. Et ratio est quia deest consensus emptoris. — Venditor, interrogatus tenetur omnia vitia occulta manifestare, etiamsi res noxiam aut inutilem non redderent, quia semper, cum venditor interrogatur de vitio, si illud neget quando revera adest, suo mendacio et dolo dat causam contractui, et, cum dolus fuit vera causa emptionis, contractus non solum est illicitus, sed etiam invalidus. Si vero dolus fuit incidens tantum ita, ut emptor, vitio cognito, etiam emisset, sed non tanti, venditor restituere debet solum quanti minus emisset emptor; quia secus nulla fere venditio fieri posset. — Si vero venditor non sit interrogatus, et vitium occultum non reddit rem inutilem, pro ratione vitii minuere debet pretium. Ratio est quia aliter res pluris venderetur, quam valeret. — Si vitium rei est manifestum, venditor non tenetur illud manifestare, etiamsi est interrogatus, modo tamen imminuat pretium pro rata defectus, quia tunc non fit injuria emptori, nec ratione pretii, nec ratione vitii; quod si non viderit emptor sibi imputare debet. Nihilominus, si vitium remanet occultum, quoniam emptor est rudis et imperitus, debet venditor illud manifestare, cum respectu talis emptoris vitium dici debeat occultum. — Codex Civilis sequentia habet articula (1498): *Il venditore è tenuto a garantire la cosa venduta dai vizi o difetti occulti che la*

rendono non atta all'uso cui è destinata, o che ne diminuiscono l'uso in modo, che, se il compratore li avesse conosciuti, o non l'avrebbe comprata, o avrebbe offerto un prezzo minore; (1499): Il venditore non è obbligato pei vizi apparenti, e che il compratore avrebbe potuto da sè stesso conoscere; (1500): È obbligato pei vizi occulti, quantunque non gli fossero noti, eccetto che avesse stipulato di non essere in questo caso tenuto ad alcuna garanzia; (1501): Il compratore nei casi indicati negli articoli 1498 e 1500 ha la scelta di rendere la cosa e farsi restituire il prezzo, o di ritenerla e farsi restituire quella parte di prezzo che sarà determinata dall'autorità giudiziaria; (1502): Se il venditore conosceva i vizi della cosa venduta, è tenuto, oltre alla restituzione del prezzo ricevuto, al risarcimento dei danni verso il compratore.

Ad 3. Graviter fuit laesa justitia a Cajo in suo contractu cum Arnulpho, quia etsi iste non interrogavit Cajum si equus vitium non habebat, tamen, cum equus vitium grave haberet occultum, a quo ut convalesceret, requirebantur magnae curae et sumptus, tenebatur ipsum manifestare, et vitium magis magisque manifestare, per quod equus corripiebatur facile colli doloribus, unde qui ipso usus esset, grave periculum etiam vitae incurrere potuisset. Insuper, si attendantur circumstantiae casus, quantumvis in rigoroso sensu dici non potest, quod dolus ex parte Caji fuerit causa contractus, tamen, sicuti ipse sui equi exaltabat qualitates eximias, et simul ostendebat vilitatem pretii, cum non adessent primae, neque

secunda, (a peritis judicatum fuit, Arnulphum solvisse pretium summum), in dolum traxit Arnulphum, cui imperitiae erat attendendum propter aequitatem contractus. Hinc Arnulphus ex jure naturali et civili potest a suo contractu rescindere et datum pretium a Cajo repetere. Et, si Arnulphus vel alius usus fuisset equo, et in aliquod incurrisset damnum, et hoc ex justitia teneretur reparare Cajus.

XLII.

(Ex Gorit. Tab. LIV.)

Achilleus diebus jejunii mane aliquid cibi sumit ut de more; vespere autem in collatiuncula manducat quidem usque ad satietatem, sed adhibet curam peculiarem non excedendi limites strictae temperantiae. Increpatus ab Hermete confessario tamquam violator jejunii ecclesiastici, respondet: jejunium est actus virtutis temperantiae, quae consistit in illo medio, ut quis manducet quantum satis est naturae, contra quam peccatur per defectum, si manducetur minus quam natura exigat.

Qu. I. Quid est virtus temperantiae, et quinam ejus actus?

» II. Quanta et qualis sit obligatio jejunii ecclesiastici quoad quantitatem et qualitatem ciborum?

» III. Quid de modo se habendi et de ratione ab Achilleo adducta?

Resp. Ad 1. *Temperantia* stricte sumpta definitur — virtus moralis quae secundum rectam rationem et legem divinam moderatur appetitum et usum earum rerum, quae sensum delectationes pariunt ut gustus, odoratus et tactus. — Hoc sensu est specialis virtus, quia habet specialem matheriam, nempe refroenat appetitum

circa ea quae maxime dictos sensus alliciunt. Si autem temperantia sumatur pro quacumque temperie, tunc erit virtus generalis. Haec doctrina est Angelici doctoris, qui (2. 2. q. 151 a. 1) ait:... est de ratione virtutis ut inclinet hominem ad bonum. Bonum autem hominis est secundum rationem esse, ut Dion. dicit (4. De divin. nom.)... Maxime ad hoc inclinatur temperantia, nam in ejus nomine importatur quaedam moderatio, seu temperies, quam ratio facit, et ideoq. temperantia est virtus. — Et (eodem cap. art. 2): — Si vero consideratur antonomastice secundum quod refraenatur appetitum ab his, quae maxime alliciunt hominem, sic est specialis virtus utpote habens specialem materiam, sicut et fortitudo. —

Actus, seu partes virtutis temperantiae, alii sunt integrales, alii subjectivi, et alii tandem potentiales. Integrales sunt duo: 1.º verecundia, seu timor turpitudinis, qui custos est modestiae; 2.º honestas, seu amor decoris. Actus subjectivi sunt: 1.º abstinencia, quae consistit in cibo moderando; 2.º sobrietas, quae sita est in moderando potu; 3.º castitatis, quae ipsam delectationem veneream temperat; 4.º pudicitia, quae ab omni appetitu et tactu inhonesto abhorre nos docet; sive potius versatur circa exteriora ad venerem incitantia, quae cohibet. Tandem actus potentiales sunt: 1.º clementia, illa nempe virtus, quae ex animi lenitate poenas moderatur secundum rectam rationem; 2.º continentia, virtus illa generalis, qua resistimus quibuscumque motibus in quacumque vitiosa materia. Item est modestia, humilitas, studiositas, eutrapelia, ornatus atque

simplicitas; quae omnes nos comitantur ubique, atque per ea ad majora devenimus.

Ad 2. Sicuti jejunii essentia consistit in unica refectione, et in hac non determinatur quantitas cibi, ideo potest quis uti cibo ad satietatem. Ex consuetudine universali a multis saeculis introducta fuit serotina refectionuncula, et Theologi varie opinantur in determinanda cibi quantitate. Ex hodierna tamen et communi consuetudine octo circiter unciae cibi, ordinarie loquendo, permittuntur; major autem quantitas concedenda iis, quibus haec non sufficeret. Pariter ex hodierna consuetudine licet mane modicam chocolati portionem sumere cum exiguo frustulo panis. At vero totalis ejus quantitas, praecisa aqua, non excedat pondus duarum unciarum; scilicet v. g. ejus pondus constare potest semiuncia panis, uncia fere chocolati in quatuor vel quinque aquae unciis immixta, quam in cyatho usuali semiuncia sacchari temperare licebit. — Quod spectat ad qualitatem, omnibus fidelibus ratione utentibus praecepto Ecclesiae interdicitur esus carnis singulis diebus jejunii. Hinc, ut testatur Benedictus XIV, duplex lege jejunii praeceptum, nempe ratione abstinentiae cibi et carnis. Prohibentur etiam tempore quadragesimali ova et lacticinia, ea scilicet omnia quae originem ex carne ducunt. In jejuniis autem extra tempus quadragesimale uti potest quis ovis et lacticiniis. In collatiuncula serotina omnibus jejunii diebus prohibentur carnes et lacticinia; solum variis in locis ex hodierna consuetudine licet sumere aliquid butyri, aut casei, non autem ova.

Ad 3. Ex data definitione virtutis temperantiae et ex doctrina D. Thomae, uti dicitur in prima praesentis casus quaestione, temperantia est virtus generalis et virtus specialis. Quatenus est virtus generalis, omnes actus in quacumque materia moderat; quatenus autem est virtus specialis, refroenat appetitum ab iis quae maxime alliciunt. Ecclesia quadragesimali tempore specialem temperantiae actum praecipit, prohibendo carnes et lacticinia, et unicam praescribendo comestionem per 24 diei horas, vespertina refectioe adjecta: et cum hac abstinencia moderat appetitum ab iis, quae maxime alliciunt, et modum praestat adimplendi divinum praeceptum poenitentiam agendi, ne pereamus in aeternum. Achilleus ergo, si absque legitima causa mane manducat quod non est permissum, si in vespertina refectiuncula excedit octo uncias cibi et si utitur carne et lacticiniis diebus ab Ecclesia prohibitis, fit reus violati jejunii, et consequenter specialis virtutis temperantiae ab Ecclesia impositae. Ratio autem ab Achilleo adducta est erronea, quia: 1.º ponit ipse essentiam temperantiae in illo quod non efformat ejus essentiam, utpote ex definitione; 2.º quia non prohibetur quod est necessarium etiam in diebus jejunii ad corpus sustendendum ut homo possit propria officia adimplere; sed natura propter peccatum est corrupta, et caro concupiscit contra spiritum: ideo homo rationalis et verus Christi discipulus refroenare debet hanc corruptam naturam, quae multoties exigit quod est contra rationem et legem Christi, ut praevaleat spiritus

et non caro, et sic agendo non peccat, sed virtutem specialem temperantiae exercet.

XLIII.

(Ex Gorit. Tab. LV.)

Ultricus Parochus, considerans majorem partem suae Paroeciae constare ex pauperibus viventibus ex labore quotidiano, quorum ordinarius victus est ex maicio et oleribus, ad vitandum, ut ipse ait, frequentes, minutas et inutiles consultationes circa obligationem jejunii in confess., dominica quinquagesimae in concione ad populum ait: qui in Paroecia non sunt divites et non commode viventes, excusantur a jejunio, si non ratione laboris incompatibilis cum jejunio, certe ratione victus.

Qu. I. Quanam causae excusant a jejunio?

» II. An Ultricus Parochus recte et prudenter se gesserit?

Resp. Ad 1. Quatuor communiter a Theologis assignantur causae, quae a jejunio excusant, nempe: 1.º impotentia, vel physica, vel moralis; 2.º labor corporalis, si sit impossibilis cum jejunio; 3.º pietas, vel charitas; 4.º legitima dispensatio. Et 1.º impotentia vel physica, in qua sunt illi qui nullatenus possunt jejunare, vel moralis, quando scilicet grave incommodum a jejunio oriatur; tunc enim ex rationali interpretatione mentis Ecclesiae bene dicitur ipsam nolle suas leges obligare. Hinc excusantur a jejunio aegroti, infirmi, convalescentes et debiles, v. g. qui feбри tertiana et quartana laborant, vel ab ea convalescunt; illi praeterea qui, nisi bis se reficiant, notabilem ex vacuitate stomachi capitis dolorem aut vertiginem patiuntur; excusantur

a jejunio pauperes ostiatim mendicantes, aliique omnes qui nec habent, nec sibi providere possunt, unde aequam refectionem comparent ad quam non sufficiunt panis et fructus, nec offa cum pane et fructibus, nec panis et vinum tantum, nisi forte una vel altera die. — 2.^a Causa est labor corporalis, si sit moraliter impossibilis cum jejunio, nam omnis labor non excusat, sed ille tantum qui, vel de sua natura, vel attentis viribus laborantis, solet non tam parum defatigare. Hoc constat ex sequentibus propositionibus, una sub n. 18, altera sub n. 31, ab Alex. VII damnatis: — Omnes officiales, qui in Republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione jejunii; nec debent se certificare an labor sit compatibilis cum jejunio; — Excusantur itaque absolute a jejunio omnes exercentes artes laboriosas. Hujusmodi absque dubio sunt fossores, agricolae, fabri-ferrarii, lignarii, lapicidae, coriarii, caementarii, sculptores, argentarii, fullones, textores, lanarii, figuli, typographi versantes praelum, sutores conficientes calceos, coqui parantes multas dapes pro pluribus personis, remigantes, seu tractantes vela, bajuli etc. Neque refert quod exercentes talia opera sint divites vel pauperes: nam exercentes talia opera pro majori parte diei faciunt opera impossibilia cum jejunio; unde ab eo semper excusantur. Item advertendum est quod, etiam si praedicti cessent una, aut altera die a praefatis operibus, non proinde ea die tenerentur jejunare, nam ratione laboris antecedentis non parum sunt fatigati et debiles, et proinde bene excusari possunt a jejunio. Secus dicendum, si

pluribus diebus a labore cessarent. Non sunt absolute dispensati a jejunio sartores et barbiton-
sores, cum ipsorum labor non reputetur cum je-
junio impossibilis. Excusarentur vero, si ra-
tione paupertatis non haberent congruum ali-
mentum. — 3.^a Causa est pietas vel chari-
tas, in qua comprahenduntur opera pietatis, cha-
ritatis et misericordiae, vel hae corporales sint,
vel spirituales, quae sint incompatibiles cum je-
junio. Et ratio est quia melius opus est exercere
opera charitatis, quam jejunare. Nec refert quod
haec opera fiant ex officio et aliqua obligatione,
vel ex propria voluntate, quia S. Thomas (4 di-
stinct. 15, q. 3 a. 1, q. 2 ad 3) ait: — Si sit tanta
abstinentia, ut homo ab operibus utilioribus im-
pediatur, quamvis ad ea de necessitate non te-
neatur, indiscretum est jejunium, etsi non est il-
licitum. — 4.^a Tandem causa est legitima dispen-
satio facta a Papa pro tota Ecclesia, ab Episcopo,
justa interveniente causa, verum pro subditis
suae Dioecesis, et per consuetudinem etiam a
Parocho in sua Paroecia, in casibus particularibus.

Ad secundum. Parochus, dum sermonem
habet ad populum de causis quae a jejunio libe-
rant, clare et distincte exponere debet juxta
Theologorum doctrinam quinam absolute a je-
junio dispensantur, et, quantum ad illos in quibus
causa dubia esse potest, admoneat ut illum in-
terrogent, et, attentis diversis circumstantiis, ju-
diciu[m] ab eo expectent. — Ulricus a jejunio ex-
cusat omnes illos, qui non sunt divites et non
habent unde commode vivant. Ipse, ut eruitur ex
casu, intellexit excusare illos omnes, cujus ordi-

narius victus est ex maicio et oleribus, cum major pars suae Paroeciae constet ex pauperibus, qui taliter vivunt, et isti, uti est dictum, reapse non possunt sustinere jejunium, nisi per unum, aut duos dies; sed male se expressit dicendo: « qui in Paroecia non sunt divites et non commode vivunt », quia, etsi multi non commode vivant, non illam commoditatem gaudentes quam habent divites, tamen possunt habere aequam refectionem, et isti, nisi artem exerceant impossibilem cum jejunio, possunt jejunare. Male etiam se gessit, attento fine evitandi frequentes et minutas inutilesque consultationes in confess., quando non pauci ob fastidium jejunii se a jejunio excusant, legitima deficiente causa, et cum sit impossibile evitare dictas consultationes ob varias circumstantias, quae possunt, vel non a jejunio excusare. Concludo igitur quod Ulricus nec recte, nec prudenter se gessit.

FINIS I.^o VOLUMINIS.

INDEX

TRACTATUS I.

De actibus humanis

CASUS I. De moralitate actuum humanorum et eorum requisitis et impeditivis	Pag.	5
» II. Idem »		7
» III. Idem »		10
» IV. De circumstantiis actuum »		12
» V. An dentur actus humani moraliter indifferentes »		16
» VI. De circumstantia finis »		18
» VII. De actu externo quoad moralitatem operis »		20

TRACTATUS II.

De Conscientia

CASUS I. De regula actuum humanorum .	Pag.	23
» II. De conscientia erronea »		24
» III. Idem »		25
» IV. Idem »		27
» V. Idem »		29
» VI. De conscientia perplexa »		32
» VII. De conscientia scrupulosa »		34
» VIII. Idem »		36
» IX. De dubio speculativo et practico . . »		38
» X. De probabilismo »		40
» XI. Quomodo solvendum dubium . . . »		42
» XII. Quaenam sit inter probabiles opinio amplectenda »		45
» XIII. De systemate D. Alphonsi »		48

TRACTATUS III.

De Legibus

CASUS	I. De natura legis	Pag.	52
»	II. De divisione legum	»	53
»	III. De obligatione legis naturalis.	»	56
»	IV. An et quis possit dispensare a lege naturali	»	59
»	V. De auctoritate Summi Pontificis quoad dispensationem legis	»	62
»	VI. De promulgatione legis	»	64
»	VII. Idem.	»	66
»	VIII. De potestate Ecclesiae circa actus internos	»	68
»	IX. De natura obligationis legum Ec- clesiae	»	71
»	X. Quinam obligantur legibus Eccle- siae.	»	74
»	XI. Quando eaedem obligent.	»	76
»	XII. An requiratur status gratiae ad eas adimplendas	»	79
»	XIII. Qui non potest ad totum, an tenea- tur ad partem	»	80
»	XIV. De interpretatione legum.	»	82
»	XV. De privilegio.	»	83
»	XVI. De consuetudine	»	85
»	XVII. De dispensatione legum	»	87
»	XVIII. De cessatione legum	»	89

TRACTATUS IV.

De peccatis et vitis

CASUS	I. De notione peccati	Pag.	91
»	II. De fontibus peccatorum	»	93
»	III. De distinctione numerica pecca- torum.	»	96
»	IV. Idem.	»	98
»	V. Quomodo judicanda gravitas peccati	»	100

CASUS VI.	Quaenam requiruntur ad peccatum mortale	Pag. 102
» VII.	Idem	» 103
» VIII.	Quaenam prae oculis habenda ad discernendum peccatum mortale. »	106
» IX.	Quando veniale evadit mortale	» 108
» X.	De gaudio, delectatione et desiderio »	112
» XI.	Idem.	» 114
» XII.	Idem.	» 117
» XIII.	De causis peccatorum	» 118
» XIV.	An consideratio injuriarum acceptarum sit peccatum	» 122
» XV.	De superbia	» 123
» XVI.	De avaritia	» 125
» XVII.	De luxuria	» 127
» XVIII.	De ira	» 131
» XIX.	De gula	» 132
» XX.	De ebrietate	» 134
» XXI.	De invidia	» 135
» XXII.	De accidia	» 137

TRACTATUS V.

De virtutibus theologicis

CASUS I.	De fide.	Pag. 141
» II.	De objecto fidei	» 144
» III.	De necessitate fidei	» 147
» IV.	Quaenam fideles teneantur ad eliciendos actus fidei	» 149
» V.	Quaenam teneamur ad fidem exterius profitendam	» 153
» VI.	De infidelitate	» 156
» VII.	De crimine haeresis	» 159
» VIII.	De dubio in fide	» 161
» IX.	De haeresi et apostasia	» 163
» X.	De obligatione fidem externe non negandi	» 165
» XI.	Idem.	» 168
» XII.	De disputatione cum haereticis	» 170

CASUS XIII. De lectione et retentione librorum prohibitorum	Pag. 173
» XIV. De modo agendi Parochi circa pe- ricula quae serpent in sua pa- roecia contra fidem.	» » 174
» XV. De spe	» 179
» XVI. De ejus obligatione	» 182
» XVII. De desperatione	» 184
» XVIII. De praesumptione	» 186
» XIX. De charitate.	» 188
» XX. De objecto charitatis	» 189
» XXI. De praecepto actus charitatis	» 191
» XXII. Idem,	» 194
» XXIII. De charitate erga proximum	» 197
» XXIV. De dilectione inimicorum.	» 198
» XXV. De ordine charitatis.	» 201
» XXVI. De eleemosyna.	» 204
» XXVII. De correctione fraterna	» 208
» XXVIII. De scandalo	» 212
» XXIX. Idem	» 214
» XXX. De cooperatione ad peccatum	» 217

TRACTATUS VI.

De Religione

CASUS I. Quid sit virtus religionis; ejus na- tura	Pag. 221
» II. De cultu sacrarum imaginum	» 223
» III. Quid sit devotio	» 226
» IV. De oratione	» 228
» V. De attentione in oratione	» 232
» VI. De necessitate orationis	» 236
» VII. De voto	» 240
» VIII. Idem.	» 243
» IX. Idem.	» 246
» X. Idem.	» 249
» XI. De juramento	» 254
» XII. Idem	» 257

CASUS XIII. De institutione festorum	Pag. 260
» XIV. Ad quid obliget praeceptum de sanctificatione festorum	» 263
» XV. De causis excusantibus ab audienda Missa, et ab abstinendo ab operibus servilibus, et qui possunt a praecepto sanctificationis festorum dispensare	» 266
» XVI. De peccatis contra religionem	» 270
» XVII. De magnetismo	» 273
» XVIII. De spiritismo	» 277
» XIX. De blasphemia	» 280
» XX. De sacrilegio	» 283
» XXI. De simonia	» 285
» XXII. Quaenam poenae sint constitutae contra simoniam	» 289
» XXIII. De simonia confidentiali	» 295
» XXIV. De taxis ecclesiasticis	» 296

TRACTATUS VII.

De virtutibus cardinalibus

CASUS I. De prudentia	Pag. 302
» II. De fortitudine	» 305

TRACTATUS VIII.

De justitia et jure

CASUS I. De justitia et quomodo distinguitur	Pag. 308
» II. De jure et ejus objecto	» 313
» III. De dominio et ejus distinctione	» 315
» IV. Quinam capaces sint domini	» 318
» V. De injuria generatim	» 320
» VI. De radicibus restitutionis	» 323
» VII. De scandalo injuste dato	» 326
» VIII. De suicidio	» 327
» IX. De homicidio	» 330
» X. Obligationes ex adulterio	» 331

CASUS	XI. Obligationes ex stupro . . .	Pag. 33
»	XII. De abortu	» 34
»	XIII. De detractioe	» 34
»	XIV. Idem	» 34
»	XV. De reparatione famae	» 35
»	XVI. » honoris	» 35
»	XVII. De peccatis injustitiae contra bona fortuna	» 35
»	XVIII. De furto	» 35
»	XIX. De materia furti	» 36
»	XX. De tacita compensatione	» 36
»	XXI. De furto in necessitate	» 36
»	XXII. De possessores bonae fidei	» 37
»	XXIII. De possessore malae fidei	» 37
»	XXIV. De possessore dubiae fidei	» 38
»	XXV. De cooperantibus ad damnum	» 38
»	XXVI. Idem	» 38
»	XXVII. De solutione debitorum	» 38
»	XXVIII. De inventore rei amissae	» 39
»	XXIX. De venatione et piscatione	» 39
»	XXX. De praescriptione	» 39
»	XXXI. De successione in bonis	» 40
»	XXXII. De obligatione testandi	» 40
»	XXXIII. De contractibus et eorum specie	» 40
»	XXXIV. De materia contractuum	» 40
»	XXXV. De metu in contractibus	» 41
»	XXXVI. De conditionibus in contractibus	» 41
»	XXXVII. De promissione	» 41
»	XXXVIII. De deposito	» 42
»	XXXIX. De contractibus sortis	» 42
»	XL. De commodato	» 42
»	XLI. De venditione et emptione	» 43
»	XLII. De temperantia et jejuniis	» 43
»	XLIII. De causis excusantibus a jejuniis	» 43

